

ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Η ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΚΑΙΝΟΤΟΜΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΕΟΔΟΜΙΑΣ &
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ ΑΣΠΑ

ΕΚΠΟΝΗΤΡΙΕΣ: ΖΗΣΗ ΚΑΣΣΙΑΝΗ & ΚΥΡΙΑΚΗ ΜΑΡΙΑ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ, 2005

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 3737/1

Ημερ. Εισ.: 14-10-2005

Δωρεά: Συγγραφείς

Ταξιδετικός Κωδικός: ΠΤ – ΜΧΠΠΑ
2005

ΖΗΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Από τους αρχικούς προβληματισμούς, την ιδέα για το θέμα της διπλωματικής μας εργασίας έως και την ολοκλήρωσή και τελική της μορφή με το παρόν τεύχος είχαμε τη βοήθεια και την στήριξη πολλών και σημαντικών ανθρώπων, για τους οποίους αισθανόμαστε την ανάγκη να τους ευχαριστήσουμε.

Ευχαριστούμε θερμά την Κα Γοσποδίνη Άσπα, Επίκουρη Καθηγήτρια Ανάλυσης της Χωρικής Δομής και του Αστικού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης για την πολύτιμη βοήθεια της, την άριστη συνεργασία και τις συμβουλές της έτσι ώστε η διπλωματική μας εργασία να έχει ολοκληρωμένη μορφή.

Ευχαριστούμε επίσης την Κα Μαρί - Νοέλ Ντυκέν, Επίκουρη Καθηγήτρια Στατιστικών και Οικονομικών Μεθόδων Χωρικής Ανάλυσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης για την βοήθεια της στην επεξεργασία των δεδομένων που προέκυψαν από την έρευνα μέσω του προγράμματος SPSS.

Ευχαριστούμε ακόμη τον Κο Κοτζαμάνη Βύρωνα, Καθηγητή Δημογραφίας, και, τέλος, την Κεντρική Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας για την άμεση εξυπηρέτηση

Ευχαριστούμε επίσης τους γονείς μας, τους φίλους μας και όσους μας συμπαραστάθηκαν και ήταν δίπλα μας όλο αυτό το χρονικό διάστημα της υλοποίησης της διπλωματικής μας εργασίας.

Αφιερωμένη στους γονείς μου και στον αδερφό μου.

Ζήση Κασσιανή

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή εξετάζει τους μετασχηματισμούς που λαμβάνουν χώρα στο αστικό τοπίο κατά την εποχή της παγκοσμιοποίησης που διανύουμε. Κατ' αρχήν, γίνεται μια προσπάθεια να αναλυθούν βασικοί όροι που σχετίζονται με την ταυτότητα του τόπου (τόπος, χώρος, ταυτότητα) και στη συνέχεια η εργασία προσανατολίζεται σε δύο όρους που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση του αστικού τοπίου: στην αρχιτεκτονική και παραδοσιακή πολιτιστική κληρονομιά καθώς και στον καινοτόμο σχεδιασμό του αστικού χώρου και στη σχέση που υπάρχει μεταξύ τους (ανταγωνιστική ή μη). Διερευνάται επίσης, η σύγχρονη πολιτιστική ταυτότητα της πόλης. Πέρα από το θεωρητικό υπόβαθρο της εργασίας παρατίθενται επίσης, τα αποτελέσματα από την έρευνα πεδίου. Ως πεδίο έρευνας της παρούσας εργασίας επιλέγεται η πόλη της Αθήνας, κυρίως λόγω του μητροπολιτικού της ρόλου, αλλά και της δημιουργίας σε αυτήν έργων καινοτόμου σχεδιασμού με αφορμή τους πρόσφατους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Επιπροσθέτως, παρουσιάζονται και οι πολιτικές που έχουν υλοποιηθεί ή πρόκειται να υλοποιηθούν σε ευρωπαϊκό, εθνικό και τοπικό επίπεδο προκειμένου να προστατευθεί, αξιοποιηθεί και να αναδειχθεί η πολιτιστική κληρονομιά και ο καινοτόμος σχεδιασμός. Τέλος, παρουσιάζονται τα πλαίσια δράσης και οι προτάσεις, η εφαρμογή των οποίων θα συμβάλει στην βιώσιμη ανάπτυξη τόσο των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς όσο και των χώρων καινοτόμου σχεδιασμού.

Λέξεις κλειδιά: Ταυτότητα του τόπου, Αρχιτεκτονική Κληρονομιά, Καινοτόμος σχεδιασμός του Αστικού Χώρου, Αστικό Τοπίο, Πολιτιστική Ταυτότητα, Παγκοσμιοποίηση, Έρευνα Πεδίου, Αθήνα.

PREFACE

This essay examines the transformations that take place in the urban landscape in the era of globalization that we cover. Firstly, we make an effort to analyze the essential terms that have to do with place identity (locus, place, identity) and then, the essay orients at two terms that play an important role in shaping the urban landscape; the built heritage and the innovative design of the urban space and the relationship that stands between them (competitive or not). We examine the contemporary cultural identity of the city. Past the theoretical background of the essay we also appose the results of the field of research. As field of research we chose Athens, mostly because of its metropolitan role, and the recent formation of innovative design themes because of the 2004 Olympics. Additionally, we present the policies that have implemented or are about to implement in European, national and regional level in order to protect, develop and accent the built heritage and the innovative design. Finally, we present some frameworks and actions that if put into practice we will contribute to the sustainable development of the built heritage sights and the of innovative design themes.

Key words: Place Identity, Built Heritage, Innovative Design of the Urban Space, Urban Landscape, Cultural Identity, Globalization, Field Research, Athens.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΧΑΡΤΩΝ, ΠΙΝΑΚΩΝ, ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ, ΕΙΚΟΝΩΝ</u>	11
ΧΑΡΤΕΣ	11
ΠΙΝΑΚΕΣ	11
ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	11
ΕΙΚΟΝΕΣ	13
<u>ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΟ</u>	14
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	4
1.1. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΣ	5
1.2. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	6
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ</u>	8
2.1. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ	8
2.1.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΠΟΣ	9
2.1.1.1. Ο Τόπος, ως τρόπος κατανόησης	9
2.1.1.2. Η παγκόσμια αίσθηση του Τόπου	9
2.1.2. Η ΑΙΣΘΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ	10
2.1.2.1. Ορισμός της έννοιας του χώρου	10
2.1.2.2. Η γενεαλογική προσέγγιση του χώρου	11
2.1.2.3. Ορισμός της έκφρασης <i>αίσθηση του χώρου</i>	12
2.1.2.4. Στοιχεία που σχετίζονται με την αίσθηση του χώρου	13
2.1.3. Η ΠΟΛΗ	14
2.1.3.1. Η έννοια της πόλης	14
2.1.3.2. Η πόλη ως χωρικό φαινόμενο	14
2.1.3.3. Η μορφή της πόλης	15
2.1.3.4. Η αστική μορφή της πόλης	15
2.1.3.5. Η ιστορικότητα, ως κύριος παράγοντας της διαμόρφωσης της πόλης	16
2.1.3.6. Οι σύγχρονες ευρωπαϊκές πόλεις	17
2.1.4. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	18
2.1.4.1. Τα πολιτιστικά τοπία	19
2.1.5. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	19
2.1.5.1. Η έννοια της ταυτότητας	19
2.1.5.2. Δομή και ταυτότητα	20
2.1.6. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ	24
2.1.6.1. Η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς	24
2.1.6.2. Η εξέλιξη της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς	25
2.1.6.3. Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς	26
2.1.6.4. Η ελληνική κληρονομιά	27
2.1.6.5. Η αστική κληρονομιά	27
2.1.6.6. Η αρχιτεκτονική κληρονομιά, ως παράγοντας διαμόρφωσης της ταυτότητας του τόπου	28
2.2. ΤΑ ΝΕΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ	30
2.2.1. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ – ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥΠΟΛΕΙΣ	30
2.2.2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	33

2.2.3. Ο ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	35
2.3. Ο ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΟΠΟΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΜΙΑ ΆΛΛΗ ΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	37
2.3.1. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ	37
2.3.1.1. Κατασκευάζοντας την εικόνα	38
2.3.1.2. Η ικανότητα δημιουργίας εικόνας	38
2.3.1.3. Η εικόνα του περιβάλλοντος- (ευ)αναγνωσιμότητα	39
2.3.2. ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ	40
2.3.3. Η ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ	41
2.3.3.1. Ατομικές διαφορές	41
2.3.3.2. Η μελέτη των ατομικών διαφορών	42
2.3.3.3. Ο νέος μακιαβελισμός	42
2.3.3.4. Η αντίληψη του περιβάλλοντος μέσα από την κοινωνιολογική προσέγγιση	43
2.3.3.4 ^α Τα κληρονομικά και τα επίκτητα χαρακτηριστικά	43
2.3.3.4 ^β Ο ρόλος της ηλικίας, του φύλου και της κοινωνικής τάξης	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ **46**

3.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΈΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ	46
3.2. ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ	47
3.2.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	47
3.2.2. Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ	54
3.2.3. ΣΤΑΔΙΑ ΑΣΤΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ: 1950 - ΣΗΜΕΡΑ	56
3.3. Η ΈΡΕΥΝΑ	57
3.3.1. ΟΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	57
3.3.2. ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ ΚΑΙ ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ	59
3.4. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΧΩΡΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΈΡΓΩΝ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	64
3.5. ΜΝΗΜΕΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	71
3.5.1. ΠΛΑΚΑ	71
3.5.2. ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ	72
3.5.3. ΑΡΧΑΙΑ ΑΓΟΡΑ	75
3.5.4. ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΣ	77
3.5.5. ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ	78
3.6. ΈΡΓΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	80
3.6.1. ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΘΗΝΑΣ (ΟΑΚΑ)	80
3.6.2. ΦΑΛΗΡΙΚΟ ΔΕΛΤΑ	82
3.6.3. ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΓΥΜΝΑΣΤΗΡΙΟ ΓΑΛΑΤΣΙΟΥ	83
3.6.4. ΜΕΤΡΟ (ΣΤΑΘΜΟΙ)	84
3.6.5. Το ΤΡΑΜ (ΟΧΗΜΑΤΑ)	87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ **89**

4.1. ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	89
4.1.1. 1 ^η ΕΡΩΤΗΣΗ: «ΠΟΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΠΟΥ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ, ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΝ ΕΝΑ ΠΟΛΥ ΑΞΙΟΛΟΓΟ Η ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΑΣΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ? ΠΟΙΟ ΑΠΟ ΟΛΑ ΝΟΜΙΖΕΤΕ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ?»	92
4.1.1.1. Συμπεράσματα	101
4.1.2. 2 ^η ΕΡΩΤΗΣΗ: «ΠΟΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΠΟΥ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΝ ΣΕ ΣΑΣ ΤΗΝ ΑΙΣΘΗΣΗ ΟΤΙ Ο ΧΩΡΟΣ ΚΑΤΑ ΚΑΠΟΙΟ ΤΡΟΠΟ ΣΑΣ ΑΝΗΚΕΙ Η ΣΑΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΕΙ? ΠΟΙΟ ΑΠΟ ΟΛΑ ΣΑΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΕΙ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ?»	102
4.1.2.1. Συμπεράσματα	111

4.1.3. 3 ^η ΕΡΩΤΗΣΗ: «ΩΣ ΚΑΤΟΙΚΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ, ΠΟΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΠΟΥ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ, ΣΑΣ ΚΑΝΟΥΝ ΝΑ ΝΙΩΘΕΤΕ ΑΣΤΙΚΗ ΥΠΕΡΦΑΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΘΑ ΣΥΜΒΑΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ/ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ? ΠΟΙΟ ΑΠΟ ΟΛΑ ΣΑΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΕΙ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ;»	112
4.1.3.1. Συμπεράσματα	122
4.1.4. ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	123
4.1.5. ΠΡΩΤΟ ΣΕ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΟΠΟΣΗΜΟ	124
4.1.5.1. Συμπεράσματα	128
4.1.5.2. Αιτιολόγηση επιλογών του καλύτερου τοπόσημου	129
4.1.5.3. Αιτιολόγηση επιλογών του καλύτερου τοπόσημου ως προς τις διαφορετικές ομάδες ερωτηθέντων	131

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ **133**

5.1. ΠΕΔΙΟ ΈΡΕΥΝΑΣ: Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	133
5.1.1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	136
5.2. ΠΕΔΙΟ ΈΡΕΥΝΑΣ: ΤΟ ΒΙΛΒΑΟ	137
5.2.1. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΒΙΛΒΑΟ	137
5.2.2. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΒΙΛΒΑΟ – ΑΘΗΝΑΣ	139
5.2.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	141

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ **142**

6.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	142
6.2. ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ – Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ	142
6.3. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ – ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ (ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ – ΣΑΚΧ)	144
6.4. ΤΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (Κ.Π.Σ.)	146
6.5. ΝΟΜΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ	153
6.6. ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ.	154
6.6.1. ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ - ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ 1931	154
6.6.2. ΧΑΡΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ (ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ Σ.Ι.Α.Μ.)	155
6.6.3. ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ (1954)	155
6.6.4. ΧΑΡΤΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ	156
6.6.5. ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΆΜΣΤΕΡΝΤΑΜ	156
6.6.6. ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΕΛΣΙΝΚΙ (1975)	157
6.6.7. ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΡΑΝΑΔΑΣ (1985)	158
6.6.8. ΔΙΕΘΝΗΣ ΧΑΡΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ (1987)	158
6.6.9. ΣΥΝΕΔΡΙΟ ICOMOS (ΣΡΙ ΛΑΝΚΑ 1993)	158
6.7. ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ	159
6.7.1. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ	159
6.7.2. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 2000»	160
6.7.3. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ "ΕΛΛΑΔΑ 2004"	162
6.7.4. ΜΕΓΑΛΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	162

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΡΑΣΗΣ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ **164**

7.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	164
7.2. ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	165

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ **175**

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ	175
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	182
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ	183

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ **185**

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	186
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ	188
ΧΑΡΤΕΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ (ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΟΙ ΧΩΡΟΙ – ΚΤΙΡΙΑ)	209

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΧΑΡΤΩΝ, ΠΙΝΑΚΩΝ, ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ, ΕΙΚΟΝΩΝ

- ΧΑΡΤΕΣ

Τοπογραφικός Χάρτης Αθήνας, 3500-600 π.Χ.	48
Τοπογραφικός Χάρτης Αθήνας, 479-338 π.Χ.	49
Τοπογραφικός Χάρτης Αθήνας - Πειραιά, 479-338 π.Χ.	50
Τοπογραφικός Χάρτης Αθήνας, 338-86 π.Χ.	51
Τοπογραφικός Χάρτης Αθήνας, 86-267 μ.Χ.	51
Χάρτης 3.4.1.: χάρτης ενσωμάτωσης	68
Χάρτης 3.4.2.: χάρτης συνολικής ενσωμάτωσης	69
Χάρτης 7.2.1.: χάρτης πρότασης, πολιτιστικές διαδρομές 1 & 2	168
Χάρτης 7.2.2.: χάρτης πρότασης, πολιτιστικές διαδρομές 3.1. και 3.2.	169

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 4.1.1.: απαντήσεις ερωτηθέντων στην 1η ερώτηση	91
Πίνακας 4.1.2.: απαντήσεις ερωτηθέντων στη 2η ερώτηση	91
Πίνακας 4.1.3.: απαντήσεις ερωτηθέντων στην 3η ερώτηση	91
Πίνακας 6.4.1.: Σύνολο δημοσίων δαπανών ανά άξονα προτεραιότητας για το Ε.Π. Πολιτισμός του Γ' Κ.Π.Σ.	151
Πίνακας 6.4.2.: Σύνολο δημοσίων δαπανών για το σύνολο των αξόνων προτεραιότητας του Ε.Π. Πολιτισμός του Γ' Κ.Π.Σ.	

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Γράφημα 4.1.1.1.: απαντήσεις συνόλου ερωτηθέντων στην 1η ερώτηση, απλή προτίμηση, ομαδοποίηση σε πέντε κατηγορίες	94
Γράφημα 4.1.1.2.: απαντήσεις συνόλου ερωτηθέντων στην 1η ερώτηση, απλή προτίμηση, ανά τοπόσημο	96
Γράφημα 4.1.1.3.: απαντήσεις ερωτηθέντων στην 1η ερώτηση με βάση το επίπεδο εισοδήματος	98
Γράφημα 4.1.1.4.: απαντήσεις ερωτηθέντων στην 1η ερώτηση με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης	99
Γράφημα 4.1.1.5.: απαντήσεις συνόλου ερωτηθέντων στην 1η ερώτηση απλή προτίμηση, ομαδοποίηση σε τρεις βασικές κατηγορίες	100
Γράφημα 4.1.2.1.: απαντήσεις συνόλου ερωτηθέντων στη 2η ερώτηση, απλή προτίμηση, ομαδοποίηση σε πέντε κατηγορίες	104
Γράφημα 4.1.2.2.: απαντήσεις συνόλου ερωτηθέντων στη 2η ερώτηση, απλή προτίμηση, ανά τοπόσημο	106
Γράφημα 4.1.2.3.: απαντήσεις ερωτηθέντων στη 2η ερώτηση με βάση το επίπεδο εισοδήματος	108
Γράφημα 4.1.2.4.: απαντήσεις ερωτηθέντων στη 2η ερώτηση με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης	109
Γράφημα 4.1.2.5.: απαντήσεις συνόλου ερωτηθέντων στη 2η ερώτηση απλή προτίμηση, ομαδοποίηση σε τρεις βασικές κατηγορίες	110
Γράφημα 4.1.3.1.: απαντήσεις συνόλου ερωτηθέντων στην 3η ερώτηση, απλή προτίμηση, ομαδοποίηση σε τέσσερις κατηγορίες	114
Γράφημα 4.1.3.2.: απαντήσεις συνόλου ερωτηθέντων στην 3η ερώτηση, απλή προτίμηση, ανά τοπόσημο	116
Γράφημα 4.1.3.3.: απαντήσεις ερωτηθέντων στην 3η ερώτηση με βάση το επίπεδο εισοδήματος	119

Γράφημα 4.1.3.4.: απαντήσεις ερωτηθέντων στην 3η ερώτηση με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης 120

Γράφημα 4.1.3.5.: απαντήσεις συνόλου ερωτηθέντων στην 3η ερώτηση απλή προτίμηση, ομαδοποίηση σε δυο βασικές κατηγορίες

121

Γράφημα 4.1.5.1.: απαντήσεις συνόλου ερωτηθέντων στην 1η ερώτηση, πρώτη προτίμηση, ανά τοπόσημο 125

Γράφημα 4.1.5.2.: απαντήσεις συνόλου ερωτηθέντων στη 2η ερώτηση, πρώτη προτίμηση, ανά τοπόσημο 126

Γράφημα 4.1.5.3.: απαντήσεις συνόλου ερωτηθέντων στην 3η ερώτηση, πρώτη προτίμηση, ανά τοπόσημο 127

EΙΚΟΝΕΣ

Η Βαρβάκειος Αγορά	60
Το Κολωνάκι	61
Η πλατεία Ομονοίας	61, 62
Η Πλάκα	63, 71
Ο Πεζόδρομος της Αρεοπαγίτου	72, 73, 74
Η Αρχαία Αγορά	76
Ο Κεραμεικός	77,78
Η Πλατεία Συντάγματος	79, 80
Το ΟΑΚΑ	80, 81, 82
Το Φαληρικού Δέλτα	83
Το Ολυμπιακό Γυμναστήριο Γαλατσίου	83
Το Μετρό	84, 85, 86
Το Τραμ	87

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΟ

Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ο.Κ.Ε.	Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή
Σ.Α.Κ.Χ.	Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου
Κ.Π.Σ.	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
Π.Ε.Π.	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Σ.Π.Α.	Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΔΕ.Δ.	Διευρωπαϊκά Δίκτυα
Κ.Α.Π.	Κοινή Αγροτική Πολιτική
Ε.Τ.Α.	Έρευνα, Τεχνολογία και Ανάπτυξη
Μ.Μ.Ε.	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ICOMOS	International Council Of Monuments and Sites
NUP	New Urban Politics
C.I.A.M.	Διεθνή Συνέδρια της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο «Η μορφολογία του αστικού χώρου και η ταυτότητα του τόπου. Σύγκριση παραδοσιακής κληρονομιάς και καινοτόμου σχεδιασμού: η περιπτώσιολογική μελέτη της Αθήνας» επιλέχθηκε από τις φοιτήτριες Ζήση Κασσιανή και Κυριάκη Μαρία ύστερα από πρόταση της επιβλέπουσας καθηγήτριας, Γοσποδίνη Άσπας.

Επιλέξαμε αυτή τη διπλωματική γιατί συνδυάζει τη θεωρητική μελέτη με την έρευνα-πεδίου (ερωτηματολόγια). Η μελέτη του θεωρητικού υποβάθρου θα μας έδινε τη δυνατότητα να εμβαθύνουμε τις γνώσεις μας σε όρους που είχαμε ακούσει στις διαλέξεις των μαθημάτων αλλά δεν είχαμε αναλύσει σε μεγάλη έκταση. Η έρευνα με ερωτηματολόγια που επρόκειτο να διενεργήσουμε θα μας έδινε τη δυνατότητα να εξάγουμε κάποια συμπεράσματα για την εφαρμογή των προαναφερθέντων θεωρητικών όρων στην περίπτωση της Αθήνας. Αυτό αποτελούσε μια πρόκληση για μας από δύο απόψεις: αφενός η έρευνα διεξήχθη σε μια κρίσιμη χρονικά περίοδο, αφού είχαν περάσει έξι μήνες από το πέρας των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 και οι ολυμπιακές εγκαταστάσεις ήταν σχετικά κάτι πρόσφατο τόσο για τους κατοίκους της Αθήνας όσο και για τους επισκέπτες, τους τουρίστες και τους κατοίκους μακράς διάρκειας, ορισμένοι από τους οποίους δεν είχαν τη δυνατότητα να επισκεφτούν την πόλη κατά τη διάρκεια των ολυμπιακών αγώνων. Αφετέρου, αυτές καθαυτές οι ολυμπιακές εγκαταστάσεις μας «έδωσαν» τα απαραίτητα κτίρια και χώρους καινοτόμου σχεδιασμού για να μελετήσουμε την τάση που υπάρχει στην Αθήνα σε σχέση και με αντίστοιχη έρευνα που έγινε στο Bilbao της Ισπανίας (Gospodini, 2002), και να εξάγουμε έτσι αποτελέσματα και να συγκρίνουμε με αντίστοιχες έρευνες.

Η παρούσα διπλωματική εργασία συνδυάζει τη συγκέντρωση σημαντικής βιβλιογραφίας γύρω από το υπό εξέταση θέμα και την εξαγωγή συμπερασμάτων από στοιχεία πρωτογενώς συλλεγμένα και επεξεργασμένα.

1.1. Αντικείμενο και Στόχος

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της έννοιας της **ταυτότητας του τόπου** στη σύγχρονη ελληνική πόλη και η **περιπτωσιολογική μελέτη της Αθήνας** ως πεδίο έρευνας για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικών με την προαναφερθείσα έννοια.

Συγκεκριμένα, εξετάζονται η παραδοσιακή κληρονομιά και ο καινοτόμος σχεδιασμός του αστικού χώρου ως παράγοντες διαμόρφωσης της ταυτότητας του τόπου.

Ως πεδίο έρευνας επιλέγεται η Αθήνα, αφού είναι μια πόλη με πλούσια παραδοσιακή αρχιτεκτονική κληρονομιά, αλλά και πολλούς νέους χώρους, κτίρια και γενικότερα έργα σύγχρονου – καινοτόμου σχεδιασμού λόγω του ιδιαίτερα πρόσφατου γεγονότος της διεξαγωγής των ολυμπιακών αγώνων στην πόλη.

Η θεωρητική προσέγγιση και η μεθοδολογία της έρευνας βασίζεται σε αντίστοιχη που έγινε στο Bilbao της Ισπανίας το 2002. Η συγκεκριμένη πόλη επιλέχθηκε γιατί συνδυάζει ένα καλοδιατηρημένο ιστορικό κέντρο με σημαντικά μνημεία του 17^{ου}, 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα και έργα καινοτόμου σχεδιασμού παγκοσμίου φήμης, παραδείγματος χάριν το μουσείο Guggenheim του Frank O' Gerry. Ακόμα, αντίστοιχη έρευνα έγινε και στη Θεσσαλονίκη στα πλαίσια της μεταπτυχιακής εργασίας φοιτήτριας στο Τμήμα Μ.Χ.Π.Π.Α.

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να δείξει κατά πόσο ο καινοτόμος σχεδιασμός του αστικού χώρου λειτουργεί εξίσου καλά με την αρχιτεκτονική κληρονομιά της πόλης και επηρεάζει τη διαμόρφωση της ταυτότητας της πόλης. Σύγκριση γίνεται ανάμεσα στα αποτελέσματα των ερευνών και στις τρεις πόλεις, στην Αθήνα, στο Bilbao και στη Θεσσαλονίκη και διεξάγονται γενικότερα συμπεράσματα για τη μορφολογία και την ταυτότητα του τόπου στις Ευρωπαϊκές πόλεις.

1.2. Περιεχόμενο της Εργασίας

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε επτά κεφάλαια τα οποία αναλύουν τα ζητήματα που συζητήσαμε στις προηγούμενες παραγράφους. Το **πρώτο κεφάλαιο** που αναφέρεται στο αντικείμενο και το στόχο της εργασίας έχει προηγηθεί, ενώ ακολουθεί το **δεύτερο κεφάλαιο** σχετικά με τις έννοιες της ταυτότητας του τόπου, του τόπου, της πολιτιστικής κληρονομιάς κλπ σε θεωρητικό επίπεδο. Αναλύονται, δηλαδή οι βασικές έννοιες της διπλωματικής εργασίας με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Η θεωρητική αυτή προσέγγιση γίνεται σε βάθος έτσι ώστε να αναλυθούν και να κατανοηθούν με τη μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια όλες οι σχετικές έννοιες.

Το **τρίτο κεφάλαιο** αναφέρεται στη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, στα άτομα στα οποία απευθυνόταν το ερωτηματολόγιο, καθώς και στο χώρο και το χρόνο στον οποίο πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις. Περιλαμβάνονται, επίσης, οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου και αναλυτικές πληροφορίες για τα δέκα κτίρια-χώρους παραδοσιακής κληρονομιάς και καινοτόμου σχεδιασμού που αποτελούσαν τις πιθανές απαντήσεις.

Το **τέταρτο κεφάλαιο** παρουσιάζει τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνα. Αυτά θα μπορούσαν να διακριθούν σε συνολικά αποτελέσματα και σε αποτελέσματα πρώτης προτίμησης. Η διάκριση αυτή γίνεται γιατί οι ερωτώμενοι εκτός του να διαλέξουν το ή τα τοπόσημα που επιθυμούσαν ως απάντηση στην κάθε ερώτηση, είχαν να επιλέξουν και ένα ως το πιο αντιπροσωπευτικό. Τέλος, τόσο για τα συνολικά αποτελέσματα όσο και για τα αποτελέσματα πρώτης προτίμησης εξάγονται τα απαραίτητα συμπεράσματα.

Στο **πέμπτο κεφάλαιο** γίνεται σύγκριση ανάμεσα στα αποτελέσματα που προέκυψαν για την Αθήνα με βάση εκείνα που είχαν προκύψει για τη Θεσσαλονίκη το 2003 και για το Bilbao το 2002, καθώς και τα απαραίτητα συμπεράσματα.

Στο **έκτο κεφάλαιο** παρατίθενται η πολιτική και δράσεις μέσω των διεθνών αποφάσεων και των διαφόρων προγραμμάτων που ακολουθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση όσον αφορά στον πολιτισμό.

Τέλος, στο **έβδομο κεφάλαιο** προτείνεται ένα πλαίσιο δράσεων και προτάσεων στους τομείς της πολιτιστικής κληρονομιάς και του καινοτόμου σχεδιασμού και τη σχέση τους με την ταυτότητα των πόλεων και την τουριστική και οικονομική τους ανάπτυξη. Οι δράσεις αυτές σχετίζονται και με τα αποτελέσματα που έδειξε η έρευνα, αλλά και με την εθνική και την ευρωπαϊκή πολιτική που ακολουθείται πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

2.1. Ανάλυση και Περιγραφή Βασικών Εννοιών της Ταυτότητας του Τόπου

Η διπλωματική μας εργασία διαπραγματεύεται όρους πολυδιάστατους και διαφορούμενους όπως ο χώρος, ο τόπος, η πολιτιστική κληρονομιά και ο καινοτόμος σχεδιασμός. Αξιοσημείωτο είναι ότι η έννοια του τόπου ή και του χώρου αποτέλεσε αντικείμενο θεωρητικών συζητήσεων και πρακτικών για πολλές δεκαετίες προκειμένου να καθοριστούν και να περιγραφούν το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά τους.

Όπως έχει αναφερθεί, αντικείμενο εξέτασης αποτελεί το κατά πόσο η χωρική μορφολογία του αστικού τοπίου αποτελεί παράγοντα διαμόρφωσης της ταυτότητας του τόπου στη σύγχρονη ελληνική πόλη και με ποιο ρόλο συμμετέχουν σ' αυτό η παραδοσιακή κληρονομιά και ο καινοτόμος σχεδιασμός του αστικού χώρου.

Στην ενότητα αυτή γίνεται μια προσπάθεια να παραθέσουμε τους βασικούς ορισμούς του αντικείμενου της εργασίας μας, τα χαρακτηριστικά που τους διέπουν, το λειτουργικό τους ρόλο στο χωρικό και στο αστικό δομημένο περιβάλλον και τέλος, τις συνθήκες που επηρεάζουν και από τις οποίες επηρεάζονται.

Η προσπάθεια αυτή αποσκοπεί στο να γίνει κατανοητό στον αναγνώστη από την αρχή το περιεχόμενο καθώς και η ουσία/νόημα των κύριων συνιστωσών της εργασίας μας. Έτσι, θα του δοθεί η δυνατότητα να έχει μια ξεκάθαρη οπτική και αντίληψη των εννοιών που χρησιμοποιούνται όσο πιο σφαιρικά γίνεται.

2.1.1. Η Έννοια Τόπος

Ο τόπος είναι ο τρόπος που κάνουμε τον τόπο να αποκτά νόημα και ο τρόπος που εξερευνούμε τον κόσμο. Είναι ουσιαστικά ο επενδυμένος χώρος, ο οποίος έχει νόημα διαμέσου της γης σε όλες τις κλίμακες και υπάρχει σε όλη την ανθρώπινη ιστορία. (Cresswell, 2004)

2.1.1.1. Ο Τόπος, ως τρόπος κατανόησης

Ο *τόπος* δεν αποτελεί απλά ένα αντικείμενο στον κόσμο, αλλά έναν τρόπο που βλέπουμε, γνωρίζουμε και αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο. Όταν αντιμετωπίζουμε τον κόσμο ως ένα κόσμο από τόπους, διαπιστώνουμε διαφορετικά πράγματα. Βλέπουμε τις εξαρτήσεις και τις συνδέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στους ανθρώπους και στους τόπους. Βλέπουμε κόσμους ουσιαστικούς και εμπειρικούς. (Cresswell, 2004)

Σύμφωνα με την Doreen Massey, πολύ συχνά, με την έννοια «τόπος», ζωγραφίζουμε μια αποικιακή κοινότητα, μια τοποθεσία με διακριτό χαρακτήρα - φυσικό, οικονομικό και πολιτιστικό. Οι τόποι είναι μοναδικοί, ξεχωριστοί, έχουν ατομικά χαρακτηριστικά που τους προσδιορίζουν, έχουν τοπικές παραδόσεις, προφορά και χρήση των διαλέκτων. ((Massey και Jess, 1995)

2.1.1.2. Η παγκόσμια αίσθηση του Τόπου

Η παγκοσμιοποίηση αποτελεί πια ένα γεγονός της εποχής μας. Ένα από τα αποτελέσματά της στους τοπικούς πολιτισμούς, όσον αφορά τον τόπο, είναι η χαμένη αίσθηση του χώρου και η παραγωγή ομογενών πια παγκόσμιων τόπων. (Lippard, 1997)

Επίσης, οι επιδράσεις της είναι εμφανείς και στο οικονομικό κεφάλαιο, το οποίο περνά μια καινούρια φάση διεθτικοποίησης. Περισσότεροι άνθρωποι ταξιδεύουν με μεγαλύτερη συχνότητα και για μεγαλύτερες αποστάσεις. Ένα από τα αποτελέσματα της μετακίνησης αυτής είναι η αυξανόμενη αβεβαιότητα σχετικά με το τι εννοούμε ως «τόποι» και πώς τους συσχετίζουμε. (Harvey, 2000)

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι με τους οποίους η προοδευτική άποψη του τόπου μπορεί να αναπτυχθεί: (Harvey, 2000)

- ◆ Καταρχήν, ο τόπος δεν είναι στατικός. Εάν ο τόπος μπορεί να γίνει αντιληπτός όσον αφορά τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, οι οποίες τον συνοδεύουν, τότε υπάρχει η περίπτωση οι αλληλεπιδράσεις αυτές να μην είναι ακίνητες και παγωμένες στο χρόνο αλλά να αποτελούν διαδικασίες. (Harvey, 2000)
- ◆ Δεύτερον, οι τόποι δεν πρέπει να έχουν όρια στην αίσθηση της διαίρεσης, ότι διοικούν δηλαδή απλές περιφράξεις. (Harvey, 2000)
- ◆ Τρίτον, οι τόποι δεν έχουν μοναδικές «ταυτότητες», αλλά είναι γεμάτοι από εσωτερικές συγκρούσεις. (Harvey, 2000)
- ◆ Τέταρτον, και τελευταίο, κανένα από τα παραπάνω δεν αρνείται ούτε την σημαντικότητα ούτε την μοναδικότητα του τόπου. Η ιδιαιτερότητα του τόπου αναπαράγεται συνεχώς, αλλά δεν πρόκειται για μια μοναδικότητα η οποία έχει αποτελέσματα για μεγάλο χρονικό διάστημα. (Harvey, 2000)

2.1.2. Η Αίσθηση του Χώρου

2.1.2.1. Ορισμός της έννοιας του χώρου

Η έννοια του χώρου δεν αποτελεί ένα ειδικό μέρος μιας ακαδημαϊκής ερμηνείας, αλλά είναι μια λέξη απορροφημένη στην κοινή αίσθηση. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί με διάφορους τρόπους στον καθημερινό λόγο, λόγου χάριν μπορεί να δηλώνει ιδιοκτησία ή κάποιο είδος σύνδεσης ανάμεσα σε ένα πρόσωπο και μια συγκεκριμένη τοποθεσία ή κτίριο. Επίσης, εμπεριέχει μια αντίληψη ιδιωτικότητας και ιδιοκτησίας. (Cresswell, 2004)

Πρόκειται για ένα πολύπλοκο πεδίο ανάλυσης και σύμφωνα με την Massey αποτελεί ένα από τα πιο θεωρητικά και πολιτικά θέματα που αντιμετωπίζουμε στις μέρες μας. (Massey, 1999).

2.1.2.2. Η γενεαλογική προσέγγιση του χώρου

Η λέξη *χώρος* περιλαμβάνει πολλές διαφορές. Θεωρητικά αποτελεί ένα τρόπο αντίληψης του κόσμου και δημιουργεί αίσθηση της σύγχυσης των αισθήσεων. Από την ιστορία της ιδέας του χώρου υπάρχουν τρία επίπεδα προσέγγισης του χώρου: (Cresswell, 2004)

1. Μια περιγραφική προσέγγιση του χώρου

Αυτή η προσέγγιση μοιάζει περισσότερο με την κοινή ιδέα του κόσμου, που αποτελεί ένα σύνολο από χώρους, καθένας από τους οποίους μπορεί να μελετηθεί σαν μια μοναδική και ιδιαίτερη οντότητα.

2. Μια κοινωνική συνταγματολογική προσέγγιση του χώρου

Η προσέγγιση αυτή αναφέρεται στην ιδιαιτερότητα του χώρου αλλά μόνο ως κίνητρο για περισσότερο γενικές κοινωνικές διαδικασίες.

3. Μια φαινομενική προσέγγιση του χώρου

Η προσέγγιση αυτή δεν ενδιαφέρεται για τις μοναδικές συμπεριφορές σε συγκεκριμένους χώρους αλλά ούτε και για τα είδη των κοινωνικών δυνάμεων που αναμιγνύονται στην κατασκευή συγκεκριμένων τόπων.

Σύμφωνα με το γεωγράφο John Agnew (1987) υπάρχουν τρεις βασικές απόψεις του χώρου ως «σημαντική τοποθεσία»:

1. η τοποθεσία,
2. η τοποθεσία συμβάντος, και
3. η αίσθηση του χώρου

Όπως παρατηρούμε από τα προαναφερθέντα, ο χώρος αποτελεί μια έννοια με πολύπλοκη και αντικρουόμενη φύση. Ο Henri Lefebvre παρατηρεί ότι «ο χώρος είναι διαποτισμένος με κοινωνικές σχέσεις»' δεν υποστηρίζεται μόνο από κοινωνικές σχέσεις αλλά επίσης παράγει και παράγεται από κοινωνικές σχέσεις». (Lefebvre, 1991).

2.1.2.3. Ορισμός της έκφρασης *αίσθηση του χώρου*

Με την έκφραση *αίσθηση του χώρου* συχνά εννοούμε την «προσωπικότητα της τοποθεσίας» σαν ένα τρόπο για να την προσδιορίσουμε (Massey και Jess, 1995). Η έκφραση αυτή μπορεί επίσης να εμπεριέχει και την ατομική και την συναισθηματική εξάρτηση που οι άνθρωποι έχουν με το χώρο. (Agnew, 1987)

Σύμφωνα με πολλούς γεωγράφους, κοινωνιολόγους και ανθρωπολόγους υπάρχουν τρία είδη στα οποία θα μπορούσαμε να κατηγοριοποιήσουμε την «αίσθηση του χώρου»: (Massey και Jess, 1995)

- η αίσθηση του χώρου είναι φυσική,
- η αίσθηση του χώρου δημιουργείται υπογραμμίζοντας δυναμικές δομές, και
- η αίσθηση του χώρου αποτελεί μέρος των πολιτικών ταυτότητας. (Massey και Jess, 1995)

Επιπλέον, σύμφωνα με την Doreen Massey υπάρχουν τέσσερις κλίμακες αίσθησης του χώρου: η τοπική, η εθνική, η υπερεθνική και η παγκόσμια κλίμακα. (Massey και Jess, 1995)

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της αίσθησης του χώρου είναι η σύνδεσή του με τις ανθρώπινες βιολογικές αισθήσεις. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι άνθρωποι προσκολλούνται σε χώρους που συνδέονται με τη χαρά ή τη στενοχώρια τους. (Massey και Jess, 1995)

Ειδικότερα, έχει παρατηρηθεί ότι από την παιδική τους ηλικία, οι άνθρωποι επισκέπτονται χώρους που είναι ευχάριστοι και για τις πέντε αισθήσεις, αντιληπτοί ως ήχος, μυρωδιά, γεύση και αφή. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα παιδιά δείχνουν ενδιαφέρον για τα τοπία από την ηλικία των τριών χρόνων, ίσως και νωρίτερα και μέχρι τα πρώτα πέντε ή έξι χρόνια μπορούν να διαβάσουν εναέριους χάρτες με ακρίβεια και εμπιστοσύνη, δείχνοντας εμφανώς την ανθρώπινη ικανότητα να ξεχωρίζει και να θυμάται το τοπίο. (Massey και Jess, 1995)

Από την άλλη, μυθιστορήματα και ταινίες συχνά ζωντανεύουν την αίσθηση του χώρου - το συναίσθημα δηλαδή που έχουμε ως αναγνώστες ή θεατές του να γνωρίζουμε πως είναι να «βρισκόμαστε εκεί». Συχνά, έχουμε αίσθηση του χώρου σχετικά και με το που ζούμε, ή με το που ζήσαμε όταν ήμασταν παιδιά. (Massey και Jess, 1995)

Η ξεχωριστή αυτή αίσθηση του χώρου, σύμφωνα και με τον γεωγράφο Yi-Fu Tuan (βλ. Massey και Jess, 1995) αποτελεί ταυτοχρόνως μια βιολογική απάντηση του ανθρώπου στο φυσικά πλαισιωμένο περιβάλλον, αλλά και μια πολιτισμική δημιουργία. (Massey και Jess, 1995)

2.1.2.4. Στοιχεία που σχετίζονται με την αίσθηση του χώρου

Τα στοιχεία που αφορούν την αίσθηση του χώρου είναι εκείνα τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος της πόλης που φαίνονται σημαντικά για την αντίληψή της, και που μπορούν να καταγραφούν με κάποια αντικειμενικότητα από ειδικευμένους παρατηρητές. Η ποιότητα του περιβάλλοντος βασίζεται σε αυτά τα πρωτογενή υλικά. Συγκεκριμένα, η ποικιλία μπορεί να μετρηθεί από την κατανομή τους. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι τα εξής: (Lynch, 1996)

- Η ορατή ζωή και η δραστηριότητα: η θέα δηλαδή άλλων ανθρώπων σε δράση, ένα συνεχές θέλγητρο για όλους τους παρατηρητές, που μεταφέρει το νόημα και τη «ζεστασιά» του τοπίου της πόλης. Η ορατή απόδειξη ότι ζουν και αναπτύσσονται φυτά και ζώα είναι εξίσου σημαντική. Αυτή είναι μια συνθήκη που χαρακτηρίζεται από αυξομειώσεις, και ο ημερήσιος και εποχιακός ρυθμός της είναι σημαντικός. (Lynch, 1996)
- Το περιβάλλον: το σετ των περιγραφικών συνθηκών – φως, θόρυβος, μικροκλίμα, οσμή. (Lynch, 1996)
- Η χωρική μορφή: ένα κεντρικό ενδιαφέρον για τον άνθρωπο σαν ένα ον που κινείται. Στην κλίμακα της πόλης, πρέπει να χειριστούμε τους μεγάλους χώρους που είναι ανοιχτοί για το κοινό, τόσο εξωτερικούς, όσο και εσωτερικούς. Μας

αφορά η θέση τους, η κλίμακά τους, η γενική τους μορφή και η σαφήνεια του ορισμού τους καθώς και οι συνδέσεις μεταξύ τους. (Lynch, 1996)

2.1.3. Η Πόλη

2.1.3.1. Η έννοια της πόλης

Η *πόλη*, από τη φύση της, δεν είναι μια δημιουργία που μπορεί να αναχθεί σε μια μόνο βασική ιδέα. Αυτό ισχύει τόσο για τη σύγχρονη μητρόπολη, όσο και για την ίδια την έννοια της πόλης, που είναι το άθροισμα πολλών τμημάτων, συνοικιών και περιφερειακών τομέων πολύ διαφορετικών και διαφοροποιημένων στα μορφολογικά και κοινωνιολογικά χαρακτηριστικά τους. Αυτή ακριβώς η διαφοροποίηση είναι ένα από τα πιο τυπικά χαρακτηριστικά της πόλης. (Rossi, 1987).

Οι κοινωνίες ζουν και εργάζονται σε πόλεις και πολιτείες. Η «πόλη αποτελεί και έχει αποτελέσει κατά τη διάρκεια των αιώνων την αφετηρία του πολιτισμού, της ιστορίας, των τεχνών και των παραδόσεων. Αποτέλεσε το γεννήτριο μέρος μιας κοινωνίας σε σταθερή εξέλιξη» (Cravatte, 1977:13). Για τους χρήστες της, τους κατοίκους και τους επισκέπτες, η πόλη έγινε μια πολιτιστική ερμηνεία του φυσικού περιβάλλοντος διαμέσου προσωπικών αναγνωρίσεων και συνδέσεων. (de Kadt: 1990: 9)

Ο Lynch, τονίζει ότι η έννοια της πόλης μπορεί να περιλαμβάνει πληθώρα δεδομένων και συνδέσεων. Έτσι, μπορεί να μοιάζει σαν μια ιστορία, ένα πρότυπο σχέσεων μεταξύ ομάδων ανθρώπων, μια παραγωγή και διανομή χώρου, ένα πεδίο φυσικής δύναμης, ένα σετ διασυνδεδεμένων αποφάσεων, ή μια αρένα διαμάχης. (Lynch, 1982)

2.1.3.2. Η πόλη ως χωρικό φαινόμενο

Σύμφωνα με τον Lynch, τρεις είναι οι κλάδοι της θεωρίας που προσπαθούν να εξηγήσουν την πόλη σαν ένα χωρικό φαινόμενο. (Lynch, 1982)

Η μια καλείται «θεωρία σχεδιασμού» και ισχυρίζεται ότι οι αποφάσεις για το κοινό και για την ανάπτυξη της πόλης είναι ή θα έπρεπε να γίνουν πολύπλοκες. Το πεδίο ορισμού αυτής της θεωρίας εκτείνεται πέρα από τη σφαίρα επιρροής του αστικού σχεδιασμού, και

έχει αναπτυχθεί αρκετά σ' αυτά τα πεδία. Γι' αυτό έχει ένα γενικότερο τίτλο ως «θεωρία λήψης αποφάσεων». (Lynch, 1982)

Ο δεύτερος κλάδος, ο οποίος καλείται «λειτουργική θεωρία», εστιάζεται περισσότερο στις πόλεις, αφού προσπαθεί να εξηγήσει γιατί παίρνουν τη μορφή που παίρνουν και πως λειτουργεί αυτή η μορφή. Αποτελεί ένα μεγάλο σκέλος, αν και όχι τόσο εύρωστο όσο η θεωρία λήψης αποφάσεων, που προσελκύει σήμερα νέο ενδιαφέρον. (Lynch, 1982)

Ο τρίτος κλάδος¹, αδύνατος και μακρύς, από στον οποίο εξαρτώνται πολλές δράσεις, είναι η «κανονιστική θεωρία». Ασχολείται με γενικευμένες συνδέσεις μεταξύ των ανθρώπινων αξιών και της μορφής των οικισμών, ή με το πώς να αναγνωρίσει κανείς μια καλή πόλη μόλις τη δει. Σχεδόν όλες οι σύγχρονες θεωρίες για τη χωρική μορφή των αστικών οικισμών είναι θεωρίες της αστικής λειτουργίας. (Lynch, 1982)

2.1.3.3. Η μορφή της πόλης

Οι προτάσεις του Aldo Rossi είναι ένα πολύ πρόσφατο παράδειγμα της εστίασης στη μορφή. Για εκείνον, η αρχιτεκτονική είναι μια αυτόνομη αρχή, αιώνια, ανεξάρτητη από το χρόνο, που δημιουργείται από τυπολογίες που έχουν μια ανεξάρτητη ύπαρξη, όπως οι Πλατωνικές ιδέες. Η πόλη είναι μια μόνιμη κατασκευή, η οποία, μέσω των μνημείων της, «θυμάται» το παρελθόν της και «συνειδητοποιεί τον εαυτό της» καθώς εξελίσσεται. (Lynch, 1982)

2.1.3.4. Η αστική μορφή της πόλης

Η πόλη αποτελεί ένα οικοσύστημα, μια μετάφραση των επιπέδων του παρελθόντος και του παρόντος που εξασφαλίζουν ένα πεδίο για τους προσωρινούς μηχανισμούς της αστικής οικονομίας και ζωής. Κανένα βιώσιμο περιβάλλον δεν αποτελεί το προϊόν μιας

¹ Το τρίτο μεγάλο κανονιστικό μοντέλο είναι αρκετά πρόσφατο, αν και είναι δύο αιώνων παλιό. Αυτή είναι η αντίληψη ότι μια πόλη μπορούμε να τη δούμε σαν έναν οργανισμό, μια αντίληψη που προέκυψε με την άνοδο της βιολογίας κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα. Ήταν μια αντίδραση της αντίδρασης του 19^{ου} αιώνα στην πίεση της βιομηχανοποίησης, των γιγαντιαίων νέων πόλεων και των αναρίθμητων αλμάτων της τεχνολογίας. (Lynch, 1982)

μοναδικής ιστορικής περιόδου και ακόμη και οι πιο συντηρητικά σχεδιασμένες πόλεις έχουν αλλάξει μέσα σε αρκετά χρόνια ολοκλήρωσης. (Orbasli, 2000)

Κατά την διάρκεια της ιστορίας, οι πόλεις έχουν εγκαθιδρυθεί και σχεδιαστεί, έχουν αναπτυχθεί και εξαπλωθεί, έχουν εισορμησει, και έχουν τελικά επαναχτιστεί, αναπτυχθεί και επανασχεδιαστεί. Κατά την διαδικασία αυτή, έχουν αποκτήσει μια συλλογική ταυτότητα αστικής θεωρίας, αρχιτεκτονικού στυλ, υπεράσπισης, πολιτισμού και ανθρώπινης ζωής. (Orbasli, 2000)

2.1.3.5. Η ιστορικότητα, ως κύριος παράγοντας της διαμόρφωσης της πόλης

Με το πέρασμα του χρόνου η πόλη μεγαλώνει πάνω στον εαυτό της, αποκτά συνείδηση και μνήμη του εαυτού της. Στην κατασκευή της παραμένουν τα αρχικά στοιχεία του σχηματισμού της, αλλά με τον καιρό η πόλη τα συγκεκριμενοποιεί και τα μεταβάλλει. (Rossi, 1987)

Έτσι, πρέπει να μιλήσουμε για την ιδέα που έχουμε σχηματίσει γι' αυτό το κτίριο και για τη γενικότερη μνήμη με την οποία είναι επιφορτισμένο επειδή είναι προϊόν του κοινωνικού συνόλου, και επιπλέον για τη σχέση που εμείς οι ίδιοι έχουμε μ' αυτό το κοινωνικό σύνολο, διαμέσου αυτού του κτιρίου. (Rossi, 1987)

Σ' αυτό το σημείο η θεωρία του Marcel Poete δεν είναι πολύ σαφής. Αν και είναι μια θεωρία που, μεταξύ των άλλων, βασίζεται και σε οικονομικές υποθέσεις σχετικές με την ανάπτυξη της πόλης, είναι κυρίως ιστορική και βασίζεται στο φαινόμενο των στοιχείων που επιβιώνουν. Τα στοιχεία που επιβιώνουν αναγνωρίζονται μέσα από τα μνημεία, μέσα από τα φυσικά σημάδια του παρελθόντος, αλλά και μέσα από την επιβίωση των χαραξέων και των σχεδίων της πόλης. Αυτό το τελευταίο σημείο είναι η κυριότερη ανακάλυψη του Poete: οι πόλεις τείνουν να παραμείνουν στους άξονες ανάπτυξής τους, διατηρούν τις χαραξείς τους και αναπτύσσονται σύμφωνα με την κατεύθυνση και τη σημασία των πιο παλιών συντελεστών, που είναι συχνά ξεχασμένοι από το σήμερα. Μερικές φορές αυτοί οι συντελεστές παραμένουν αμετάβλητοι, προικισμένοι με μια συνεχή ζωτικότητα, ενώ άλλες φορές χάνονται. Αλλά σ' αυτήν την περίπτωση, εξακολουθούν να διατηρούνται τα στοιχεία διάρκειας της μορφής, των φυσικών

στοιχείων. Τα πιο σημαντικά στοιχεία διάρκειας είναι λοιπόν οι δρόμοι και το σχέδιο πόλης. Αυτό το τελευταίο παραμένει κάτω από τις όψεις των κτιρίων που διαφοροποιούνται. Οι ιδιότητές του αλλάζουν, συχνά παραμορφώνεται, αλλά, στην ουσία, το σχέδιο δε μετατοπίζεται. Αυτό είναι το σημαντικότερο σημείο στη θεωρία του Roete, η οποία, αν και γεννιέται από τη μελέτη της ιστορίας, δε μπορεί να χαρακτηριστεί ως ιστορική θεωρία. (Rossi, 1987)

2.1.3.6. Οι σύγχρονες ευρωπαϊκές πόλεις

Μετά τη δεκαετία του '50-'60-'70 που πραγματοποιήθηκε μια εκτεταμένη αστικοποίηση και συγκέντρωση της οικονομίας και της ανάπτυξης στις μεγαλύτερες ευρωπαϊκές πόλεις, ακολούθησε μια φθορά του αστικού περιβάλλοντος και τις ζωής στις πόλεις αυτές. Τα χωρικά αυτά μειονεκτήματα τις κατέστησαν λιγότερο ελκυστικές για την προσέλκυση νέων επιχειρήσεων και κατοίκων. Ειδικά για τις μεγαλύτερες πόλεις στην περιφέρεια, η φθορά του αστικού περιβάλλοντος ήταν ακόμα χειρότερη, αφού βίωσαν μια ραγδαία και ακανόνιστη οικονομική και φυσική αύξηση εξαιτίας της εκτεταμένης αγροτικής μετανάστευσης (CEC, 1992). Η εξέλιξη αυτή χαρακτηρίζει και τις ελληνικές πόλεις, και συγκεκριμένα την Αθήνα, στην οποία η παραπάνω τάση έγινε ιδιαίτερα εμφανής κυρίως κατά τις δεκαετίες '60-'70.

Προκειμένου να γίνουν οι ευρωπαϊκές μεγαλύτερες πόλεις ξανά ελκυστικές και να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους στο ευρωπαϊκό παγκόσμιο αστικό σύστημα, θα πρέπει απαραίτητα να αναβαθμίσουν την ποιότητα του κτιστού περιβάλλοντος. (Gospodini, 2002)

Ειδικότερα, την τελευταία δεκαετία οι μεγαλύτερες πόλεις στην περιφέρεια της Ευρώπης έχουν κάνει προσπάθειες να φιλοξενήσουν μεγάλα διεθνή γεγονότα, όπως τους Ολυμπιακούς Αγώνες, τις διεθνείς εκθέσεις κλπ. Αυτό συμβαίνει γιατί γεγονότα αυτού του είδους θεωρούνται καταλύτες ώστε να γίνουν μεγάλες βελτιώσεις στο φυσικό τοπίο και την αρχιτεκτονική της πόλης. Με άλλα λόγια, διεκδικούν προγράμματα και σχέδια, τα οποία μετά την τέλεσή τους θα έχουν μόνιμη επίδραση στην πόλη και τη ζωή της και θα συμβάλλουν στην αναπτυξιακή της προοπτική. Παραδείγματα τέτοιων πόλεων είναι η Βαρκελώνη, η Σεβίλλη, η Θεσσαλονίκη, ενώ το 2004 ένα τέτοιο μεγάλο γεγονός

πραγματοποιήθηκε με μεγάλη επιτυχία στην Αθήνα (Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004).
(Gospodini, 2002)

2.1.4. Πολιτισμός

Ο πολιτισμός, ως έννοια, υπάρχει με τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι άντλησαν αναλογίες μεταξύ διαφορετικών κυριοτήτων των κόσμων τους. Είτε ως συνδέσεις ή ως αντιθέσεις, ένα σετ ιδεών μπορεί πάντα να αναπτυχθεί ώστε να αντιπροσωπεύει άλλες. Οι Ευρωπαίοι τον αντιμετωπίζουν σαν μια τεχνητή ή μια συμβατική διαδικασία. (Cohen και Katsuyoshi, 1993)

Κατά τον 20^ο αιώνα, το «σώμα» και η «μηχανή» αποτελούσαν τα μέσα για να εξηγηθεί μεταφορικά η έννοια του πολιτισμού. Οι Ευρωπαίοι σκεφτόντουσαν τον πολιτισμό σαν ένα οργανικό σώμα που αποτελείται από μέρη. Τον προσωποποιούσαν σαν ένα πράκτορα με μια θέληση και δυνατότητα να δράσει, δίνοντάς του έτσι ανθρώπινα κίνητρα για να αποφύγουν την αντιπαράθεση ή για να τον επιβάλλουν σε άλλους. Αυτό αντιλαμβάνονταν ότι ήταν η φυσική του ζωή. (Cohen και Katsuyoshi, 1993)

Επίσης, έκαναν και μηχανικές μεταφορές και αντιλαμβάνονταν τον πολιτισμό σαν ένα κτίριο με οδοντωτές τροχαλίες ανάμεσα στα εξαρτήματά του. Αυτή η διαφορά μεταξύ φυσικού και τεχνητού μπορεί να αποκαλύψει διαφορετικές απόψεις του πολιτισμού. Οι πολιτισμοί, σύμφωνα με αυτήν την ευρωπαϊκή άποψη, ήταν τεχνητές κατασκευές φυσικές στην ανθρώπινη κατάσταση. (Cohen και Katsuyoshi, 1993)

Αργότερα, η ανθρωπολογία υποβλήθηκε στη μεταμόρφωση που έδωσε στο αντικείμενο τη σημερινή του μορφή: από τη μελέτη του πολιτισμού στη μελέτη των πολιτισμών. Το εξελικτικό ενδιαφέρον στην απόκτηση του πολιτισμού εκτοπίστηκε από την κατανόηση των πολιτισμών σαν διαφορετικές εκδηλώσεις των ανθρώπινων εγχειρημάτων. (Cohen και Katsuyoshi, 1993)

Σήμερα, θα πρέπει να ξαναμεταφράσουμε την πολιτιστική αλλαγή, ότι ζούμε δηλαδή, σε έναν κόσμο ταυτόχρονα πιο διαφοροποιημένο και ομογενοποιημένο από πριν. Για τους ανθρωπολόγους η εξάπλωση του δυτικού πολιτισμού παγκοσμίως μπορεί να ιδωθεί σαν

μια αποκεντρωτική διαδικασία. Οι τοπικές ταυτότητες είτε υπερτροφούν (πολιτιστικός πλουραλισμός) ή ατροφούν (ο παγκόσμιος πολιτισμός δεν είναι πολιτισμός). (Cohen και Katsuyoshi, 1993)

2.1.4.1. Τα πολιτιστικά τοπία

- Το τοπίο αποτελεί το βασικό χαρακτήρα του χώρου. Τα πολιτιστικά τοπία, σύμφωνα με τον Carl Sauer, εστιάζουν στην εξέλιξη του χώρου και περιλαμβάνουν το «συνδυασμό φυσικών και κατασκευασμένων στοιχείων που περιλαμβάνουν, σε οποιοδήποτε χρόνο, το θεμελιώδη χαρακτήρα του χώρου».

Τα πολιτιστικά τοπία έχουν περισσότερο ειδική ερμηνεία από το χώρο. Οι νεώτερες μέθοδοι πολιτιστικών τοποσήμων για τη μελέτη του χώρου, η διάπλαση των ανθρώπων από αυτά και η εξάρτησή τους, δεν επαρκούν να μεταφέρουν τις πολιτικές τους διαστάσεις. Έχει εύκολα αποδειχτεί ότι είναι ευκολότερο να μελετηθούν είτε τα φυσικά, είτε τα χτισμένα συστατικά των πολιτιστικών τοπίων από τη μελέτη του συνδυασμού τους στην έννοια του χώρου.

2.1.5. Ταυτότητα

2.1.5.1. Η έννοια της ταυτότητας

Με τον όρο *ταυτότητα* εννοούμε τον τρόπο με τον οποίο αισθανόμαστε τους εαυτούς μας. Σύμφωνα με τους γεωγράφους, τους ανθρωπολόγους και τους κοινωνιολόγους οι έννοιες που δίνονται στο χώρο μπορεί να είναι τόσο δυνατές που μετατρέπονται σε κεντρικό μέρος της ταυτότητας των ανθρώπων που τους εξερευνούν. (Massey και Jess, 1995)

Σύμφωνα με τον Rutherford (βλ. Massey και Jess, 1995) η ταυτότητα σκοπεύει στη συνένωση του παρελθόντος με τις κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές σχέσεις με τις οποίες ζούμε.

Η ταύτιση (αναγνώριση) κατασκευάζεται στη βάση της αναγνώρισης μιας κοινής καταγωγής ή χαρακτηριστικών με κάποιο άλλο άτομο ή ομάδα, ή με κάποιο ιδανικό, και

με μια φυσική ολοκλήρωση αλληλεγγύης και πίστης που εγκαθιδρύεται σ' αυτή τη βάση. Σε αντίθεση με το νατουραλισμό αυτού του ορισμού, η ασυνάρτητη προσέγγιση βλέπει την ταύτιση σαν μια κατασκευή, μια διαδικασία που δεν ολοκληρώνεται ποτέ – που είναι πάντα σε εξέλιξη. (Hall και du Gay, 2000)

Η έννοια της ταυτότητας, όπως και η αίσθηση του χώρου, μπορεί να αντιστοιχεί σε διάφορες κλίμακες (λόγου χάριν, τοπική, εθνική, κ.τ.λ.) και να εμπεριέχει διάφορες μορφές που την καθορίζουν και παράλληλα την διαφοροποιούν. Μια από τις μορφές αυτές είναι και η πολιτιστική ταυτότητα.

Με τον όρο *πολιτιστική ταυτότητα* εννοούμε το συλλογικό ή αληθινό κρύψιμο του εαυτού μέσα σε πολλούς άλλους, περισσότερο επιφανειακούς ή τεχνητά επιβεβλημένους «εαυτούς», που έχουν κοινούς κάποιοι άνθρωποι με κοινή ιστορία και γενιά και που μπορούν να σταθεροποιήσουν, να φτιάξουν ή να εγγυηθούν μια αμετάβλητη «μοναδικότητα» ή αλλιώς η πολιτιστική αίσθηση του να ανήκει κανείς κάπου που βρίσκεται κάτω απ' όλες τις άλλες επιφανειακές διαφορές. (Hall και du Gay, 2000)

Σύμφωνα με τον Hall, οι ταυτότητες δεν είναι ποτέ ενιαίες και επισημαίνει ότι τα τελευταία χρόνια θρυμματίστηκαν και έσπασαν. (Hall και du Gay, 2000)

2.1.5.2. Δομή και ταυτότητα

Μια περιβαλλοντική εικόνα μπορεί να αναλυθεί σε τρία συστατικά: την ταυτότητα, τη δομή και το νόημα. Είναι χρήσιμο να τα αποσπάσουμε για ανάλυση, εάν θυμηθούμε ότι στην πραγματικότητα εμφανίζονται πάντα μαζί. (Lynch, 1986)

Καταρχήν, μια εικόνα που μπορεί να δουλευτεί απαιτεί την αναγνώριση ενός αντικειμένου, το οποίο υπονοεί το διαχωρισμό του από άλλα πράγματα, την αναγνώρισή του δηλαδή ως ξεχωριστή οντότητα. Αυτό καλείται ταυτότητα, όχι με την έννοια της ισότητας με κάτι άλλο, αλλά με την έννοια της ατομικότητας ή της μοναδικότητας. (Lynch, 1986)

Δεύτερον, η εικόνα πρέπει να περιλαμβάνει τη χωρική ή τη σχέση υπόδειγμα του αντικειμένου στον παρατηρητή και στα άλλα αντικείμενα. (Lynch, 1986)

Τέλος, αυτό το αντικείμενο πρέπει να έχει κάποιο νόημα για τον παρατηρητή, είτε πρακτικό ή συναισθηματικό. Όσον αφορά το νόημα είναι επίσης μια σχέση, αλλά διαφορετική από τη χωρική ή τη σχέση υπόδειγμα. (Lynch, 1986)

Τα αναλυτικά αυτά χαρακτηριστικά είναι σημαντικά για να μελετήσουμε το αστικό περιβάλλον. (Lynch, 1986)

Αναφορικά με το ερώτημα του νοήματος στην πόλη μπορούμε να επισημάνουμε τα εξής: Ομάδες εικόνων νοήματος είναι λιγότερο πιθανό να είναι συνεπείς (σύμφωνες) σ' αυτό το επίπεδο απ' ό τι είναι η αντίληψη της οντότητας και της σχέσης. Το νόημα, επιπλέον, δεν επηρεάζεται τόσο εύκολα από το φυσικό επιδέξιο χειρισμό όπως τα δύο άλλα συστατικά. Άλλωστε, ο σκοπός μας σύμφωνα με τον Lynch είναι να χτίζουμε πόλεις προς ευχαρίστηση μιας πληθώρας ανθρώπων που έχουν ένα ευρέως ποικίλο υπόβαθρο – και πόλεις που θα είναι επίσης προσαρμόσιμες σε μελλοντικούς σκοπούς – και να επικεντρωθούμε έτσι στη φυσική διαύγεια της εικόνας και να επιτρέψουμε στο νόημα να αναπτυχθεί χωρίς την άμεση καθοδήγησή μας. (Lynch, 1986)

Εάν μια εικόνα πρόκειται να πάρει αξία για προσανατολισμό στο βιώσιμο χώρο, πρέπει να έχει αρκετές ιδιότητες (αξίες). Πρέπει να είναι επαρκής, αληθινή με την πραγματική έννοια, να επιτρέπει στο άτομο να λειτουργήσει μέσα στο περιβάλλον του μέχρι του επιθυμητού σημείου. Η εικόνα θα πρέπει κατά προτίμηση να είναι ανοιχτή σε διευθετήσεις, ευπροσάρμοστη σε αλλαγές, να επιτρέπει στο άτομο να συνεχίσει την εξερεύνηση και την οργάνωση της πραγματικότητας: θα πρέπει να υπάρχουν κενοί χώροι όπου το άτομο θα μπορεί να επεκτείνει το σχέδιο. Τέλος, θα πρέπει μέχρι ενός σημείου να είναι κατανοητή από άλλα άτομα. Η σχετική σημαντικότητα αυτών των κριτηρίων για μια «καλή» εικόνα ποικίλει μεταξύ διαφορετικών ατόμων σε διαφορετικές καταστάσεις: κάποιος θα επιβραβεύσει ένα οικονομικό και επαρκές σύστημα ενώ κάποιος άλλος ένα ανοιχτό σε διευθετήσεις και που μπορεί να επικοινωνήσει. (Lynch, 1986)

Η απλούστερη μορφή της αίσθησης είναι η ταυτότητα, με τη στενή έννοια αυτού του κοινού όρου: «η αίσθηση που δίνει ένα μέρος». Η ταυτότητα είναι το σημείο στο οποίο

ένας άνθρωπος μπορεί να αναγνωρίσει ή να ανακαλέσει ένα μέρος όντας αυτό ξεχωριστό από άλλα μέρη – έχοντας ένα ζωντανό, ή μοναδικό, ή τουλάχιστον ένα συγκεκριμένο, δικό του χαρακτήρα. Αυτό είναι ένα ποιοτικό στοιχείο που συχνά αναζητούν οι σχεδιαστές και το συζητούν θερμά. Έχει μια προφανή, σχεδόν τετριμμένη, πρακτική λειτουργία, αφού η ικανότητα να αναγνωρίζει κανείς αντικείμενα είναι το υπόβαθρο της αποδοτικής δράσης. Αλλά έχει πολύ βαθύτερα και πιο ενδιαφέροντα νοήματα από αυτά. (Lynch, 1982)

Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν κάποτε την εμπειρία του να βρεθούν σε ένα πολύ ξεχωριστό μέρος, και το επαινούν και παραπονιούνται για την κοινή του έλλειψη. Υπάρχει μια πλήρης απόλαυση στην αίσθηση του κόσμου: το παιχνίδι του φωτός, η αίσθηση και οσμή του αέρα, η αφή, οι ήχοι, τα χρώματα, οι μορφές. Ένα καλό μέρος παρέχει πρόσβαση σε όλες τις αισθήσεις, κάνει ορατά τα ρεύματα του αέρα, δεσμεύει τις αντιλήψεις των κατοίκων του. Η άμεση απόλαυση της ζωντανής αντίληψης μεγεθύνεται περαιτέρω γιατί τα αξιολημείωτα, αναγνωρίσιμα μέρη είναι βολικές κρεμάστρες στις οποίες μπορούμε να κρεμάσουμε προσωπικές αναμνήσεις, αισθήματα και αξίες. Η ταυτότητα του τόπου συνδέεται στενά με την προσωπική ταυτότητα. Το ότι «βρίσκομαι εδώ» υποστηρίζει το γεγονός ότι «υπάρχω». (Lynch, 1982)

Η έντονη οικειότητα θα δημιουργήσει μια αίσθηση του τόπου, όπως θα κάνει και η ξεχωριστή μορφή. Το σπίτι κάποιου ή το τοπίο της παιδικής του ηλικίας είναι συνήθως ιδιαίτερα αναγνωρίσιμες τοποθεσίες. Όταν η μορφή και η εξοικείωση δρουν μαζί, το συναισθηματικό αποτέλεσμα είναι πολύ ισχυρό: «δεν είμαι κάτοικος μιας άθλιας πόλης.» Λίγοι από εμάς, ωστόσο, βιώνουν αυτήν τη σταθερή απόλαυση (και περιστασιακή ενόχληση, αλλά τουλάχιστον αυξημένη αισθαντικότητα) της καθημερινής ζωής σε ένα ξεχωριστό περιβάλλον – τη Βενετία, ένα διάλειμμα από βουνά, μια πόλη σε νησί. (Lynch, 1982)

Τα γεγονότα, επίσης, μπορεί να έχουν ταυτότητα' σε αυτή την περίπτωση μιλάμε για την «αίσθηση της περίπτωσης». Ειδικές γιορτές και μεγάλες ιεροτελεστίες την έχουν σε μεγάλο βαθμό. Η περίπτωση και το μέρος θα ενισχύσουν το ένα το άλλο έτσι ώστε να δημιουργήσουν ένα ζωντανό παρόν. Το αποτέλεσμα είναι μια ενεργή εμπλοκή στον άμεσο, υλικό κόσμο και μια μεγέθυνση του εαυτού. (Lynch, 1982)

Η ταυτότητα ενός τόπου ή γεγονότος μπορεί να αναλυθεί και να μετρηθεί ανεπεξέργαστα με απλά τεστ αναγνώρισης, θύμησης και περιγραφής. Τέτοια τεστ έχουν αναπτυχθεί αρκετά καλά. Μπορεί να ζητηθεί στους ανθρώπους να αναγνωρίσουν φωτογραφίες ή άλλες αναπαραστάσεις και να θυμηθούν μέρη προφορικά ή γραφικά. Η ταχύτητα και ένταση της αναγνώρισης και θύμησης μπορούν να ποσοτικοποιηθούν πρόχειρα, όπως και ο αριθμός των ερωτηθέντων που μπορούν να το κάνουν. (Lynch, 1982)

Αυτά τα τεστ θα έπρεπε να συμπληρωθούν από περιγραφές πεδίου, που αναγνωρίζουν και περιγράφουν τα μέρη και τα γεγονότα που οι ερωτηθέντες έχουν θυμηθεί, και παρέχουν μια βάση (μαζί με μια κατανόηση της κουλτούρας και της ατομικής εμπειρίας των ερωτηθέντων) για ανάλυση των αιτιών για το βαθμό της ταυτότητας που συναντήθηκε. Αλλά με το βασιστεί κανείς μόνο από την περιγραφή πεδίου, όπως πολλοί σχεδιαστές συνηθίζουν να κάνουν, παραλείπει ένα σπουδαίο στοιχείο που προάγει την ευαισθησία. Είναι μια υποκατάσταση των αντιλήψεων του αναλυτή για εκείνους τους ανθρώπους που όντως ζουν εκεί. Είναι εξίσου λανθασμένο, φυσικά, να βασίζεται κανείς μόνο στο πως οι άνθρωποι απαντούν, χωρίς να μελετά την τοποθεσία που είναι το αντικείμενο των απαντήσεών τους. (Lynch, 1982)

Αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό των ταυτοτήτων, στους πρόσφατους χρόνους, είναι ότι δεν είναι ενοποιημένες, αλλά αυξημένα κατακερματισμένες και κομματιασμένες' ποτέ ατομικές αλλά πολλαπλά κατασκευασμένες με διαφορετικές, συχνά επικαλυπτόμενες και ανταγωνιστικές ομιλίες, πρακτικές και θέσεις. Υπόκεινται σε μια ριζική ιστορικοποίηση και είναι διαρκώς στη διαδικασία της αλλαγής και της μεταμόρφωσης. Πρέπει να τοποθετήσουμε τις διαφωνίες για την ταυτότητα μέσα σε όλες αυτές τις ιστορικά συγκεκριμένες αναπτύξεις και πρακτικές που έχουν διαταράξει το σχετικά σταθερό χαρακτήρα πολλών πληθυσμών και πολιτισμών, πάνω απ' όλα σε σχέση με τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, που συμπίπτει με το μοντέρνο και με τις διαδικασίες της αναγκαστικής και «ελεύθερης» μετανάστευσης που έχουν γίνει ένα παγκόσμιο φαινόμενο του ονομαζόμενου μετα-αποικιακού κόσμου. (Hall και du Gay, 2000)

Πάνω απ' όλα, και άμεσα αντίθετα με τη μορφή με την οποία συνεχώς υλοποιούνται, οι ταυτότητες κατασκευάζονται μέσα, όχι έξω από, τη διαφορά. Για το λόγο αυτό πρέπει να τις κατανοήσουμε σαν κατασκευασμένες μέσα σε συγκεκριμένες ιστορικές και θεσμικές

θέσεις μέσα σε συγκεκριμένες ασυνάρτητες δομές και πρακτικές, από συγκεκριμένες εκφρασμένες στρατηγικές. (Hall και du Gay, 2000)

Η ταυτότητα συνεχίζει να αποτελεί ένα πρόβλημα που υπήρχε εξ ολοκλήρου στον νεωτερισμό, λέει ο Douglas Kellner, και προσθέτει ότι «η απόσταση από την ταυτότητα εκλείπει στη μοντέρνα κοινωνία, και αντιθέτως εκλείπει και αναδομείται». (Kellner, 1992).

Ωστόσο, εάν το μοντέρνο πρόβλημα της ταυτότητας ήταν το πώς να κατασκευάσει κανείς μια ταυτότητα και να τη διατηρήσει συμπαγή και σταθερή, το μετα-μοντέρνο πρόβλημα της ταυτότητας είναι πρωταρχικά πώς να αποφύγει κανείς το φιξάρισμα και να αφήσει ανοιχτές τις επιλογές. Στην περίπτωση της ταυτότητας, το σύνθημα του μοντερνισμού ήταν η δημιουργία, ενώ του μετα-μοντερνισμού είναι η ανακύκλωση. (Hall και du Gay, 2000)

Πρόσφατα μερικοί συγγραφείς έχουν ορίσει καινούριες θεωρίες ταυτότητας. Ο Ahmad για παράδειγμα επιχειρηματολογεί ότι υπάρχει συχνά μια προτίμηση από την «ανυπαρξία της κατοχής» στη «υπερβολή της κατοχής». (Ahmad, 1992)

Ομοίως, ο Dhareshwar διαμηνύει ενάντια στην επιθυμία για «μια ταυτότητα ολικά κολλημένη με την αφηγηματική δύναμη της θεωρίας». (Dhareshwar, 1989)

2.1.6. Πολιτιστική Κληρονομιά

2.1.6.1. Η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς

Η κληρονομιά, όπως παράγεται από την κληρονομικότητα, προσδιορίζεται ως αυτό που έχει κληρονομηθεί ή μπορεί να κληρονομηθεί, και αναμιγνύει παλιότερες και μελλοντικές γενεές ή σύμφωνα με έναν άλλο ορισμό εννοούμε «συνθήκες ή πλεονεκτήματα που διέρχονται στις επόμενες γενεές» (Howard, 2003). Εξ αιτίας του ρόλου του ως μεταφορέα ιστορικών αξιών από το παρελθόν, η κληρονομιά αντιμετωπίζεται ως τμήμα της πολιτιστικής παράδοσης μιας κοινωνίας. (Nuryanti)

Στο αστικό περιβάλλον, είναι η δύναμη της συνέχειας από μια γενιά στην επόμενη. Είναι «όχι μόνο κάτι που επιθυμούμε να μεταβιβάσουμε σε μελλοντικές γενιές, είναι επίσης κάτι που θέλουμε να εκτιμούμε και να ανακαλύψουμε σε πλήρη διεύρυνση». (Masser et al., 1994: 31).

Επίσης, σύμφωνα με τον Millar (1995: 120), «η κληρονομιά αποτελεί μια ειδική αίσθηση κατοχής και συνέχειας που διαφέρει σε κάθε πρόσωπο».

2.1.6.2. Η εξέλιξη της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς

Ενώ η προέλευση της διατήρησης της κληρονομιάς, μπορεί να τοποθετείται χρονικά στο Διαφωτισμό, ωστόσο υπάρχει πολύ παλιότερη ιστορία.

Σύμφωνα με τον Ashworth υπάρχουν τρεις θεωρητικές ιδέες που αποτελούν τον πυρήνα κατανόησης της συμπεριφοράς της κληρονομιάς, και βοηθούν να εξηγήσουν τις διαμάχες που πραγματοποιήθηκαν κατά καιρούς. (Ashworth and Howard, 1999)

- ◆ Η πρώτη από τις θεωρίες αυτές αναφέρεται στο κίνητρο να υπογραμμίσει σε διάφορες κυβερνήσεις (όπως στην Ρωσία, στη Γαλλία), να μην καταστρέψουν τα παλάτια των παλιών καθεστώτων αλλά να τα υιοθετήσουν και να τα προσαρμόσουν σε νέες διατάξεις. (Ashworth and Howard, 1999)
- ◆ Η δεύτερη θεωρία αναφέρεται στην έννοια του «πολιτιστικού κεφαλαίου». Η πολιτιστική πρωτεύουσα μπορεί να έχει μια ειδική μορφή, να είναι πολύτιμη, και επιπλέον μπορεί να αποτελεί μέρος του οικονομικού κεφαλαίου. (Ashworth and Howard, 1999)
- ◆ Η τρίτη θεωρία έχει σχέση με την αναγνώριση της ομάδας που ελέγχει το πολιτιστικό κεφάλαιο. Αυτή είναι η κυρίαρχη ιδεολογία ή ακόμη το ηγεμονικό γκρουπ, οι ιδέες της οποίας είναι αυτές που γενικά παρέχουν κίνητρα στην κοινωνία. (Ashworth and Howard, 1999)

Αν και η διατήρηση του ιστορικού περιβάλλοντος είχε ένα πολιτικό κίνητρο από την αρχή, στη συνέχεια προστέθηκαν κι άλλα κίνητρα, όπως η σωστή αρχιτεκτονική αναπαλαίωση (αποκατάσταση), η αρχαιολογική έρευνα και αργότερα η τουριστική προώθηση. (Lynch, 1982)

Αυτή η νοσταλγία για το παρελθόν σε μια εποχή της αλλαγής διαχέεται στις οικονομικές τάξεις, όπως έγινε με την προτίμηση για το «φυσικό» περιβάλλον στο παρελθόν. Επιπλέον η ιστορική διατήρηση ενσωματώνει ένα παρόμοιο πνευματικό παζλ. Όπως όλα τα περιβάλλοντα είναι μέρος της φύσης, έτσι όλα τα πράγματα είναι ιστορικά – όλα υπήρχαν στο παρελθόν, όλα έχουν συνδεθεί με κάποια γεγονότα και κάποιους ανθρώπους, και έτσι όλα έχουν ιστορικό νόημα. Πρέπει να διαλέξουμε τι θέλουμε να κρατήσουμε. Τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν ήταν πολιτικά, ή βασιζόνταν σε κάποιες αισθητικές αξίες που καθορίστηκαν από ειδικούς, ή απλά βασίζονται στην επιβίωσή τους: ότι καταφέρνει να ανταπεξέλθει στο διάβα του χρόνου αξίζει να διατηρηθεί. Κάποια πράγματα είναι καινούρια' κάποια απηρχαιωμένα, φθαρμένα και απορριφθέντα' και πολύ αργότερα ξαναγεννιούνται ως ιστορικά. Το κύμα της ξανά-ανακάλυψης ακολουθεί το παρόν, έπειτα από ένα αξιοπρεπές διάλειμμα που επιτρέπει επαρκή εκκαθάριση. Αυτό το διάλειμμα φαίνεται να συρρικνώνεται: κάποτε ήταν εκατοντάδες χρόνια, και τώρα πλησιάζει τα τριάντα ή σαράντα. Καθώς όλο και περισσότερα από τα υπάρχοντα κατασκευάσματα δικαιούνται διατήρησης, το ζήτημα του τι πρέπει να διατηρηθεί και η μάχη με τις δυνάμεις που πιέζουν για περιβαλλοντική αλλαγή γίνεται πιο οξεία. (Lynch, 1982)

2.1.6.3. Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Η κληρονομιά δεν αποτελεί ένα στατικό φαινόμενο. Όλες οι απόψεις της – τα αντικείμενα που αποτελούν την κληρονομιά, η αγορά για αυτά, αλλά και οι ταυτότητες – όλα αλλάζουν πολύ γρήγορα. Αποτελεί μια διαδικασία, η οποία αποτελείται από τα εξής στάδια: (Howard, 2003)

- ◆ Σχηματισμός: η διαδικασία ξεκινά με το σχηματισμό της κληρονομιάς
- ◆ Απογραφή: σε περίπτωση πολλών συλλογών, η απογραφή αποτελεί ένα δομικό εργαλείο

- ◆ Σχεδιασμός
- ◆ Προστασία: μέρος της νομοθεσίας σχηματισμού που προκύπτει από το σχεδιασμό τμημάτων της κληρονομιάς μπορεί επίσης να εμπεριέχει κριτήρια για την προστασία ή τη διατήρηση
- ◆ Αναπαλαίωση: τα κτίρια μπορεί να επισκευάζονται ή ακόμη να ανακαινίζονται, οι φυσικές τοποθεσίες μπορούν να διαχειριστούν, και αυτό μπορεί να περιλαμβάνει δράσεις για τη διάσωση της χλωρίδας ή ακόμη και αναπαραγωγή φυτών ή ζώων
- ◆ Ευρυχωρία

Επομένως, η κληρονομιά αποτελεί μια διαδικασία, όπως και ένα προϊόν. Για πολλούς λόγους μερικά πράγματα, δραστηριότητες ή άνθρωποι εμποτίζονται με αυτό τον ειδικό τύπο χαρακτηριστικών που τα μετατρέπει σε κληρονομιά. (Howard, 2003)

2.1.6.4. Η ελληνική κληρονομιά

Όσον αφορά την κληρονομιά η Ελλάδα κατέχει μια ιδιόρρυθμη θέση, καθώς αποτελεί δημιουργό ενός κατασκευασμένου χώρου, του οποίου οι μορφές και τα επιμέρους στοιχεία έχουν αντιγραφεί και θαυμάσει σε ολόκληρο τον κόσμο. Έτσι, τα μνημεία της ελληνικής αρχιτεκτονικής και γλυπτικής και γενικότερα η πολιτιστική κληρονομιά της χώρας μας, όπου και να βρίσκονται, είναι συγχρόνως σύμβολα της ελληνικής εθνικής ταυτότητας καθώς και μνημεία παγκόσμιας κληρονομιάς. (Lowenthal, 1985).

2.1.6.5. Η αστική κληρονομιά

Η αστική κληρονομιά αποτελεί μια ερμηνεία της ιστορίας με μια γενική έκταση χρηστών. Η αξία της δεν είναι απλά στην ιστορική συμπεριφορά των χτισμένων δομών και των χωρικών απόψεων των αστικών τοπίων, αλλά επίσης και στη ζωή των πρόσφατων κοινωνιών κατοίκων, διαφοροποιώντας την από άλλες μορφές κληρονομιάς. Στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα πραγματοποιήθηκε μια αναπτυσσόμενη εκτίμηση και κατανόηση των ιστορικών αστικών αποικιών, αναγνωρίζοντας τους ως «κληρονομιά». (Orbasli, 2000)

Παρ' όλες τις συνεισφορές διεθνών οργανισμών, συμπεριλαμβανομένων των UNESCO και ICOMOS (International Council Of Monuments and Sites), η πολιτιστική κληρονομιά γίνεται αναγνωρίσιμη ως μια βαρυσήμαντη σύνδεση στην αστική ζωή και στη διαδικασία της ανάπτυξης. (Orbasli, 2000)

Η αστική κληρονομιά, σαν μια σύνδεση με την ιστορία, είναι ένας συνδυασμός φυσικών κομματιών, ιστορικών σχέσεων και μυθικών παραμυθιών. Δεν μπορεί να περιοριστεί σε ξεχωριστά κτίρια ή μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος, κι ούτε μπορεί να ερμηνευθεί απλά ως άθροισμα χτισμένων δομών. Υπάρχει στη φυσική συμπεριφορά των κτιρίων, των δημόσιων χώρων και στην αστική μορφολογία. Εξερευνείται από τους χρήστες (κληρονόμοι) στο παρόν και παράλληλα συμβάλλει στη δημιουργία της κληρονομιάς της επόμενης γενιάς. (Orbasli, 2000)

2.1.6.6. Η αρχιτεκτονική κληρονομιά, ως παράγοντας διαμόρφωσης της ταυτότητας του τόπου

Από τα τέλη της δεκαετίας του '70 και την κυριαρχία του μεταμοντέρνου κινήματος και των τυπολογικών προσεγγίσεων στο σχεδιασμό, η αρχιτεκτονική κληρονομιά στις ευρωπαϊκές πόλεις έχει υπάρξει σημείο προσοχής στον αρχιτεκτονικό κύκλο, τον αστικό σχεδιασμό και προγραμματισμό. Παράλληλα με τα προαναφερθέντα, η Ε.Ε. έχει υποστηρίξει την αρχιτεκτονική κληρονομιά με την προώθηση προγραμμάτων και τη χρηματοδότηση ερευνών και σχεδίων που αποσκοπούν στην αποκατάσταση των κτιρίων, την αστική διατήρηση, ανανέωση και αναζωογόνηση. (Gospodini, 2004)

Η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς προωθεί την οικονομική ανάπτυξη των πόλεων, και ειδικότερα την αστική τουριστική ανάπτυξη (βλ. Ashworth and Tunbridge, 1990, Prentice 1993, Morris 1994, Ashworth and Larkham 1994, Herbert 1995). Ανάμεσα στις *Νέες Αστικές Πολιτικές* (New Urban Politics, NUP) που υιοθετεί η αστική διακυβέρνηση προκειμένου να ανταπεξέλθει στον ανταγωνισμό των πόλεων, είναι και η προσέλκυση εταιριών με σκοπό τη βελτίωση της εικόνας της πόλης και ειδικότερα τον εμπλουτισμό της αρχιτεκτονικής της κληρονομιάς. (Gospodini, 2004)

Η στρατηγική αυτή έχει υποστεί πολλές κριτικές, όσον αφορά στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του τοπίου της πόλης και τις διαφορές του σχετικά με τις υπόλοιπες πόλεις. Χαρακτηριστική είναι η *Οικονομία της Αναψυχής και του Πολιτισμού* (βλ. Burtenshaw, Bateman, Ashworth, 1991/1996, σελ. 163-221) που περιγράφεται στις *Νέες Αστικές Οικονομίες* της μεταφορντιστικής εποχής (βλ. Mc Neil and White, 2001), η οποία θεωρεί την αρχιτεκτονική κληρονομιά ως τουριστικό πόρο. Στα λόγια του Mc Neil and White (2001) τονίζεται ότι «η αστική αναγέννηση έχει γίνει βιομηχανία αύξησης... οι εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές περιοχές έχουν μετατραπεί σε πάρκα κληρονομιάς, τα παλιά κανάλια και οι προκυμαίες με τις αποθήκες εμπορευμάτων έχουν γίνει πολιτιστικά κέντρα, εστιατόρια και περιοχές κατοικίας...» (Mc Neil and White 2001, σελ. 298).

Ομοίως η Zukin (1995) γράφει: «με την εξαφάνιση των τοπικών βιομηχανιών κατασκευής και της περιοδικής κρίσης στην κυβέρνηση και τη χρηματοδότηση, ο πολιτισμός και η αρχιτεκτονική κληρονομιά είναι όλο και περισσότερο η επιχείρηση των πόλεων – η βάση των τουριστικών αξιοθέατων τους και η μοναδική ανταγωνιστικότητά τους». (Zukin, 1995, σελ 1-2)

Σήμερα, στην εποχή της οικονομικής παγκοσμιοποίησης και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που οι ευρωπαϊκές πόλεις μετατρέπονται σε πολύ-εθνικές και πολύ-πολιτισμικές κοινωνίες, η αποδοτικότητα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς σαν ένα μέσο δημιουργίας αστικού τοπίου και παράγοντας γένεσης της ταυτότητας του τόπου, είναι αμφισβητήσιμη. (Gospodini, 2004)

Στο πέραςμα του χρόνου, η αρχιτεκτονική κληρονομιά έχει «φιλτραριστεί» (Gospodini, 2002), με αποτέλεσμα πολλά από αυτά που υπάρχουν σήμερα σαν διατηρημένα αστικά τοπία να έχουν χάσει σε νόημα. Κατά τον Ashworth (1998) η ελαχιστοποίηση του

νοήματος προήλθε με την εισαγωγή δύο νέων όρων: του όρου «eradification»² και του «museumification»³.

Σήμερα, χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η αρχιτεκτονική κληρονομιά χάνει τη δύναμή της σαν παράγοντας διαμόρφωσης ταυτότητας του τόπου στις σύγχρονες ευρωπαϊκές πόλεις για τους παρακάτω λόγους. (Gospodini, 2004)

- Η αποτύπωση των εθνικών ταυτοτήτων σε διατηρημένες αστικές μορφές αποδίδει την αρχιτεκτονική κληρονομιά ως μονοδιάστατη και μειούμενη σε νόημα και στις όλο και περισσότερο πολυ-εθνικές ευρωπαϊκές αστικές κοινωνίες και στις πολύ-πολιτισμικές, μεταμοντέρνες ευρωπαϊκές αστικές κοινωνίες που κυριαρχούνται από τις ιδέες της ποικιλίας και του ατομικισμού (Featherstone, 1991).
- Ο τυποποιημένος σχεδιασμός και οι μορφολογίες στην αστική διατήρηση αποδίδουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά σαν λιγότερο αποτελεσματική στη δημιουργία ξεχωριστού αστικού τοπίου και προσθέτουν στην φυσιογνωμία της πόλης, και επομένως, είναι λιγότερο ανταγωνιστικό σαν μέσο προώθησης τουρισμού/οικονομικής ανάπτυξης. (Gospodini, 2004)

2.2. Τα Νέα Δεδομένα που Επιδρούν στη Διαμόρφωση της Ταυτότητας του Τόπου

2.2.1. Παγκοσμιοποίηση – Παγκοσμιούπολεις

Σύμφωνα με τους Adam, B. and Allan, S. μπορούμε να μιλήσουμε για παγκοσμιοποιημένο πολιτισμό όταν οι άνθρωποι ως ιδιωτικοί κάτοικοι παρασύρονται

² Με τον όρο «eradification» εννοεί την καταστροφή ή την εξαφάνιση χώρων κτιρίων και στοιχείων που έχουν υποστεί ακούσια (λόγω πολέμου ή άλλων φυσικών καταστροφών) ή εκούσια (λόγω μοντερνισμού, αλλαγής πολιτικής αγωγής, αλλαγής πολιτισμικού παραδείγματος). (Ashworth, 1998)

³ Με τον όρο «museumification» εννοεί τις αλλαγές στη λειτουργία και τη μορφή των χώρων, κτιρίων και στοιχείων που έχουν υποστεί με σκοπό να μεταμορφώσουν το νόημα του διατηρημένου και να χρησιμοποιηθούν σαν τουριστικές οικονομικές πηγές. (Ashworth, 1998)

από τις παγκόσμιες διαδικασίες και, συνεπώς, έχουν το δυναμικό να ενδιαφέρονται για παγκόσμια θέματα και την ικανότητα να εμπλακούν προσωπικά σε κοινωνικά, πολιτιστικά και οικολογικά ζητήματα απ' όλον τον κόσμο. (Adam and Allan, 1995).

Στην αρχή της αστικοποίησης του κόσμου αντιπροσωπευτικές είναι οι ορθογενετικές πόλεις, οι οποίες δεσμεύονταν από μια σχετικά ομοιογενή αγροτική πολιτιστική «μικρή» παράδοση την οποία βελτίωσαν σε μια περισσότερο περίπλοκη, σοφιστική «μεγάλη» παράδοση. Οι πολιτιστικές διαδικασίες στις ετερογενετικές πόλεις συνεπάγονται τη δημιουργία πρωτότυπων σχολών σκέψης που έχουν εξουσία πέρα από ή σε σύγκρουση με τις παλιές κουλτούρες και τους πολιτισμούς. (Cohen και Katsuyoshi, 1993)

Στη σημερινή εποχή είναι προφανές ότι οι πόλεις, με λίγες εξαιρέσεις, τείνουν να είναι ετερογενετικές μάλλον, παρά ορθογενετικές, και κάποιες από αυτές φαίνεται να δεσμεύονται από μετασχηματισμούς και ανασυνδυασμούς εννοιών και εννοιολογικών μορφών που αλλάζουν τον πολιτιστικό χάρτη της γης, και ίσως τον τρόπο που σκεφτόμαστε για τη σχέση μεταξύ πολιτισμού και περιοχής. Τα κυρίαρχα προϊόντα δημιουργίας της μακρο-ανθρωπολογίας της κουλτούρας ήταν για ένα παγκόσμιο πολιτιστικό μωσαϊκό. (Cohen και Katsuyoshi, 1993)

Η ιδέα των πολιτισμών στον πληθυντικό αριθμό ήταν αδιαμφισβήτητη, καθώς και οι υποθέσεις ότι αποτελούσαν περιορισμένες οντότητες και ότι ανήκαν σε συγκεκριμένα μέρη. Αλλά στον 20^ο αιώνα, περισσότερο από ποτέ και λιγότερο απ' ότι είναι στον 21^ο αιώνα, η εικόνα του μωσαϊκού και η ισχυρή αίσθηση του τόπου στην πολιτιστική σκέψη, πρέπει να συμπληρωθεί από εκείνη των πολιτιστικών ροών στο χώρο. Το παγκόσμιο σύστημα, όπως είναι, πρέπει να γίνει κατανοητό και με πολιτιστικούς όρους ως ένας οργανισμός ποικιλίας σε αλλαγή. Σε αυτόν τον οργανισμό ποικιλίας, οι πολιτιστικές ροές καθορίζονται από τις σχέσεις κέντρου-περιφέρειας. Και στα παραπάνω κέντρα τείνουμε να βρίσκουμε πληθώρα παγκοσμιοπόλεων. (Cohen και Katsuyoshi, 1993)

Στην Ευρώπη, κατά την τελευταία δεκαετία, η διαδικασία της οικονομικής παγκοσμιοποίησης μαζί με τη διαδικασία της ενσωμάτωσης μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν αλλάξει τη λειτουργία του Ευρωπαϊκού αστικού συστήματος. Οι ευρωπαϊκές πόλεις συνδέονται όλο και περισσότερο με δυνάμεις εξωτερικές των ορίων τους και φαίνεται να λειτουργούν σαν ενοποιημένο δίκτυο αστικών συγκεντρώσεων

(CEC, 1992). Ο Castells (1993) πιστεύει ότι όσο τα εθνικά κράτη της Ευρώπης φθίνουν στο ρόλο τους, τόσο κάποιες πόλεις θα αναδύονται σαν κινητήριος δύναμη στη δημιουργία της νέας ευρωπαϊκής κοινωνίας. (Gospodini, 2002)

Ακόμα, όπως αναφέρει ο Kantor (1987), οι πόλεις στη μετα-βιομηχανική εποχή είναι «αιχμάλωτοι» ενός υψηλά ανταγωνιστικού οικονομικού περιβάλλοντος στο οποίο οι παραδοσιακοί παράγοντες (π.χ. η γεωγραφία, φυσικές υποδομές) που κάποτε επηρέαζαν την τοποθέτηση μιας νέας επιχείρησης σε ένα συγκεκριμένο μέρος, έχουν πλέον πολύ μικρή σημασία. Εξαιτίας της ικανότητας του κεφαλαίου να αλλάζει τοποθεσίες, όλες οι πόλεις – με εξαίρεση τις «παγκοσμιοπόλεις» (Sassen, 2001) που έχουν αρκετή δύναμη να ιθύνουν τη μεταβλητότητα του κεφαλαίου – έχουν γίνει εναλλακτικές οντότητες που αντιπαρατίθενται η μια με την άλλη και αναγκάζονται να ανταγωνίζονται από θέσεις συγκριτικής αδυναμίας για την επένδυση του κεφαλαίου (Kantor, 1987). Σ' αυτή τη διαδικασία, όπως είπαν ο Boyle και Rogerson (2001), το καθήκον της αστικής διακυβέρνησης είναι όλο και περισσότερο η δημιουργία αστικών συνθηκών επαρκώς ελκυστικών για να προσελκύσουν πιθανές εταιρίες. Για να σιγουρέψουν την ανάπτυξη, οι πόλεις θα πρέπει να προσφέρουν περισσότερα κίνητρα στο κεφάλαιο. Αυτό έχει γεννήσει τις «νέες αστικές οικονομίες» ανάμεσα στις οποίες οι οικονομίες πολιτισμού και ψυχαγωγίας είναι οι περισσότερο διαδεδομένες και ίσως οι πιο ορατές εκδηλώσεις της οικονομικής καινοτομίας των πόλεων (Boyle and Rogerson, 2001).

Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα μιας πόλης για νέες επενδύσεις και πόρους μέσα στο παγκόσμιο αστικό σύστημα της Ευρώπης φαίνεται να είναι η ποιότητα του αστικού χώρου. (Gospodini, 2002)

Με βάση τις συνθήκες αυτές, το κλειδί είναι ένας αυξανόμενος ανταγωνισμός μεταξύ των πόλεων έτσι ώστε να αναβαθμίσουν το στάτους τους στις ιεραρχίες του παγκόσμιου αστικού συστήματος' ή με άλλα λόγια, ένας ανταγωνισμός μεταξύ των πόλεων για μια νέα κεντρικότητα (CEC, 1992, Brotchie, et al., 1995, Cox, 1995, Duffy, 1995, Jehnsen-Butler et al. 1997, Simioforidis, 1998).

Πάνω στην άποψη του Harvey μπορεί να ειπωθεί ότι σε ένα γενικό επίπεδο, το αναπτυξιακό μονοπάτι των μητροπόλεων στον πυρήνα της Ευρώπης μπορεί να ακολουθήσει ταυτόχρονα και τις δύο επιλογές του Harvey σε σχέση με το σχεδιασμό

γιατί αποκτούν επαρκή δύναμη, μηχανισμούς και ανθρώπινο κεφάλαιο είτε να αλλάξουν γρήγορα τις σχεδιαστικές τάσεις και πρακτικές έτσι ώστε να ικανοποιούν τις ανάγκες της αγοράς που διαρκώς αλλάζουν, ή να έχουν μια κανονιστική στάση στα γούστα της αγοράς, στις απόψεις και τις ανάγκες μέσω του καινοτόμου σχεδιασμού. Σε αντίθεση με αυτό, οι πόλεις στην περιφέρεια – οικονομική ή/και γεωγραφική – και ειδικά οι μικρότερες πόλεις στην περιφέρεια που τους λείπει η αναγκαία δύναμη, οι μηχανισμοί και το ανθρώπινο κεφάλαιο έτσι ώστε να αντιδράσουν γρήγορα στις αλλαγές της αγοράς, φαίνεται να έχουν μόνο την τελευταία επιλογή – δηλαδή, την παραγωγή καινοτομιών στο σχεδιασμό, που θα γεννήσουν νέες τάσεις στην αγορά και επομένως, οι περιφερειακές πόλεις ως πρωτοπόροι, θα σιγουρέψουν την ανάπτυξή τους. (Gospodini, 2002)

2.2.2. Ο Ρόλος του Καινοτόμου Σχεδιασμού

Πρόσφατες έρευνες σε δύο ευρωπαϊκές πόλεις, το Μπιλμπάο στην Ισπανία (Γοσποδίνη, 2002) και η Θεσσαλονίκη (Χατζηαντωνίου, 2003), έδειξαν ότι ο καινοτόμος σχεδιασμός του χώρου εμφανίζεται να λειτουργεί στις μεταμοντέρνες πολυεθνικές και πολυπολιτισμικές κοινωνίες με παρόμοιους τρόπους που η χτισμένη κληρονομιά έκανε ή κάνει κυρίως στις σύγχρονες.

Ειδικότερα, ο καινοτόμος σχεδιασμός του χώρου εκθέτει μια μεγάλη δυνατότητα για (α) να δημιουργήσει ένα ευδιάκριτο ή/και μοναδικό αστικό τοπίο, (β) συγχρονίσει όλες τις διαφορετικές κοινωνικές/πολιτιστικές/οικονομικές ομάδες στο χώρο και (γ) να προωθήσει τον τουρισμό/οικονομική ανάπτυξη, και με αυτόν τον τρόπο να παράγει νέες κοινωνικές αλληλεγγύες μεταξύ των κατοίκων που στηρίζονται στις οικονομικές προοπτικές (Gospodini, 2003).

Η αρχιτεκτονική κληρονομιά έχει υπάρξει κατά το παρελθόν ένα αποτελεσματικό εργαλείο διαμόρφωσης ταυτότητας του τόπου με δύο τρόπους: (Gospodini, 2004)

- ◆ Γιατί αναφέρεται και στην εθνική ταυτότητα και στην παράδοση της πόλης και προκαλεί κάτι κοινό ανάμεσα στα άτομα – μέλη μιας κοινωνίας που είναι προσανατολισμένη στο κράτος-έθνος.

- ◆ Γιατί προσθέτει στη φυσιογνωμία του τοπίου της πόλης και προωθεί την οικονομική ανάπτυξη των πόλεων σαν τουριστικά ή επιχειρηματικά μέρη. Μ' αυτόν τον τρόπο, έχει δημιουργήσει ένα είδος κοινωνικής αλληλεγγύης (και ενδεχομένως αστικής υπερηφάνειας) ανάμεσα στα άτομα, που βασίζεται σε οικονομικές προοπτικές.

Επομένως, το ερώτημα που προκύπτει είναι αν μπορεί ο καινοτόμος σχεδιασμός του αστικού χώρου να αποτελέσει παράγοντα διαμόρφωσης ταυτότητας του τόπου όπως έγινε στην περίπτωση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στις σύγχρονες ευρωπαϊκές αστικές κοινωνίες; (Gospodini, 2004)

Τον καινοτόμο σχεδιασμό του αστικού χώρου μπορούμε να τον αντιληφθούμε σαν: (Gospodini, 2004)

- Μορφές που δημιουργούν αντίθεση με την υφιστάμενη μορφολογία και το τοπίο της πόλης
- Χωρική οργάνωση που αλλάζει την υπάρχουσα δομή του αστικού χώρου.

Ο καινοτόμος σχεδιασμός του αστικού χώρου μπορεί να παρέχει στην πόλη νέους πειραματικούς τύπους δημόσιου χώρου (βλ. Van Bruggen, 1999; Tzonis, 1999; Blanco, 2001). Όπως περιγράφει ο Tzonis (1999) και ο Calatrava (2001), ένας στόχος-πρόκληση για τον καινοτόμο σχεδιασμό είναι να διαμορφώσει την ταυτότητα του τόπου σε αστικές περιοχές που έχουν εγκαταλειφθεί, έχουν παρακμάσει ή έχουν έλλειψη ενός ισχυρού μορφολογικού χαρακτήρα: μιας φυσιογνωμίας. (Gospodini, 2004)

Σε αντίθεση με τη αρχιτεκτονική κληρονομιά που έχει ένα συμπαγές νόημα, ο καινοτόμος σχεδιασμός επιτρέπει νέες και διαφορετικές μεταφράσεις από τα άτομα και τις κοινωνικο-πολιτισμικές ομάδες. Έτσι, ταιριάζουν στην «διαφοροποίηση - απόκλιση» (diversion) και «ατομίκευση» (individualization) των μεταμοντέρνων ευρωπαϊκών κοινωνιών και δημιουργούν κοινό χωρικό πεδίο στις διαφορετικές εθνικές/κοινωνικές/πολιτισμικές ομάδες ώστε να βιώσουν εμπειρίες και να εξοικειωθούν με τις νέες αστικές μορφές. (Gospodini, 2004)

Στην εποχή της οικονομικής παγκοσμιοποίησης και του ανταγωνισμού μεταξύ των πόλεων, τα νέα αρχιτεκτονικά σχεδιαστικά σχήματα χρησιμοποιούνται συνειδητά σαν ένα ισχυρό μέσο για οικονομική ανάπτυξη των πόλεων (Gospodini, 2002). Ο καινοτόμος σχεδιασμός μπορεί να αποτελέσει μέσο ανάπτυξης σε όλες τις κατηγορίες πόλεων: μητροπολιτικές πόλεις, μεγάλες πόλεις, μικρές πόλεις κλπ. αφού μπορεί ο ίδιος να δημιουργήσει αστική μορφολογία και να αποτελέσει αξιοθέατο, ένα τουριστικό/οικονομικό πόρο (Gospodini, 2001). (Gospodini, 2004)

2.2.3. Ο Πολιτιστικός Τουρισμός

Είναι κοινά αποδεκτό πως στις σύγχρονες μεταμοντέρνες κοινωνίες ο τουρισμός έχει σταδιακά ξεφύγει από τις οργανωμένες μορφές μαζικού τουρισμού σε περισσότερο εναλλακτικές και ευέλικτες μορφές τουρισμού. Η ατομίκευση και μια αυξημένη κουλτούρα των ατόμων-συμμετεχόντων σε ψυχαγωγικά τουρ ενισχύουν την προσωπική βάση αποφάσεων για το τι θα κάνουν ή τι δεν θα κάνουν σε συγκεκριμένα μέρη (Boerwinkel, 1995, p. 241). (Gospodini, 2001)

Η εξέλιξη του αστικού τουρισμού στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα μπορεί να περιγραφεί ως εξής: ο μαζικός αστικός τουρισμός μεταπολεμικά βασιζόταν κυρίως – όχι όμως αποκλειστικά – στις «αντιδομές»⁴ στη λειτουργική διάσταση του οικείου περιβάλλοντος. Τις διακοπές τις αντιλαμβάνονταν κανείς σαν ένα διάλειμμα από τη δουλειά και τις υπόλοιπες καθημερινές δραστηριότητες έτσι ώστε να κάνει κάτι διαφορετικό σε οποιοδήποτε ευχάριστο περιβάλλον. Αντίθετα, οι σύγχρονες μορφές αστικού τουρισμού τείνουν να αντανακλούν κυρίως την αναζήτηση του ατόμου για «αντιδομές» στο καθημερινό περιβάλλον. (Gospodini, 2001)

Οι νέες δυνατότητες επικοινωνίας και κοινωνικής συμμετοχής τείνουν να θολώνουν τα όρια μεταξύ των κοινωνικών δραστηριοτήτων που ήταν διακριτές στο παρελθόν. Σήμερα, δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα η δουλειά, η εκπαίδευση και η

⁴ Οι «αντιδομές» μπορούν να θεωρηθούν σαν σχεδιαστικά σχήματα που, για χάρη των οργανωτικών αρχών ή/και εικόνων και συμβόλων, βρίσκονται σε μεγάλη αντίθεση με τις υπόλοιπες μορφές που απαρτίζουν το οικείο περιβάλλον, σαν μια ενιαία οντότητα

διασκέδαση μπορεί να λαμβάνουν χώρα στον ίδιο χώρο που δεν έχει πια ξεκάθαρη λειτουργική ταυτότητα. Αποτελεί δηλαδή έναν από τους «α-χώρους» (non – place) για να χρησιμοποιήσουμε τα λόγια του Mark Augé (1992). (Gospodini, 2001)

Με αυτή την έννοια, μπορούμε να πούμε ότι η μορφολογία του αστικού χώρου και ο αστικός σχεδιασμός γίνονται σταδιακά σημαντικές παράμετροι ή πόροι στην ανάπτυξη του αστικού τουρισμού. (Gospodini, 2001)

Με άλλα λόγια, ο αστικός τουρισμός γίνεται σταδιακά αναζήτηση αντιδομών στις «ομογενοποιημένες» καθημερινές δραστηριότητες και συνήθειες μέσα από έναν καθρέπτη τελείως διαφορετικών χωρικών σκηνικών – π.χ. ριζικά καινοτόμες μορφές αστικού χώρου. (Gospodini, 2001)

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον των τουριστών για την αρχιτεκτονική κληρονομιά των πόλεων, αλλά και για τα συντηρημένα και αναζωογονημένα ιστορικά κέντρα των πόλεων από τη δεκαετία του '70 μπορεί να ειπωθεί σαν μια έκφραση της νοσταλγίας των ατόμων για το παρελθόν. Με τους όρους των «αντιδομών», το φαινόμενο μπορεί να μεταφραστεί ως εξής: (Gospodini, 2001)

- ◆ Οι ιστορικοί αστικοί πυρήνες που έχουν επιζήσει από το μακρινό παρελθόν αποτελούν «αντιδομές» στο εφήμερον των τάσεων της μόδας, των προϊόντων κλπ. (Gospodini, 2001)
- ◆ Η αρχιτεκτονική κληρονομιά των πόλεων που αντανακλά τις διαφορές ανάμεσα στις πόλεις – και συνεπώς την αυθεντικότητά τους – με όρους ιστορικούς, πολιτιστικούς, κοινωνικούς και ιδιαίτερος με όρους της μορφολογίας του αστικού χώρου, αποτελεί μια «αντιδομή» στις διεθνοποιημένες σχεδιαστικές τάσεις που προωθούνται από τις διεθνείς αρχιτεκτονικές σχολές και σχολές αστικού σχεδιασμού. (Gospodini, 2001)

2.3. Ο Χώρος και ο Τόπος Μέσα από μια Άλλη Οπτική Προσέγγιση

2.3.1. Υποκειμενική Αντίληψη του Χώρου

Το δόγμα ότι η αρχιτεκτονική μπορεί να θεωρηθεί σαν γλυπτική μεγάλου βάθους ή ως μια μορφή αναλλοίωτη με την πάροδο του χρόνου, της οποίας η ύπαρξη είναι ένα τέλος στον ίδιο της τον εαυτό, πρέπει να αποβληθεί. Η αρχιτεκτονική μπορεί να είναι όμορφη, αλλά πρέπει να είναι κάτι περισσότερο από αυτό` πρέπει να περιλαμβάνει το χώρο στον οποίο συγκεκριμένες δραστηριότητες μπορούν να λάβουν χώρα άνετα και αποδοτικά. (Sommer, 1969)

Αυτό που χρειάζεται είναι μια αλλαγή στην χρονική (χρονολογική) προοπτική. Καθώς οι επιστήμονες σκέπτονται περισσότερο το μέλλον, οι σχεδιαστές πρέπει να αλλάξουν και να μην δίνουν πλέον την προσοχή τους στο παρελθόν (κτίρια που έχουν υπάρξει) και το μέλλον (ουτοπίες) και να μελετήσουν τα κτίρια και τους χώρους από την οπτική γωνία του παρόντος και από τη σκοπιά της συμπεριφοράς του χρήστη. (Sommer, 1969)

Οι άνθρωποι, εκτός από την αντίληψη του τρισδιάστατου κόσμου με τη βοήθεια του οπτικού οργάνου (μάτι), αντιλαμβάνονται και με τη βοήθεια των πολυάριθμων προηγούμενων εμπειριών τις οποίες μπορούν να επικαλεστούν. Η αντίληψη, λοιπόν, βασίζεται πάνω σε ποικίλες πηγές πληροφοριών διαφορετικές από τον αμφιβλυστροειδή, αφού υπάρχουν «αποθηκευμένες» πληροφορίες στο μυαλό του ανθρώπου. (Κοσμόπουλος (επιμ.) Canter, 1990)

Σε σχέση με την αρχιτεκτονική, όπως τόνισε ο Ittelson, έχουν πολλά να προταθούν: υπάρχουν τόσο περιβαλλοντικές σταθερές, όσο και σταθερές σε απλά, καθημερινά αντικείμενα. Έτσι, μια εκκλησία θα γίνει αντιληπτή ως εκκλησία, ακόμη κι αν έχει μετατραπεί και χρησιμοποιείται ως αποθήκη. (Ittelson, 1973)

Επίσης, υπάρχει ένα ευρύ χάσμα, το οποίο μεγαλώνει συνεχώς, ανάμεσα στους διάφορους τρόπους προσέγγισης που υπάρχουν ως προς τα κτίρια. Για παράδειγμα, ο χρηματοδοτικός φορέας ενός κτιρίου ενδιαφέρεται για την οικονομική βιωσιμότητα του έργου ενώ ο κατασκευαστικός φορέας θα ενδιαφέρεται για τον εμπορικό του

προσανατολισμό και την εύκολη εκμίσθωση των γραφείων κλπ. (Κοσμόπουλος, (επιμ.)
Canter, 1990)

2.3.1.1. Κατασκευάζοντας την εικόνα

- Οι περιβαλλοντικές εικόνες είναι το αποτέλεσμα μιας αμφίδρομης διαδικασίας ανάμεσα στον παρατηρητή και στο περιβάλλον του. Το περιβάλλον έχει διαφοροποιήσεις και σχέσεις, και ο παρατηρητής – με μεγάλη προσαρμοστικότητα και υπό το φως των δικών του σκοπών – επιλέγει, οργανώνει και δίνει νόημα σ' αυτό που βλέπει. Η εικόνα που έχει αναπτυχθεί περιορίζει και δίνει έμφαση σε αυτό που βλέπουμε, ενώ η ίδια η εικόνα εξετάζεται ενάντια στα φιλτραρισμένα αντιληπτικά δεδομένα σε μια διαρκή διαδικασία αλληλεπίδρασης. (Lynch, 1986)

Οι σχεδιαστές των πόλεων, ως τα άτομα που χειρίζονται το φυσικό περιβάλλον, ενδιαφέρονται πρωταρχικά για τον εξωτερικό παράγοντα που αλληλεπιδρά και παράγει την περιβαλλοντική εικόνα. Διαφορετικά περιβάλλοντα αντιστέκονται ή διευκολύνουν τη διαδικασία της δημιουργία της εικόνας. Ωστόσο, ο καθένας δημιουργεί και φέρει τη δική του εικόνα, αλλά φαίνεται να υπάρχει ουσιαστική συμφωνία ανάμεσα σε μέλη της ίδιας ομάδας. (Lynch, 1986)

Οι «κοινές εικόνες» είναι οι κοινές νοητικές εικόνες που έχει μεγάλος αριθμός των κατοίκων μιας πόλης: περιοχές που υπάρχει συμφωνία και αναμένεται να εμφανιστούν στην αλληλεπίδραση μιας και μόνο φυσικής πραγματικότητας, ενός κοινού πολιτισμού, και μιας βασικής φυσιολογικής φύσης. (Lynch, 1986)

2.3.1.2. Η ικανότητα δημιουργίας εικόνας

Με τον όρο ικανότητα δημιουργίας εικόνας εννοούμε την ποιότητα ενός φυσικού αντικειμένου που του δίνει μια μεγάλη πιθανότητα να προκαλεί μια δυνατή εικόνα σε κάθε παρατηρητή. Μπορεί επίσης να αναφερθεί ως ευαναγνωσιμότητα, ή ίσως ορατότητα με μια οξυμένη έννοια, όπου τα αντικείμενα δεν είναι μόνο δυνατό να τα δούμε αλλά παρουσιάζονται με οξύτητα και ένταση στις αισθήσεις. (Lynch, 1986)

Μια πόλη με υψηλή ικανότητα δημιουργίας εικόνας (προφανής, ευανάγνωστη ή ορατή) με αυτήν την ασυνήθιστη έννοια θα ήταν καλά διαμορφωμένη, ξεχωριστή, αξιοσημείωτη. Θα προκαλούσε στο μάτι και το αυτί μεγαλύτερη προσοχή και συμμετοχή. (Lynch, 1986)

2.3.1.3. Η εικόνα του περιβάλλοντος- (ευ)αναγνωσιμότητα

Η νοητική εικόνα που έχουν οι κάτοικοι για την πόλη τους έχει μια συγκεκριμένη οπτική ποιότητα: την προφανή καθαρότητα ή ευαναγνωσιμότητα της πόλης. Συγκεκριμένα, την ευκολία με την οποία τα μέρη της μπορούν να αναγνωριστούν και να οργανωθούν σε ένα κατανοητό πρότυπο. (Lynch, 1986)

Παρότι η σαφήνεια και η ευαναγνωσιμότητα δεν είναι η μοναδική σημαντική ιδιότητα μιας όμορφης πόλης, είναι μεγάλης σημασίας όταν θεωρούμε το περιβάλλον στην αστική κλίμακα του μεγέθους, του χρόνου και της πολυπλοκότητας. Για να το κατανοήσουμε αυτό δεν θα πρέπει να θεωρήσουμε την πόλη σαν κάτι το αυτόνομο, αλλά να την αντιλαμβανόμαστε σαν να είμαστε κάτοικοί της. (Lynch, 1986)

Το να χαθεί κανείς σε μια πόλη είναι μάλλον σπάνιο, αφού μπορεί να ρωτήσει κάποιον για πληροφορίες ή να συμβουλευτεί ένα χάρτη. Εάν όμως κάτι τέτοιο συμβεί, στη διαδικασία του να βρει κανείς το δρόμο του, ο στρατηγικός σύνδεσμος είναι η περιβαλλοντική εικόνα. Δηλαδή, η γενικευμένη νοητική εικόνα του εξωτερικού φυσικού κόσμου που έχει κανείς. Η εικόνα αυτή είναι προϊόν της άμεσης αίσθησης και της μνήμης προηγούμενης εμπειρίας που χρησιμοποιείται για να μεταφραστεί η πληροφορία και να προβεί κανείς σε οδηγημένη δράση. Η ανάγκη να αναγνωρίζουμε και να βάζουμε σε «καλούπια» το περιβάλλον μας είναι τόσο κρίσιμη, και έχει τόσο βαθιές ρίζες στο παρελθόν, που αυτή η εικόνα έχει ευρεία πρακτική και συναισθηματική σημασία για το άτομο. Προφανώς μια ξεκάθαρη εικόνα βοηθάει κάποιον να κινείται εύκολα και γρήγορα. (Lynch, 1986)

Επίσης, ένα ζωντανό και ολοκληρωμένο φυσικό τοπίο, ικανό να δημιουργήσει μια οξεία εικόνα, παίζει, επίσης, και έναν κοινωνικό ρόλο. Μπορεί να εφοδιάσει με ακατέργαστο

υλικό για τα σύμβολα και την συλλογική μνήμη μιας ομάδας επικοινωνίας. (Lynch, 1986)

Μια καλή περιβαλλοντική εικόνα δίνει στον κάτοχό της μια σημαντική αίσθηση *συναισθηματικής ασφάλειας*. Μπορεί κάποιος να εξασφαλίσει μια αρμονική σχέση ανάμεσα στον εαυτό του και τον εξωτερικό κόσμο. Στην αντίθετη περίπτωση μας καταβάλλει φόβος (ανασφάλεια) όταν αποπροσανατολιζόμαστε. (Lynch, 1986)

Τέλος, ένα ξεκάθαρο και ευανάγνωστο περιβάλλον αυξάνει το ενδεχόμενο βάθος και την ένταση της ανθρώπινης εμπειρίας. Έτσι, η καθημερινή (ρουτίνα) δράση μπορεί να λάβει νέο νόημα όταν το τοπίο είναι πιο ζωντανό. (Lynch, 1986)

2.3.2. Χώρος και Ψυχολογία

Οι χώροι δεν είναι μόνο τοποθεσίες αλλά και μέρος της εμπειρίας των ανθρώπων. Θεωρούνται σαν οι κύριες μονάδες για την κατανόηση των ανθρώπινων πράξεων μέσα στο φυσικό τους γενικό πλαίσιο, καθώς και το περιβάλλον συμπεριφοράς αλλά και οι διάφορες καταστάσεις διαφαίνονται μέσα στους χώρους. (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1988)

Μέσα από διάφορες μελέτες έχει αποδειχτεί ότι οι φυσικές τοποθεσίες είναι φορτισμένες με συναισθηματικές έννοιες. Ένας χώρος, εμπεριέχει πάντοτε, σε μια νοητική ενότητα ενός ατόμου, προσυνειδητή και ενσυνείδητη γνώση των πιθανών πράξεων και των αποτελεσμάτων τους, και τις φυσικές φόρμες με τις οποίες αυτές οι πράξεις ίσως ενοποιηθούν. Έτσι, οι χώροι δύναται να είναι ουδέτεροι ή συναισθηματικά φορτισμένοι. (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1988)

Αναφορικά με την σύσταση του χώρου, αυτός αποτελείται από τρία συστατικά: από τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται σε αυτόν, τη φυσική περιγραφή του και τα συναισθήματα που προκαλεί σε κάθε άτομο. Ιδίως, όσον αφορά το τελευταίο συστατικό, ο μόνος άμεσος τρόπος για να εκφραστεί αυτό με σαφήνεια, είναι με το να ερωτηθεί ένα άτομο πόσο ικανοποιημένο είναι από έναν χώρο καθώς και την έκταση της έλξης που νιώθει για αυτόν ή όχι. (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1988)

Άλλωστε, μια από τις κατηγορίες που συνθέτουν τον ατομικό εαυτό είναι και αυτή της εδαφικής κατηγορίας. Η ταύτιση με ένα συγκεκριμένο μέρος ή μια ευρύτερη περιοχή είναι ευρέως διαδεδομένα φαινόμενα και ο τοπικισμός (στενός ή ευρύτερος) φαίνεται πως διαθέτει την ιδιότητα της συνεκτικότητας που συνήθως στερείται η κατά φύλλα διαφοροποίηση. (Smith, 1991/2000)

2.3.3. Η Αντίληψη της Ταυτότητας του Τόπου Μέσω της Ψυχολογικής Ερμηνείας

2.3.3.1. Ατομικές διαφορές

Ένα από τα πιο ισχυρά επιχειρήματα που οι μη ειδικοί πιστεύουν ότι μπορούν να προβάλουν ενάντια στις δυνατότητες μιας επιστημονικής ψυχολογίας είναι ότι ο καθένας είναι διαφορετικός. Υποστηρίζεται ότι, ακόμα κι αν θα μπορούσαν να βρεθούν γενικοί νόμοι για μια μέση συμπεριφορά, θα υπήρχαν ακόμα τόσες προσωπικές παραλλαγές, που αυτοί οι νόμοι θα είχαν ελάχιστη πρακτική αξία ως προς την εξήγηση ή την πρόβλεψη των εμπειριών μας σχετικά με άλλους ανθρώπους στην καθημερινή ζωή. Ειδικά σε σχέση με τα κτίρια υπάρχει η γνώμη ότι οι άνθρωποι διαφέρουν τόσο πολύ μεταξύ τους, που αυτό θα καθιστούσε αδύνατο το να ξεχωρίσει κανείς καθαρές τάσεις. (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1990)

Υπάρχουν δύο απαντήσεις σ' αυτό το επιχείρημα. Η πρώτη είναι η εμπειρική' ότι υπάρχει σταθερότητα συμπεριφοράς τόσο μεταξύ όμοιων ομάδων, όσο και μέσα σ' αυτές. Η δεύτερη απάντηση είναι ότι ακριβώς αυτή η ύπαρξη της προσωπικής παραλλαγής είναι που υποκίνησε ένα μεγάλο μέρος της ψυχολογικής έρευνας. Επειδή όταν μπορούμε να προσδιορίσουμε τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι διαφέρουν μεταξύ τους και τα φαινόμενα που προκαλούν αυτές τις διαφορές, θα κατανοήσουμε πιο καλά την ανθρώπινη συμπεριφορά γενικά. (Κοσμόπουλος,(επιμ.) Canter, 1990)

2.3.3.2. Η μελέτη των ατομικών διαφορών

Γενικά, υπήρξαν δύο προσεγγίσεις στη μελέτη των ατομικών διαφορών. Από τη μία, ο άνθρωπος έχει αναπτύξει μια θεωρία για τους μηχανισμούς που ελέγχουν την ανθρώπινη συμπεριφορά και έδειξε πως αυτοί οι μηχανισμοί με τη σειρά τους προκαλούν διαφορές μεταξύ των ανθρώπων (προσέγγιση της προσωπικότητας από το Freud). (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1990)

Η δεύτερη αφορά τις διαστάσεις των προσωπικών διαφορών από αναλύσεις με ένα ευρύ φάσμα αντιδράσεων (το έργο του Eysenck). Τέλος, το παράδειγμα του μακιαβελισμού ως ένα βαθμό συνδυάζει αυτές τις δύο προσεγγίσεις, επειδή κινείται ανάμεσα στο φιλοσοφικό προσδιορισμό και τη μέτρηση της απόκρισης της συμπεριφοράς. (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1990)

Ο καθένας έχει μάθει να «διαβάζει» ένα μέρος, όπως ο καθένας έχει μάθει να διαβάζει ένα βιβλίο. Το να διαβάζει κανείς ένα μέρος σημαίνει να κατανοεί τι συμβαίνει εκεί, τι συνέβη ή τι θα συμβεί, τι σημαίνει, πως πρέπει να συμπεριφέρεται κανείς εκεί, και πως συνδέεται με άλλα μέρη. Οι διάφορες ομάδες ανθρώπων διαβάζουν το περιβάλλον τους διαφορετικά και αποτυπώνουν αυτά που διάβασαν στους άλλους. Δυο αντικρουόμενες μεταφράσεις μπορούν να παρουσιαστούν ταυτόχρονα στον χαμένο σε σκέψεις παρατηρητή. Τα ιστορικά ίχνη διατηρούνται και αλλάζουν καθώς οι έννοιες του παρελθόντος αναθεωρούνται. Τα τεχνήματα που εξηγούν τις πολιτιστικές παραδόσεις θεωρούνται ως πόροι του περιβάλλοντος. Διατηρούνται, κατά το δυνατόν, μέσα στο ζωντανό σκηνικό που συνεχώς αλλάζει. Η ιστορία σημειώνεται καθώς εμφανίζεται. Οι σημερινές τάσεις και οι μελλοντικές δυνατότητες παρουσιάζονται. (Lynch, 1982)

2.3.3.3. Ο νέος μακιαβελισμός

Ένας τρόπος που φαίνεται ότι οι άνθρωποι διαφέρουν μεταξύ τους είναι η ικανότητά τους ή η προθυμία τους να χειρίζονται ή να εκμεταλλεύονται άλλους. Μετά τη συμπλήρωση ερωτηματολογίου με ερωτήσεις του τύπου «ο πιο σωστός τρόπος να αντιμετωπίζει κανείς ανθρώπους είναι να τους λες αυτά που θέλουν ν' ακούσουν» κλπ.

προκύπτει για τον ερωτώμενο ο δείκτης μακιαβελισμού που τον αντιπροσωπεύει. Ο δείκτης μακιαβελισμού αναφέρεται, επειδή είναι μια αληθοφανής υπόθεση το ότι πρόκειται για μια σημαντική μεταβλητή στον καθορισμό της επιτυχίας ενός αρχιτέκτονα. Δημιουργεί και το ζήτημα αν είναι πιο πιθανό αυτοί που προσπαθούν να χειρίζονται τους άλλους να χειρίζονται και τις μη ανθρώπινες πλευρές του περιβάλλοντος. (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1990)

2.3.3.4. Η αντίληψη του περιβάλλοντος μέσα από την κοινωνιολογική προσέγγιση

Η κοινωνική κατάσταση του ανθρώπου, εκτός από το γενικό πλαίσιο πάνω σε συγκεκριμένες θέσεις που επιδρά τον καθένα, μπορεί να αποδειχθεί επίσης σαν ένα άλλο είδος γενικού πλαισίου που επηρεάζει μέχρις ένα σημείο, τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε. (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1990)

2.3.3.4^α Τα κληρονομικά και τα επίκτητα χαρακτηριστικά

Είναι σαφές ότι μερικά ανθρώπινα χαρακτηριστικά είναι έμφυτα, δηλαδή προσδιορίζονται σε μεγάλο βαθμό από την κληρονομικότητα. Από την άλλη είναι σαφές ότι μερικά στοιχεία της συμπεριφοράς είναι επίκτητα και ότι εξελίσσονται μέσα από μια αλληλεπίδραση με το περιβάλλον. Επειδή υπάρχουν αυτοί οι δύο τύποι κύριων προσδιοριστικών παραγόντων, είναι σημαντικό να ανακαλύψουμε για κάθε στοιχείο της συμπεριφοράς ξεχωριστά το βαθμό στον οποίο καθορίζεται από το περιβάλλον ή κληρονομικά. (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1990)

Το να αποδείξουμε τους κυρίως παράγοντες που καθορίζουν τη συμπεριφορά έχει πολύ μεγάλη σημασία για την αρχιτεκτονική, όσον αφορά τα ιδιαίτερα ερεθίσματα του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τον αρχιτεκτονικό ντετερμινισμό, πολλά στοιχεία της ανθρώπινης αντίδρασης στο περιβάλλον είναι έμφυτα. Σήμερα, έχει διαπιστωθεί ότι υπάρχει μια περίπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ των έμφυτων ροπών και των επιδράσεων του περιβάλλοντος ώστε να συναντάμε σήμερα μόνο σπάνια ακραίες απόψεις στο θέμα της αντίθεσης φύση/ανατροφή στους ψυχολόγους. (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1990)

2.3.3.4β Ο ρόλος της ηλικίας, του φύλου και της κοινωνικής τάξης

Εκτός από τις δύο παραπάνω προσεγγίσεις για τη διασαφήνιση των ατομικών διαφορών, υπάρχει μια τρίτη προσέγγιση που βασίζεται περισσότερο στην κατανόηση της κοινής λογικής για τις ατομικές παραλλαγές και αφορά την ηλικία, το φύλο και την τάξη ενός ανθρώπου. Μια δυσκολία που προκύπτει κατά την εφαρμογή αυτού του είδους μεταβλητών είναι ότι συχνά περιλαμβάνουν ένα πολύπλοκο φάσμα ψυχολογικών φαινομένων, και κατά συνέπεια δε μας διευκολύνουν καθόλου στο να εξηγήσουμε τέλεια τη συμπεριφορά που βοηθούν να προβλέψουν. (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1990)

Οι μεγαλύτεροι, πέρα από το ότι έχουν διαφορετικές ψυχολογικές αντιδράσεις από τους νεότερους τους, έχουν και διαφορετικές εμπειρίες εργασίας, έχουν μεγαλώσει σε μια κοινωνία με διαφορετική στάση και έχουν, τη στιγμή της μελέτης, συχνά μια διαφορετική κοινωνική θέση από τους νέους. (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1990)

Η διαφορά μεταξύ των φύλων συγγέεται συχνά με το διαφορετικό ρόλο στην οικογένεια, τη διαφορά στην απασχόληση, την εκπαίδευση και την πείρα, και επίσης με πιο φανερές ψυχολογικές και ανατομικές διαφορές. Στη συντριπτική πλειοψηφία, ωστόσο, των ψυχολογικών καταστάσεων διαπιστώθηκε ότι οι άντρες ενεργούν διαφορετικά από τις γυναίκες. Στο βιβλίο της η Hutt (1973) εκτός των άλλων αναφέρει ότι ο άντρας σωματικά έχει καλύτερη αντίληψη του χώρου ενώ η γυναίκα είναι πιο πιθανό να αναλύει τον κόσμο από την προσωπική, ηθική και αισθητική άποψη. (Κοσμόπουλος, (επιμ.) Canter, 1990)

Σύμφωνα με τον Bromley, η διαφορά ηλικίας επιδρά περίπου στον ίδιο βαθμό με αυτή μεταξύ των φύλων. (Bromley, 1966)

Η κοινωνική τάξη είναι μια βασική μεταβλητή στην κοινωνιολογία. Οι διαφορές στη συμπεριφορά των ανθρώπων των διαφόρων τάξεων έχουν τόσο ψυχολογικές όσο και κοινωνιολογικές προεκτάσεις, επειδή οι εμπειρίες και η στάση των ανθρώπων των διαφορετικών κοινωνικών τάξεων είναι πραγματικά διαφορετικές και επειδή οι μεταβλητές της ηλικίας και του φύλου, στις οποίες αναφερθήκαμε παραπάνω,

αλληλεπιδρούν επίσης με αυτή της κοινωνικής τάξης. (Κοσμόπουλος (επιμ.) Canter, 1990)

Επομένως δε μπορούμε να αγνοήσουμε την ηλικία, το φύλο και την κοινωνική τάξη όταν μελετάμε τις αντιδράσεις των ανθρώπων σε κτίρια, επειδή είναι σχεδόν σίγουρο ότι σε μια συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων αυτές οι μεταβλητές θα φανερώσουν σημαντικές διαφορές στις αντιδράσεις. Η σχετική μη διάκριση όλων αυτών των μεταβλητών όμως, το πολυσύνθετο, και η έλλειψη ειδίκευσης σημαίνει ότι είναι αναγκαίο να προχωρήσουμε αν θέλουμε να κατανοήσουμε πλήρως τι είναι αυτό που προκαλεί την ατομική παραλλαγή στις αντιδράσεις. (Κοσμόπουλος (επιμ.) Canter, 1990)

Όλα τα προαναφερθέντα, αναφορικά με τον διαφορετικό τρόπο αντίληψης με βάση την ηλικία, το φύλο και την κοινωνική τάξη, προσπαθήσαμε να τα λάβουμε υπόψη στην έρευνά μας. Έτσι, επιλέξαμε ένα ηλικιακό εύρος ερωτηθέντων από 35 έως 45 χρόνων, έτσι ώστε να προσεγγίσουμε τη διαφορετική κοινωνική στάση και τις διαφορετικές εμπειρίες, ανάμεσα στους νεότερους και τους μεγαλύτερους σε ηλικία. Ακόμη, επιλέξαμε άτομα που ανήκουν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις (χαμηλά και μεσαία-υψηλά κοινωνικά στρώματα). Τέλος, φροντίσαμε ώστε να υπάρχει ίσος αριθμός ανδρών και γυναικών ανάμεσα στους ερωτηθέντες (παρόλο που η τελευταία παράμετρος δεν έφερε διαφορετικά αποτελέσματα για τα δύο φύλα και για το λόγο αυτό δεν περιλαμβάνονται ξεχωριστά γραφήματα). (βλ. κεφάλαιο 4, έρευνα πεδίου)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

3.1. Μεθοδολογία Έρευνας Πεδίου

- Η παρούσα έρευνα εξετάζει την πόλη της Αθήνας. Ανάλογη έρευνα πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στην πόλη Bilbao της Ισπανίας (Gosproini, 2002), αλλά και στην πόλη της Θεσσαλονίκης (Χατζηαντωνίου, 2003).

Οι λόγοι που μας οδήγησαν στην επιλογή της πόλης της Αθήνας ως αντικείμενο της μελέτης είναι πολλοί και πολυδιάστατοι. Λογικό όμως και αναμενόμενο ένας από τους κύριους λόγους επιλογής της πόλης της Αθήνας να είναι το γεγονός ότι αποτελεί την πρωτεύουσα της Ελλάδας. Συνδυάζει ποικίλα ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία και παράλληλα αποτέλεσε τόπο διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Αναλυτικότερα, η συγκεκριμένη πόλη επιλέχθηκε για τους ακόλουθους λόγους:

1. Τα τελευταία χρόνια αρχίζει και αποκτά μορφή διεθνούς μητροπολιτικής πόλης. Η πρόταση αυτή δικαιολογείται από τα εξής στοιχεία που χαρακτηρίζουν την Αθήνα (Δέφνερ, 1996/1997):

- α) συγκέντρωση πολυεθνικών επιχειρήσεων και ισχυρών χρηματοδοτικών οργανισμών
- β) μεγάλος αριθμός και ποικιλία υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τους διοικητικούς και χρηματιστηριακούς οργανισμούς
- γ) σημαντικά έργα υποδομής
- δ) ποιοτικά χαρακτηριστικά που συνδέονται με την πολιτιστική κληρονομιά, τον πολιτισμό, τον ελεύθερο χρόνο και τη διασκέδαση

Επιπλέον, αποτελεί την πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους: αποτελεί διοικητικό και οικονομικό κέντρο της χώρας, και από τη δεκαετία του '50-'60 αυξάνει συνεχώς τον πληθυσμό της με αποτέλεσμα σήμερα η μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας να συγκεντρώνει το 34,5% του πληθυσμού της χώρας, με πληθυσμό 3.072.922 κατοίκους (σύμφωνα με την απογραφή της ΕΣΥΕ το 1991), ενώ σήμερα, σύμφωνα με την

απογραφή του 2001, συγκεντρώνει 3.192.606 κατοίκους' δηλαδή παρατηρείται μια μεταβολή (αύξηση) κατά 3,9%.

(http://www.kethi.gr/greek/statistika/Apasxolisi/APOGRAFI_01.htm)

Ενώ, τέλος, σε αυτή συνυπάρχουν τόσο Έλληνες όσο και οικονομικοί μετανάστες. Το γεγονός αυτό υποστηρίζεται από την προαναφερθείσα μητροπολιτική διάσταση της πόλης, αφού η μελέτη πολλών μητροπολιτικών περιοχών στην Ευρώπη το αποδεικνύει.

2. Η Αθήνα αποτέλεσε τόπο γέννησης του πολιτισμού κατά την αρχαιότητα, κοιτίδα πολλών αξιών και χαρακτηρίζεται από την μακραίωνη ιστορία της που ξεκινά από την αρχαιότητα μέχρι και την νεώτερη εποχή (βλ. επόμενη ενότητα, 3.2.)

3. Το 2004 ήταν η πόλη που φιλοξένησε τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν εκεί πολλά έργα καινοτόμου σχεδιασμού για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες για αθλητικές και άλλες υποδομές. Αποτέλεσε ενδιαφέρουσα πρόκληση να μελετήσουμε πώς διαμορφώνονται ο απόψεις διαφόρων κατηγοριών ανθρώπων (κάτοικοι, μετανάστες, τουρίστες) αναφορικά με την αίσθηση που τους δίνουν τα καινοτόμα έργα και τις δυνατότητες που δημιουργούν στην πόλη.

3.2. Πολεοδομική Εξέλιξη της Αθήνας

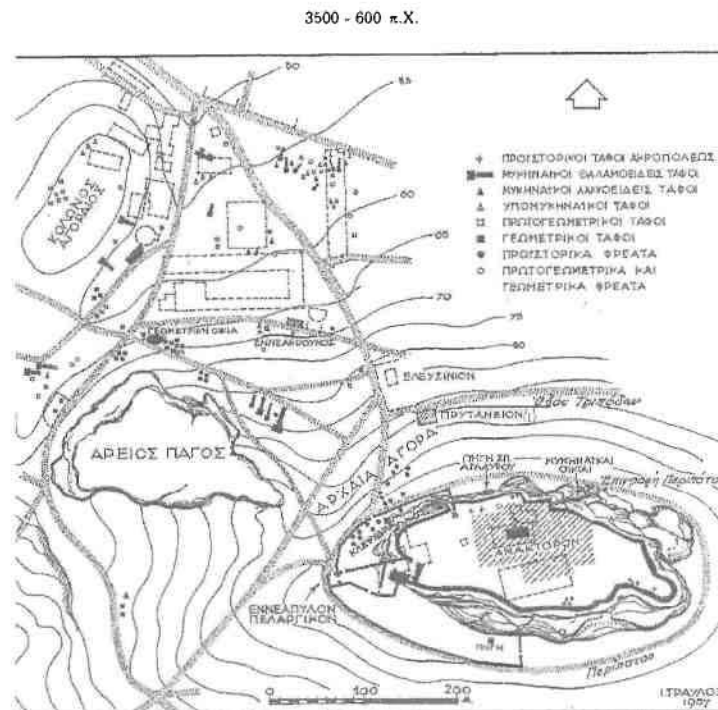
3.2.1. Ιστορική Αναδρομή

Η Αθήνα, η σημερινή πρωτεύουσα της Ελλάδας, αναδείχτηκε πολύ νωρίς σε πνευματικό και καλλιτεχνικό κέντρο και παρέμεινε ακμαία περισσότερο από κάθε άλλη πόλη της Ελλάδας. Στο γεγονός αυτό συνέτεινε η εξαιρετική γεωγραφική θέση και η ασύγκριτη ομορφιά και ποικιλία του αττικού τοπίου. (Τραυλός, 1993)

Τα ευρήματα (3500-3000 π.Χ.) αποδεικνύουν, ότι από την εποχή εκείνη, η Αθήνα είχε μόνιμο εγκατεστημένο πληθυσμό. Έκτοτε η ζωή της πόλης είναι συνεχής. (Τραυλός, 1993)

Η Αθήνα περιοριζόταν στην Ακρόπολη και μία μικρή περιοχή γύρω από αυτήν. Μέχρι τις αρχές του 13^{ου} αιώνα, η έκταση της πόλης δεν υπερβαίνει τα 90.000 τ.μ. (Τραυλός, 1993)

Κατά το πρώτο ήμισυ του 13^{ου} αιώνα, ακολουθεί η μεγάλη ακμή της Αθήνας. Η πόλη χωρίζεται σε δύο τμήματα: την Ακρόπολη και το Άστυ (Αγορά και ιδιωτικές κατοικίες). Στο χώρο αυτό ιδρύεται η πρώτη αγορά της πόλεως, η «Αρχαία αγορά», ενώ ανεγείρεται το ισχυρότατο και σωζόμενο μέχρι σήμερα «Πελαργικόν Τείχος». (Τραυλός, 1993)

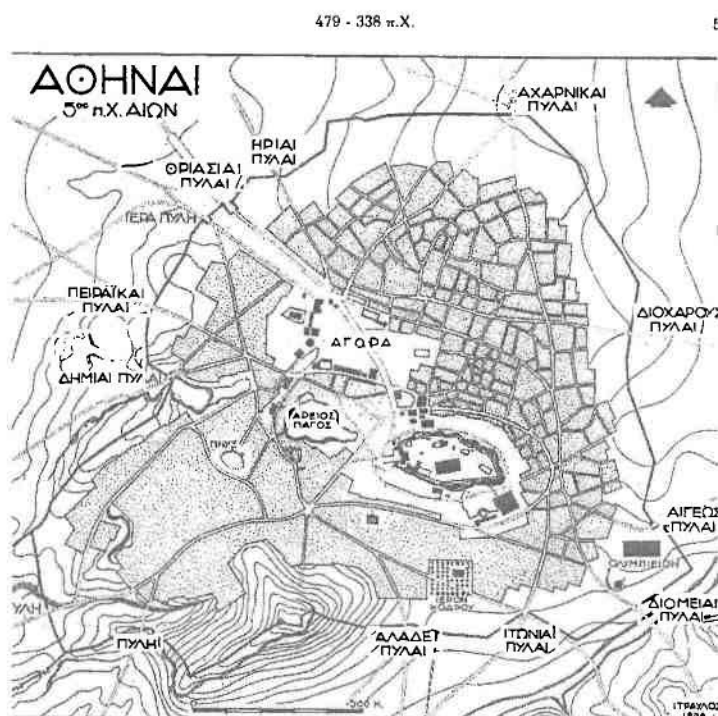
Πηγή: Τραυλός, 1993

Από το μέσο της υστεροελλαδικής εποχής, η ταφή των νεκρών τελείται εκτός της ακρόπολης και δημιουργείται εκτεταμένο νεκροταφείο. Όλοι σχεδόν οι τάφοι έχουν βρεθεί κατά μήκος της Αγοράς και εκατέρωθεν οδών, γεγονός που οδήγησε στον καθορισμό του οδικού δικτύου. (Τραυλός, 1993)

Η πλήρης συνένωση των Αττικών πόλεων δεν έχει συντελεστεί μέχρι το τέλος του 7^{ου} αιώνα. Οι ανάγκες της πρωτεύουσας πολλαπλασιάζονται και τα όρια της επεκτείνονται συνεχώς. Δημιουργείται νέο τείχος και η έκταση που περικλείει είναι γύρω στα 500.000 τ.μ. (Τραυλός, 1993)

Η νέα αγορά γίνεται το επίσημο κέντρο της πόλης όπου λαμβάνουν χώρα επί πολλούς αιώνες διάφοροι αγώνες και γιορτές προς τιμήν θεών και νεκρών (η μεγάλη γιορτή των Παναθηναίων). (Τραυλός, 1993)

Ως προς τις μορφές των ιδιωτικών κατοικιών, δεν υπάρχουν ευρήματα, τα οποία δύνανται να προσφέρουν στοιχεία και το ίδιο ισχύει για το σχέδιο πόλης. Εκτιμάται, παρόλα αυτά ότι οι δρόμοι ήταν στενοί, ακανόνιστοι και ότι οι κάτοικοι έκτιζαν αυθαιρέτως. (Τραυλός, 1993)

Εικ. 20. Μορφή της πόλεως κατά τους κλασσικούς χρόνους με το περιβάλλον αυτήν Θεμιστοκλειών τείχος.

Πηγή: Τραυλός, 1993

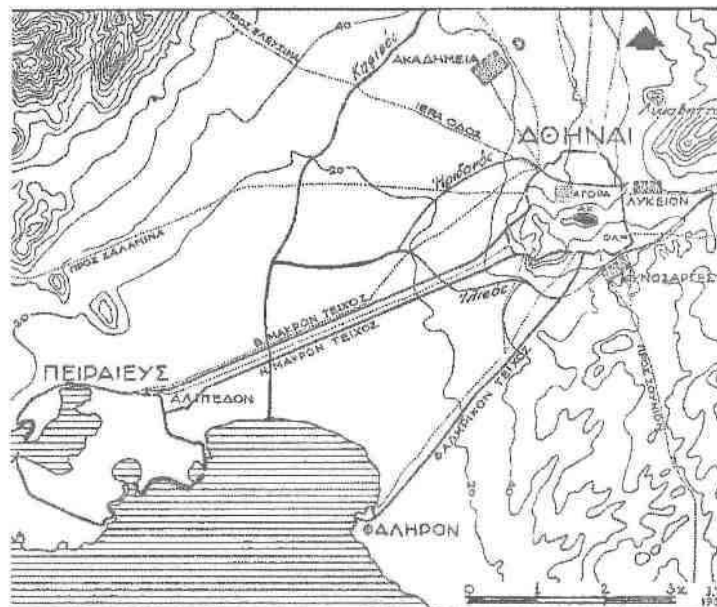
Το 403 π.Χ. κατεδαφίζονται υπό του Λυσάνδρου όλα τα τείχη, για να ξανακτιστούν αργότερα επί Κόνωνος. Κατά τον 4^ο αιώνα π.Χ. το Δίπυλον (η κύρια είσοδος της πόλεως) βρισκόταν στον Κεραμεικό, όπου κατέληγαν οι σπουδαιότεροι δρόμοι. Είναι σημαντικό το γεγονός, ότι αυτές οι αρτηρίες διατήρησαν την θέση τους από την εποχή της αρχαιότητας μέχρι σήμερα. (Τραυλός, 1993)

Μετά την εκδίωξη των Περσών, καταστρώθηκε μεγάλο οικοδομικό πρόγραμμα. Χτίστηκαν νέα ισχυρότατα τείχη. Πέρα από την ανέγερση των οικοδομημάτων της Ακρόπολης (επιβλητικός Παρθενώνας του Ικτίνου), η δραστηριότητα των αρχιτεκτόνων

περιορίστηκε στο δημόσιο κέντρο, την Αγορά, η οποία λαμβάνει μία πιο συγκεκριμένη μορφή. Το εμβαδόν της πόλης εντός των τειχών υπολογίζεται στα 2.150.000μ. (περίπου 1.200.000μ. κατοικίες και δρόμοι, 300.000μ), και ο πληθυσμός της περίπου στους 36.000 κατοίκους. (Τραυλός, 1993)

Όσον αφορά στο αστικό πράσινο, εκτός από τους κήπους των γυμνασίων, εντός της πόλεως, αυτό ήταν περιορισμένο, καθώς η πόλη στερούταν ανέκαθεν άφθονων πηγών. Το πρόβλημα της λειψυδρίας, αντιμετωπιζόταν, με την δημιουργία υδραγωγείων. Υπήρχε ικανοποιητικό δίκτυο ακαθάρτων υδάτων (υπόνομοι), στην έκταση της αγοράς αλλά και στο κατάστρωμα διαφόρων οδών της πόλεως. (Τραυλός, 1993)

479 - 338 π.Χ.

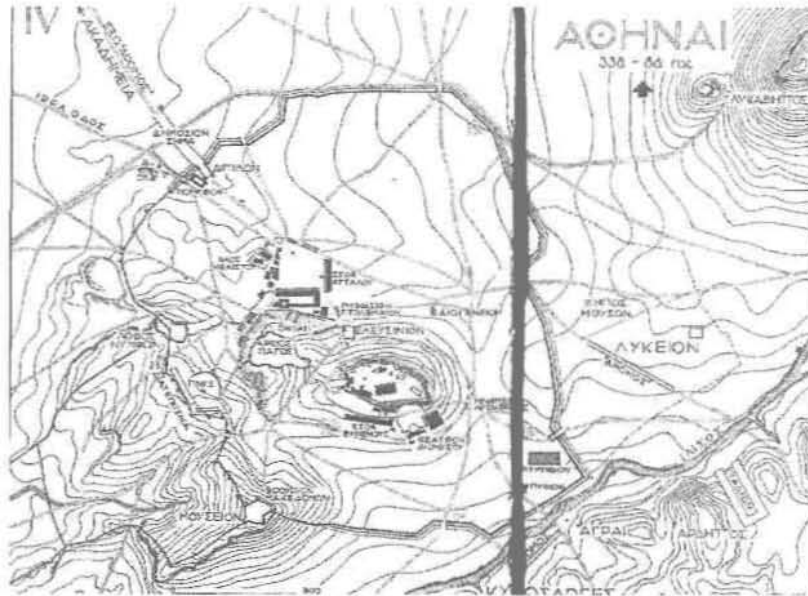

Τα Μακρά Τείχη, τὰ συνδέοντα την πόλιν των Ἀθηνων μετά των λιμένων της, τ Πειραιώς καί τοῦ Φαλήρου (5ος π.Χ. αἰών).

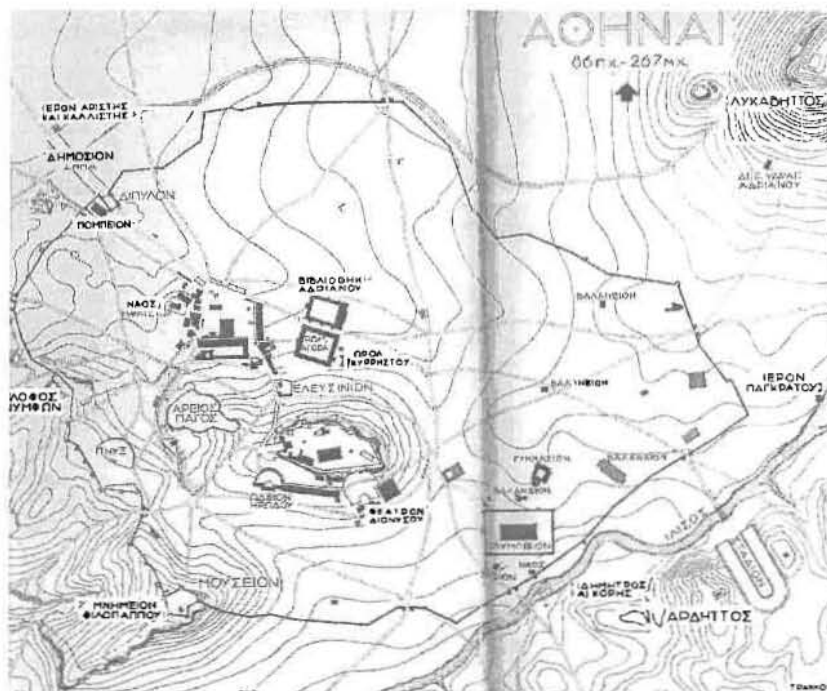
Πηγή: Τραυλός, 1993

Κατά τα μέσα του 2^{ου} αιώνα π.Χ. επέρχεται σημαντική μεταβολή στο σχέδιο της αγοράς, η οποία λαμβάνει κανονικότερο σχήμα και περιβάλλεται πανταχόθεν από στοές. (Τραυλός, 1993)

Η Αγορά (1^{ος} αιώνας π.Χ.) εξακολουθεί να παραμένει το κέντρο της πόλεως ενώ στην Ακρόπολη δεν επέρχεται καμία σημαντική μεταβολή. Το 2^ο αιώνα μ.Χ. η πόλη επεκτείνεται ανατολικά και η έκταση της Αθήνας τότε, υπολογίζεται περίπου στα 2.200.000 τ. μ. (Τραυλός, 1993)

Πηγή: Τραυλός, 1993

Πηγή: Τραυλός, 1993

Στις αρχές του 5^{ου} μ.Χ. αιώνα η πόλη ανακτά την παλιά μεγάλη έκταση την οποία και διατηρεί μέχρι και το τέλος του 12^{ου} μ.Χ. αιώνα. Παρ' όλα αυτά η πόλη των Αθηνών δεν

είχε πια καμία σχέση με το μεγαλείο των Αθηνών κατά την περίοδο των κλασικών και Ελληνιστικών χρόνων, ακόμη και των Ρωμαϊκών. (Τραυλός, 1993)

Κατά τους πρώτους αιώνες της περιόδου 565-1204 μ.Χ., ελάχιστα μνημονεύεται η πόλη των Αθηνών, η οποία ξέπεσε σε μια επαρχιακή πόλη της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. (Τραυλός, 1993)

Η Αθήνα σωζόταν σε λαμπρή κατάσταση μέχρι το 1154 μ.Χ., ενώ ο χρόνος επιδρομής των Σαρακηνών και της καταστροφής της πόλης είναι μεταξύ των ετών 1154 και 1182 μ.Χ. (Τραυλός, 1993)

Η καταστροφή των Αθηνών το 1204 μ.Χ. εξάντλησε τους Αθηναίους και στα τέλη του 1204, δεν πρόβαλαν καμιά αντίσταση στους νέους εχθρούς τους, Φράγκους. Οι κατακτητές όχι μόνο δεν προέβησαν σε παραχωρήσεις προς τους κατοίκους, αλλά ούτε σε οποιαδήποτε ανάπτυξη της πόλεως. Η ιστορία της πόλεως καθ' όλη τη διάρκεια των εκάστοτε επιδρομών, μόνο καταστροφές και λεηλασίες έχει να αναφέρει. (Τραυλός, 1993)

Κατά την πρώτη περίοδο της Τουρκοκρατίας 1456-1687 μ.Χ., οι Τούρκοι εγκαθίστανται στην Αθήνα και γίνονται κύριοι ολόκληρης της πόλης. (Τραυλός, 1993)

Και σε αυτή την εποχή τα όρια της πόλης δεν ξεπερνούν τη γραμμή του υστερορωμαϊκού τείχους. Πολύ νωρίς όμως, φαίνεται ότι άρχισε και πάλι η πόλη να αναπτύσσεται και να επεκτείνεται προς όλες τις κατευθύνσεις. Το νέο στοιχείο στη συγκρότηση της πόλης είναι τα τζαμιά με τους ψηλούς μιναρέδες. (Τραυλός, 1993)

Επί 20 αιώνες η μορφή της Ακροπόλεως παραμένει κατά βάση αμετάβλητη. Η μεγαλύτερη όμως φθορά προς τα μνημεία προξενείται κατά τη διάρκεια πολιορκίας της Ακροπόλεως το 1687, προκαλώντας την ανατίναξη της Ακροπόλεως. (Τραυλός, 1993)

Η έκταση της πόλεως είναι εξαπλάσια εκείνης που είχε στους χρόνους της Φραγκοκρατίας. Η πόλη χωριζόταν σε 8 τμήματα, τα εξής: Πλάκα, Κοττάκη, Μονοκαλούφτη, Ρούμπη, Βορεία, Ψυρρή, Γερλάδα, Κόλυμπος. Τα οικόπεδα, γενικά,

ήταν ακανόνιστου σχήματος, ακολουθώντας το ποικίλο σχήμα των τετραγώνων, κατέβαλλαν όμως όσο το δυνατό μεγαλύτερη προσπάθεια, οι μεσότοιχοι που κατέληγαν στην οδό, να είναι κάθετοι προς αυτήν. (Τραυλός, 1993)

Οι οδοί ήταν ακανόνιστου και μικρού πλάτους. Δίνουν εκ πρώτης όψεως την εντύπωση ότι έχουν δημιουργηθεί τυχαίως και άνευ σκοπιμότητας. Μετά από εξέταση του δαιδαλώδους σχεδίου πόλεως, αποδεικνύεται ότι οι περισσότερες οδοί, είτε διασχίζουν την πόλη από άκρο σε άκρο, είτε περνώντας από κεντρικά σημεία, καταλήγουν όλες στις πύλες του τείχους. (Τραυλός, 1993)

Στην περίοδο 1833-1959 μ.Χ. η Αθήνα προτείνεται πρωτεύουσα του κράτους από δύο αρχιτέκτονες στους οποίους οφείλεται το πρώτο ρυμοτομικό σχέδιο της πόλης. Μέσα από αυτό το σχέδιο διατυπώνονται αντιλήψεις και γνώμες που οδηγούν σε ένα δυσχερές έργο. Όλοι οι Αθηναίοι περιέβαλλαν με ενθουσιασμό το έργο και με προθυμία βοήθησαν παραχωρώντας τα κτήματά τους και τις οικίες τους για την δημιουργία της νέας πόλης. Μετά την έλευση του βασιλιά Όθωνα η οικοδομική κίνηση κατευθύνεται προς την περιοχή της παλιάς πόλης και επί των νέων μεγάλων οδών: Αθηνάς, Ερμού και Αιόλου. Αλλά και προς την περιφέρεια της πόλης η οικοδομική κίνηση δεν είναι μικρή. Μετά την απελευθέρωση, η πόλη στερείται σχεδόν τελείως εκκλησιών λόγω καταστροφής ή ερείπωσης, η επισκευή των οποίων δεν κατέστη δυνατή. (Τραυλός, 1993)

Εκτός από τα δημόσια οικοδομήματα και τους ανεγερθέντες νέους ναούς, την πόλη λαμπρύνουν μεγαλοπρεπείς ιδιωτικές κατοικίες πλούσιων Αθηναίων, έργα αρχιτεκτόνων Ελλήνων και ξένων. Ωστόσο, η γενική κατάσταση της πόλης, ιδίως τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα, ήταν εντελώς πρωτόγονη διατηρώντας τη μορφή και το χαρακτήρα που είχε και στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Οι οδοί ήταν ανώμαλες και λασπώδεις, ενώ πολλές από αυτές αδιάβατες. Την κακή αυτή κατάσταση επέτεινε η έλλειψη συστήματος αποχέτευσης και μέριμνας αποκομιδής των απορριμμάτων. (Τραυλός, 1993)

Από το 1835 έγινε μεγάλη προσπάθεια για μια περισσότερο πολιτισμένη εμφάνιση της πόλης οπότε και άρχισαν οι κατασκευές συστήματος υπονόμων, επιστρώσεις οδών, κατασκευή πεζοδρομίων και έργα για την ύδρευση της πόλης. Η ταφή των νεκρών

γίνεται πλέον σε ειδικό νεκροταφείο μακριά από την πόλη, ενώ πραγματοποιούνται δένδροφυτεύσεις στις κυριότερες οδούς και πλατείες. (Τραυλός, 1993)

Ιδιαίτερη φροντίδα καταβάλλεται για την Ακρόπολη. Ήδη μετά την αποχώρηση της τουρκικής φρουράς, το 1833, είχαν αρχίσει εργασίες εκκαθάρισης του χώρου με τις κατεδαφίσεις των τουρκικών κατοικιών, χωρίς όμως να πάψει η χρησιμοποίησή της ως φρούριο. Η ιστορία της πολεοδομικής εξέλιξης της νεότερης Αθήνας, είναι μια ατελείωτη σειρά από τροποποιήσεις και επεκτάσεις του αρχικού σχεδίου της πόλης. (Τραυλός, 1993)

Μέχρι το τέλος της βασιλείας του Όθωνα, η πόλη περιοριζόταν εντός των στενών ορίων των πρώτων σχεδίων, καταλαμβάνοντας έκταση 2.600.000 τ.μ. με πληθυσμό 42.725 έναντι 1.096.810 του συνολικού πληθυσμού της χώρας. (Τραυλός, 1993)

3.2.2. Η Σύγχρονη Ανάπτυξη της Πόλης των Αθηνών

Η Αθήνα από την απελευθέρωσή της και μετά πολλαπλασιάζει σταδιακά τον πληθυσμό της. Η ανακήρυξή της ως πρωτεύουσας του νεοελληνικού κράτους το 1834 αποτέλεσε καθοριστική τομή στη νεότερη ιστορία της. Η διόγκωση του πληθυσμού της δεν δικαιολογείται, ωστόσο, από αντικειμενικές δυνατότητες κάποιας εν δυνάμει οικονομικής ανάπτυξης. Η Αθήνα είχε ένα ένδοξο παρελθόν και ως πρωτεύουσα συσπείρωνε όλες τις ελπίδες και τις προσδοκίες ολόκληρου του αλύτρωτου Ελληνισμού. Ως έδρα της πολιτικής εξουσίας, συγκέντρωσε στους κόλπους της όχι μόνο την άρχουσα αστική τάξη (πολιτικούς, πλούχιοντες, ομογενείς του εξωτερικού) αλλά και ένα μεγάλο μέρος του αγροτικού πληθυσμού. Η περίοδος που ξεκινά με τη μικρασιατική καταστροφή, η ανταλλαγή πληθυσμών και η μαζική εγκατάσταση των προσφύγων στην πρωτεύουσα αποτέλεσε τον δεύτερο, εξίσου σημαντικό, σταθμό στην εξέλιξή της, αν όχι τον πιο καθοριστικό για τη σημερινή υπερτροφική της δομή. (Νικολαΐδου, 1993)

Η καρδιά της νέας πρωτεύουσας δεν άλλαξε θέση. Πυρήνα της ανάπτυξής της αποτέλεσε ο παλαιός οικισμός, γύρω από την Ακρόπολη. Γύρω από αυτόν διαμορφώθηκε ο δημόσιος χώρος, κτίστηκαν τα ανάκτορα, η Βουλή, τα υπουργεία. Το εμπορικό κέντρο

και οι βιοτεχνικές χρήσεις συγκεντρώθηκαν γύρω από το μοναστηράκι. (Νικολαΐδου, 1993)

Για την πολεοδομική οργάνωση της Αθήνας εκπονήθηκαν κατά καιρούς πλήθος σχεδίων, από τα αρχικά σχέδια των Κλεάνθη, Schaubert, von Klenze, ως τα σύγχρονα ρυθμιστικά, όμως η πόλη παρέμεινε από άποψη πολεοδομικού σχεδιασμού μια «ανοχύρωτη πολιτεία». Η διαδικασία ανοικοδόμησης και εμπλουτισμού της πρωτεύουσας με δημόσια κτίρια, με πολυτελή αρχοντικά καθώς και δίκτυα υποδομής συγκέντρωσε στη διάρκεια μισού και παραπάνω αιώνα πλήθος μαστόρων και τεχνιτών που συνέρεαν σ' αυτή για να βρουν δουλειά. Παράλληλα αυξήθηκε και ο αριθμός των ατόμων που απασχολούνταν στον τριτογενή τομέα της παραγωγής (δημόσιες υπηρεσίες) και στο εμπόριο, ενώ έξαρση παρουσίασαν και τα παρασιτικά επαγγέλματα. (Νικολαΐδου, 1993)

Στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής δεν ήταν μονάχα η Αθήνα που διογκώθηκε πληθυσμιακά το 19^ο και τον 20^ο αιώνα. Σημαντική πληθυσμιακή αύξηση παρουσίαζε και το επίνειό της, ο Πειραιάς, ο οποίος ως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα είχε πολλαπλασιάσει τον πληθυσμό του εξελισσόμενος σε λιμάνι πρώτου μεγέθους καθώς και σε κέντρο βιομηχανικής δραστηριότητας. (Νικολαΐδου, 1993)

Κάτω από πολλαπλές πιέσεις το κράτος αδυνατούσε να σεβαστεί αλλά και να επιβάλλει την πολεοδομική νομοθεσία που το ίδιο είχε θεσπίσει, άλλοτε εξαιτίας αδυναμιών που σχετίζονταν με την κερδοσκοπική εκμετάλλευση της γης (π.χ. αδυναμία απαλλοτριώσεων για λόγους δημόσιας ωφέλειας λόγω οικονομικών δυσχερειών) και άλλοτε εξαιτίας κοινωνικών και πολιτικών πιέσεων (ανεξέλεγκτες εντάξεις στο ρυθμιστικό σχέδιο περιοχών που είχαν οικοδομηθεί αυθαίρετα). Τέτοιοι αυθαίρετοι συνοικισμοί είχαν διαμορφωθεί στην Αθήνα ήδη από το 1840. (Νικολαΐδου, 1993)

Η διαδικασία εκβιομηχάνισης οδήγησε σε μεγαλύτερη αστικοποίηση τον αθηναϊκό χώρο, επιδεινώνοντας τις συνθήκες στέγασης του αυξανόμενου εργατικού δυναμικού. (Νικολαΐδου, 1993)

Η περίοδος μετά τη μικρασιατική καταστροφή ήταν για την Αθήνα και τον Πειραιά μια πρόκληση στην οποία δε μπόρεσαν να ανταποκριθούν. Μετά το 1922 οι πληθυσμιακές πιέσεις που δέχτηκε η πρωτεύουσα οδήγησαν σε λύσεις που την απομάκρυναν οριστικά

από την προοπτική να μεταμορφωθεί σε μια πρωτεύουσα αντάξια των ευρωπαϊκών.
(Νικολαΐδου, 1993)

3.2.3. Στάδια Αστικής Μεγέθυνσης: 1950 - Σήμερα

Ο πληθυσμός της Αθήνας αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ 1951 και 1971 και με ρυθμό 35% περίπου ανά δεκαετία. Η ποσοστιαία αύξησή του περιορίστηκε στο 19% κατά τη δεκαετία του '70, και σχεδόν μηδενίστηκε κατά την δεκαετία του '80. (Μαλούτας, 2000)

Η μαζική παρουσία της πολυκατοικίας αποτελεί πολύ πρόσφατο στοιχείο στον ιστό της πόλης. Η νομοθεσία που προβλέπει την οριζόντια ιδιοκτησία χρονολογείται από τη δεκαετία του 20. Η ιδιωτική πολεοδόμηση παρήγαγε μόνο 106 κτίρια με πέντε ή περισσότερους ορόφους μεταξύ του 1890 και 1920 και άλλα 349 μεταξύ 1925 και 1941 σε σύγκριση με τα 34.000 που παρήχθησαν μεταξύ 1950 και 1980. Οι μεσοπολεμικές πολυκατοικίες οικοδομήθηκαν πολύ κοντά στο κέντρο και οι κάτοικοί τους περιλάμβαναν μόνο τα ανώτατα κοινωνικά στρώματα. (Μαλούτας, 2000)

Ο πληθυσμός που εισέρευσε κατά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες (μέσα στις δύο πρώτες στους 330.000 κατοίκους της Δυτικής Αθήνας του '51 προστέθηκαν κατά ισόποσες δόσεις 460.000 νέοι κάτοικοι) αύξησε σημαντικά με την παρουσία του τις στεγαστικές ανάγκες, οι οποίες καλύφθηκαν με τρία διαφορετικά συστήματα παραγωγής και πρόσβασης στην κατοικία. (Μαλούτας, 2000)

Κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60 οι διαδικασίες αυτοστεγάσης κυριάρχησαν ως στεγαστικές λύσεις για τον εισρέοντα πληθυσμό των χειρωνακτών με αγροτική προέλευση. Η αυτοστεγάση αναπτύχθηκε στην περιφέρεια της πόλης και ιδιαίτερα στη δυτική πλευρά. Οι δυτικές συνοικίες – εργατική πλευρά της πόλης – αύξησαν τον πληθυσμό τους μεταξύ '71 και '91. (Μαλούτας 2000)

Η αυτοστεγάση και ιδιαίτερα η αυτοκατασκευή δημιούργησαν στις περιοχές αυτές ένα χαμηλής ποιότητας αστικό περιβάλλον. (Μαλούτας 2000)

Κατά τις δεκαετίες του '60 και του '70, η αντιπαροχή επέφερε σημαντικές αλλαγές στη στέγαση μέσω των πολυάριθμων μικρών κερδοσκοπικών διαδικασιών που κινητοποιήσε. Εξυπηρέτησε όλο το κοινωνικό φάσμα με ιδιαίτερη έμφαση στα ευρύτερα μεσαία στρώματα. Η έντονη οικοδόμηση με το σύστημα της αντιπαροχής οδήγησε στην πολύ σημαντική αύξηση του πληθυσμού του Δήμου Αθηναίων κατά τη δεκαετία του '60. (Μαλούτας 2000)

Το σύγχρονο διαμέρισμα αντικατέστησε με γρήγορους ρυθμούς την προβληματική από άποψη υποδομής και ανέσεων λαϊκή πολυκατοικία, πρώτα στις περιοχές γύρω από το κέντρο και κατόπιν σε μεγαλύτερη ακτίνα. Η τελευταία διαδικασία που αναπτύχθηκε στα μέσα τις δεκαετίας του '70, αφορά περισσότερο τις κινήσεις μετεγκατάστασης ορισμένων κοινωνικών κατηγοριών και πολύ λιγότερο τον εισρέοντα πληθυσμό. Πρόκειται για την προαστιοποίηση των υψηλών – μεσαίων επαγγελματικών κατηγοριών, οι οποίες μετακινήθηκαν από το κέντρο του Δήμου προς τα Βόρειο – Ανατολικά και τα Νότια προάστια, καθώς και τα προάστια εκτός των διοικητικών ορίων του Π.Σ. της Πρωτεύουσας. Η προαστιοποίηση στα Βορειοανατολικά και τα Νότια προάστια κορυφώνεται κατά τη δεκαετία του '70, παράλληλα με τις απώλειες του κεντρικού Δήμου, ενώ σταθερά αυξάνεται μετά τη δεκαετία στις περιοχές εκτός Πολεοδομικού Συγκροτήματος. (Μαλούτας 2000)

Η υποβάθμιση των συνθηκών ζωής στο κέντρο, σε συνδυασμό με την προαστιακή επιλογή των εύπορων κοινωνικών ομάδων έδωσε το έναυσμα για την επιταχυνόμενη αλλαγή της κοινωνικής δομής στο κέντρο και την εμφάνιση της κάθετης κοινωνικής διαφοροποίησης. (Μαλούτας 2000)

3.3. Η Έρευνα

3.3.1. Οι Ερωτήσεις του Ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τις εξής τρεις ερωτήσεις:

1. Ποια από τα κτίρια και τους ελεύθερους χώρους που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο, πιστεύετε ότι δημιουργούν ένα πολύ αξιόλογο ή μοναδικό αστικό τοπίο στην Αθήνα; Ποιο από όλα νομίζετε ότι είναι το καλύτερο και γιατί;

2. Ποια από τα κτίρια και τους ελεύθερους χώρους που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο, δημιουργούν σε σας την αίσθηση ότι ο χώρος κατά κάποιο τρόπο σας ανήκει ή σας αντιπροσωπεύει; Ποιο από όλα σας αντιπροσωπεύει και γιατί;

3. Ως κάτοικος της Αθήνας, ποια από τα κτίρια και τους ελεύθερους χώρους που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο, σας κάνουν να νιώθετε αστική υπερηφάνεια και πιστεύετε ότι θα συμβάλουν στην οικονομική/τουριστική ανάπτυξη της Αθήνας; Ποιο από όλα σας αντιπροσωπεύει και γιατί;

Οι ερωτήσεις αποσκοπούν να διευκρινίσουν την ταυτότητα που δημιουργεί στο αστικό τοπίο η κάθε κατηγορία χώρων – κτιρίων. Έτσι, η παραδοσιακή κληρονομιά αναφέρεται στην εθνική ταυτότητα και παράδοση της πόλης και δημιουργεί ένα ξεχωριστό τοπίο που προωθεί την κοινωνική αλληλεγγύη. Στην περίπτωση των καινοτόμων έργων, αυτά επιτρέπουν διαφορετικές «μεταφράσεις» από τις διαφορετικές ομάδες ανθρώπων και προωθούν νέα είδη κοινωνικών αλληλεγγυών.

Επιπλέον, προσπαθούμε να ερευνήσουμε την αίσθηση που δημιουργεί ο χώρος στις διάφορες ομάδες ερωτηθέντων (βλ. κεφάλαιο 4). Κατά πόσο δηλαδή, αισθάνονται οικεία όταν βρίσκονται σε χώρους αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ή στις νέες εγκαταστάσεις καινοτόμου σχεδιασμού.

Τέλος, στην τρίτη ερώτηση περιλαμβάνονται δυο σκέλη (αστική υπερηφάνεια – οικονομική/τουριστική ανάπτυξη), όμως η πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε δίνοντας περισσότερη βάση στο δεύτερο σκέλος, δίνοντας ουσιαστικά την κατεύθυνση την οποία πρέπει να ακολουθήσει η Αθήνα μελλοντικά, κατεύθυνση που δίνουν οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές μητροπόλεις στην εποχή της οικονομικής παγκοσμιοποίησης και του ανταγωνισμού των πόλεων. Η μελέτη των παραπάνω μητροπόλεων έχει δείξει ότι ο τομέας του καινοτόμου σχεδιασμού αποτελεί το κλειδί για την οικονομική και τουριστική ανάπτυξη όλων των κατηγοριών των πόλεων (Gospodini, 2002).

Συμπληρωματικά με το ερωτηματολόγιο παρουσιάζονταν στους ερωτηθέντες και πίνακας στον οποίο απεικονιζόταν με φωτογραφίες τα 10 μνημεία πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, καθώς και τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού προς επιλογή. Σκοπός μας ήταν οι ερωτώμενοι να έχουν μια πιο ξεκάθαρη εικόνα για την επιλογή τους. Επίσης, οι ερωτώμενοι είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερες από μια απαντήσεις, ενώ σε δεύτερη φάση από τις επιλογές τους αυτές κατέτασσαν μια ως την αντιπροσωπευτικότερη αιτιολογώντας την επιλογή τους.

3.3.2. Χώρος και Χρόνος Διεξαγωγής των Συνεντεύξεων και Αριθμός Ερωτηθέντων

Ο συνολικός αριθμός των ανθρώπων που ερωτήθηκαν, ο οποίος συμπίπτει με τον αρχικό αριθμό – στόχο, είναι τα 220 άτομα. Ο στόχος αυτός (220 ερωτηματολόγια) τέθηκε πιλοτικά έτσι ώστε να διεξάγουμε την εμπειρική μας έρευνα και να βρούμε κάποια ενδεικτικά αποτελέσματα. Θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι οι βάσεις δειγματοληψίας που υπάρχουν για τον πληθυσμό της Ελλάδας δεν ήταν διαθέσιμες για εμάς έτσι ώστε να βγάλουμε τις σωστές αναλογίες ατόμων των διαφόρων ομάδων, αλλά ακόμα κι αν ήταν διαθέσιμες η ομάδα των τουριστών, καθώς και των επισκεπτών μακράς διάρκειας αποτελούν μη μετρήσιμες ομάδες και δεν υπάρχει καν βάση δειγματοληψίας γι' αυτές.

Επιπλέον, μια τέτοια προσπάθεια θα ξεπερνούσε τα πλαίσια της δικής μας εργασίας και θα ξέφευγε από τους στόχους που είχαμε θέσει για μια προπτυχιακή διπλωματική εργασία. Τέλος, να σημειώσουμε ότι η αναλογία ανδρών και γυναικών είναι ισόποση (50% άνδρες και 50% γυναίκες), ενώ οι ηλικίες τους επιλέξαμε να βρίσκονται ανάμεσα στα όρια των 35-45 χρόνων. Η διεξαγωγή των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε από τις 10 Φεβρουαρίου μέχρι τις 20 του ιδίου μήνα του 2005. Επιλέχθηκαν διάφορες περιοχές της Αθήνας. Προσπαθήσαμε οι περιοχές τις οποίες επιλέξαμε, για να συναντήσουμε τους ερωτηθέντες και να συμπληρώσουμε τα ερωτηματολόγια, να είναι κατάλληλες για την εύρεση των συγκεκριμένων ομάδων που είχαμε ως στόχο. Οι ομάδες ερωτηθέντων αφορούσαν:

♦ **Κάτοικοι χαμηλών εισοδημάτων:**

Η Βαρβάκειος Αγορά θεωρήσαμε ότι αποτελεί την κατάλληλη επιλογή προκειμένου να συμπληρώσουμε τον απαιτούμενο αριθμό ερωτηματολογίων (90) με άτομα χαμηλού εισοδήματος, αφού η περιοχή αυτή αποτελεί αγορά τροφίμων την οποία προτιμούν συνήθως τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα.

Πηγή: http://www.apn.gr/images/TN_PR_VARVAKIOS-AGORA_THEODOROU8.JPG

Ακόμα, με διευκρινιστικές ερωτήσεις προσδιορίσαμε το μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων έτσι ώστε να συμπληρωθεί η κατηγορία που αφορά στους ερωτηθέντες με ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση.

Πηγή: <http://www.athensnews.gr/data/D2004/D1217/1bu17b.jpg>

◆ Κάτοικοι μεσαίων – υψηλών εισοδημάτων:

Η περιοχή του Κολωνακίου είναι περιοχή κατοικίας υψηλών κοινωνικών στρωμάτων της πόλης και ταυτόχρονα περιοχή εμπορικών καταστημάτων διεθνών εταιρειών και υψηλών αξιών γης, οπότε αποτέλεσε το ιδανικό μέρος για τη συμπλήρωση 30 ερωτηματολογίων με απαντήσεις κατοίκων υψηλού εισοδήματος.

Ομοίως, και στην περίπτωση αυτή μέσω διευκρινιστικών ερωτήσεων προσδιορίστηκαν και τα άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου, αφού η συγκεκριμένη κατηγορία δεν εξαρτάται από την οικονομική κατάσταση των ερωτηθέντων.

Πηγή: <http://users.utu.fi/hansav/kreikka/kolonaki.jpg>

Πηγή: <http://www.amb-grece.fr/images/kolonaki.gif>

◆ Επισκέπτες μακράς διάρκειας:

Η πλατεία της Ομονοίας αποτελεί τον κατεξοχήν τόπο συγκέντρωσης (στέκι) των αλλοδαπών (Αλβανοί, Αφρικανοί, Κινέζοι κλπ.) που ζουν και εργάζονται στην Αθήνα. Έτσι, εκεί εντοπίσαμε τους κατοίκους μακράς διάρκειας – οικονομικούς μετανάστες και συμπληρώσαμε 50 ερωτηματολόγια που χρειαζόμασταν. Παρόλο που οι οικονομικοί μετανάστες αποτελούν μικρό τμήμα του πληθυσμού της Αθήνας αποφασίσαμε να τους συμπεριλάβουμε ως ομάδα ερωτώμενων

γιατί οι χώροι παραδοσιακής κληρονομιάς και τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού συμπεριλαμβάνουν ανοιχτούς χώρους αλλά και μέσα μαζικής μεταφοράς τα οποία χρησιμοποιούν και όπου συχνάζουν.

Πηγή: <http://www.magicaljourneys.com/Athens/athens-discover-omania.html>

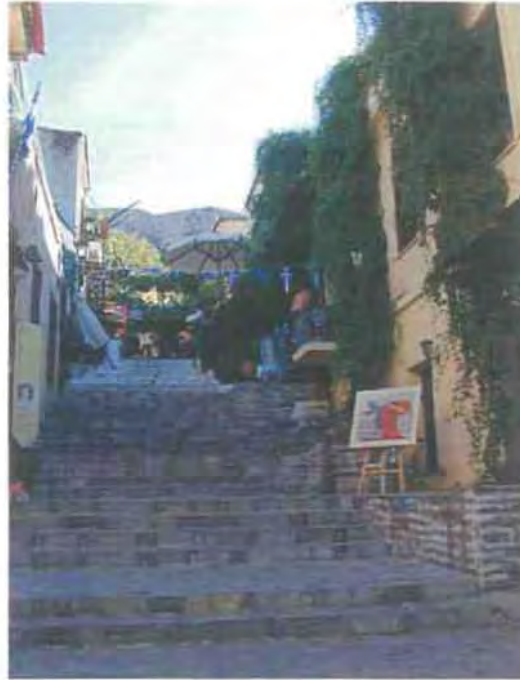
Άποψη της πλατείας Ομονοίας

Πηγή: <http://www.magicaljourneys.com/Athens/athens-discover-omania.html>

◆ Τουρίστες:

Η Πλάκα αποτελεί έναν από τους πιο αγαπητούς προορισμούς των τουριστών που επισκέπτονται την Αθήνα. Για το λόγο αυτό αποτέλεσε το χώρο για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων σε τουρίστες, συμπληρώνοντας έτσι τον απαιτούμενο αριθμό ερωτηματολογίων (50).

Πηγή:<http://dan666.webbuilder02.hostbasket.com/images/albums/Athens%202004%20Olympics/ath%20J0%2004%20plaka.JPG>

Πηγή:<http://www.holidays-to-greece.com/images/plaka%20cafe.ipg>

3.4. Κριτήρια Επιλογής Χώρων Αρχιτεκτονικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Έργων Καινοτόμου Σχεδιασμού

- Η επιλογή των μνημείων αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς έγινε με βάση κάποια κριτήρια που διαφοροποιούνται σε κάθε περίπτωση. Σκοπός μας ήταν να επιλεγούν όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτικά μνημεία και χώροι.

Έτσι, με τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού του αστικού χώρου, όλα εντάσσονται χρονικά στην περίοδο 2000-2004, όπου έγιναν οι εργασίες για την ολοκλήρωσή τους και χρησιμοποίησή τους για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Τα πέντε αυτά έργα επιλέχθηκαν γιατί αποτελούν, κατά την προσωπική μας άποψη, τα πιο αντιπροσωπευτικά.

Από την άλλη κριτήρια επιλογής των χώρων αρχιτεκτονικής και πολιτισμικής κληρονομιάς αποτέλεσαν τα εξής:

- ◆ Η αξία του μνημείου στο συνολικό πολιτισμικό απόθεμα της πόλης. Επιλέχθηκαν μνημεία υψηλής αξίας,
- ◆ Η ιστορική περίοδος του μνημείου ώστε το δείγμα να συμπεριλάβει μνημεία διαφορετικών ιστορικών περιόδων, και τέλος
- ◆ Η θέση του μνημείου στον ιστό της πόλης και η προσβασιμότητά του. Επιλέχθηκαν μνημεία με κεντρική θέση και καλή προσβασιμότητα ώστε να είναι γνωστά και εν δυνάμει επισκέψιμα από όσο το δυνατόν περισσότερους κατοίκους και επισκέπτες

Ειδικότερα, όσον αφορά τα κριτήρια επιλογής έχουμε να συμπληρώσουμε τα εξής:

- 1. Η αξία του μνημείου στο συνολικό πολιτισμικό απόθεμα της πόλης. Επιλέχθηκαν μνημεία υψηλής αξίας.**

Τόσο η Αρχαία Αγορά όσο και ο Κεραμεικός θεωρούνται από τις παγκόσμιες διεθνείς οργανώσεις αλλά και τις εφορίες αρχαιοτήτων της Ελλάδας ως μνημεία σημαντικής

πολιτιστικής αξίας. Η οδός Δ. Αρεοπαγίτου δε, βρίσκεται κάτωθεν της Ακρόπολης και του Παρθενώνα (και είναι η οδός που οδηγεί σε αυτόν), μνημεία που έχουν χαρακτηριστεί ως μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς από την UNESCO. Τέλος, η πλατεία Συντάγματος και η Πλάκα συμβάλλουν σημαντικά στο πολιτιστικό απόθεμα της πόλης και αποτελούν όχι μόνο αξιόλογους πολιτιστικούς πόρους αλλά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και στην καθημερινή ζωή των κατοίκων της Αθήνας αλλά και των τουριστών, αφού είναι χώροι τους οποίους αυτοί επισκέπτονται πάρα πολύ συχνά.

Η αξία των έργων καινοτόμου σχεδιασμού δε μπορεί να προσδιοριστεί με σημερινά κριτήρια, αλλά με το πέρασμα του χρόνου θα αναδειχθεί η αξία τους. Αναμφισβήτητα, όμως, αποτελούν κομμάτι των νέων μορφών αρχιτεκτονικής που κυριαρχούν στον 21^ο αιώνα παγκοσμίως.

2. Η ιστορική περίοδος του μνημείου ώστε το δείγμα να συμπεριλάβει μνημεία διαφορετικών ιστορικών περιόδων.

Βασικό κριτήριο επιλογής των χώρων αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς αποτέλεσε η χρονική και ιστορική περίοδος στην οποία τοποθετείται το καθένα. Έτσι, τα κτίρια που συναντούμε στην **Πλάκα** ανήκουν στο «λαϊκό»⁵ Νεοκλασικισμό του 19^{ου} αιώνα. Η οδός **Διονυσίου Αρεοπαγίτου** κατατάσσεται στους κλασικούς χρόνους αν και σήμερα έχει υποστεί αρκετές αλλαγές λόγω της ΕΑΧΑ.⁶ Η **Αρχαία Αγορά** αποτελεί δημιούργημα των αρχαίων χρόνων. Ο **Κεραμεικός** αποτελεί το αρχαιότερο νεκροταφείο της Αθήνας και εντοπίζεται χρονικά στους κλασικούς χρόνους. Και τέλος, η **πλατεία Συντάγματος** δημιουργήθηκε κατά τον 19^ο αιώνα (Νεοκλασικισμός).

3. Η θέση του μνημείου στον ιστό της πόλης και η προσβασιμότητά του. Επιλέχθηκαν μνημεία με κεντρική θέση και καλή προσβασιμότητα ώστε να είναι γνωστά και εν δυνάμει επισκέψιμα από όσο το δυνατόν περισσότερους κατοίκους και επισκέπτες.

⁵ Με τον όρο «λαϊκό» εννοούμε την κατασκευή κτιρίων στην Πλάκα από τεχνίτες της εποχής που προσπάθησαν να ακολουθήσουν το αρχιτεκτονικό στυλ του Νεοκλασικισμού, επιτυγχάνοντας ένα ιδιότυπο στυλ κτιρίων.

⁶ ΕΑΧΑ: Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας

Σύμφωνα με τον Boerwinkel, τα κτίρια και οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι που χαρακτηρίζονται από «ταυτόχρονη διάταξη» είναι πιο ελκυστικά για τους τουρίστες γιατί αυτός ο τύπος διάταξης του χώρου ενθαρρύνει σχετικά την «ελεύθερη εξερεύνηση» του χώρου από το άτομο και η ελευθερία είναι μια θέση-πυρήνας για τις δραστηριότητες αναψυχής. (Gospodini, 2001)

Σύμφωνα με τους όρους της συντακτικής ανάλυσης του χώρου του Hillier (βλ. Hillier & Hanson, 1984; Hillier, 1996) η «διαδοχική διάταξη» ανταποκρίνεται στα χωρικά συστήματα που χαρακτηρίζονται από υψηλό συντακτικό βάθος ενώ η «ταυτόχρονη διάταξη» ανταποκρίνεται σε χωρικά συστήματα που είναι ρηγά σε συντακτικό βάθος.

Σε χωρικά συστήματα ρηγά σε συντακτικό βάθος, ο πυρήνας των χώρων με την καλύτερη σύνδεση – ο πυρήνας ενσωμάτωσης – τείνει να είναι σχετικώς εκτεταμένος, περιλαμβάνοντας πολλά μέρη του χωρικού συστήματος. Αντίθετα, τα χωρικά συστήματα με υψηλό συντακτικό βάθος τείνουν να δημιουργούν κατακερματισμένους πυρήνες ενσωμάτωσης συμπεριλαμβάνοντας μόνο μερικά μέρη του συστήματος. Η έρευνα έχει δείξει ότι τα χωρικά συστήματα που είναι ρηγά σε συντακτικό βάθος και χαρακτηρίζονται από συνεχείς και εκτεταμένους πυρήνες ενσωμάτωσης, τείνουν να ενθαρρύνουν τις «τυχαίες συναντήσεις» ανάμεσα σε άτομα καθώς πηγαίνουν από τον ένα χώρο στον άλλο μέσα στο σύστημα. Επιπλέον, υπάρχει μια θετική συσχέτιση μεταξύ του βαθμού ενσωμάτωσης του χώρου και το βάθος της χρήσης του χώρου από τα άτομα με άλλα λόγια, οι σχετικά περισσότερο ενσωματωμένοι χώροι τείνουν να έχουν σχετικά πιο υψηλά βάθη χρήσης από τα άτομα (Hillier et al., 1993). Αυτή η σχέση έχει εξεταστεί και έχει βρεθεί ακριβής και στην περίπτωση των τουριστών – μια ειδική κατηγορία χρηστών (βλ. Gospodini & Loukissas, 1998; Peponis et al., 1989). Δεδομένου ότι τα υψηλά βάθη χρήσης του χώρου – ειδικά στην περίπτωση των δημόσιων υπαίθριων χώρων – δημιουργούν μια ζωντανή ατμόσφαιρα που εκτιμάται ιδιαίτερα από τους τουρίστες, μπορούμε να πούμε ότι, επίσης από την συντακτική άποψη, το χωρικό πρότυπο της «ταυτόχρονης διάταξης» τείνει να είναι πιο ελκυστικό για τους τουρίστες από το χωρικό πρότυπο της «διαδοχικής διάταξης» (Gospodini, 2001).

Μελετώντας τη συντακτική ανάλυση που έγινε για την Αθήνα παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι χώροι χαρακτηρίζονται από ικανοποιητική έως πολύ καλή ενσωμάτωση,

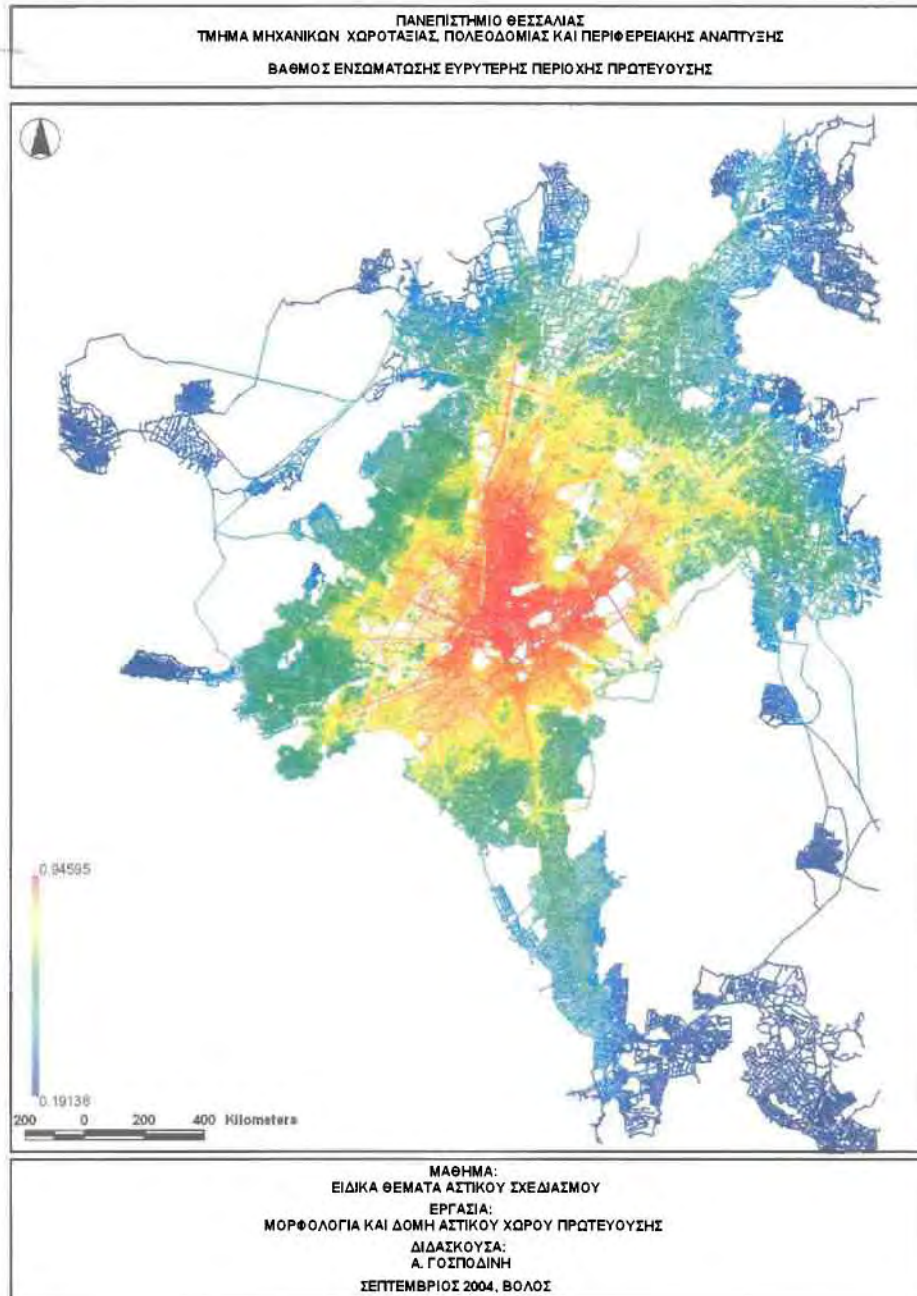
όσον αφορά τη σχέση τους με τους λοιπούς χώρους του συστήματος. Την καλύτερη ενσωμάτωση παρουσιάζουν βεβαίως οι χώροι στο κέντρο του χάρτη, 3.4.1. που ακολουθεί, με εξελικτική μείωση του βαθμού ενσωμάτωσης όσο απομακρυνόμαστε από αυτούς. Ο μεγάλος βαθμός ενσωμάτωσης που παρουσιάζεται στο κέντρο του πολεοδομικού συγκροτήματος, εξηγεί τη μεγάλη προσέλκυση καταστημάτων και υπηρεσιών και τον αυξημένο αριθμό κινούμενων ατόμων στην περιοχή αυτή. Επιβεβαιώνεται, λοιπόν, η έντονη θετική συσχέτιση της συντακτικής ενσωμάτωσης ενός δρόμου με την πυκνότητα κίνησης σ' αυτόν και την ικανότητα προσέλκυσης κεντρικών λειτουργιών, όπως το εμπόριο.

Ο πυρήνας ενσωμάτωσης, ο οποίος αποτελεί και το συντακτικό κέντρο, όσον αφορά στη διάρθρωση των χρήσεων γης μέσα στον αστικό ιστό, τείνει να προσελκύει εκείνες τις λειτουργίες που επιζητούν την κεντρικότητα. Αντιθέτως, οι περικλειστοί θύλακες του ιστού με συντακτικά απομονωμένους δρόμους, συνήθως αποτελούν τόπους κατοικίας ακραίων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων: των χαμηλών στρωμάτων όταν συνδυάζονται με υποβαθμισμένο κτιριακό δυναμικό και περιβάλλον, ή των υψηλών στρωμάτων, όταν συνδυάζονται με υψηλή ποιότητα κτιρίων και περιβάλλοντος (Hillier, 1988).

Όπως βλέπουμε στον χάρτη συνολικής ενσωμάτωσης της ευρύτερης περιοχής πρωτεύουσας, οι άξονες με πολύ υψηλή ενσωμάτωση αναφέρονται στο κέντρο, διεισδύοντας όμως και στο νότιο και βορειοανατολικό κομμάτι της περιοχής. Οι λιγότερο ενσωματωμένοι άξονες αναφέρονται στις περιοχές περιφερειακά του κέντρου, ενώ πολύ χαμηλό βαθμό ενσωμάτωσης έχουν οι χώροι στα άκρα του πολεοδομικού συγκροτήματος.

Με βάση όλα όσα προαναφέρθηκαν και σε σχέση με τους χώρους και τα κτίρια που επιλέξαμε να χρησιμοποιήσουμε στην έρευνά μας φροντίσαμε αυτά να βρίσκονται μέσα στον πυρήνα ενσωμάτωσης ή σε περιοχές που εμφανίζουν υψηλό βαθμό ενσωμάτωσης έτσι ώστε να υπάρχει σχετική βεβαιότητα ότι οι ερωτηθέντες θα τα γνωρίζουν και, κατά το δυνατόν, θα τα έχουν επισκεφθεί.

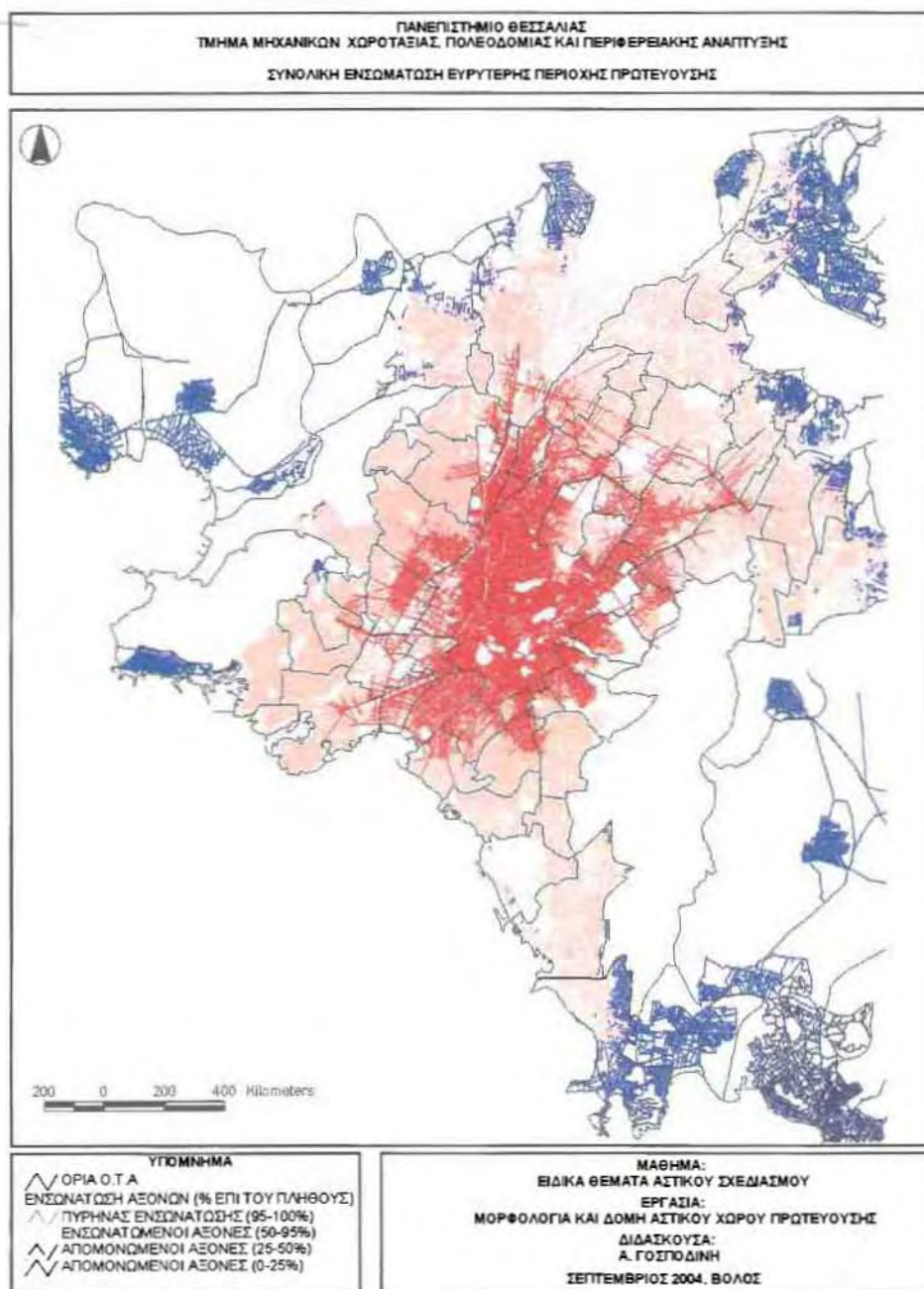
Χάρτης 3.4.1.: χάρτης ενσωμάτωσης

Πηγή⁷

⁷ Πηγή των χαρτών ενσωμάτωσης είναι η εργασία εξαμήνου των φοιτητών Βρουβλιάνη Δ., Γούνη Β., Δήμου Μ., Καραμπούκαλου Α., Λαγούδης Γ., Λαλουδάκης Κ., Λυμπέρης Λ., Μαρογιάννη Ν., Νασιοπούλου Ι., Πασχαλίδου Μ., Πέππα Κ., Σάκκης Γ., Τσιαρτσιώνη Θ., Τσιώνης Δ. με θέμα τη «Συντακτική ανάλυση της ευρύτερης περιοχής της πρωτεύουσας» και διδάσκουσα τη Γοσποδίνη Α. στο μάθημα «Ειδικά θέματα αστικού σχεδιασμού». Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.

Χάρτης 3.4.2.: χάρτης συνολικής ενσωμάτωσης

Πηγή (βλ. σελίδα 68)

Με γνώμονα τα παραπάνω κριτήρια επιλέχθηκαν οι εξής 5 χώροι – κτίρια πολιτισμικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και οι 5 χώροι – κτίρια καινοτόμου σχεδιασμού:

A. Πλάκα

B. Οδός Διονυσίου Αρεοπαγίτου

Γ. Αρχαία Αγορά

Δ. Κεραμεικός

E. Πλατεία Συντάγματος

ΣΤ. Ο.Α.Κ.Α.

Z. Φαληρικό Δέλτα

H. Ολυμπιακό Γυμναστήριο Γαλασίου

Θ. Μετρό (σταθμοί)

I. Τραμ (οχήματα)

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να αναφέρουμε ότι ένας από τους πρώτους προβληματισμούς που γεννήθηκαν στην αρχή της έρευνας, όσον αφορά στην επιλογή των χώρων παραδοσιακής κληρονομιάς, αποτέλεσε το αν η Ακρόπολη και ο Παρθενώνας θα συμπεριλαμβανόταν ανάμεσα στις πιθανές επιλογές. Η Ακρόπολη αποτελεί ένα μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς που ξεπερνά κατά πολύ σε ιστορική και πολιτιστική αξία τα υπόλοιπα και συνεπώς δε μπορούσε να τεθεί θέμα σύγκρισης. Αποτελεί, δε, χαρακτηριστικό και μοναδικό αρχιτεκτονικό δημιούργημα για την Αθήνα και συνδέεται άρρηκτα με τη μακραίωνη ιστορική της παράδοση και επομένως, η ενσωμάτωσή του στο δείγμα θα δημιουργούσε στατιστικές στρεβλώσεις. Για τους προαναφερθέντες λόγους, τελικά δε συμπεριλάβαμε την Ακρόπολη στην έρευνά μας.

Αναλυτικότερα, τα 5 μνημεία αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και τα 5 έργα καινοτόμου σχεδιασμού είναι τα εξής:

3.5. Μνημεία Πολιτιστικής και Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς

3.5.1. Πλάκα

Μπορεί επισήμως να αναφέρεται ως συνοικία Μητροπόλεως – Λυσικράτους ή Φιλομούσου Εταιρίας, όμως η ιστορικότερη περιοχή της πρωτεύουσας και συνάμα η ομώνυμη πλατεία, στις παρυφές της Ακρόπολης, καθιερώθηκε ως Πλάκα.

(www.ana.gr/auto/pages/Dromoi/Plaka.html)

Πηγή φωτογραφίας: <http://www.athensguide.com/lysacratus.JPG>

Κατά μια εκδοχή, μια μεγάλη πέτρινη πλάκα που βρέθηκε κοντά στο εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου, μέσα στον αρχαιολογικό χώρο του θεάτρου του Διονύσου, απέδωσε την ονομασία στην περιοχή. (www.ana.gr/auto/pages/Dromoi/Plaka.html)

Κατά μια άλλη, πήρε το όνομά της από τους αρβανίτες που εγκαταστάθηκαν εκεί το 17^ο αιώνα και που στη διάλεκτό τους η λέξη «πλιάκα» σήμαινε «παλαιός», εννοώντας ότι κατοικούν στην πλιάκα, δηλαδή την παλαιά Αθήνα.

(www.ana.gr/auto/pages/Dromoi/Plaka.html)

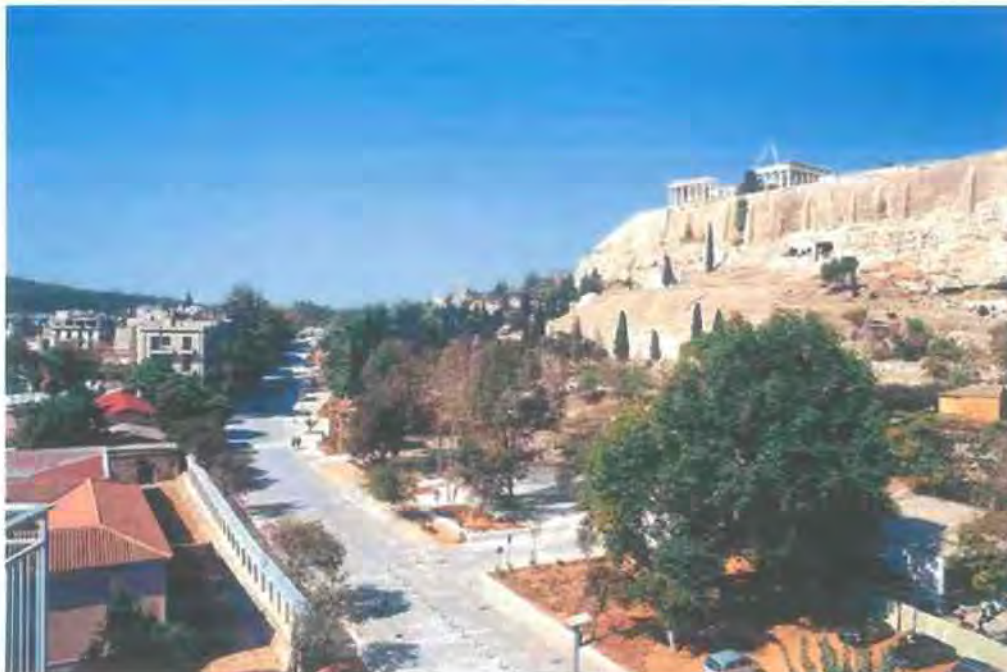

Αποτύπωμα απaráμιλλης ιστορικής, αρχιτεκτονικής, λαογραφικής και συναισθηματικής σημασίας και ομορφιάς. (www.ana.gr/auto/pages/Dromoi/Plaka.html)

Εδώ θα βρει κανείς μνημεία από την κλασική αρχαιότητα και τους ρωμαϊκούς χρόνους μέχρι το Βυζάντιο, την Τουρκοκρατία και τη Νεώτερη Ελλάδα με τα νεοκλασικά κτίρια ή τα γραφικά διατηρητέα στα Αναφιώτικα. (www.ana.gr/auto/pages/Dromoi/Plaka.html)

3.5.2. Πεζόδρομος Αρεοπαγίτου

Τη «σπονδυλική στήλη» της κεντρικής ζώνης του αρχαιολογικού πάρκου αποτελεί η Πεζοδρόμηση των οδών Διονυσίου Αρεοπαγίτου και Αποστόλου Παύλου. Αυτό το έργο είναι στο σύνολό του έργο υποδομής για τον ενοποιημένο αρχαιολογικό χώρο. Ειδικότερα στην περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων οι χώροι αυτοί συνδυασμένοι με τις κεντρικές πλατείες του Ιστορικού Κέντρου αποτέλεσαν τον υποδοχέα όπου μπόρεσε να εξελιχθεί και να λειτουργήσει το αξέχαστο αυτό πανηγύρι για πολίτες και επισκέπτες. (Γαλάνη, Ν. 2004)

Πηγή: <http://www.tomi.gr/gr/prasino/erga/areopagitou/areopagitou.jpg>

Η μελέτη της ΕΑΧΑ αφορούσε κύρια στην πεζοδρόμηση των οδών Διονυσίου Αρεοπαγίτου & Αποστόλου Παύλου αλλά και στους γύρω ελεύθερους και

κοινόχρηστους χώρους, χωρική ενότητα που αποτελεί τον συνδετικό ιστό για πολλούς από τους πλέον σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους της χώρας. Συνδέει το Ολυμπείο, την Ακρόπολη, το Διονυσιακό θέατρο, το λόφο του Φιλοπάππου, την Πνύκα, το λόφο των Νυμφών, την Αρχαία Αγορά, τον Κεραμεικό αλλά και άλλους χώρους ευρείας προσέλευσης του κοινού όπως το Νέο Μουσείο Ακρόπολης, το Ηρώδειο κλπ. (Γαλάνη, Ν. 2004)

Πηγή: <http://www.tomi.gr/gr/prasino/erga/areopagitou/areopag3.jpg>

Δεν πρόκειται για απλή πεζοδρόμηση ή απομάκρυνση των αυτοκινήτων αλλά για την δημιουργία ενός υπερτοπικού πόλου αναψυχής. Δημιουργούνται, αναδιαμορφώνονται / αναπλάθονται κοινόχρηστοι και ελεύθεροι χώροι που αποδίδονται με νέα μορφή στο κοινό. Νέες πλατείες για την πόλη – νέα σημεία αναφοράς/ στάσης/ συνάντησης ή περισυλλογής: Το πλάτωμα μπροστά στο Νέο Μουσείο Ακρόπολης, το τρίγωνο Παρθένη, η Πλατεία του Θησειού στην κατάληξη της οδού Ηρακλειδών μπροστά στην Αρχαία Αγορά και το τριγωνικό Άλσος στο Θησειό. (Γαλάνη, Ν. 2004)

Ο τόπος αυτός κάτω από κατάλληλες συνθήκες και ανάλογη διαχείριση μπορεί να αποτελέσει τον πιο ενδιαφέροντα υπαίθριο πόλο αναψυχής της Ευρώπης με κεντρική ιδέα αντάξια των μνημείων που συνδέει. (Γαλάνη, Ν. 2004)

Η πρόταση δεν αναπαρήγαγε την γραμμικότητα των υπαρχουσών οδών αλλάζοντας απλώς την επιφάνειά τους, δηλαδή τη δαπεδόστρωση. Αντίθετα στενεύει, πλαταίνει, δημιουργεί καμπύλες, αλλού αποδίδει χώρο στον παρακείμενο αρχαιολογικό χώρο και

αλλού αντιπροτείνει (ελεγχόμενα) περάσματα μέσα από τους αρχαιολογικούς χώρους, που περιμένουν να ξαναπάρουν τη θέση που τους αξίζει στην καθημερινή ζωή των κατοίκων της πόλης. (Γαλάνη, Ν. 2004)

Η περιοχή παρέμβασης ορίζει διαδρομή μήκους 2 χλμ. περίπου, η οποία διέρχεται μέσα από περιοχές αρχαιολογικού ενδιαφέροντος και πρασίνου, ενώ μεγάλο μέρος της εφάπτεται με τη σύγχρονη πόλη. (Γαλάνη, Ν. 2004)

Η ποικιλόμορφη αυτή διαδρομή σχεδιάζεται ως ένας ενιαίος πεζόδρομος, ο οποίος θα επιτρέπει στους κατοίκους και στους επισκέπτες να διασχίσουν το σύνολο σχεδόν του «αρχαιολογικού πάρκου» της πόλης, και να επισκεφθούν τα μνημεία, τους ιστορικούς τόπους και τα μουσεία της. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στον σχεδιασμό των περιοχών σύνδεσης: του Νέου Μουσείου Ακρόπολης με το Θέατρο Διονύσου και τη νότια κλιτύ, του Ηρωδείου και της νοτιοδυτικής κλιτύς της Ακρόπολης με τον λόφο του Φιλοπάππου, του λόφου της Πνύκας με την Αρχαία Αγορά και της Αρχαίας Αγοράς με τον Κεραμεικό, στην περιοχή του σταθμού ΗΣΑΠ στο Θησείο. (Γαλάνη, Ν. 2004)

Αντικείμενο της μελέτης ήταν και το φυσικό περιβάλλον. Το έντονο ανάγλυφο του εδάφους και οι φυσικές διαδρομές - απαράλλακτες από την αρχαιότητα - όφειλαν όχι μόνο να γίνουν σεβαστές αλλά και να αναδειχθούν με τον κατάλληλο σχεδιασμό και την αραίωση ή τον εμπλουτισμό της βλάστησης. (Γαλάνη, Ν. 2004)

Η γραμμική χάραξη της Διονυσίου Αρεοπαγίτου, το μεγάλο πλάτος του δρόμου καθώς και το οπτικά αδιαπέραστο φράγμα πυκνής βλάστησης κατά μήκος της παλαιάς περίφραξης, αποτελούσαν στοιχεία έντονης τομής μεταξύ του αρχαιολογικού χώρου και της πόλης. Προκειμένου να αποκατασταθεί η αίσθηση της συνέχειας, ελαχιστοποιήθηκαν οι σκληρές χαράξεις και διαμορφώθηκαν «ελεύθερες ζώνες» στις παρυφές του αρχαιολογικού χώρου, οι οποίες καθορίστηκαν από τα αρχαία, τις επιθυμητές πορείες και τις στάσεις θέασης των μνημείων. (Γαλάνη, Ν. 2004)

Ο τριγωνικός χώρος μεταξύ Ρ. Γκάλλι και Δ. Αρεοπαγίτου (όπου ήταν και η οικία του Παρθένη) ενοποιήθηκε με τον λόφο και διαμορφώνεται ένα μικρό πάρκο με καθιστικά με θέα προς τον βράχο και μονοπάτια για την υποδοχή και κυκλοφορία των επισκεπτών. (Γαλάνη, Ν. 2004)

Το τμήμα του πάρκου ανατολικά της καμπύλης της οδού που οδηγεί στον σταθμό του ΗΣΑΠ προσαρτάται στον αρχαιολογικό χώρο. Αυτό που απομένει προτείνεται να «ανοίξει» προς την πόλη και να διαμορφωθεί έτσι ώστε να αποτελέσει τον συνδετικό ιστό μεταξύ των αρχαιολογικών χώρων που συναντώνται στη θέση αυτή και των χώρων της πόλης. (Γαλάνη, Ν. 2004)

3.5.3. Αρχαία Αγορά

Η Αγορά ήταν η καρδιά της αρχαίας ελληνικής πόλης και της δημόσιας ζωής, τόπος πολιτικών συγκεντρώσεων και εμπορικών συναλλαγών, έδρα διοίκησης και δικαιοσύνης, θρησκευτικό και πνευματικό κέντρο.

Η περιοχή χρησιμοποιήθηκε χωρίς διακοπή σε όλη την ιστορία της πόλης: από την Νεολιθική εποχή (3000 π.Χ.) ως τόπος κατοικιών και τάφων, και από τις αρχές του 6ου π.Χ. αιώνα, στην εποχή του Σόλωνα, ως δημόσιος χώρος (<http://www.culture.gr/2/21/211/21101a/g211aa03.html>).

Πηγή: <http://www.athensguide.de/gr/capital/history/images/42116-01.jpg>

Μετά από επισκευές και αναμορφώσεις, ο χώρος πήρε την τελική ορθογώνια μορφή του τον 2ο π.Χ. αιώνα. Με τις μεγάλες καταστροφές - από τους Πέρσες το 480-479 π.Χ., τους Ρωμαίους το 89 π.Χ., τους Ερούλους το 267 μ.Χ.- παρατηρείται έντονη οικοδομική δραστηριότητα, ενώ με την Σλαβική επιδρομή, το 580 μ.Χ., η περιοχή σχεδόν ερημώνει. Από τα βυζαντινά χρόνια η περιοχή χρησιμοποιήθηκε πάλι ως τόπος κατοικίας έως και μετά την ίδρυση της πρωτεύουσας του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, το 1834 (<http://www.culture.gr/2/21/211/21101a/g211aa03.html>).

Το 19ο αιώνα η Αρχαιολογική Εταιρεία αναστήλωσε τις τέσσερις κολοσσιαίες μαρμάρινες μορφές των Γιγάντων και Τριτόνων στην πρόσοψη του Γυμνασίου. Το 1953-56 ανοικοδομήθηκε η Στοά Αττάλου για να γίνει το Μουσείο. Την ίδια εποχή αναστηλώθηκε και η βυζαντινή εκκλησία (1000 μ.Χ.) των Αγίων Αποστόλων. Τέλος, στο ναό του Ηφαίστου έγιναν εργασίες στερέωσης και συντήρησης μεταξύ των ετών 1972-75, καθώς και επισκευή της στέγης το 1978 από την Αρχαιολογική Υπηρεσία (<http://www.culture.gr/2/21/211/21101a/g211aa03.html>).

Σημαντικότερα μνημεία και αρχιτεκτονικά σύνολα της περιοχής είναι ο ναός του Ηφαίστου, η στοά Ελευθερίου Διός, ο Ναός του Απόλλωνος, το Βουλευτήριο, το Μνημείο Επωνύμων Ηρώων, το Ωδείο (κτήριο μουσικών εκδηλώσεων), ο Βωμός των δώδεκα θεών (με περίβολο), η Βασίλειος Στοά, ο Θόλος (<http://www.culture.gr/2/21/211/21101a/g211aa03.html>).

3.5.4. Κεραμεικός

Ο Κεραμεικός είναι το σημαντικότερο νεκροταφείο της Αρχαίας Αθήνας. Η ονομασία του προέρχεται από τον πανάρχαιο συνοικισμό των κεραμέων που είχαν εγκατασταθεί στις όχθες του ποταμού Ηριδανού. Διαιρέθηκε σε δύο τμήματα, τον "έσω" και "έξω" Κεραμεικό, όταν κατασκευάστηκε το Θεμιστόκλειο τείχος (5ος αιώνας

π.Χ.). Τα τμήματα αυτά συνδέονταν μεταξύ τους με δύο από τις σπουδαιότερες πύλες της αρχαίας Αθήνας, το Δίπυλο και την Ιερά Πύλη. Από τις πύλες αυτές ξεκινούσαν δύο δρόμοι, εκατέρωθεν των οποίων αναπτύχθηκε το επίσημο νεκροταφείο της πόλης, το οποίο χρησιμοποιήθηκε αδιάκοπα από τον 9ο αιώνα π.Χ. έως και τα υστερορωμαϊκά χρόνια (<http://www.culture.gr/2/21/211/21103a/g211ca01.html>).

Πηγή φωτογραφίας: <http://www.culture.gr/2/21/211/21103a/g211ca01.html>

Το 1870, η Ελληνική Αρχαιολογική Εταιρεία με διευθυντή τον Στ. Κουμανούδη άρχισε συστηματικές ανασκαφές, οι οποίες συνεχίστηκαν τις επόμενες δεκαετίες σε συνεργασία με τους Γερμανούς Α. Brueckner και F. Noack. Το 1913, η Ελληνική Κυβέρνηση ανέθεσε την αποκλειστική ευθύνη των ανασκαφών στο Γερμανικό Αρχαιολογικό

Ινστιτούτο, την οποία έχει μέχρι σήμερα
(<http://www.culture.gr/2/21/211/21103a/g211ca01.html>).

Πηγή: http://www.orama-opera.gr/gr/keramikos_prin.php

3.5.5. Πλατεία Συντάγματος

Τα έργα διαμόρφωσης της πλατείας Συντάγματος ξεκίνησαν στις αρχές Ιανουαρίου 2004 και ολοκληρώθηκαν στις αρχές Αυγούστου 2004. (http://www.astynet.gr/intervention_detail.asp?e_mod_bot_cat_id=34).

Πηγή: http://www.culture2000.tee.gr/ATHENS/COMMON/BUILD_PHOTOS/180_3.jpg

Πηγή: http://www.zoulias.com/squares/syntagma_nera.jpg

Το έργο περιελάμβανε τη νέα δαπεδόστρωση της Πλατείας με πλάκες μαρμάρου με ειδική αντιολισθητική επεξεργασία, την αποκατάσταση και τον εμπλουτισμό του πρασίνου στο χώρο της πλατείας, και, τέλος, την κατασκευή δύο μικρών καταρρακτών στις δύο πλάγιες πλευρές της πλατείας (πλευρά οδού Όθωνος και πλευρά οδού Βασ. Γεωργίου Α) οι οποίοι από άποψη επιπέδου ακολουθούν τις υψομετρικές διαφορές των δρόμων (http://www.astynet.gr/intervention_detail.asp?e_mod_bot_cat_id=34).

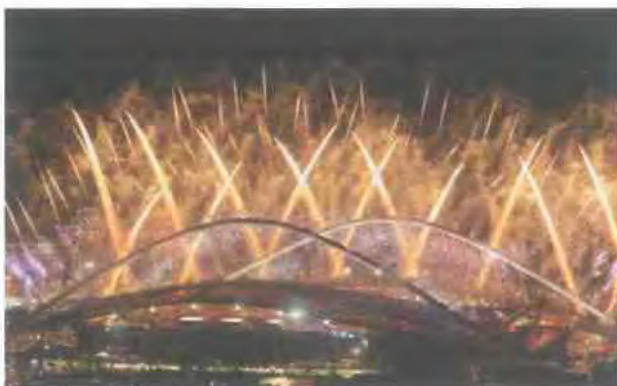

Πηγή: <http://www.athensinfoguide.com/gr/walk1.htm>

3.6. Έργα Καινοτόμου Σχεδιασμού

3.6.1. Ολυμπιακό Αθλητικό Κέντρο Αθήνας (ΟΑΚΑ)

Το Ολυμπιακό Αθλητικό Κέντρο Αθήνας (ΟΑΚΑ) βρίσκεται στο Μαρούσι και ήταν η «καρδιά» των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Μετά από πρωτοβουλία της ΑΘΗΝΑ 2004 και του Υπουργείου Πολιτισμού, ο Ισπανός αρχιτέκτονας Santiago Calatrava επιμελήθηκε την αισθητική αναβάθμιση του ΟΑΚΑ με καινοτόμες και δημιουργικές τομές, συμπεριλαμβανομένης της νέας στέγης του Ολυμπιακού Σταδίου.

Πηγή: <http://www.athens.olympic.org/el/ceremony/imgallery/redirect>

Το συγκρότημα περιλαμβάνει το Ολυμπιακό Στάδιο, που φιλοξένησε τις Τελετές Έναρξης και Λήξης των Αγώνων, τα αγωνίσματα του Στίβου και τον μεγάλο τελικό του Ποδοσφαίρου, το Ολυμπιακό Κλειστό Γυμναστήριο (όπου διεξήχθησαν η Ενόργανη Γυμναστική, το Τραμπολίνο και οι τελικοί της Καλαθοσφαίρισης), το Ολυμπιακό Κέντρο Υγρού Στίβου, το Ολυμπιακό Κέντρο Αντισφαίρισης και το Ολυμπιακό Ποδηλατοδρόμιο (<http://www.forthnet.gr/templates/viewcontentRmArt.aspx?p=104329>).

Πηγή: <http://photos.expansys.us/photos/i/f/f104995023.jpg>

Πηγή: http://www.fantasyfacup.com/matthew/athens2004/oaka_walkway.jpg

Πηγή: http://www.yanous.com/pratique/tourisme/img/Athenes/Complexe_Oaka.jpg

3.6.2. Φαληρικό Δέλτα

Στο πλαίσιο των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, προβλέφθηκε μελέτη παρέμβασης στην περιοχή του Φαλήρου. Η πρώτη φάση των παρεμβάσεων περιελάμβανε τη διαμόρφωση του χώρου από τον Κηφισό έως το Φαληρικό Δέλτα (έκτασης 770.000 τ.μ.), μαζί με τα απαραίτητα έργα υποδομής, καθώς και την ανέγερση μόνιμων ή προσωρινών εγκαταστάσεων για τη διεξαγωγή τριών αθλημάτων (Beach Volley, Handball, Tae Kwon Do). Η μελέτη προέβλεπε, παραπλεύρως της λεωφόρου Συγγρού, τη σύνδεση της πόλης με την παραλία, μέσα από μια επιμήκη πλατεία 50 μέτρων πλάτους και 800 μέτρων μήκους (την Εσπιανάδα). Η Εσπιανάδα κατάλληλα διαμορφωμένη κηποτεχνική, γεφυρώνει τον ανισόπεδο κόμβο της Συγγρού με την Ποσειδώνος και καταλήγει στην προκυμαία του Δέλτα. (<http://www.p-faliro.gr/olympic/erga.html>)

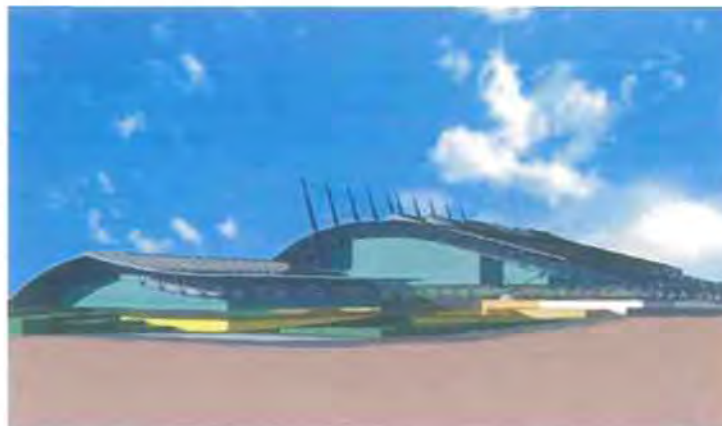

Πηγή: http://www.worldstadiums.com/stadium_pictures/europe/greece/athens_sports_pavillion1.jpg

Όλη η παραθαλάσσια περιοχή, από τον χώρο ελλιμενισμού του θωρηκτού Αβέρωφ ως το στάδιο Ειρήνης και Φιλίας, μήκους 1.050 μέτρων, προορίζεται να αποτελέσει ευρύτατο χώρο ψυχαγωγίας, και να φιλοξενήσει αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες για όλους τους Αθηναίους. Τα κτίσματα που προβλέπονται είναι ελάχιστα και καλύπτουν λιγότερο του 5% της έκτασης. Ο υπόλοιπος χώρος (δηλαδή περί τα 732.000 τ.μ.) παραμένει ελεύθερος, ενώ το 34% της επιφάνειας (δηλαδή 260.000 τ.μ. περίπου) θα διαμορφωθεί σε πάρκα. (<http://www.p-faliro.gr/olympic/erga.html>)

3.6.3. Ολυμπιακό Γυμναστήριο Γαλατσίου

Το Ολυμπιακό Γυμναστήριο Γαλατσίου φιλοξένησε την Επιτραπέζια Αντισφαίριση και τη Ρυθμική Γυμναστική. Περιλαμβάνει ένα κεντρικό κτίριο με 6.500 θέσεις, όπως επίσης χώρους στάθμευσης,

πρόσβασης, κλπ. Η έκταση της εγκατάστασης ανέρχεται στα 95.000 τ.μ. περίπου, ενώ η απόσταση από το ολυμπιακό χωριό είναι 16χλμ. Τέλος, σε αυτό περιλαμβάνονται και 184 θέσεις τύπου (<http://www.forthnet.gr/templates/viewcontentRmArt.aspx?p=104325>).

Πηγή —

φωτογραφίας:<http://www.indernet.co.cu/indernet/daei/portal/grecia/instalaciones%20atenas/Galatsi.3d.jpg>

3.6.4. Μετρό (σταθμοί)

Στην πόλη της Αθήνας από τον γρήγορο και καλά αριθμώντας μέχρι σήμερα 23 γραμμές του ΜΕΤΡΟ επιβάτες ημερησίως

Ιανουάριο του 2000 λειτούργησε ένα οργανωμένο δίκτυο Μετρό, σταθμούς σε δύο γραμμές. Οι δύο εξυπηρετούν περίπου 650.000 (<http://www.ametro.gr/#>)

ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ

Το έργο διακρίνεται στα εξής:

- **Βασικό Έργο:** Μοναστηράκι-Εθνική Άμυνα & Δάφνη - Σεπόλια
- **Α' Γενιά Επεκτάσεων:** Εθνική Άμυνα-Δουκ. Πλακεντίας, Δάφνη-Ελληνικό, Μοναστηράκι-Αιγάλεω, Σεπόλια-Ανθούπολη.
- **Β' Γενιά Επεκτάσεων:** Πανόρμου-Μαρούσι, Πανεπιστήμιο-Γαλάτσι, Χαϊδάρη-Πειραιάς

Πηγή: <http://www.ametro.gr/#>

Οι συρμοί διέρχονται από τους σταθμούς κάθε τρία λεπτά τις ώρες αιχμής και κάθε πέντε ως δέκα λεπτά τις υπόλοιπες ώρες (<http://www.ametro.gr/#>).

Αναφορικά με τους σταθμούς, αυτοί ανέρχονται στους 20 (συμπεριλαμβανομένου ενός διπλού σταθμού μετεπιβίβασης σε δύο επίπεδα στο Σύνταγμα) και είναι υπόγειοι στο σύνολό τους (<http://www.ametro.gr/#>).

Πηγή: <http://www.ametro.gr/#>

Παράλληλα υπάρχουν είσοδοι και πρόσβαση των σταθμών στην επιφάνεια, ενδιάμεσες στάθμες χώρου έκδοσης/ελέγχου εισιτηρίων και μετεπιβίβασης και χαμηλότερες στάθμες αποβαθρών, δύο πλευρικές αποβάθρες σε όλους τους σταθμούς εκτός των σταθμών Εθνική Άμυνα και Μοναστηράκι και τέλος, μία κεντρική αποβάθρα στους σταθμούς Εθνική Άμυνα και Μοναστηράκι. Το μήκος των αποβαθρών είναι 140 μέτρα σε γενικές γραμμές. Οι σταθμοί του μετρό είναι εξοπλισμένοι με σύγχρονα συστήματα προκειμένου να εξυπηρετούν το επιβατικό κοινό σε κάθε τους ανάγκη και να τους παρέχουν παράλληλα τη μέγιστη δυνατή ασφάλεια. Έτσι είναι εξοπλισμένοι με κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης, σύστημα ανακοινώσεων στο κοινό, τηλέφωνα έκτακτης ανάγκης στις αποβάθρες και αστυνομικά τμήματα σε επιλεγμένους σταθμούς. Παράλληλα, έχει προβλεφθεί μηχανικό σύστημα αερισμού βεβιασμένης κυκλοφορίας και έχουν γίνει προβλέψεις για μελλοντικό κλιματισμό (<http://www.ametro.gr/#>).

Πηγή: <http://www.ametro.gr/#>

Όσον αφορά στην αισθητική πλαισίωση του συστήματος έγινε σημαντική βελτίωση σε σχέση με τον αρχικό σχεδιασμό στα αρχιτεκτονικά τελειώματα των σταθμών. Με μάρμαρα στους τοίχους, γρανίτες στα δάπεδα, απαλά χρώματα και ενισχυμένο φωτισμό δημιουργήθηκε ένα αισθητικά αποδεκτό και φιλικό για το χρήστη περιβάλλον. Ωστόσο, το Σύστημα, πέραν της μορφής, έπρεπε να αποκτήσει και ταυτότητα. Το πλήθος και η ποικιλία των ευρημάτων που ήρθαν στο φως από τις αρχαιολογικές ανασκαφές έδωσαν τη δυνατότητα επιλογής χαρακτηριστικών δειγμάτων για ένταξη σε προθήκες στο περιβάλλον των σταθμών όπου ευρέθησαν. Επιπλέον, επιμελημένες τομές αρχαιολογικών ευρημάτων παρουσίασαν ανάγλυφα τη διάταξη και τον πλούτο των ευρημάτων (<http://www.ametro.gr/#>).

Πηγή: <http://www.ametro.gr/#>

Παράλληλα, η ένταξη έργων τέχνης εγνωσμένης αξίας Ελλήνων καλλιτεχνών στους περισσότερους σταθμούς του δικτύου έδωσε ιδιαίτερο χρώμα και αισθητική στους χώρους των σταθμών, όπου καθημερινά μετακινούνται δεκάδες χιλιάδες επιβάτες (<http://www.ametro.gr/#>).

- Στην επιλογή των καλλιτεχνών, τη διαμόρφωση των πλαισίων δημιουργίας και των υλικών και τέλος στην αρμονική ένταξή τους στο περιβάλλον των σταθμών η συμβολή της Επιτροπής Αισθητικής Πλαισίωσης ήταν καθοριστική (<http://www.ametro.gr/#>).

3.6.5. Το Τραμ (οχήματα)

Με την ελπίδα ότι και το σύγχρονο τραμ θα γράψει τη δική του ιστορία στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της Αθήνας και την εξυπηρέτηση του πολίτη, το νέο Αθηναϊκό τραμ ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Ιούλιο του 2004.

Πηγή: <http://linuxweb.internet.gr/tramsa/html/gr/oxima.php?id=1>

Τα οχήματα του Αθηναϊκού τραμ σχεδιάστηκαν από την εταιρία AnsaldoBreda σε συνεργασία με το διάσημο σχεδιαστή οχημάτων της Ferrari, Sergio Pininfarina, που μονοπωλεί το design των πολυτελών οχημάτων στη σύγχρονη ιστορία.

Ο τύπος των οχημάτων ονομάζεται SIRIO, ένα σχέδιο που χρονολογείται από τα τέλη του 1997, ως αποτέλεσμα της απόφασης των ιταλικών εταιριών ANSALDO TRASPORTI και της BREDA

Πηγή: <http://www.all-athens.com/images/atram.jpg>

COSTRUZIONI FERROVIARIE να αναπτύξουν ένα πρότυπο προϊόντος, ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις ενός σύγχρονου, οικονομικού τροχιοδρομικού οχήματος.

Κατά το σχεδιασμό των οχημάτων, ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε:

- στα γενικά αισθητικά χαρακτηριστικά
- στη λειτουργικότητα, την άνεση, την ποιότητα και τον εργονομικό σχεδιασμό της εσωτερικής εμφάνισης των οχημάτων
- στην ορατότητα και την άνεση οδήγησης της καμπίνας του οδηγού, και
- στη δομοστοιχείωση του σχεδιασμού και της ανάπτυξης.

Στη συνέχεια ακολουθούν τα αποτελέσματα και ο σχολιασμός τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ

Μετά τη διεξαγωγή της έρευνας ακολούθησε επεξεργασία των στοιχείων και εξαγωγή των αποτελεσμάτων με τη μορφή πινάκων και διαγραμμάτων. Για τις ανάγκες αυτές χρησιμοποιήθηκαν τα προγράμματα SPSS και EXCELL του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Αρχικά παρουσιάζουμε συνοπτικά τα συνολικά αποτελέσματα με τη μορφή πινάκων για τις τρεις ερωτήσεις και ακολουθούν τα κεφάλαια που αφορούν κάθε μια ερώτηση του ερωτηματολογίου ξεχωριστά.

Έτσι, στα επόμενα κεφάλαια ακολουθούν πίνακες και διαγράμματα, και φυσικά ο σχολιασμός τους, για τις απαντήσεις των ερωτηθέντων συνολικά, ανά κατηγορία και ανά τοπόσημο, ξεκινώντας δηλαδή από τα γενικότερα στοιχεία και περνώντας σε μια περισσότερο εξειδικευμένη ανάλυση.

Επιπλέον, αναλύονται και σχολιάζονται οι απαντήσεις που ήρθαν πρώτες στις προτιμήσεις των ερωτώμενων, αφού το δεύτερο σκέλος του ερωτηματολογίου αφορούσε στο να επιλέξουν οι ερωτώμενοι ένα από τα ήδη επιλεχθέντα τοπόσημα ως το πρώτο, το περισσότερο αντιπροσωπευτικό γι' αυτούς για κάθε συγκεκριμένη ερώτηση. Ο σχολιασμός γίνεται φυσικά πάνω στα αντίστοιχα διαγράμματα.

Τέλος, οι ερωτηθέντες στο τρίτο σκέλος του ερωτηματολογίου έπρεπε να αιτιολογήσουν την προαναφερθείσα πρώτη τους επιλογή. Ακολουθεί, συνεπώς, σχολιασμός των αιτιολογήσεων που έδωσαν οι ερωτηθέντες.

4.1. Συνολικά Αποτελέσματα

Οι πίνακες 4.1.1.-4.1.3. συγκεντρώνουν τις απαντήσεις του συνόλου των 220 ερωτηθέντων (όλων των κατηγοριών) που πήραν μέρος στην έρευνα για την ταυτότητα της Αθήνας και είναι εκφρασμένες σε ποσοστά. Οι απαντήσεις τους ομαδοποιήθηκαν σε δύο κατηγορίες: Παραδοσιακή Κληρονομιά και Καινοτόμος Σχεδιασμός του Αστικού Χώρου. Οι τρεις πίνακες εξετάζουν τις απαντήσεις ανά κατηγορία, ανά ομάδα ερωτηθέντων και ανά ερώτηση. Έτσι, ο πρώτος πίνακας αφορά στην πρώτη ερώτηση, ο δεύτερος τη δεύτερη και ο τρίτος την τρίτη ερώτηση.

Παρατηρούμε ότι στις δύο από τις τρεις ερωτήσεις για το σύνολο των ερωτηθέντων, οι απαντήσεις που αφορούν στην παραδοσιακή κληρονομιά υπερτερούν, ενώ στην τελευταία ερώτηση ο καινοτόμος σχεδιασμός υπερέχει με ελάχιστη διαφορά. Συγκεκριμένα:

- Στην πρώτη ερώτηση περίπου τρεις στους τέσσερις, στο σύνολο των ερωτηθέντων, επέλεξαν τα κτίρια και τους χώρους παραδοσιακής κληρονομιάς και περίπου ένας στους τέσσερις επέλεξε τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού του αστικού χώρου. Δηλαδή, τα κτίρια και οι χώροι που σχετίζονται με την παραδοσιακή κληρονομιά στην Αθήνα είναι εκείνα που, σύμφωνα με τους ερωτώμενους, δημιουργούν ένα ξεχωριστό ή μοναδικό αστικό τοπίο στην Αθήνα.
- Στη δεύτερη ερώτηση η διαφορά μικραίνει λίγο, αφού περίπου 2,8 στους τέσσερις επιλέγουν τα κτίρια και τους χώρους παραδοσιακής κληρονομιάς και 1,2 ερωτώμενοι στους τέσσερις επιλέγουν τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού. Δηλαδή, οι ερωτώμενοι έχουν την αίσθηση ότι ο χώρος τους ανήκει ή τους αντιπροσωπεύει όταν βρίσκονται σε κτίρια ή χώρους παραδοσιακής κληρονομιάς.
- Τέλος, στην τρίτη ερώτηση η προηγούμενη τάση αντιστρέφεται και τα αποτελέσματα είναι οριακά μεταξύ των δύο κατηγοριών. Τώρα 1,9 στους τέσσερις επιλέγουν την παραδοσιακή κληρονομιά και οι υπόλοιποι 2,1 επιλέγουν τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού. Δηλαδή, οι ερωτώμενοι νιώθουν υπερήφανοι ως πολίτες της Αθήνας και πιστεύουν ότι η οικονομική και τουριστική ανάπτυξη θα επέλθει με την αξιοποίηση των κτιρίων και χώρων παραδοσιακής κληρονομιάς αλλά κυρίως με τα νέα έργα καινοτόμου σχεδιασμού, τα περισσότερα από τα οποία κατασκευάστηκαν για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004.

Πίνακας 4.1.1.

1η Ερώτηση (%)

	κάτοικοι χαμηλού εισοδήματος	κάτοικοι μεσαίου - υψηλού εισοδήματος	μορφωμένοι κάτοικοι	επισκέπτες μακράς διάρκειας	τουρίστες	όλοι οι κάτοικοι	τουρίστες και επισκέπτες μακράς διάρκειας	όλες οι κατηγορίες
Παραδοσιακή κληρονομιά	65,0	82,8	81,8	66,7	77,6	69,5	72,2	71,3
Καινοτόμος σχεδιασμός	35,0	17,2	18,2	33,3	22,4	30,5	27,9	28,7

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Πίνακας 4.1.2.

2η Ερώτηση (%)

	κάτοικοι χαμηλού εισοδήματος	κάτοικοι μεσαίου - υψηλού εισοδήματος	μορφωμένοι κάτοικοι	επισκέπτες μακράς διάρκειας	τουρίστες	όλοι οι κάτοικοι	τουρίστες και επισκέπτες μακράς διάρκειας	όλες οι κατηγορίες
Παραδοσιακή κληρονομιά	75,4	87,5	97,3	76,8	56,8	77,4	66,8	70,5
Καινοτόμος σχεδιασμός	24,6	12,5	2,7	23,2	43,2	22,6	33,2	29,5

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Πίνακας 4.1.3.

3η Ερώτηση (%)

	κάτοικοι χαμηλού εισοδήματος	κάτοικοι μεσαίου - υψηλού εισοδήματος	μορφωμένοι κάτοικοι	επισκέπτες μακράς διάρκειας	όλοι οι κάτοικοι	όλες οι κατηγορίες
Παραδοσιακή κληρονομιά	35,1	52,3	56,9	75,5	41,0	48,3
Καινοτόμος σχεδιασμός	64,9	47,7	43,1	24,5	59,0	51,7

Πηγή: ίδια επεξεργασία

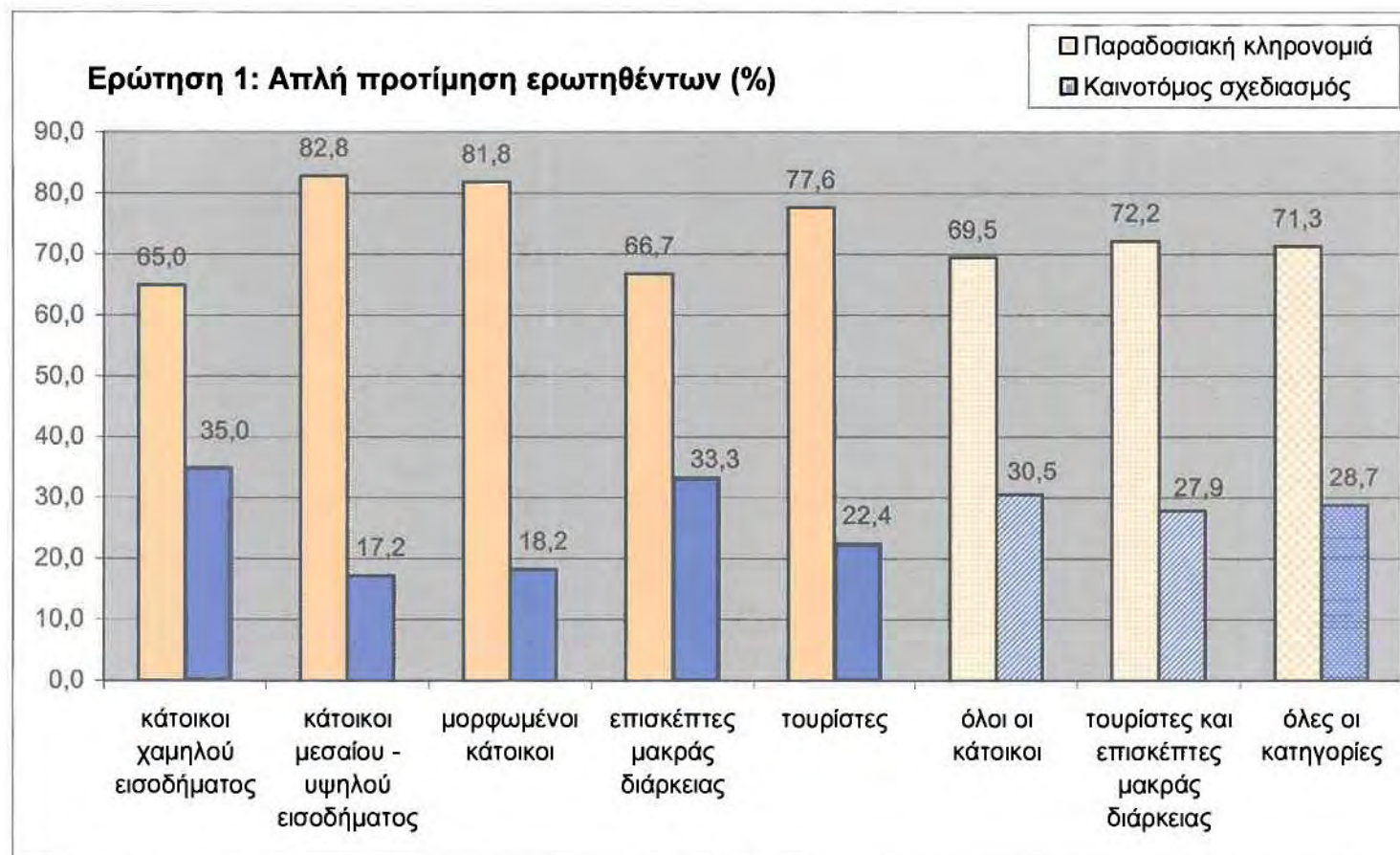
4.1.1. 1^η Ερώτηση: «Ποια από τα κτίρια και τους ελεύθερους χώρους που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο, πιστεύετε ότι δημιουργούν ένα πολύ αξιόλογο ή μοναδικό αστικό τοπίο στην Αθήνα? Ποιο από όλα νομίζετε ότι είναι το καλύτερο και γιατί?»

Όπως προαναφέραμε, παρατηρούμε ότι στην πρώτη ερώτηση για το σύνολο των ερωτηθέντων, οι απαντήσεις που αφορούν στην παραδοσιακή κληρονομιά υπερτερούν. Περίπου τρεις στους τέσσερις, στο σύνολο των ερωτηθέντων, επέλεξαν τα κτίρια και τους χώρους παραδοσιακής κληρονομιάς και περίπου ένας στους τέσσερις επέλεξε τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού του αστικού χώρου. Για την ακρίβεια, το 71,3% των ερωτηθέντων προτίμησε την πρώτη έναντι του 28,7% που προτίμησε τη δεύτερη κατηγορία. Δηλαδή, τα κτίρια και οι χώροι που σχετίζονται με την παραδοσιακή κληρονομιά στην Αθήνα είναι εκείνα που, σύμφωνα με τους ερωτώμενους, δημιουργούν ένα ξεχωριστό ή μοναδικό αστικό τοπίο στην Αθήνα. Επίσης, στο Γράφημα 4.1.1.1. που ακολουθεί φαίνονται αναλυτικότερα τα παραπάνω ποσοστά για τις δύο κατηγορίες και για τις πέντε ομάδες ερωτώμενων. Όσον αφορά στο Γράφημα 4.1.1.1. παρατηρούμε, λοιπόν, τα εξής:

- Σε όλες τις ομάδες υπερτερεί η επιλογή της κατηγορίας «Παραδοσιακή Κληρονομιά». Ωστόσο, οι διαφορές του ποσοστού επιλογής μεταξύ πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και καινοτόμου σχεδιασμού εντείνονται στις ομάδες κατοίκων μεσαίου και υψηλού εισοδήματος και των κατοίκων με υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Αυτό σημαίνει ότι η αντίληψή τους για την ταυτότητα του τόπου συνδέεται πιο πολύ με την πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά από ότι συμβαίνει με άλλες κατηγορίες χρηστών του χώρου, όπως λόγου χάριν οι κάτοικοι με χαμηλά εισοδήματα και οι επισκέπτες μακράς διάρκειας.
- Οι τουρίστες, ειδική κατηγορία, επιβεβαιώνουν την ίδια τάση. Ωστόσο, το ποσοστό επιλογών των τουριστών υπέρ της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς είναι μικρότερο από εκείνο των κατοίκων υψηλών εισοδημάτων και υψηλού μορφωτικού επιπέδου. Δηλαδή, οι κάτοικοι υψηλού μορφωτικού επιπέδου και μεσαίων εισοδημάτων εμφανίζονται περισσότερο ακόμα και

από τους τουρίστες να συνδέουν την ταυτότητα της πόλης, ως προς το αστικό
τοπίο, με την πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά.

Γράφημα 4.1.1.1.

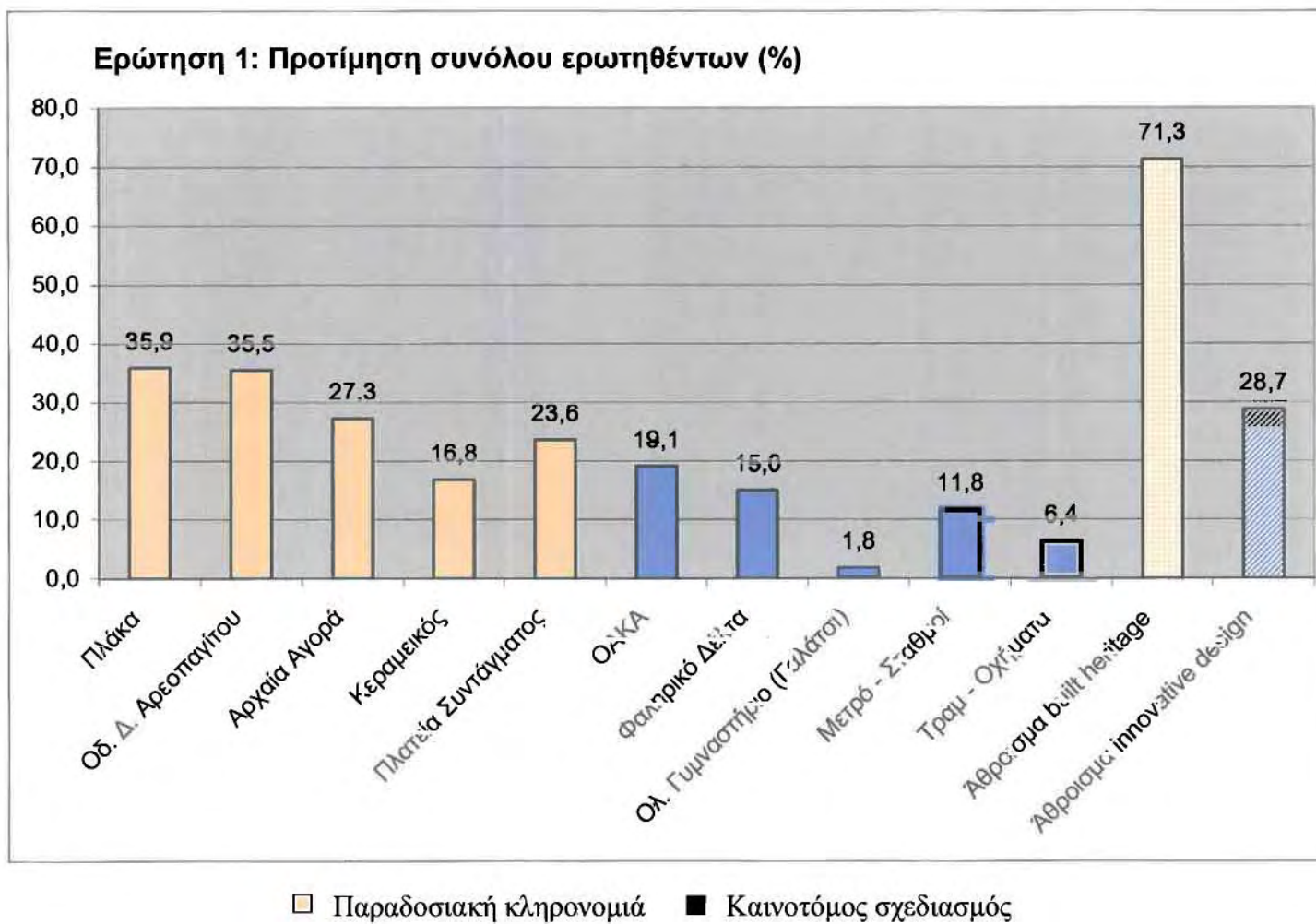
Πηγή: ίδια επεξεργασία

Στο δεύτερο γράφημα (4.1.1.2.) παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της πρώτης ερώτησης για το σύνολο των ερωτηθέντων αλλά ξεχωριστά για κάθε τοπόσημο.

Παρατηρούμε, ότι:

- Η ταυτότητα του τόπου συναρτάται σε μεγάλο βαθμό με την πολιτιστική κληρονομιά (71,3%) και συγκεκριμένα σε υπερδιπλάσιο βαθμό από ότι με τον καινοτόμο σχεδιασμό (28,7%).
- Ξεχωρίζουν σε επιλογές η Πλάκα με το μεγαλύτερο ποσοστό, 35,9%, και την ακολουθεί στενά η Διονυσίου Αρεοπαγίτου με ποσοστό 35,5% όσον αφορά την πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά και το ΟΑΚΑ με ποσοστό 19,1% όσον αφορά τον καινοτόμο σχεδιασμό.
- Τελευταία σε προτίμηση έρχονται ο Κεραμεικός με ποσοστό 16,8%, για την παραδοσιακή κληρονομιά, και το Ολυμπιακό Γυμναστήριο στο Γαλάτσι με ποσοστό μόλις 1,8%, για τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού.

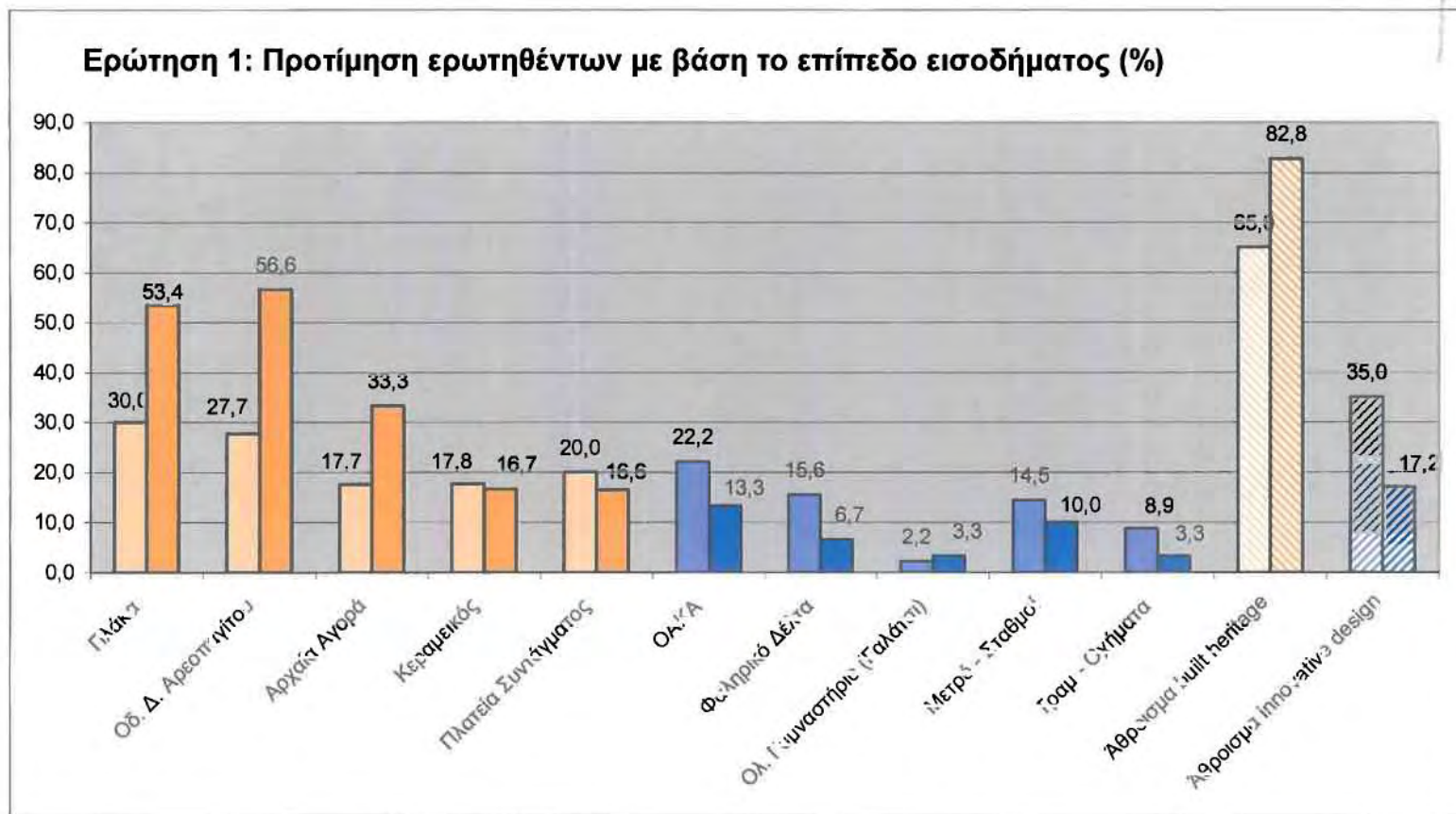
Γράφημα 4.1.1.2. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

Τα Γράφηματα 4.1.1.3., 4.1.1.4. και 4.1.1.5. που ακολουθούν δείχνουν μια περαιτέρω ανάλυση του κάθε τοπόσημου με μια κάθε φορά ομάδα ερωτώμενων. Έτσι, το Γράφημα 4.1.1.3 συσχετίζει τις απαντήσεις των ερωτηθέντων με βάση το επίπεδο εισοδήματος για κάθε τοπόσημο, το Γράφημα 4.1.1.4. συσχετίζει τις απαντήσεις που δόθηκαν με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης για κάθε τοπόσημο και τέλος το Γράφημα 4.1.1.5. συσχετίζει τις απαντήσεις των επισκεπτών (τουρίστες και επισκέπτες μακράς διάρκειας) με εκείνες των κατοίκων για κάθε τοπόσημο. Έχουμε, λοιπόν, να παρατηρήσουμε τα εξής:

- Τόσο οι ερωτηθέντες με χαμηλά εισοδήματα, όσο και εκείνοι με υψηλά προτιμούν την παραδοσιακή κληρονομιά ως απάντηση στην πρώτη ερώτηση. Αξίζει να σημειώσουμε, όμως, ότι το ποσοστό των ατόμων με μεσαία-υψηλά εισοδήματα δείχνει μια μεγαλύτερη τάση προς την παραδοσιακή κληρονομιά από τα άτομα χαμηλών εισοδημάτων.
- Μεγαλύτερη έμφαση δίνεται στο τοπόσημο της Δ. Αρεοπαγίτου και της Πλάκας για την πρώτη κατηγορία και του ΟΑΚΑ και του Φαληρικού Δέλτα για τη δεύτερη. Σημειωτέον ότι και το Μετρό έχει σχετικά υψηλό ποσοστό μεταξύ των επιλογών της δεύτερης κατηγορίας, ενώ τελευταίο σε προτιμήσεις έρχεται το Ολυμπιακό Γυμναστήριο στο Γαλάτσι.
- Η προηγούμενη τάση χαρακτηρίζει και τους κατοίκους με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, με τη μόνη διαφορά ότι στα έργα καινοτόμου σχεδιασμού το Μετρό ισοβαθμεί στην πρώτη θέση με το ΟΑΚΑ, ενώ το Φαληρικό Δέλτα βρίσκεται και πάλι στη δεύτερη θέση των επιλογών.
- Τα ποσοστά των κατοίκων και των επισκεπτών μακράς διάρκειας πλησιάζουν αρκετά, ενώ το ποσοστό των τουριστών που επιλέγει την παραδοσιακή κληρονομιά παρουσιάζει μια τάση αύξησης σε σχέση με τα προαναφερθέντα.
- Για τους τουρίστες με σημαντικό ποσοστό, 77,6%, οι χώροι παραδοσιακής και πολιτιστικής κληρονομιάς είναι αυτοί που δημιουργούν ένα ιδιαίτερο αστικό τοπίο στην πόλη.

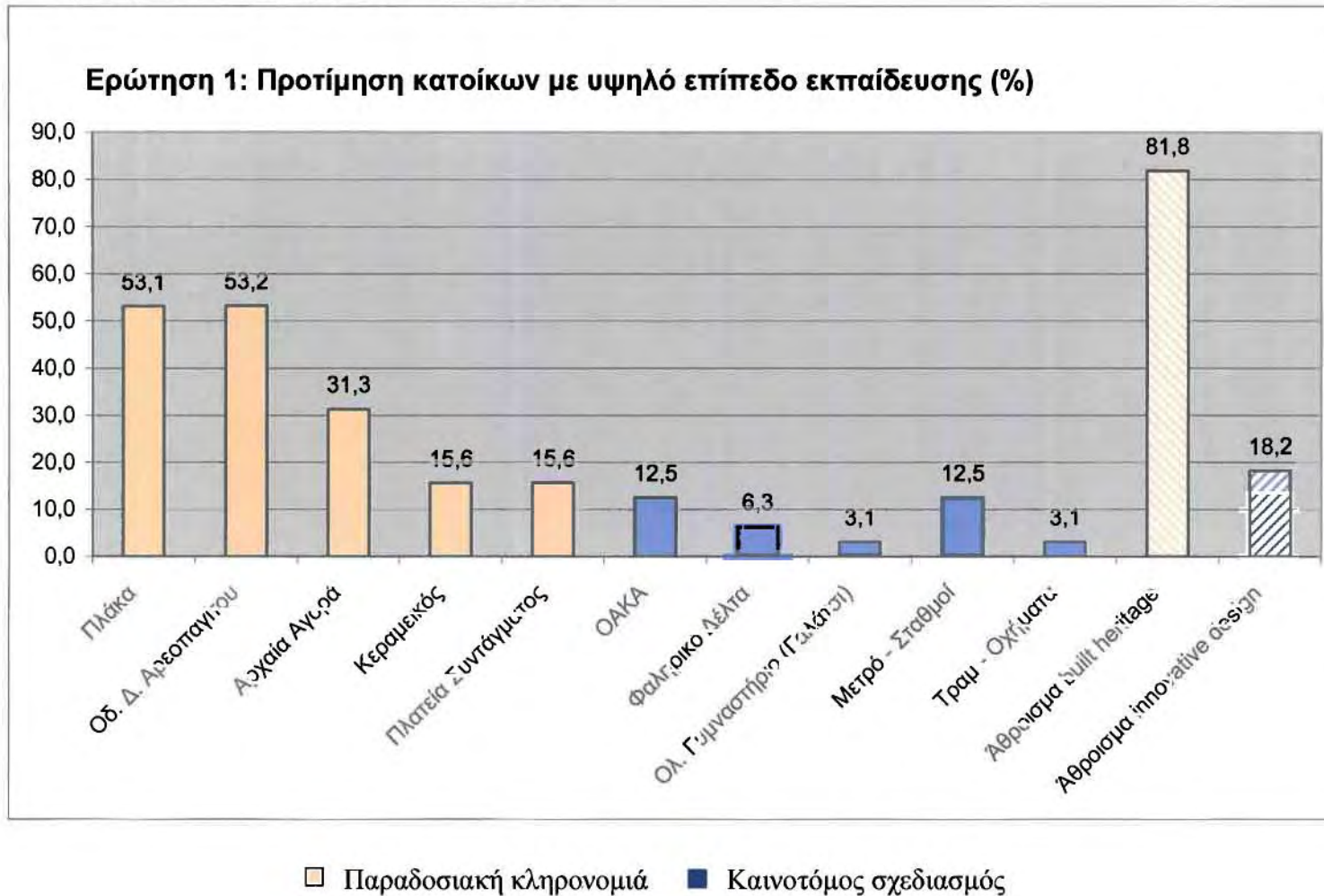
Γράφημα 4.1.1.3. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

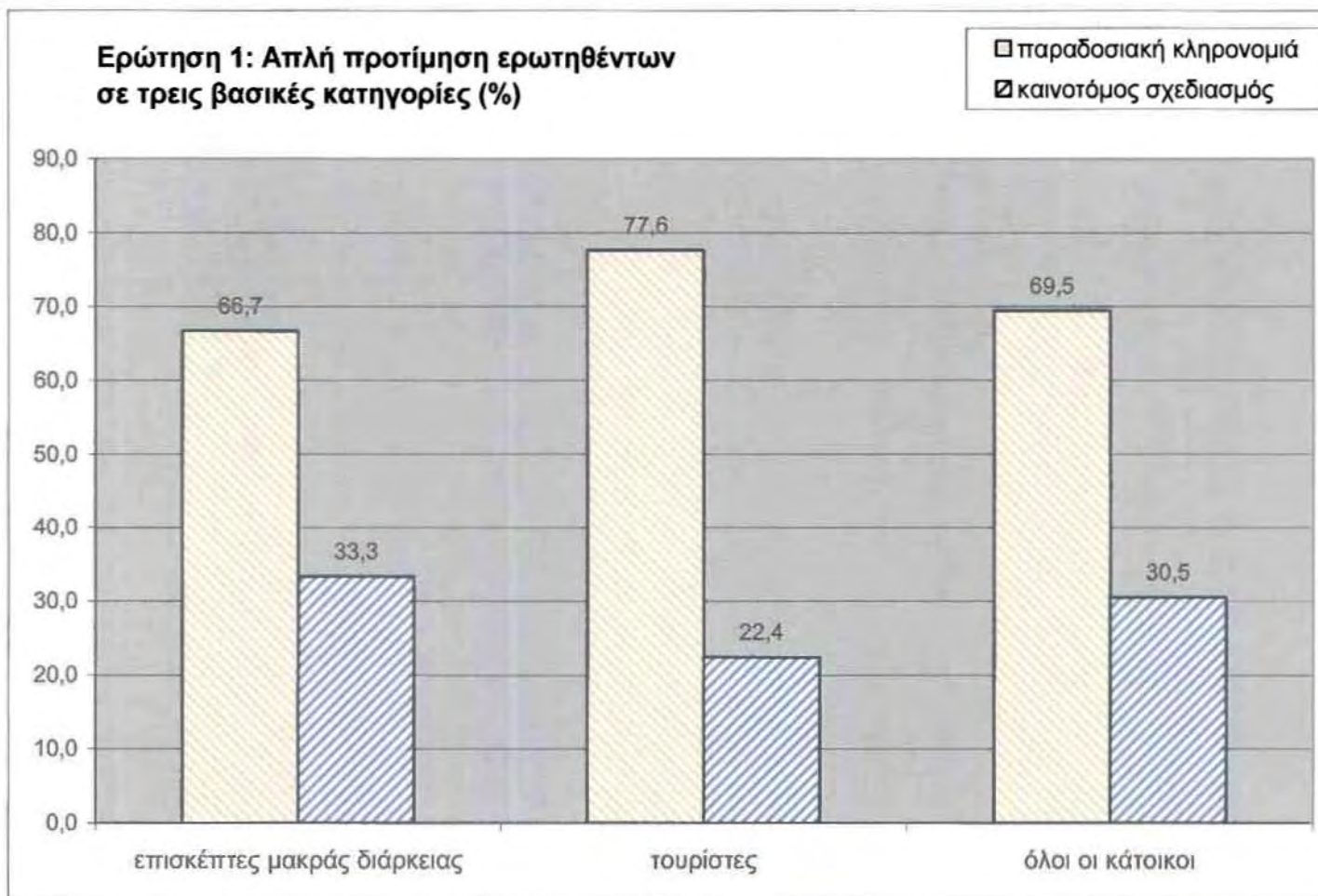
Παραδοσιακή κληρονομιά: □ χαμηλό □ μεσαίο-υψηλό

Καινοτόμος σχεδιασμός: ■ χαμηλό ■ μεσαίο-υψηλό

Γράφημα 4.1.1.4. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

Γράφημα 4.1.1.5.

Πηγή: ίδια επεξεργασία

4.1.1.1. Συμπεράσματα

Στην πρώτη ερώτηση που αφορά στη δημιουργία ξεχωριστού ή και μοναδικού αστικού τοπίου στην πόλη ξεχωρίζουν με διαφορά τα κτίρια και οι χώροι παραδοσιακής, πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Η τάση αυτή εντείνεται όταν αναφερόμαστε σε κατοίκους με μεσαίο-υψηλό εισόδημα, σε κατοίκους με ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης και σε τουρίστες. Οι δημοφιλέστερες απαντήσεις αφορούν την Πλάκα και την οδό Διονυσίου Αρεοπαγίτου.

Η κατηγορία των έργων καινοτόμου σχεδιασμού λαβαίνει μικρότερο ποσοστό των απαντήσεων, της τάξης του 1/4, περίπου, σε ορισμένες περιπτώσεις, με δημοφιλέστερες απαντήσεις το ΟΑΚΑ, το Φαληρικό Δέλτα και το Μετρό. Σχεδόν σε όλες τις ομάδες των ερωτηθέντων, το Ολυμπιακό Γυμναστήριο στο Γαλάτσι έχει το μικρότερο ποσοστό.

4.1.2. 2^η Ερώτηση: «Ποια από τα κτίρια και τους ελεύθερους χώρους που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο, δημιουργούν σε σας την αίσθηση ότι ο χώρος κατά κάποιο τρόπο σας ανήκει ή σας αντιπροσωπεύει? Ποιο από όλα σας αντιπροσωπεύει και γιατί?»

Με τη δεύτερη ερώτηση προσπαθούμε να διερευνήσουμε την αίσθηση του χώρου που προκαλούν στους ερωτηθέντες είτε τα μνημεία παραδοσιακής κληρονομιάς είτε τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού που υπάρχουν στο ερωτηματολόγιο μας. Αποτελεί ένα τρόπο μελέτης της συναισθηματικής ή ατομικής εξάρτησης που έχουν οι άνθρωποι από συγκεκριμένους χώρους ή ακόμη και του τρόπου αντίληψης των ερωτηθέντων για τις παραδοσιακές ή και πιο σύγχρονες μορφές σχεδιασμού. Έτσι, παρατηρούμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων (συγκεκριμένα το 70,5%) επιλέγει τους χώρους παραδοσιακής κληρονομιάς, ως τους χώρους στους οποίους νιώθει οικεία ή νιώθει ότι τους αντιπροσωπεύουν.

Τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού επιλέγονται μόλις από το 29,5% των ερωτηθέντων. Το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να συνδέεται και με το γεγονός ότι οι ερωτηθέντες έχουν ζήσει, μάθει και ακούσει για τα έργα παραδοσιακής κληρονομιάς για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, αποτελούν κατά κάποιο τρόπο βίωμά τους, από ότι για τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού, τα οποία στην περίπτωση της Αθήνας έχουν χρησιμοποιηθεί για λίγο χρονικό διάστημα, κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων τον Αύγουστο και Σεπτέμβρη του 2004. Έτσι, στο Γράφημα 4.1.2.1. που ακολουθεί φαίνονται περισσότερο αναλυτικά τα παραπάνω ποσοστά για τις δύο κατηγορίες και για τις πέντε ομάδες ερωτώμενων. Παρατηρούμε, λοιπόν, τα εξής:

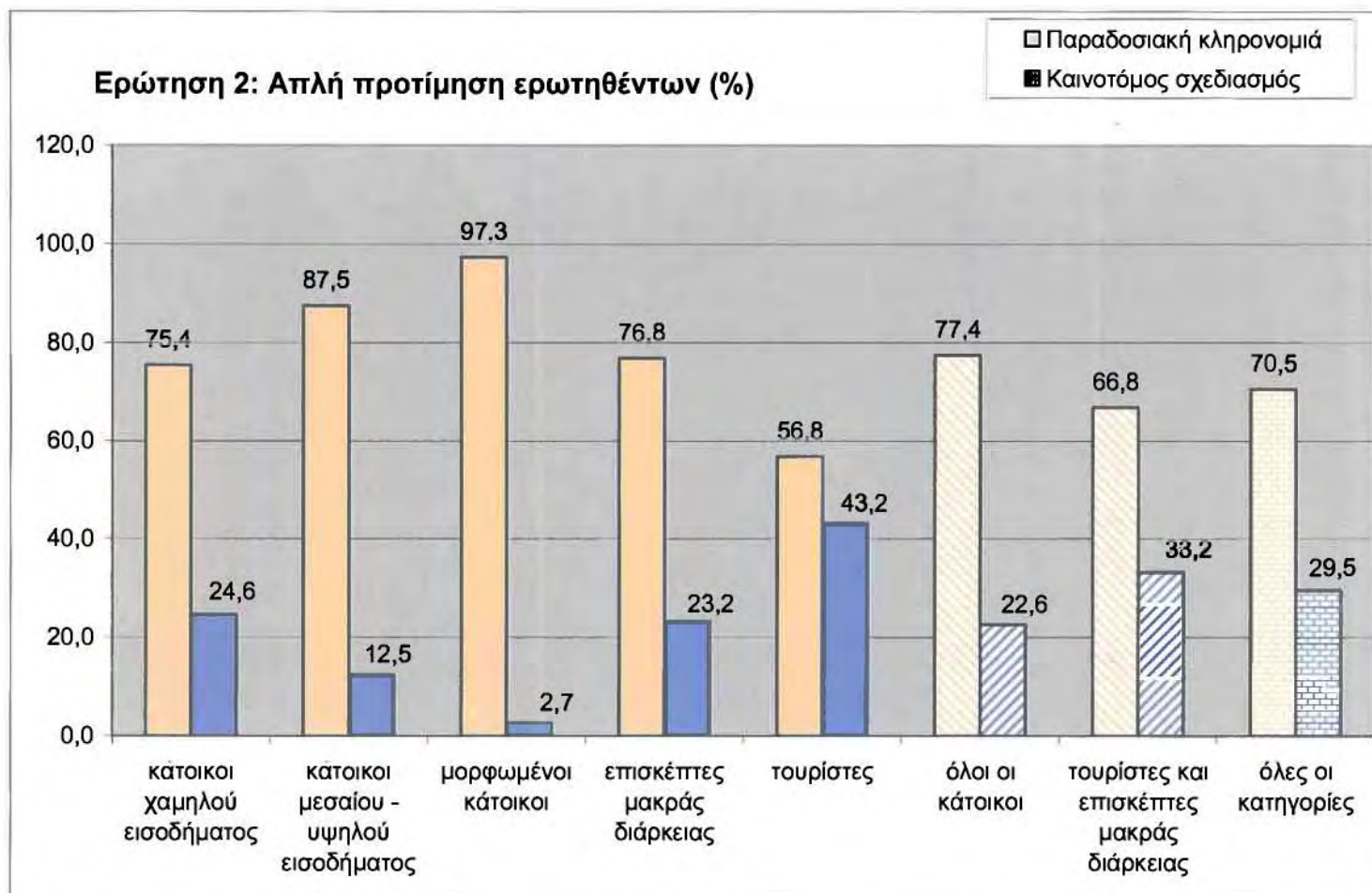
- Στο σύνολο των απαντήσεων ανά ομάδα ερωτηθέντων παρατηρούμε ότι τα μνημεία παραδοσιακής κληρονομιάς επιλέγονται σε διπλάσιο σχεδόν βαθμό από τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού.

- Σε όλες τις ομάδες των ερωτηθέντων υπερτερεί ως επιλογή η κατηγορία της «Παραδοσιακής Κληρονομιάς». Ωστόσο, οι διαφορές του ποσοστού επιλογής μεταξύ πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και καινοτόμου σχεδιασμού είναι πιο έντονες στις κατηγορίες κατοίκων μεσαίου και υψηλού εισοδήματος και των κατοίκων με υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Αυτό σημαίνει ότι η αντίληψη των τελευταίων για την ταυτότητα του τόπου ως προς την οικειοποίηση του χώρου ταυτίζεται σχεδόν αποκλειστικά (97,3%) με την πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά.

- Επίσης, οι κάτοικοι μακράς διάρκειας και οι κάτοικοι με χαμηλό επίπεδο εισοδήματος εμφανίζουν την ίδια τάση, να αισθάνονται δηλαδή πιο οικεία σε χώρους πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, με μικρότερα όμως ποσοστά στη συγκεκριμένη κατηγορία σε σχέση με τους κατοίκους με υψηλό εισόδημα και υψηλό μορφωτικό επίπεδο.

- Τέλος, η ομάδα των τουριστών εμφανίζει μια σαφώς διαφοροποιημένη τάση σε σχέση με τα προηγούμενα ποσοστά, αφού επιλέγει τις δύο κατηγορίες τοποσήμων με περίπου ίσα ποσοστά. Έτσι, απαντούν υπέρ των χώρων παραδοσιακής κληρονομιάς με ποσοστό 56,8% και υπέρ των έργων καινοτόμου σχεδιασμού με ποσοστό 43,2%. Κάτι τέτοιο φαίνεται λογικό, αφού τα κτίρια και οι χώροι που θα μπορούσαν να αντιπροσωπεύουν και να είναι περισσότερο οικεία σε ανθρώπους από διαφορετικές χώρες, είτε στην Ευρώπη είτε και σε άλλες ηπείρους, συνδέονται περισσότερο με έργα καινοτόμου σχεδιασμού. Τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού αποτελούν τμήμα του διεθνοποιημένου σχεδιασμού, οπότε όταν αυτά τους αντιπροσωπεύουν θεωρούνται επιτυχημένα.

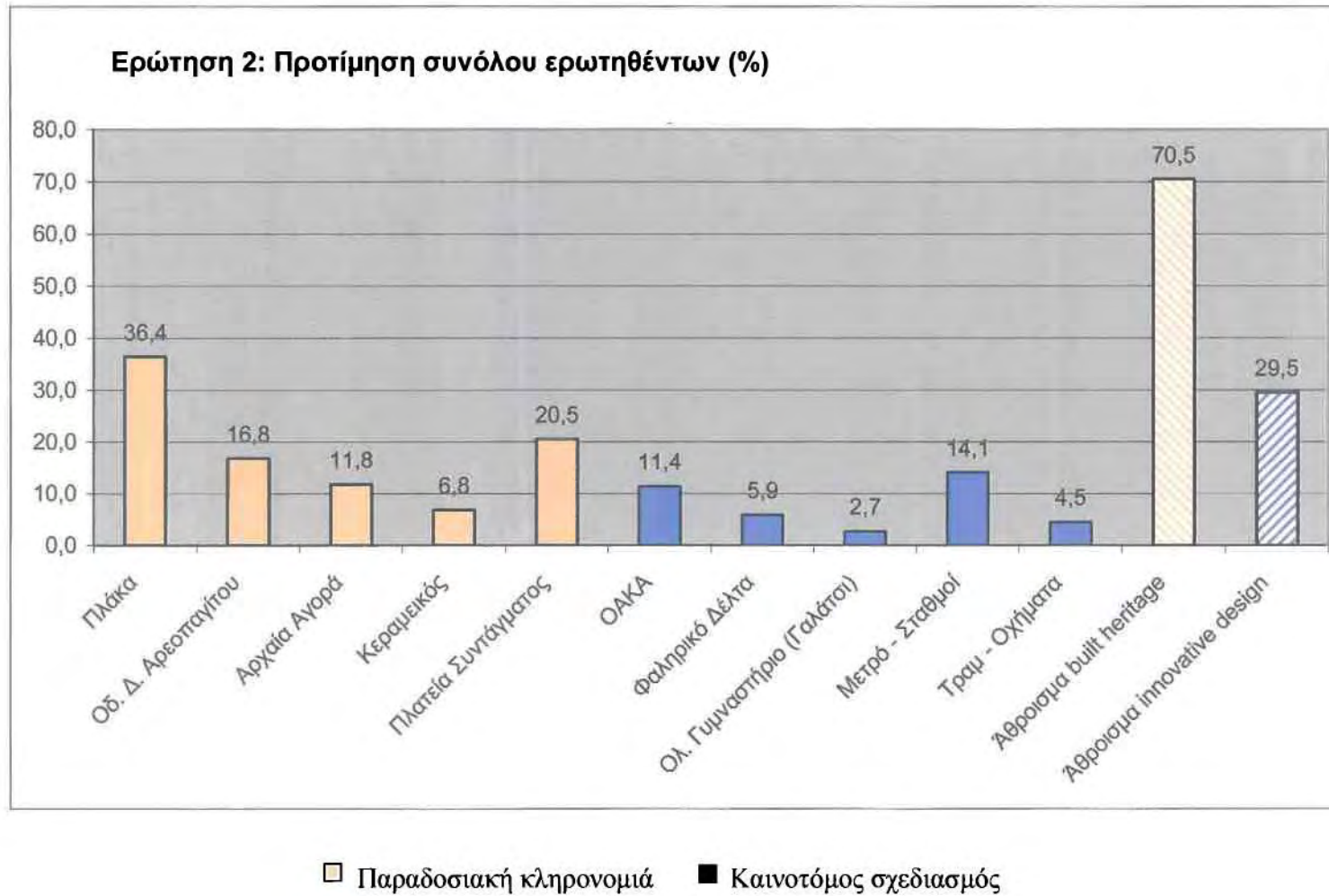
Γράφημα 4.1.2.1. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

Στο δεύτερο γράφημα (4.1.2.2.) φαίνονται τα αποτελέσματα της δεύτερης ερώτησης για το σύνολο των ερωτηθέντων αλλά ξεχωριστά για κάθε τοπόσημο. Παρατηρούμε λοιπόν τα εξής:

- Η ταυτότητα του τόπου συναρτάται σε μεγάλο βαθμό με την πολιτιστική κληρονομιά και συγκεκριμένα σε υπερδιπλάσιο βαθμό από ότι με τον καινοτόμο σχεδιασμό, αφού όπως παρατηρούμε τα μνημεία παραδοσιακής κληρονομιάς επιλέγονται σε ποσοστό 70,5%, ενώ τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού σε ποσοστό μόλις με 29,5%.
- Ξεχωρίζουν σε επιλογές η Πλάκα με το μεγαλύτερο ποσοστό, 36,4%, και ακολουθεί η Πλατεία Συντάγματος με ποσοστό 20,5%, όσον αφορά την πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά, ενώ πρώτο σε επιλογές από τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού έρχεται το Μετρό (14,1%) και ακολουθεί το ΟΑΚΑ με ποσοστό 11,4%.

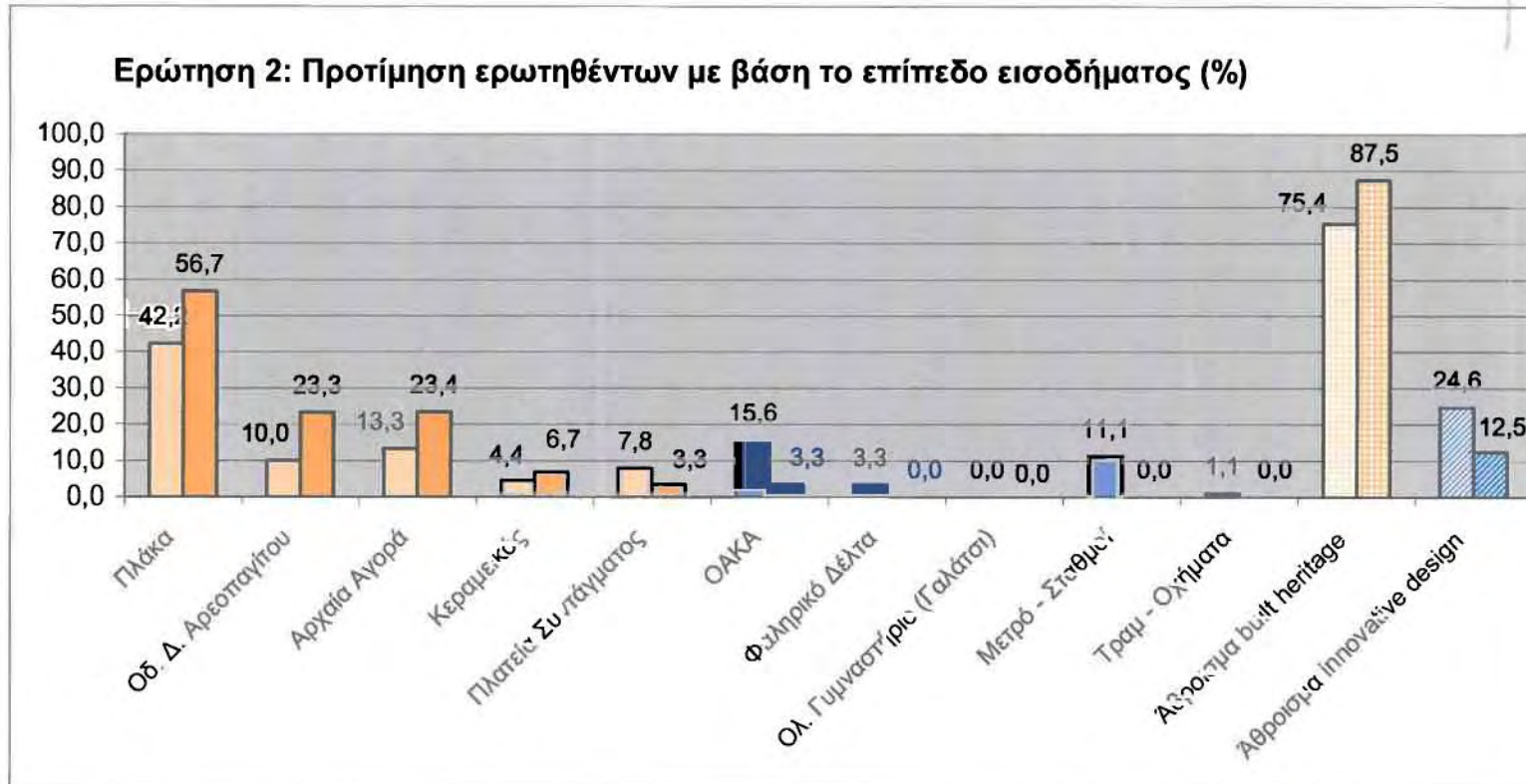
Γράφημα 4.1.2.2. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

Τα Γραφήματα 4.1.2.3., 4.1.2.4. και 4.1.2.5. που ακολουθούν δείχνουν μια περαιτέρω ανάλυση του κάθε τοπόσημου με μια κάθε φορά ομάδα ερωτώμενων. Έτσι, το Γράφημα 4.1.2.3 συσχετίζει τις απαντήσεις με βάση το επίπεδο εισοδήματος, το Γράφημα 4.1.2.4. συσχετίζει τις απαντήσεις με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης και τέλος το Γράφημα 4.1.2.5. συσχετίζει τις απαντήσεις των επισκεπτών (τουρίστες και επισκέπτες μακράς διάρκειας) με εκείνες των κατοίκων. Έχουμε, λοιπόν, να παρατηρήσουμε τα εξής:

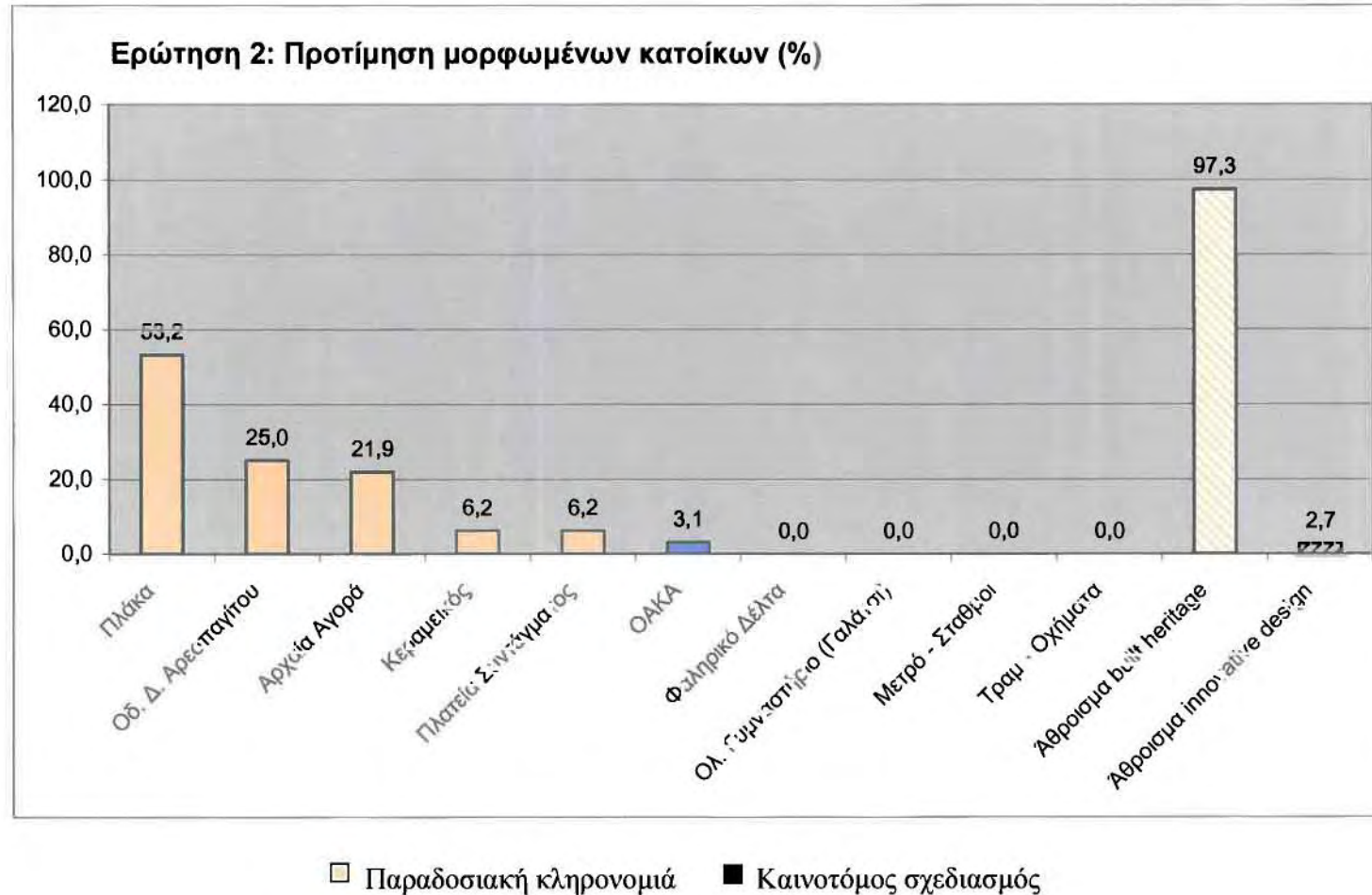
- Τόσο οι ερωτηθέντες με χαμηλά εισοδήματα, όσο και εκείνοι με υψηλά προτιμούν την παραδοσιακή κληρονομιά ως απάντηση στη δεύτερη ερώτηση. Αξίζει να αναφέρουμε, όμως, ότι το ποσοστό των κατοίκων μεσαίων - υψηλών εισοδημάτων δείχνει μια τάση επιλογής των μνημείων αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς μεγαλύτερη από τις επιλογές των κατοίκων χαμηλών εισοδημάτων.
- Μεγαλύτερη έμφαση δίνεται στο τοπόσημο της Πλάκας, ενώ αρκετά σημαντικά ποσοστά είναι και αυτά της Αρχαίας Αγοράς και της Δ. Αρεοπαγίτου για την πρώτη κατηγορία και του ΟΑΚΑ και του Μετρό για τη δεύτερη. Αξιοσημείωτο είναι ότι στη δεύτερη περίπτωση, αυτή των έργων καινοτόμου σχεδιασμού, το Ολυμπιακό Γυμναστήριο στο Γαλάτσι δεν επιλέγεται καθόλου, πράγμα που μας γεννά πολλούς προβληματισμούς σχετικά με την αποδοτικότητα του συγκεκριμένου έργου.
- Η προηγούμενη τάση χαρακτηρίζει και τους κατοίκους με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης με πιο ακραίες τιμές ποσοστών ανάμεσα στις δύο κατηγορίες. Συγκεκριμένα, το μοναδικό έργο καινοτόμου σχεδιασμού που επιλέγουν είναι το ΟΑΚΑ.
- Τα ποσοστά των κατοίκων και των επισκεπτών μακράς διάρκειας πλησιάζουν αρκετά, ενώ το ποσοστό των τουριστών που επιλέγει την παραδοσιακή κληρονομιά παρουσιάζει μια τάση εξισορρόπησης σε σχέση με τον καινοτόμο σχεδιασμό.

Γράφημα 4.1.2.3. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

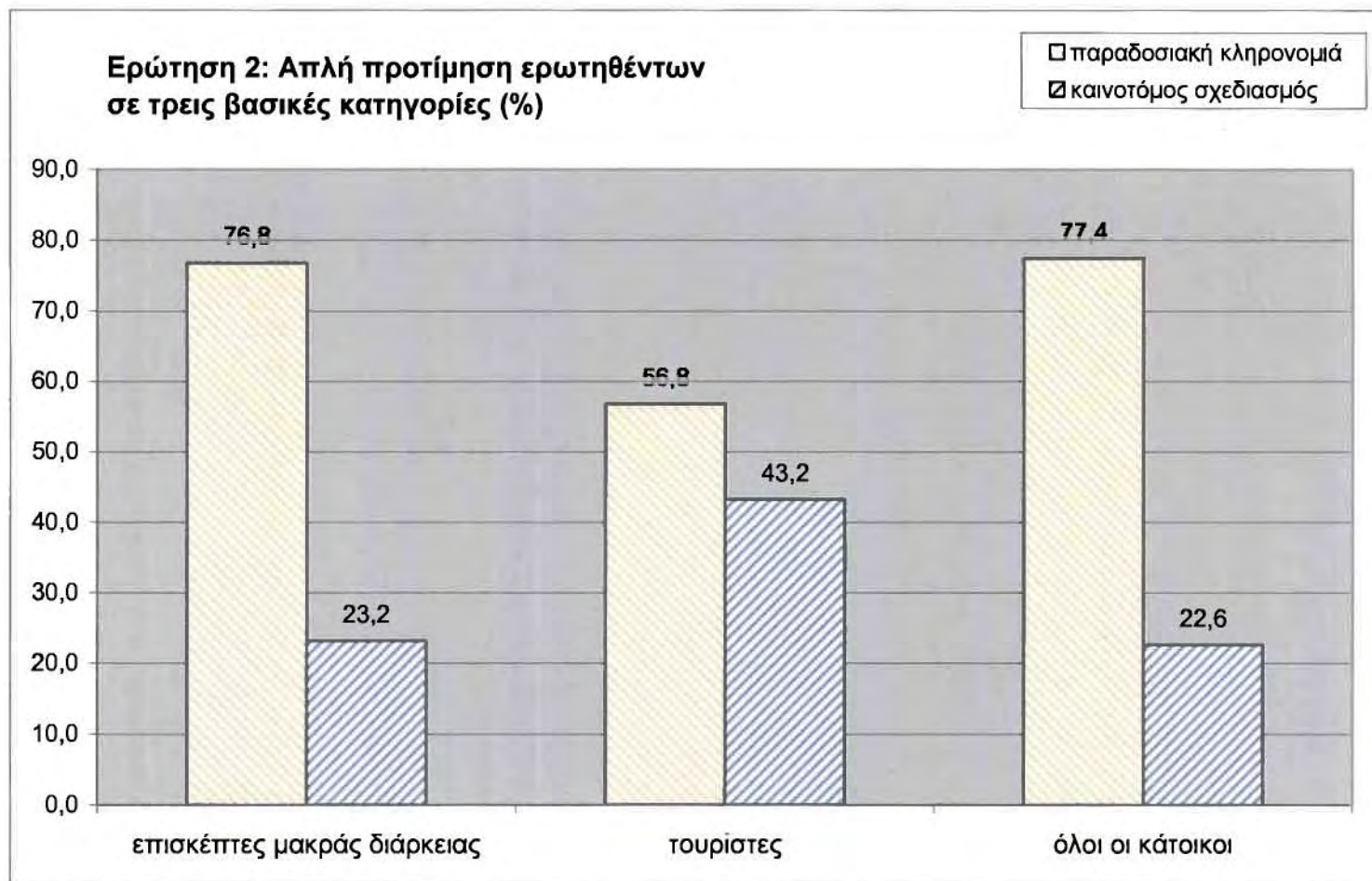

Παραδοσιακή κληρονομιά: □ χαμηλό □ μεσαίο-υψηλό Καινοτόμος σχεδιασμός: ■ χαμηλό ■ μεσαίο-υψηλό

Γράφημα 4.1.2.4. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

Γράφημα 4.1.2.5. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

4.1.2.1. Συμπεράσματα

Στη δεύτερη ερώτηση που αφορά στην αίσθηση του χώρου ξεχωρίζουν με διαφορά τα κτίρια και οι χώροι παραδοσιακής, πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Η τάση αυτή εντείνεται όταν αναφερόμαστε σε κατοίκους με μεσαίο-υψηλό εισόδημα, σε κατοίκους με ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης. Με μικρότερες διαφορές οι κάτοικοι μακράς διάρκειας και οι κάτοικοι με χαμηλό επίπεδο εισοδήματος εμφανίζουν την ίδια τάση, με μικρότερα όμως ποσοστά στη συγκεκριμένη κατηγορία σε σχέση με τους κατοίκους με υψηλό εισόδημα και υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Οι δημοφιλέστερες απαντήσεις αφορούν την Πλάκα και την Πλατεία Συντάγματος, όσον αφορά στην παραδοσιακή κληρονομιά.

Η κατηγορία των έργων καινοτόμου σχεδιασμού λαβαίνει μικρότερο ποσοστό των απαντήσεων, της τάξης του 1/4 σε ορισμένες περιπτώσεις, εκτός από την ομάδα των τουριστών που την επιλέγει με σύνολο απαντήσεων 1,7 στις 4 περίπου. Οι δημοφιλέστερες απαντήσεις για τη συγκεκριμένη κατηγορία δίνονται για το Μετρό και το ΟΑΚΑ.

4.1.3. 3^η Ερώτηση: «Ως κάτοικος της Αθήνας, ποια από τα κτίρια και τους ελεύθερους χώρους που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο, σας κάνουν να νιώθετε αστική υπερηφάνεια και πιστεύετε ότι θα συμβάλουν στην οικονομική/τουριστική ανάπτυξη της Αθήνας? Ποιο από όλα σας αντιπροσωπεύει και γιατί;»

Η τρίτη ερώτηση πρέπει να σημειώσουμε ότι αφορούσε όλες τις ομάδες ερωτώμενων πλην της ομάδας των τουριστών, αφού οι τελευταίοι δεν είναι πολίτες της Αθήνας και δεν διαμένουν σε αυτήν (τουλάχιστον για μεγάλο χρονικό διάστημα), οπότε δε θα μπορούσαν να απαντήσουν σε μια τέτοιου είδους ερώτηση.

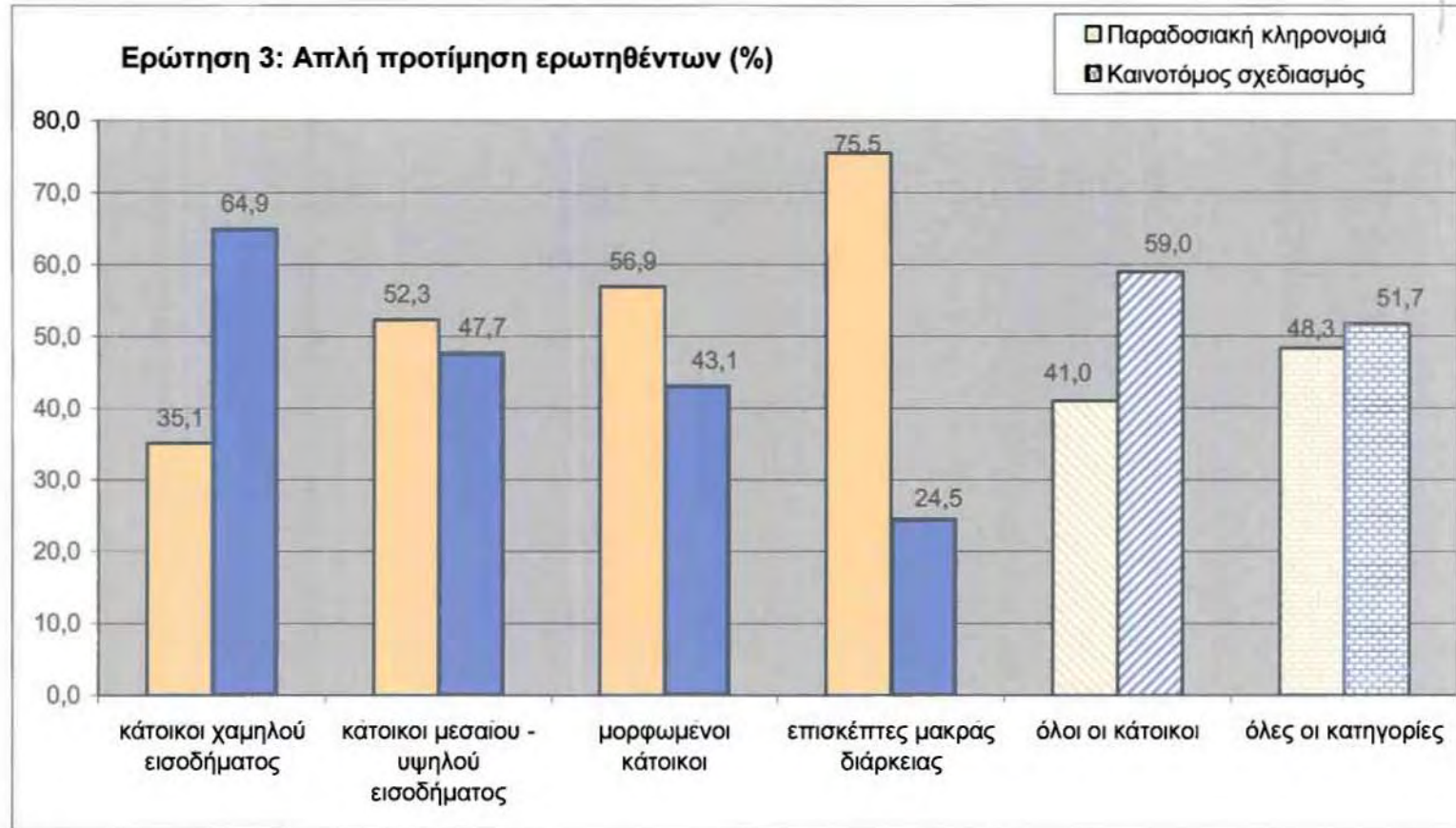
Παρατηρούμε, λοιπόν, μια αλλαγή των τάσεων των δύο προηγούμενων ερωτήσεων. Τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού αυτή τη φορά έρχονται πρώτα στις προτιμήσεις των ερωτηθέντων με οριακή όμως διαφορά από τους χώρους παραδοσιακής κληρονομιάς με αποτέλεσμα τα ποσοστά να είναι περίπου 50-50. Το Γράφημα 4.1.3.1. που ακολουθεί μας δείχνει τα παραπάνω ποσοστά, 51,7% και 48,3% για τον καινοτόμο σχεδιασμό και την παραδοσιακή κληρονομιά αντίστοιχα για όλες τις ομάδες ερωτηθέντων. Συμπερασματικά, οι ερωτηθέντες αισθάνονται υπερήφανοι τόσο για τα παραδοσιακά όσο και για τα καινοτόμα έργα και έχουν την πεποίθηση ότι και τα έργα παραδοσιακής κληρονομιάς και κυρίως τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού θα συμβάλουν στην οικονομική/τουριστική ανάπτυξη της Αθήνας. Ακόμα, στο Γράφημα 4.1.3.1. που ακολουθεί φαίνονται περισσότερο αναλυτικά τα παραπάνω ποσοστά για τις δύο κατηγορίες και για τις πέντε ομάδες ερωτώμενων. Εδώ υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις ομάδες των ερωτώμενων, παρατηρούμε, λοιπόν, τα εξής:

- Οι τάσεις αντιστρέφονται σε όλες τις κατηγορίες και προτιμάται ο καινοτόμος σχεδιασμός, όμως οι διαφορές είναι λιγότερο εντυπωσιακές.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό επιλογής της παραδοσιακής κληρονομιάς (75,5%) παρουσιάζεται στην ομάδα των επισκεπτών μακράς διάρκειας. Ενώ το μικρότερο για την ίδια κατηγορία φαίνεται στην ομάδα των κατοίκων χαμηλού εισοδήματος (35,1%) οι οποίοι αισθάνονται περήφανοι και εναποθέτουν τις ελπίδες τους για

ανάπτυξη της Αθήνας στα έργα καινοτόμου σχεδιασμού με το αξιοσημείωτο ποσοστό του 64,9%.

- Στις άλλες δύο ομάδες ερωτηθέντων (κάτοικοι μεσαίου-υψηλού εισοδήματος, μορφωμένοι κάτοικοι) τα ποσοστά δεν εμφανίζουν σημαντικές αποκλίσεις. Οι δύο αυτές ομάδες φαίνεται, λοιπόν, να αμφιταλαντεύονται ανάμεσα στα δύο είδη κτιρίων-χώρων για την ανάπτυξη της Αθήνας.

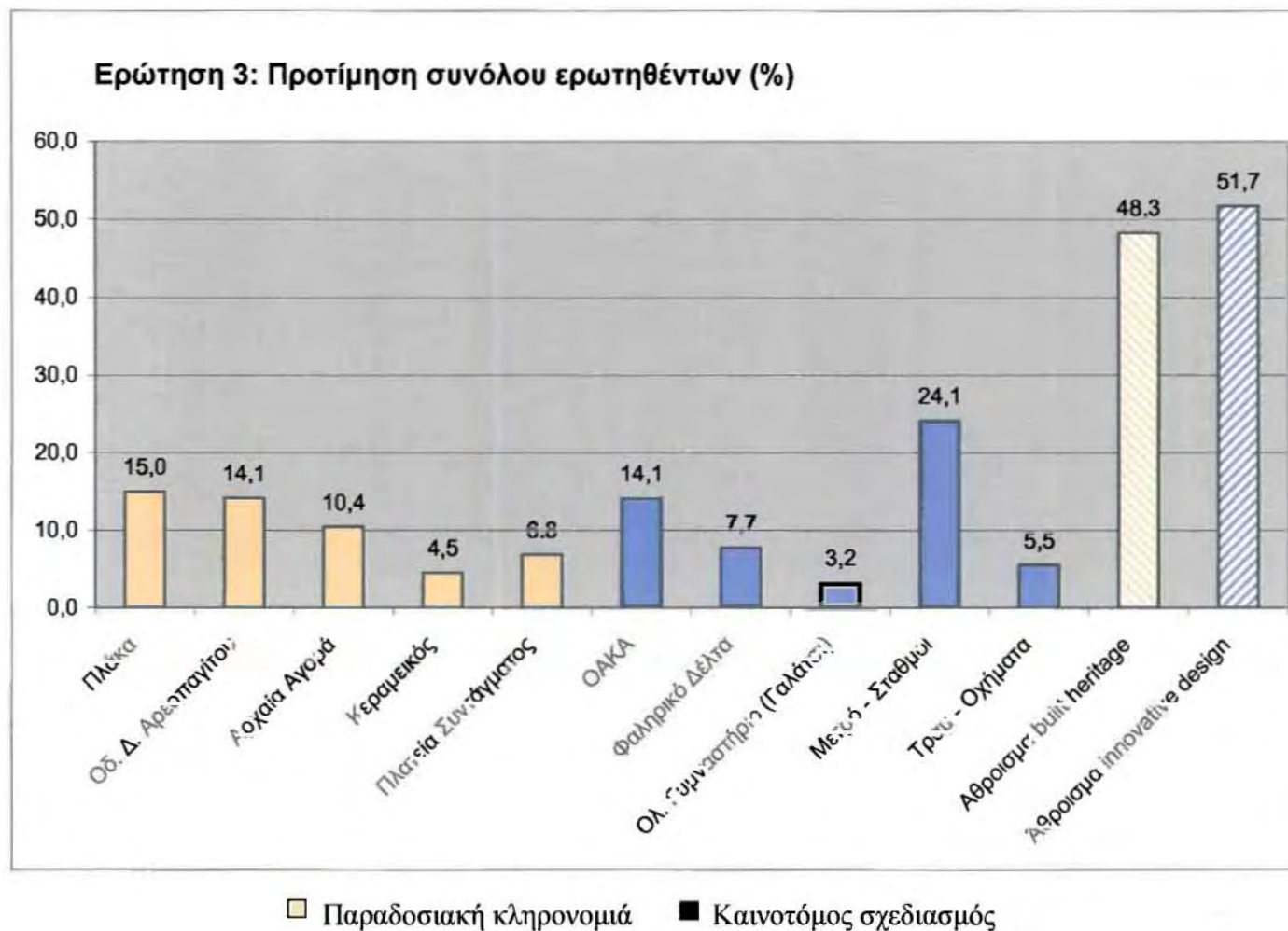
Γράφημα 4.1.3.1. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

Στο δεύτερο γράφημα (4.1.3.2.) φαίνονται τα αποτελέσματα της πρώτης ερώτησης για το σύνολο των ερωτηθέντων αλλά ξεχωριστά για κάθε τοπόσημο. Παρατηρούμε, ότι:

- Όσον αφορά τις προσδοκίες για την οικονομική ανάπτυξη της πόλης και την ευημερία των πολιτών, παρατηρείται μια πλήρης αντιστροφή των τάσεων. Εδώ ο καινοτόμος σχεδιασμός προηγείται ελαφρά των επιλογών της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς (διαφορά 3,5% περίπου). Η αντίθεση σε σχέση με τις δύο προηγούμενες ερωτήσεις είναι εντυπωσιακή: η επιλογή του καινοτόμου σχεδιασμού διπλασιάζει το ποσοστό της.
- Αντίστοιχα η επιλογή της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς μειώνεται κατά 23% περίπου. Ξεχωρίζει το Μετρό και το ΟΑΚΑ με ποσοστό 24% και 14% αντίστοιχα. Εδώ μειώνονται οι διαφορές του ποσοστού επιλογής των τοπόσημων στην κατηγορία πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά. Οι διαφορές κυμαίνονται μεταξύ 6,8% και 15% ενώ στις προηγούμενες από 6,8% έως 36,4% (2^η ερώτηση) και από 16,8% έως 35,9% (1^η ερώτηση).

Γράφημα 4.1.3.2. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

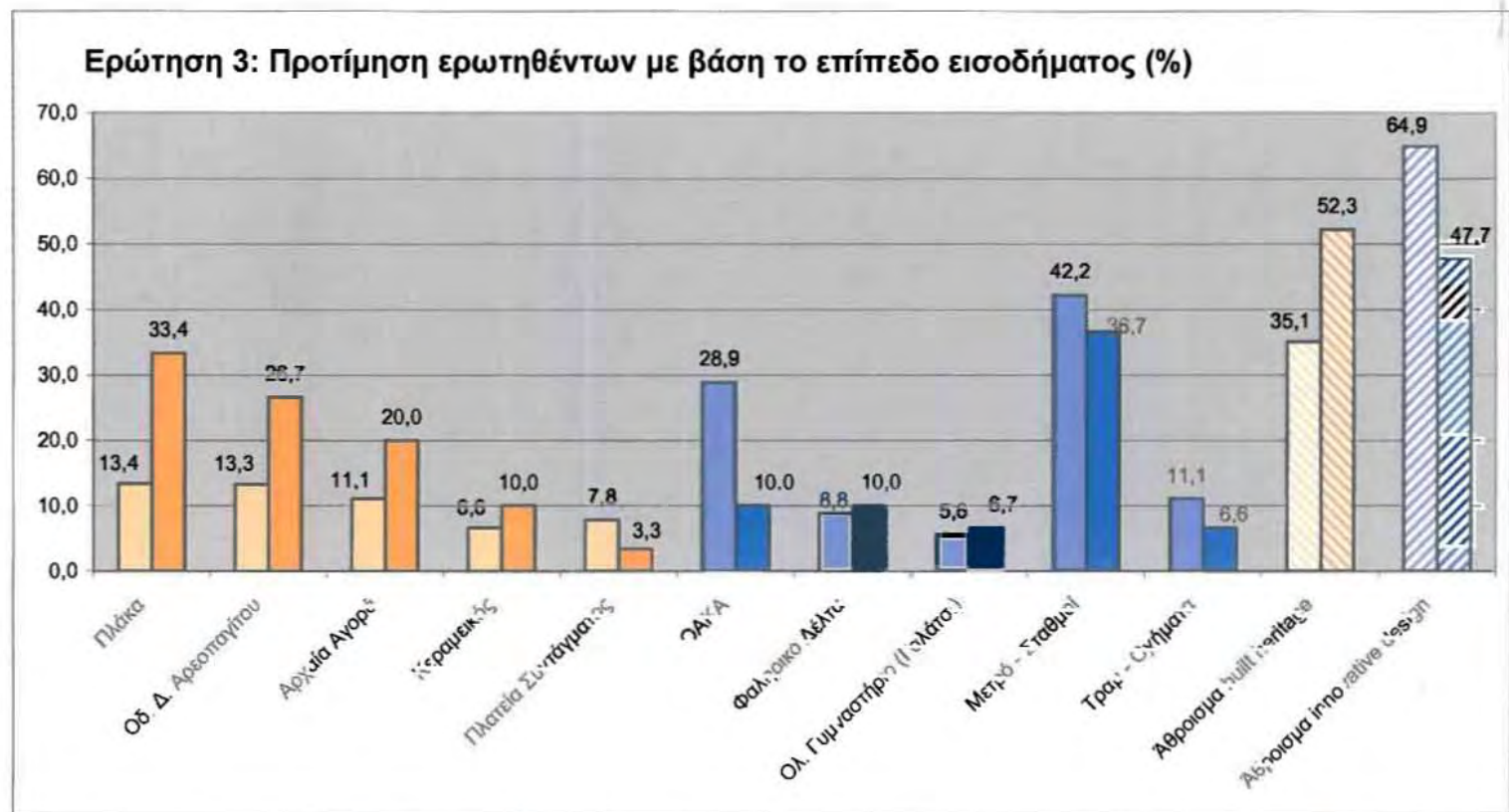
Τα Γράφηματα 4.1.3.3.,4.1.3.4. και 4.1.3.5. που ακολουθούν δείχνουν μια περαιτέρω ανάλυση του κάθε τοπόσημου με μια κάθε φορά ομάδα ερωτώμενων. Έτσι, το Γράφημα 4.1.3.3. συσχετίζει τις απαντήσεις των ερωτηθέντων με βάση το επίπεδο εισοδήματος, το Γράφημα 4.1.3.4. συσχετίζει απαντήσεις των ερωτηθέντων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης και τέλος το Γράφημα 4.1.3.5. συσχετίζει τις απαντήσεις των επισκεπτών (τουρίστες και επισκέπτες μακράς διάρκειας) με εκείνες των κατοίκων. Έχουμε, λοιπόν, να παρατηρήσουμε τα εξής:

- Υπάρχει μια διαφοροποίηση ανάμεσα στους ερωτηθέντες με χαμηλό και σε εκείνους με μεσαίο-υψηλό εισόδημα, αφού οι πρώτοι προτιμούν ολοφάνερα τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού και συγκεκριμένα προτιμούν περισσότερο το Μετρό με ποσοστό 42,2% και ακολουθεί το ΟΑΚΑ με ποσοστό 28,9%.
- Οι δεύτεροι προτιμούν την παραδοσιακή κληρονομιά με ποσοστά που ακολουθούν μια καθοδική πορεία ξεκινώντας από την Πλάκα (33,4%) και πηγαίνοντας προς την Πλατεία Συντάγματος (3,3%). Πρώτο όμως σε προτιμήσεις ανάμεσα σε όλα τα τοπόσημα έρχεται το Μετρό, με ποσοστό 36,7%.
- Στην ίδια κατηγορία (παραδοσιακή κληρονομιά) και οι απαντήσεις των χαμηλών εισοδημάτων ακολουθούν την ίδια καθοδική πορεία με μόνη εξαίρεση την Πλατεία Συντάγματος που παίρνει μεγαλύτερο ποσοστό από τον Κεραμεικό, σε σχέση πάντα με τις απαντήσεις των μεσαίων-υψηλών εισοδημάτων.
- Τα μεσαία-υψηλά εισοδήματα δίνουν όπως προαναφέρθηκε προβάδισμα στο Μετρό, σχετικά με τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού, ενώ στη δεύτερη θέση ισοβαθμούν με ποσοστό 10% το ΟΑΚΑ και το Φαληρικό Δέλτα.
- Οι κάτοικοι με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης προτιμούν την παραδοσιακή κληρονομιά (56,9%) όχι όμως με πολύ μεγάλη διαφορά στο ποσοστό της σε σχέση με τον καινοτόμο σχεδιασμό (43,1%).

- Και σε αυτήν την ομάδα ερωτηθέντων (μορφωμένοι) οι προτιμήσεις στην παραδοσιακή κληρονομιά ακολουθούν φθίνουσα πορεία από την Πλάκα προς την Πλατεία Συντάγματος. Έντονη όμως προτίμηση δείχνουν στο Μετρό, με ποσοστό 34,4%, που το κατατάσσει στην πρώτη θέση των προτιμήσεων ανάμεσα σε όλα τα τοπόσημα, ενώ τα άλλα τοπόσημα, όσον αφορά στα έργα καινοτόμου σχεδιασμού, ακολουθούν με αρκετά λιγότερο σημαντικά ποσοστά.

- Όσον αφορά στο Γράφημα 4.1.3.5., οι δύο ομάδες ερωτώμενων φαίνεται να έχουν διαφοροποιημένες απαντήσεις, αφού οι επισκέπτες μακράς διάρκειας προτιμούν την παραδοσιακή κληρονομιά με ποσοστό 75,5%, ενώ όλοι οι κάτοικοι δείχνουν προτίμηση στα έργα καινοτόμου σχεδιασμού, με ποσοστό 59%, για την ανάπτυξη της πόλης και την ευημερία των πολιτών.

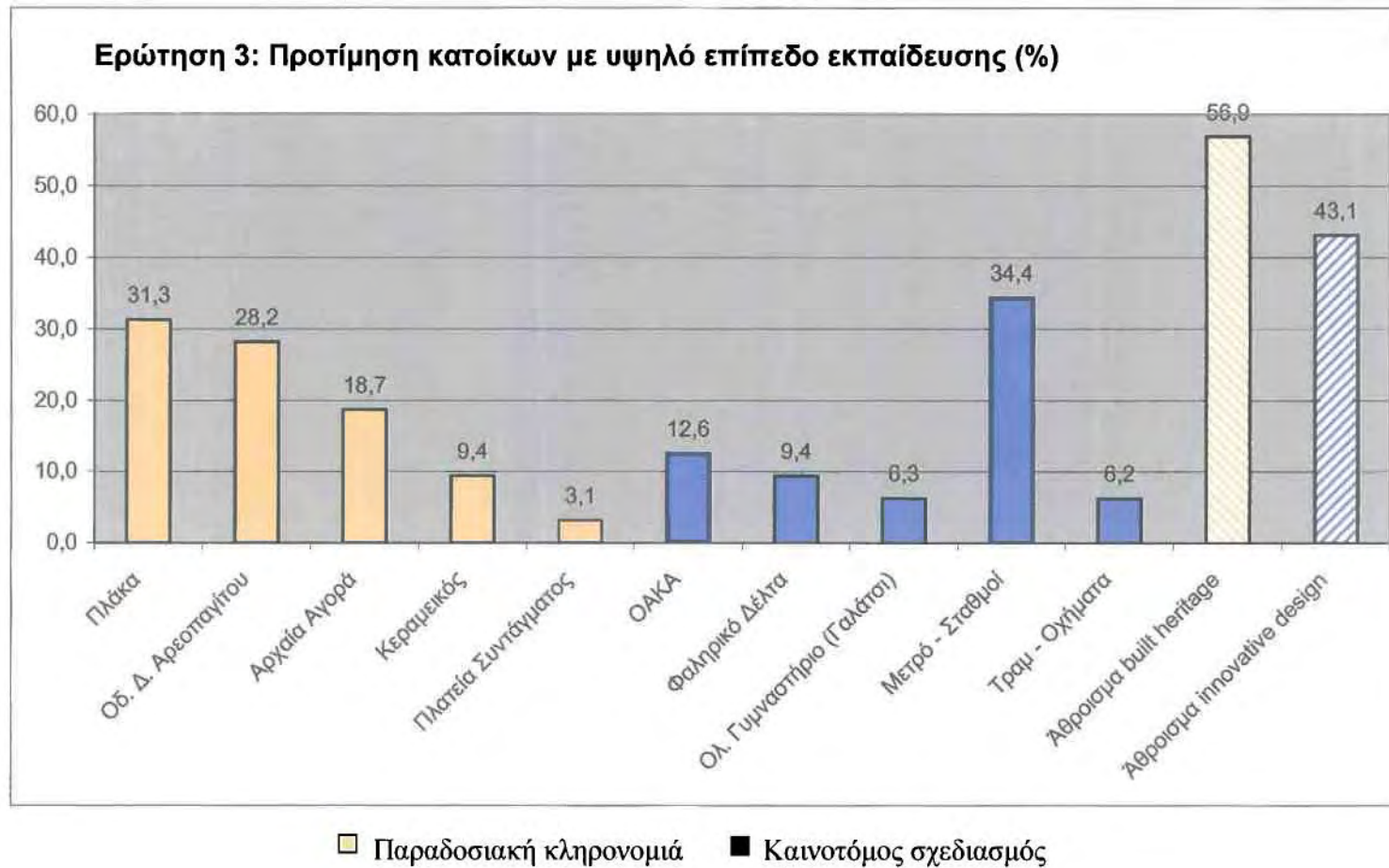
Γράφημα 4.1.3.3. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

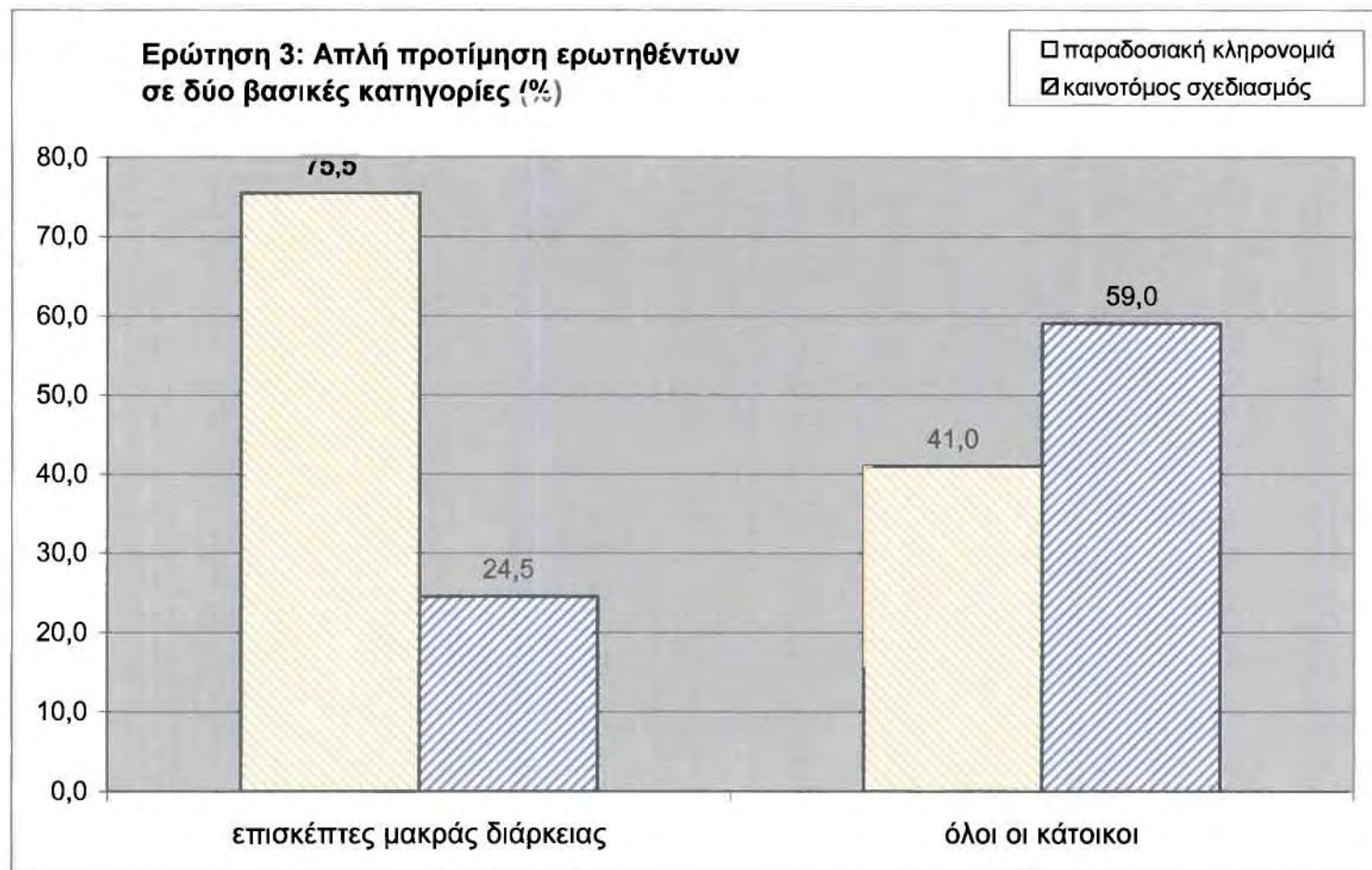
Παραδοσιακή κληρονομιά: □ χαμηλό □ μεσαίο-υψηλό

Καινοτόμος σχεδιασμός: □ χαμηλό ■ μεσαίο-υψηλό

Γράφημα 4.1.3.4. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

Γράφημα 4.1.3.5. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

4.1.3.1. Συμπεράσματα

Στην τρίτη ερώτηση που αφορά στην υπερηφάνεια των πολιτών αλλά και στις προσδοκίες τους για τουριστική και οικονομική ανάπτυξη, οι απαντήσεις που δίνονται σχετίζονται κατά 50% με την παραδοσιακή κληρονομιά και κατά 50% με τον καινοτόμο σχεδιασμό περίπου. Τα παραπάνω αποτελέσματα προκαλούν έκπληξη αφού στις δύο προηγούμενες ερωτήσεις οι ερωτηθέντες επιλέγουν περισσότερο τα κτίρια και τους χώρους παραδοσιακής κληρονομιάς. Αυτό υποδηλώνει δηλαδή μια στροφή της άποψης που έχουν οι ερωτηθέντες για το που θα πρέπει να κατευθυνθεί ο σχεδιασμός, έτσι ώστε να υπάρχει περαιτέρω ανάπτυξη της πόλης. Όπως παρατηρούμε, οι κάτοικοι της Αθήνας έχουν την πεποίθηση ότι τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού θα αποτελέσουν πόλο έλξης πολιτιστικού τουρισμού και θα βελτιώσουν τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες της πόλης μελλοντικά.

Επιπλέον, το τοπόσημο που επιλέγεται περισσότερο από τα δέκα προτεινόμενα είναι το Μετρό με ένα σημαντικό ποσοστό 24,1% έναντι 15% του αμέσως επόμενου που είναι η Πλάκα.

4.1.4. Συνολικά Συμπεράσματα

Στην πρώτη ερώτηση που αφορά στη δημιουργία ξεχωριστού ή και μοναδικού αστικού τοπίου στην πόλη ξεχωρίζουν με διαφορά τα κτίρια και οι χώροι παραδοσιακής, πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Στη δεύτερη ερώτηση που αφορά στην αίσθηση του χώρου ξεχωρίζουν με διαφορά και πάλι οι χώροι παραδοσιακής κληρονομιάς. Στην τρίτη ερώτηση που αφορά στην υπερηφάνεια των πολιτών αλλά και στις προσδοκίες τους για τουριστική και οικονομική ανάπτυξη, οι απαντήσεις που δίνονται σχετίζονται κατά 50% με την παραδοσιακή κληρονομιά και κατά 50% με τον καινοτόμο σχεδιασμό περίπου.

Η τάση αυτή προτίμησης της παραδοσιακής κληρονομιάς εντείνεται όταν αναφερόμαστε σε κατοίκους με μεσαίο-υψηλό εισόδημα, σε κατοίκους με ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης, για τις δύο πρώτες ερωτήσεις. Στις παραπάνω ομάδες καθώς και σε τουρίστες, στην πρώτη μόνο ερώτηση, και τέλος μόνο στους επισκέπτες μακράς διάρκειας όσον αφορά στην τρίτη ερώτηση. Οι δημοφιλέστερες απαντήσεις αφορούν την Πλάκα (1^η και 2^η ερώτηση) και το Μετρό (3^η ερώτηση).

Η κατηγορία των έργων καινοτόμου σχεδιασμού λαβαίνει μικρότερο ποσοστό των απαντήσεων, της τάξης του 1/4, περίπου, σε ορισμένες περιπτώσεις, εκτός από την ομάδα των τουριστών (2^η ερώτηση) με δημοφιλέστερες απαντήσεις στην κατηγορία το ΟΑΚΑ (1^η ερώτηση) και το Μετρό (2^η ερώτηση). Σχεδόν σε όλες τις ομάδες των ερωτηθέντων, το Ολυμπιακό Γυμναστήριο στο Γαλάτσι έχει το μικρότερο ποσοστό.

4.1.5. Πρώτο σε Προτιμήσεις Τοπόσημο

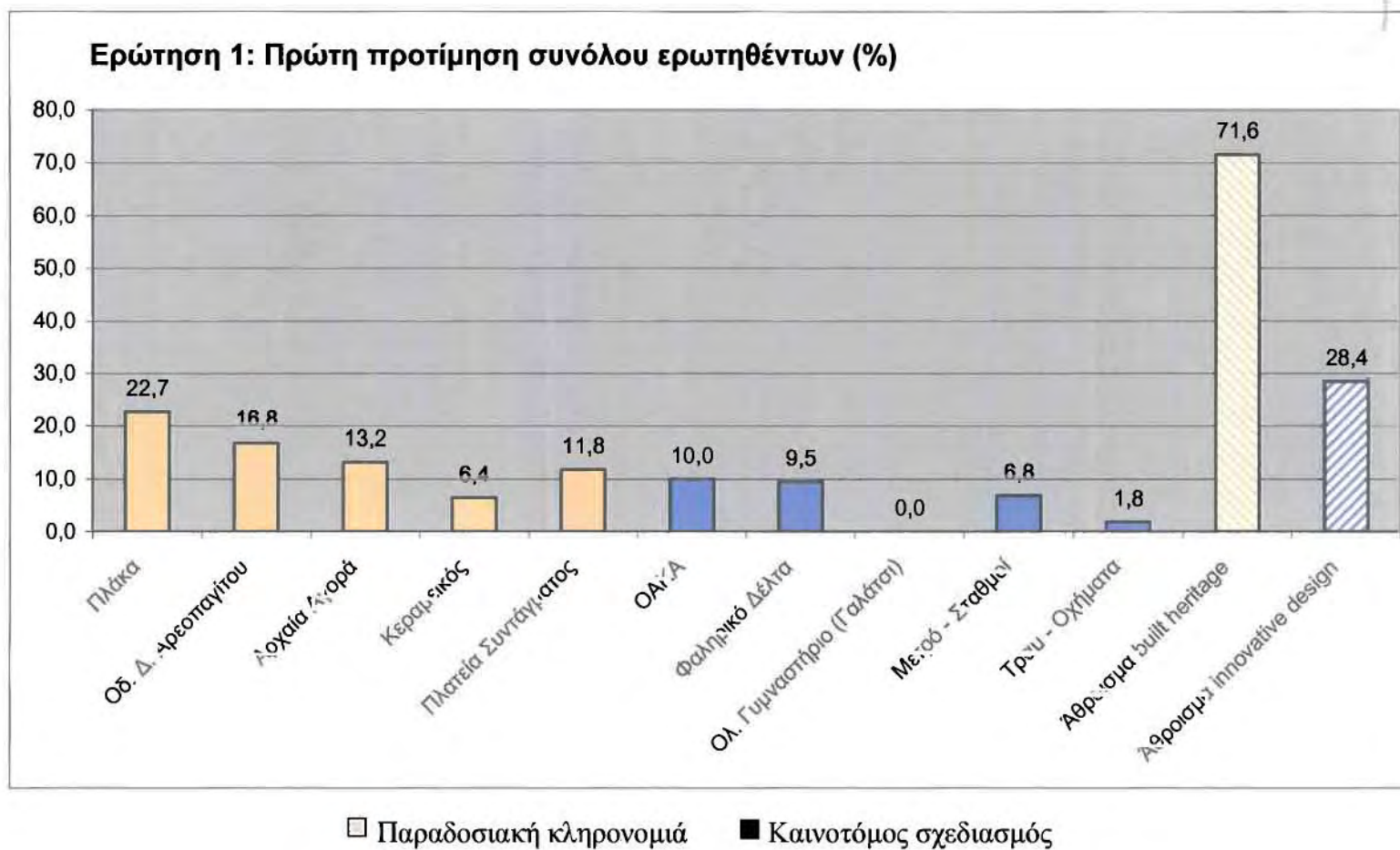
Σε αυτό το κεφάλαιο, όπως προαναφέρθηκε, αναλύονται και σχολιάζονται τα διαγράμματα που αφορούν στις απαντήσεις που ήρθαν πρώτες στις προτιμήσεις του συνόλου των ερωτώμενων, αφού το δεύτερο σκέλος του ερωτηματολογίου αφορούσε στο να επιλέξουν οι τελευταίοι ένα από ήδη επιλεχθέντα τοπόσημα ως το περισσότερο αντιπροσωπευτικό γι' αυτούς για κάθε ερώτηση.

Στο Γράφημα 4.1.5.1. που αφορά το τοπόσημο που επιλέχθηκε ως περισσότερο αντιπροσωπευτικό στην πρώτη ερώτηση παρατηρούμε ότι πρώτη σε προτιμήσεις έρχεται η Πλάκα, με ποσοστό 22,7%, και γενικά ακολουθούν τα τοπόσημα της παραδοσιακής κληρονομιάς, ενώ το πρώτο από τα τοπόσημα του καινοτόμου σχεδιασμού που εμφανίζεται είναι κατά σειρά το πέμπτο σε προτίμηση και είναι το ΟΑΚΑ με ποσοστό 10%.

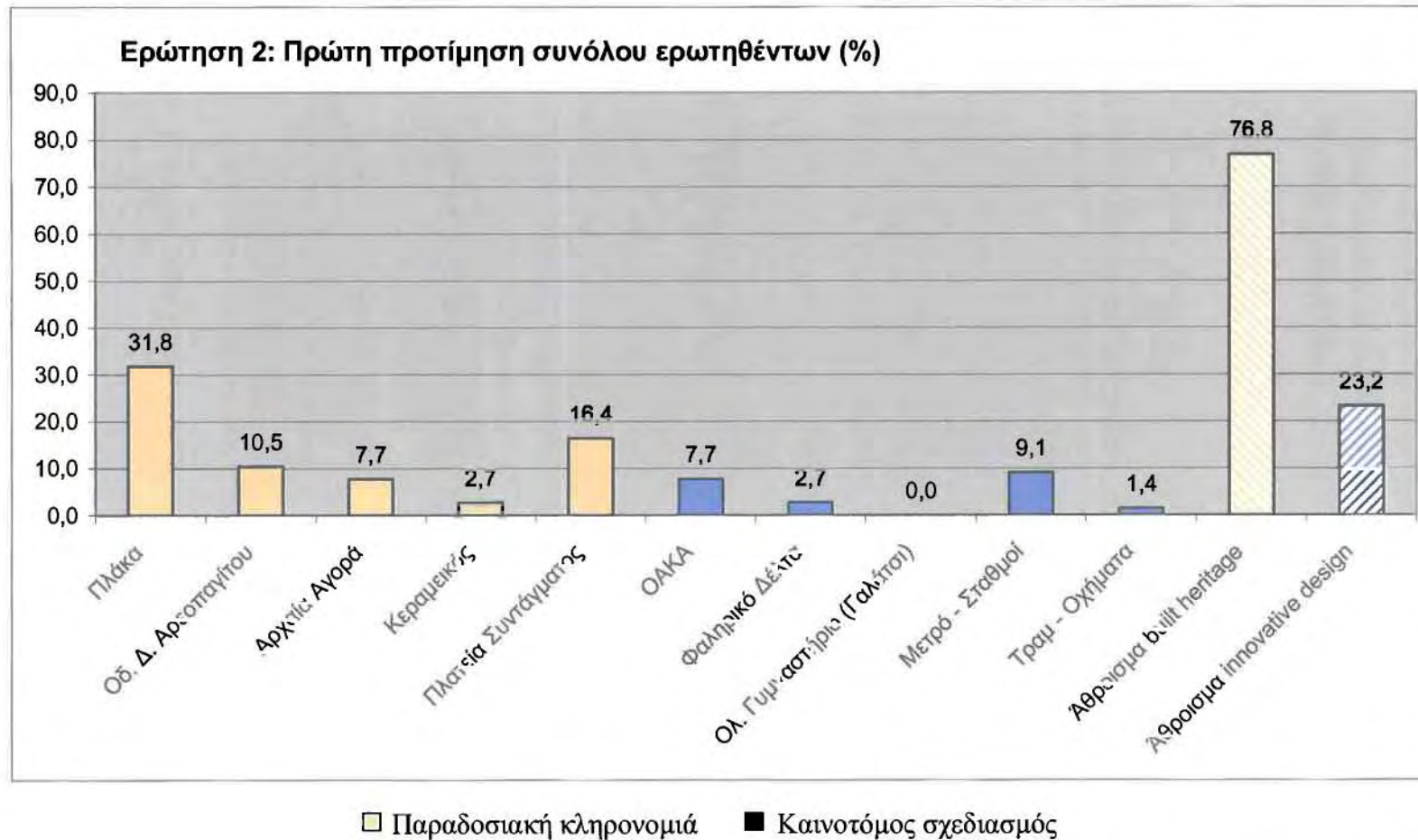
Στο Γράφημα 4.1.5.2. για τη δεύτερη ερώτηση βλέπουμε ότι ξεχωρίζει σημαντικά η Πλάκα από τα υπόλοιπα τοπόσημα, με ποσοστό 31,8%, ενώ δεύτερη έρχεται η Πλατεία Συντάγματος με ποσοστό 16,4%, δηλαδή σχεδόν το μισό (παρά μια ποσοστιαία μονάδα) από την πρώτη επιλογή. Τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού έρχονται σε χαμηλότερες θέσεις, ενώ ανάμεσά τους ξεχωρίζει το Μετρό με ποσοστό 9,1%.

Τέλος, στο Γράφημα 4.1.5.3. σχετικά με την τρίτη ερώτηση παρατηρούμε ότι υπάρχει και εδώ η προαναφερθείσα αναστροφή των τάσεων που υπήρχε και στις απλές επιλογές τοποσήμων στα διαγράμματα της ενότητας 1.5. Εδώ πρώτο σε προτιμήσεις και με διαφορά έρχεται το Μετρό, με ποσοστό 20%. Ακολουθούν η Πλάκα (11,4%), η Δ. Αρεοπαγίτου (9,5%) και η Αρχαία Αγορά (8,2%), ενώ το αμέσως επόμενο και κοντινό σε αριθμούς ποσοστό είναι το ΟΑΚΑ (8,1%).

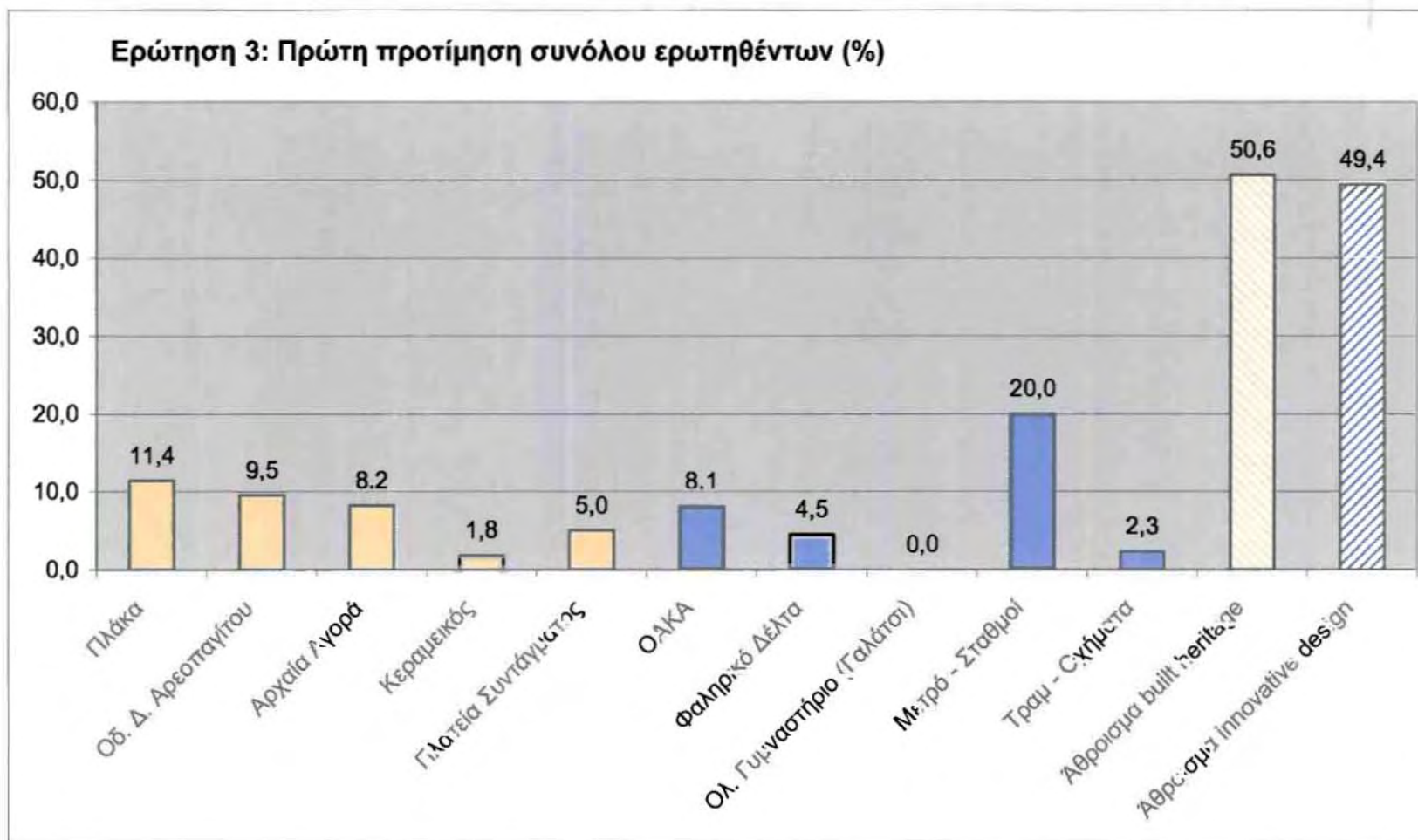
Γράφημα 4.1.5.1. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

Γράφημα 4.1.5.2. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

Γράφημα 4.1.5.3. (Πηγή: ίδια επεξεργασία)

4.1.5.1. Συμπεράσματα

Από τα παραπάνω διαγράμματα συμπεραίνουμε ότι στις δύο από τις τρεις ερωτήσεις τα πρώτεια κατέχει η Πλάκα όσον αφορά στο ποιο τοπόσημο επιλέγουν οι ερωτώμενοι ως το καλύτερο ή το περισσότερο αντιπροσωπευτικό ως προς τη συγκεκριμένη κάθε φορά ερώτηση, ενώ στην τελευταία ερώτηση πρώτο σε προτιμήσεις έρχεται το Μετρό.

Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ενώ στην πρώτη ερώτηση τα ποσοστά μεταξύ των δέκα τοπόσημων είναι πιο ήπια κατανεμημένα, στη δεύτερη και στην τρίτη ερώτηση η Πλάκα και Το Μετρό αντίστοιχα ξεχωρίζουν σημαντικά από εκείνα που οι ερωτώμενοι επιλέγουν και έρχονται στη δεύτερη θέση.

Τέλος, δε θα πρέπει να παραλείψουμε ότι σε σχέση με τα αντίστοιχα διαγράμματα της απλής επιλογής των ερωτηθέντων εν υπάρχουν αξιόλογες διαφορές ως προς τις προτιμήσεις του συνόλου των ερωτηθέντων. Μικρή εξαίρεση αποτελεί η αμελητέα διαφορά στα ποσοστά της παραδοσιακής κληρονομιάς και του καινοτόμου σχεδιασμού στην τρίτη ερώτηση, αφού παρατηρούμε ότι το πρώτο ποσοστό είναι μεγαλύτερο του δεύτερου κατά μια περίπου ποσοστιαία μονάδα, ενώ στην απλή επιλογή ο καινοτόμος σχεδιασμός προηγούνταν με τρειςήμισι περίπου ποσοστιαίες μονάδες, αριθμοί, επαναλαμβάνουμε, που είναι αμελητέοι στα πλαίσια της έρευνάς μας.

4.1.5.2. Αιτιολόγηση επιλογών του καλύτερου τοπόσημου

Τρίτο σκέλος του ερωτηματολογίου ήταν η αιτιολόγηση από τους ερωτηθέντες των επιλογών ενός τοπόσημου από τα ήδη επιλεχθέντα ως του καλύτερου, του περισσότερο αντιπροσωπευτικού δηλαδή σε κάθε ερώτηση. Οι απαντήσεις είχαν μεγάλη ποικιλία, όμως έγινε μια προσπάθεια κατάταξής τους σε ορισμένες βασικές κατηγορίες ανάλογη με τη συχνότητα έκφρασης κοινών απόψεων.

Έτσι, στην **πρώτη ερώτηση** (δημιουργία ξεχωριστού τοπίου), εντύπωση μας έκανε το γεγονός ότι οι πιο συχνές αιτιολογήσεις ήταν ότι το συγκεκριμένο τοπόσημο περιβάλλεται από πράσινο, παρόλο που αυτός ο παράγοντας δεν δημιουργεί *ξεχωριστό* αστικό τοπίο. Αυτή η αιτιολόγηση αφορούσε κυρίως στα τοπόσημα της Αρχαίας Αγοράς, του Κεραμεικού, της Πλατείας Συντάγματος και της Δ. Αρεοπαγίτου.

Πολύ συχνά απαντούσαν ότι επιλέγουν το συγκεκριμένο τοπόσημο απλώς επειδή προτιμούν τα «αρχαία», ότι προτιμούν την παλιά «μορφή» της Αθήνας και ότι οι συγκεκριμένοι χώροι έχουν κάποια ιστορικότητα. Αυτό αφορούσε στα τοπόσημα της Πλάκας, της Δ. Αρεοπαγίτου και της Αρχαίας Αγοράς.

Συχνά απαντούσαν ότι τα τοπόσημα της Δ. Αρεοπαγίτου, της Αρχαίας Αγοράς και του Κεραμεικού, είναι μοναδικά, διότι έχουν κάποια πολιτιστική αξία και ότι προσφέρονται για περίπατο.

Ελάχιστοι είναι εκείνοι που επέλεξαν τα τοπόσημα του Φαληρικού Δέλτα και του Τραμ δικαιολογώντας την επιλογή τους γιατί τα τελευταία συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τουρισμού, είναι πρόσφατα έργα και δίνουν καλή εικόνα στην πόλη.

Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε εκείνους που απάντησαν ότι δεν θα επέλεγαν κανένα ως το καλύτερο καθώς και εκείνους που απάντησαν ότι δεν θα επέλεγαν κανένα (απλή επιλογή).

Στη δεύτερη ερώτηση (αίσθηση του χώρου, ο χώρος σας αντιπροσωπεύει) οι περισσότεροι απάντησαν ότι η Δ. Αρεοπαγίτου και το Φαληρικό Δέλτα, αποτελούν τη γειτονιά τους και αυτός είναι ο κύριος λόγος επιλογής τους.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι πολλοί ήταν στη συγκεκριμένη ερώτηση εκείνοι που απάντησαν ότι δεν επιλέγουν κανένα ως το καλύτερο.

Αρκετοί ήταν αυτοί που απάντησαν την Πλάκα και τη Δ. Αρεοπαγίτου, με την αιτιολόγηση ότι προτιμούν τα παραδοσιακά κτίρια και τους αρχαιολογικούς χώρους.

Κάποιες σκόρπιες αιτιολογήσεις ανέφεραν ότι το συγκεκριμένο τοπόσημο είναι μοναδικό, λόγω της γραφικότητας, ότι πρόκειται για ανοιχτό χώρο, για αξιοθέατο, για νεοκλασικά κτίρια, για ολυμπιακά έργα, ότι είναι ο πολιτισμός μας κλπ. και φυσικά αναφέρονταν σε πολλά διαφορετικά τοπόσημα.

Στην τρίτη ερώτηση (ο χώρος σας κάνει περήφανο, πιστεύετε ότι θα συμβάλλει στην ανάπτυξη της πόλης) οι περισσότερες αιτιολογήσεις εξηγούσαν ότι πρόκειται για νέα έργα και για τεχνολογία και οι ερωτώμενοι αναφέρονταν στα τοπόσημα του Μετρό και του Τραμ.

Αρκετοί ήταν εκείνοι που απάντησαν ότι δεν επιλέγουν κανένα ως το καλύτερο.

Τέλος, κάποιοι ανέφεραν ότι πρέπει το συγκεκριμένο τοπόσημο να αξιοποιηθεί κατάλληλα, ότι οι τουρίστες αυτό επισκέπτονται, ότι έχει νεοκλασικά κτίρια, ότι έχει φυσική ομορφιά, ότι πρόκειται για την κληρονομιά μας, ότι είναι μοναδικό, ότι είναι πολύ εξυπηρετικό, ότι πρόκειται για ολυμπιακό έργο κλπ. Τα τοπόσημα που φέρουν αυτές τις αιτιολογήσεις ποικίλλουν.

4.1.5.3. Αιτιολόγηση επιλογών του καλύτερου τοπόσημου ως προς τις διαφορετικές ομάδες ερωτηθέντων

Οι ερωτώμενοι των μεσαίων-υψηλών εισοδημάτων καθώς και εκείνοι με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης έδειξαν ισχυρή προτίμηση στην παραδοσιακή κληρονομιά και σε μικρό ποσοστό επέλεξαν τον καινοτόμο σχεδιασμό και περισσότερο το Μετρό. Στην 1^η ερώτηση αρκετοί έψαχναν για την Ακρόπολη και αφού δεν την έβρισκαν διάλεξαν τη Δ. Αρεοπαγίτου ή την Πλάκα. Τέλος, κάποιοι σχολίαζαν ότι μπορεί τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού να αποφέρουν κάποια κέρδη, αλλά αυτά όχι μόνο θα σπαταλούνται όλα αλλά θα χρειάζονται και επιπλέον χρήματα για τη συντήρηση και τη λειτουργία των κτιρίων και γενικότερα των έργων.

Οι ερωτώμενοι που ανήκαν στην ομάδα των χαμηλών εισοδημάτων δυσκολεύονταν να καταλάβουν τις ερωτήσεις και εξ' αιτίας αυτού του γεγονότος σε ορισμένες περιπτώσεις απαντούσαν με κάποια αμφιβολία. Αξίζει επίσης να σημειώσουμε ότι όσο νεότερη ήταν η ηλικία του ερωτώμενου τόσο μεγαλύτερη ήταν η προτίμηση για τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού (σε μια περίπτωση αναζήτησαν το αεροδρόμιο ανάμεσα στις επιλογές), ενώ οι μεγαλύτεροι έχουν περισσότερες αναμνήσεις, θεωρούν περισσότερο ξεχωριστά, τους εκφράζουν και τους κάνουν υπερήφανους τα κτίρια και οι χώροι παραδοσιακής κληρονομιάς.

Αναφερόμενοι και στις δύο παραπάνω κατηγορίες, οι ερωτώμενοι εξηγούσαν ότι προτιμούν την παραδοσιακή κληρονομιά γιατί εκείνοι οι χώροι έχουν γραφικότητα, πράσινο και τους αντιπροσωπεύουν. Ανέφεραν, επίσης, ότι ναι μεν τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού βοηθούν στην τουριστική ανάπτυξη, αλλά ουσιαστικά βοηθούν και προωθούν τα παραδοσιακά. Δηλαδή ναι μεν τα χρησιμοποιούν αλλά γιατί ο προορισμός τους είναι τα παραδοσιακά, εκείνα έρχονται για να δουν. Παρόλα αυτά, οι πρώτοι, θεωρούν και τις δύο κατηγορίες σημαντικές.

Την προαναφερθείσα άποψη εξέφρασαν και κάποιοι τουρίστες, ότι δηλαδή ναι, βρρίσκουν ωραία τα ολυμπιακά, αλλά έρχονται για να δουν τα αρχαία. Μας ανέφεραν επίσης ότι καινοτόμα έργα μπορούν να βρουν και στην πατρίδα τους ή και αλλού στον κόσμο, ενώ τα αρχαία υπάρχουν μόνο στην Ελλάδα. Στη δεύτερη ερώτηση τα

καινοτόμα έργα ανακτούν το «χαμένο έδαφος» και παίρνουν μεγαλύτερο ποσοστό και οι τουρίστες σχολιάζουν ότι τα προτιμούν γιατί είναι περισσότερο ευρωπαϊκά ή παγκόσμια.

Κάποια προβλήματα συναντήσαμε με την κατηγορία των επισκεπτών μακράς διάρκειας ή αλλιώς των οικονομικών μεταναστών που ζουν και εργάζονται στη χώρα μας. Οι τελευταίοι δυσκολεύονταν στο να κατανοήσουν τις ερωτήσεις αφού κάποιοι δε μιλούσαν καλά ελληνικά. Οι περισσότεροι επέλεξαν την Πλατεία Συντάγματος χωρίς δεύτερη σκέψη (ειδικά στη δεύτερη ερώτηση) και ακολούθως την Πλάκα και τη Διονυσίου Αρεοπαγίτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο, η έρευνα μας στηρίχθηκε σε ανάλογη έρευνα που διεξήχθη στο Bilbao της Ισπανίας (Gospodini, 2002), αλλά και στην πόλη της Θεσσαλονίκης (Χατζηαντωνίου, 2003). Σκοπός μας στο παρόν κεφάλαιο είναι να συνδέσουμε τις τρεις έρευνες και να συγκρίνουμε τα αποτελέσματα που προέκυψαν σε καθεμία περίπτωση.

5.1. Πεδίο Έρευνας: Η Θεσσαλονίκη

Οι δύο πόλεις, δηλαδή η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη εμφανίζουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά, αλλά και αρκετές διαφορές.

Καταρχήν, αποτελούν πόλεις που βρίσκονται στον ίδιο γεωγραφικό χώρο, στην Ελλάδα. Πρόκειται για τις δύο μεγαλύτερες πόλεις της Ελλάδας που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στα ελληνικά δρώμενα και παράλληλα αποτελούν κομβικά σημεία της χώρας μας. Χαρακτηριστικό είναι ότι η πόλη της Θεσσαλονίκης αποτελεί «πέραςμα» για τις Βαλκανικές περιοχές. Βρέχονται από θάλασσα και ασκούν και οι δύο σημαντική επιρροή στις γειτονικές τους περιοχές. Τέλος, και οι δύο αποτελούν πόλεις με μακραίωνη ιστορική και πολιτιστική παράδοση, όπου συναντώνται αξιόλογα δείγματα αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Όσον αφορά τις διαφορές τους αρχικά θα μπορούσαμε να πούμε την Αθήνα ως πρωτεύουσα της Ελλάδας. Είναι η πόλη με το μεγαλύτερο πληθυσμό, τις υψηλότερες επενδύσεις, την συγκέντρωση οικονομικών δραστηριοτήτων και ο χώρος όπου δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα για περαιτέρω ανάπτυξη. Ωστόσο, η πόλη της Θεσσαλονίκης αποτέλεσε Πολιτιστική Πρωτεύουσα το 1997 και παράλληλα διοργανώνει εδώ και χρόνια την έκθεση HELLEXPO. Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε επίσης, ότι η Θεσσαλονίκη τα τελευταία χρόνια εμφανίζει τάσεις αύξησης του πληθυσμού της. Τέλος, μια άλλη σημαντική διαφορά είναι ότι στη Θεσσαλονίκη υπάρχει έλλειψη καινοτόμου σχεδιασμού, ενώ στην Αθήνα όχι

(δεδομένου ότι υλοποιήθηκαν πολλά έργα καινοτόμου σχεδιασμού με αφορμή τους ολυμπιακούς αγώνες του 2004).

Περνώντας στη μεθοδολογία της έρευνας, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ακολουθήθηκε η ίδια και στις δύο περιπτώσεις, με μόνο μια διαφορά, στον αριθμό των κατηγοριών από τις οποίες έπρεπε να επιλέξουν οι ερωτώμενοι. Στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης, η έρευνα περιελάμβανε τρεις κατηγορίες τοποσήμων⁸: την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά, τον 'Καινοτόμο Σχεδιασμό', αλλά και τα Σύγχρονα Δημόσια Κτίρια. Η τελευταία αυτή κατηγορία (δηλαδή τα Σύγχρονα Δημόσια Κτίρια) δεν υπήρχε στις έρευνες που έγιναν για την πόλη του Bilbao και της Αθήνας.

Όσον αφορά στα αποτελέσματα των δύο ερευνών έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

1^η ερώτηση

- Και οι δύο έρευνες, στην πρώτη ερώτηση που σχετίζεται με τη δημιουργία ξεχωριστού τοπίου και φυσιογνωμίας της πόλης, έδειξαν ότι προηγείται η παραδοσιακή κληρονομιά.
- Η κατηγορία της παραδοσιακής κληρονομιάς επιλέγεται συχνότερα απ' όλες τις ομάδες ερωτώμενων.
- Το τοπόσημο που επιλέγουν ως το καλύτερο, και στις δύο έρευνες για όλες τις ομάδες ερωτώμενων, ανήκει στην κατηγορία της παραδοσιακής κληρονομιάς.

⁸ Η κατηγορία αυτή ενσωματώθηκε στην έρευνα επειδή την περίοδο διεξαγωγής της στη Θεσσαλονίκη δεν υπήρχαν υλοποιημένα έργα Καινοτόμου Σχεδιασμού παρά μόνο Σύγχρονα Δημόσια Κτίρια, τα οποία υλοποιήθηκαν με αφορμή του γεγονότος ότι η Θεσσαλονίκη υπήρξε Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης το 1997, αλλά δεν υλοποιήθηκαν προτάσεις Καινοτόμου Σχεδιασμού και μεγαλύτερης κλίμακας. Έτσι, η έρευνα ενσωμάτωσε κάποια κτίρια που έγιναν και κάποια που τελικά δεν πραγματοποιήθηκαν.

2^η ερώτηση

- Και οι δύο έρευνες, στη δεύτερη ερώτηση που σχετίζεται με την αίσθηση του χώρου, έδειξαν ότι προηγείται η παραδοσιακή κληρονομιά έναντι του καινοτόμου σχεδιασμού.
- Η κατηγορία της παραδοσιακή κληρονομιάς επιλέγεται συχνότερα απ' όλες τις ομάδες ερωτώμενων.
- Το τοπόσημο που επιλέγουν ως το καλύτερο στην έρευνα για τη Θεσσαλονίκη όλες οι ομάδες ερωτώμενων είναι ο Λευκός Πύργος και η πρόταση του Τογο Ito για την Ανάπλαση του Θαλάσσιου Μετώπου που ανήκουν και στις δύο κατηγορίες τοποσήμων (δηλαδή στην κατηγορία της παραδοσιακής κληρονομιάς και στην κατηγορία των έργων καινοτόμου σχεδιασμού), ενώ στην έρευνα για την Αθήνα πρώτη έρχεται η Πλάκα, τοπόσημο που ανήκει στην κατηγορία της παραδοσιακής κληρονομιάς.

3^η ερώτηση

- Στην τρίτη ερώτηση, για την περίπτωση της Αθήνας τα αποτελέσματα είναι οριακά. Με μικρή διαφορά τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού ξεπερνούν την παραδοσιακή κληρονομιά. Στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης οι απαντήσεις που δίνονται έχουν περισσότερο σχέση με την παραδοσιακή κληρονομιά και παρόλο που ο αριθμός των απαντήσεων για τον καινοτόμο σχεδιασμό έχουν αυξηθεί, δεν φτάνουν σε ποσοστό τον αριθμό που παίρνει η ίδια κατηγορία στην Αθήνα.
- Στη Θεσσαλονίκη, η κατηγορία της παραδοσιακής κληρονομιάς επιλέγεται συχνότερα από όλες τις ομάδες ερωτώμενων όπως και στην περίπτωση της Αθήνας, με μοναδική εξαίρεση τους κατοίκους χαμηλού εισοδήματος, οι οποίοι δίνουν περισσότερες απαντήσεις για τον καινοτόμο σχεδιασμό του αστικού χώρου.

- Το τοπόσημο που επιλέγεται ως το καλύτερο και στις δύο περιπτώσεις ανήκει στην κατηγορία του καινοτόμου σχεδιασμού.

5.1.1. Συμπεράσματα

Από την έρευνα που διεξήχθη, όσον αφορά την περίπτωση της Θεσσαλονίκης, βρέθηκε ότι η ταυτότητά της συσχετίζεται με κτίρια και ελεύθερους χώρους αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και σύγχρονα δημόσια κτίρια. Οι χρήστες θα επιθυμούσαν να συσχετίζεται ακόμη και με επεμβάσεις καινοτόμου σχεδιασμού. Οι ερωτώμενοι έχουν την πεποίθηση ότι τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού θα μπορούσαν να αποτελέσουν σύμβολα για την πόλη τους, αλλά και τους χώρους που θα επέφεραν τουριστική και οικονομική ανάπτυξη στη Θεσσαλονίκη. Τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού που προτάθηκαν, ενόψει του γεγονότος της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας το 1997, στη Θεσσαλονίκη, και τελικά δεν υλοποιήθηκαν, είναι τα εξής:

- ◆ Πρόταση Ανάπλασης θαλάσσιου μετώπου: Toyo Ito – «ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΗ ΕΝ ΡΟΗ»
- ◆ Προτάσεις των οκτώ στάσεων για την αστική θαλάσσια συγκοινωνία: 5^η Στάση-Ποσειδώνιο – Coop Himmer(L)bau
- ◆ 7^η Στάση – Νέα Κρήνη – Reem Koolhaas
- ◆ 6^η Στάση – Καραμπουρνάκι – Enric Miralles
- ◆ Ανασχεδιασμός του Μνημειακού Άξονα της Αριστοτέλους

Η αρχιτεκτονική κληρονομιά έχει ακόμη να δώσει πολλά, και θεωρείται σημαντικός και από τους πρωταρχικούς παράγοντες διαμόρφωσης της ταυτότητας της Θεσσαλονίκης. Ίσως γιατί ο Καινοτόμος Σχεδιασμός δεν υπάρχει για να επιφέρει αλλαγές τόσο στην οικονομία της πόλης όσο και στην κοινωνική και καθημερινή ζωή των χρηστών. Φαίνεται ότι είναι μια πόλη που η ιστορία της αποτελεί έναν καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης της ταυτότητάς της. Αξιοσημείωτο όμως είναι και το γεγονός ότι οι χρήστες της έχουν θετικές αντιδράσεις σε μεμονωμένες επεμβάσεις καινοτόμου σχεδιασμού στην πόλη, αναμένοντας ίσως τα θετικά αποτελέσματα που θα μπορούσαν να επιφέρουν.

Στην περίπτωση της Αθήνας, η ταυτότητά της σχετίζεται επίσης με τους χώρους παραδοσιακής κληρονομιάς όσον αφορά τη δημιουργία ξεχωριστού τοπίου και την αίσθηση του χώρου, ενώ αναφορικά με την οικονομική και τουριστική ανάπτυξη της πόλης – οι ερωτηθέντες εναποθέτουν τις ελπίδες τους εξίσου στην παραπάνω κατηγορία αλλά και στα έργα καινοτόμου σχεδιασμού. Σύμβολα για τους Αθηναίους κατοίκους, τους τουρίστες και τους επισκέπτες μακράς διαρκείας αποτελούν η Πλάκα, αλλά και το Μετρό για την τρίτη ερώτηση.

Όπως φαίνεται και από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, η παραδοσιακή κληρονομιά αποτελεί ένα ιδιαίτερα ισχυρό στοιχείο της πόλης τόσο για την μοναδική του φυσιογνωμία όσο και γιατί αποτελεί βίωμα των πολιτών της, γεγονός που είναι πολύ δύσκολο να ξεπεραστεί και να μη ληφθεί υπόψη. Ακόμα και για τους τουρίστες των οποίων τα βιώματα και ο τρόπος ζωής είναι πολύ διαφορετικός, η παραδοσιακή κληρονομιά της Αθήνας δημιουργεί μοναδικό τοπίο. Παρόλα αυτά, φαίνεται μια τάση για στροφή της άποψης που έχουν οι ερωτηθέντες για το που θα πρέπει να κατευθυνθεί ο σχεδιασμός, έτσι ώστε να υπάρχει περαιτέρω ανάπτυξη της πόλης. Παρατηρήσαμε στην περίπτωση της Αθήνας, ότι οι κάτοικοι της έχουν την πεποίθηση ότι τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού θα αποτελέσουν πόλο έλξης πολιτιστικού τουρισμού και θα βελτιώσουν τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες της πόλης μελλοντικά.

5.2. Πεδίο Έρευνας: Το Bilbao

Η πόλη του Bilbao στην Ισπανία αποτέλεσε την πρώτη πόλη στην οποία πραγματοποιήθηκε η συγκεκριμένη έρευνα.

5.2.1. Το Παράδειγμα του Bilbao

Το Bilbao έδωσε το παράδειγμα του πως ο αρχιτεκτονικός και αστικός σχεδιασμός μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν μέσο για ανάπτυξη, και συγκεκριμένα αστική τουριστική ανάπτυξη. Η τοπική οικονομία του Bilbao, κυρίως βασισμένη σε παλιές βιομηχανικές μονάδες σε παρακμή, αναγεννήθηκε από τα αστικά σχέδια ανάπτυξης της βιομηχανικής περιοχής που υπολειτουργούσε και βρισκόταν κατά μήκος του

ποταμού στο κέντρο της πόλης. Οι παρεμβάσεις αστικού σχεδιασμού μεγάλης κλίμακας καθώς και ο πρωτοποριακός φυσικός σχεδιασμός δημόσιων υπαίθριων χώρων και κτιρίων, και ειδικά ο πρωτοποριακός σχεδιασμός του Guggenheim μουσείου μοντέρνας τέχνης του Frank O' Gehry, μεταμόρφωσε το Bilbao σε ένα διεθνές τουριστικό μέρος. Η τοπική οικονομία σταδιακά ορθοπόδησε και κατευθύνθηκε στον αστικό τουρισμό και τις υπηρεσίες. Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα από τα πρώτα αποτελέσματα που αφορούν την αύξηση των επισκεπτών' οι ξένοι επισκέπτες αυξήθηκαν κατά 43% και οι Ισπανοί (μη-Βάσκοι) κατά 20,4% (Plaza, 1999). (Gospodini, 2001)

Το κτίριο του Guggenheim μουσείου ενισχύει ένα αναδυόμενο νέο παράδειγμα που αφορά στη σχέση ανάμεσα στον αστικό σχεδιασμό, τη μορφολογία του αστικού χώρου και τον αστικό τουρισμό: άσχετα με τις συγκεκριμένες λειτουργίες και δραστηριότητες που φιλοξενούνται στο χώρο, είναι ο αβανγκάρντ σχεδιασμός και των κτιρίων και των δημόσιων υπαίθριων χώρων που μπορεί να κάνει την ίδια τη μορφολογία του αστικού χώρου ένα αξιοθέατο, έναν τουριστικό πόρο. (Gospodini, 2001)

Η ανάδυση του παραπάνω νέου παραδείγματος και η «χρήση» του αστικού σχεδιασμού σαν μέσο ανάπτυξης, είναι σημαντικές για τις αναπτυξιακές προοπτικές όλων των πόλεων του παγκόσμιου αστικού συστήματος της Ευρώπης. Ωστόσο, είναι κρίσιμα σημαντικές για ένα ειδικό γκρουπ πόλεων: τις περιφερειακές μικρότερες πόλεις χωρίς εγχώριους πόρους για ανάπτυξη (βλ. Gospodini, 2000). Σύμφωνα με μελέτες (βλ. για παράδειγμα, CEC, 1992; Petrakos & Economou, 1999) που εστιάζονται στη λειτουργία του ευρωπαϊκού παγκόσμιου αστικού συστήματος και αποτιμούν τις αναπτυξιακές προοπτικές διαφορετικών ομάδων πόλεων που σχηματοποιούνται σε αυτό, η πλειοψηφία των μικρότερων πόλεων που βρίσκονται στην «περιφέρεια» (οικονομική ή/και γεωγραφική) της Ευρώπης είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν συγκεκριμένους περιορισμούς στην προσπάθεια να ενσωματωθούν στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Αυτές οι περιφερειακές μικρότερες πόλεις, που έχουν έλλειψη από εγχώριες ή άλλες πηγές (π.χ. εκμεταλλεύσιμη πολιτιστική κληρονομιά, ελκυστικό φυσικό περιβάλλον, υποδομές, ανθρώπινο κεφάλαιο με προσόντα, κλπ) για να αναδομήσουν την τοπική οικονομία προς τις ανθούσες οικονομικές δραστηριότητες (π.χ. βιομηχανία νέων τεχνολογιών, υπηρεσίες,

πολιτιστική βιομηχανία, τουρισμός) θεωρείται ότι έχουν ιδιαίτερα δυσμενείς αναπτυξιακές προοπτικές. Γι' αυτές τις πόλεις, το αναδυόμενο νέο παράδειγμα ανάμεσα στον αστικό σχεδιασμό, τη μορφολογία του αστικού χώρου και του αστικού τουρισμού είναι μια ευκαιρία και μια πρόκληση' μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον αστικό σχεδιασμό σαν μέσο ανάπτυξης του αστικού τουρισμού. (Gospodini, 2001)

5.2.2. Σύγκριση Bilbao – Αθήνας

Οι δύο πόλεις, δηλαδή η Αθήνα και το Bilbao εμφανίζουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά, αλλά και αρκετές διαφορές.

Και οι δύο είναι πόλεις που βρέχονται από θάλασσα. Ασκούν και οι δύο σημαντική επιρροή στις γύρω περιοχές που βρίσκονται στο πεδίο επιρροής τους. Ωστόσο, διαφέρουν στο ότι η Αθήνα είναι πρωτεύουσα της Ελλάδας, δηλαδή μια πολύ σημαντική πόλη για τη χώρα. Βέβαια, και το Bilbao είναι η πρωτεύουσα της χώρας των Βάσκων στην Ισπανία που οι ίδιοι θεωρούν τη συγκεκριμένη περιοχή ως διοικητικά και οικονομικά αυτόνομη και διοικείται από ισχυρές τοπικές κυβερνήσεις.

Επιπλέον, έχουμε σημαντική πληθυσμιακή διαφορά ανάμεσα στις δύο πόλεις. Ακόμα, και οι δύο πόλεις έχουν έναν πυρήνα και πολλά προάστια γύρω από αυτόν, όμως το Bilbao έχει μικρό πυρήνα, γεγονός που δικαιολογείται λόγω του μικρότερου μεγέθους της πόλης. Τέλος, όσον αφορά στη μεθοδολογία της έρευνας, θα πρέπει να πούμε ότι ακολουθήθηκε η ίδια και στις δύο περιπτώσεις.

Όσον αφορά στα αποτελέσματα των δύο ερευνών έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

1^η ερώτηση

- Η έρευνα στο Bilbao έδειξε ότι στην πρώτη ερώτηση προηγείται ο καινοτόμος σχεδιασμός του αστικού χώρου, ενώ στην περίπτωση της Αθήνας προηγείται η αρχιτεκτονική κληρονομιά.

- Στο Bilbao όλες οι ομάδες ερωτώμενων επέλεξαν τον καινοτόμο σχεδιασμό, ενώ στην Αθήνα όλες οι ομάδες επέλεξαν την αρχιτεκτονική κληρονομιά.
- Το τοπόσημο που επιλέγεται ως το καλύτερο στην περίπτωση του Bilbao είναι το Guggenheim Museum και ανήκει στην κατηγορία έργων καινοτόμου σχεδιασμού, ενώ στην περίπτωση της Αθήνας είναι η Πλάκα και ανήκει στην παραδοσιακή κληρονομιά.

2^η ερώτηση

- Και οι δύο έρευνες στη δεύτερη ερώτηση που σχετίζεται με την αίσθηση του χώρου έδειξαν ότι προηγείται η παραδοσιακή κληρονομιά.
- Η κατηγορία της παραδοσιακής κληρονομιάς επιλέγεται συχνότερα απ' όλες τις ομάδες ερωτώμενων πλην των τουριστών και των επισκεπτών μακράς διάρκειας για την περίπτωση του Bilbao, και από όλες τις ομάδες ερωτώμενων για την περίπτωση της Αθήνας.
- Και πάλι, όπως και στην πρώτη ερώτηση, το τοπόσημο που επιλέγεται ως το καλύτερο στην περίπτωση του Bilbao είναι το Guggenheim Museum και ανήκει στην κατηγορία του καινοτόμου σχεδιασμού, ενώ στην περίπτωση της Αθήνας είναι η Πλάκα και ανήκει στην παραδοσιακή κληρονομιά.

3^η ερώτηση

- Στην τρίτη ερώτηση, για την περίπτωση του Bilbao, ο καινοτόμος σχεδιασμός παίρνει εντυπωσιακά ποσοστά στα συνολικά αποτελέσματα της έρευνας (87%). Για την Αθήνα οριακά ο καινοτόμος σχεδιασμός ξεπερνά την παραδοσιακή κληρονομιά.
- Στο Bilbao, η κατηγορία του καινοτόμου σχεδιασμού επιλέγεται συχνότερα από όλες τις ομάδες ερωτώμενων με συντριπτικά ποσοστά σε κάθε μια έναντι της παραδοσιακής κληρονομιάς, ενώ στην Αθήνα μόνο οι κάτοικοι χαμηλού εισοδήματος δίνουν περισσότερες απαντήσεις για τον καινοτόμο σχεδιασμό

του αστικού χώρου, ενώ οι υπόλοιποι προτιμούν την παραδοσιακή κληρονομιά.

- Η πλειοψηφία των απαντήσεων συμβαδίζει στις δύο έρευνες όσον αφορά στο τοπόσημο που επιλέγεται ως το καλύτερο. Έτσι, και στις δύο περιπτώσεις αυτό ανήκει στην κατηγορία του καινοτόμου σχεδιασμού (Guggenheim Museum και Αττικό Μετρό).

5.2.3. Συμπεράσματα

Η ταυτότητα του Bilbao διαμορφώνεται από τον καινοτόμο σχεδιασμό τόσο στο σύνολο όσο και στο συμβολισμό της. Φαίνεται ότι η δύναμη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς έχει αρχίσει να φθίνει τόσο στα μάτια των κατοίκων της όσο και στους επισκέπτες. Ο καινοτόμος σχεδιασμός έχει επιφέρει αλλαγές στην πόλη και έχουν αρχίσει να φαίνονται καθαρά τα πλεονεκτήματά του τόσο στην ανάπτυξη του τόπου όσο και στη νοοτροπία των ίδιων των χρηστών. Είναι μια πόλη που τα τελευταία χρόνια έχει κυριευθεί από έργα καινοτόμου σχεδιασμού και φαίνεται ότι η ιστορία δε θα μπορέσει να διαδραματίσει μελλοντικά αξιολογικό ρόλο στην ανάπτυξη της πόλης.

Αντίθετα, η ταυτότητα της Αθήνας φαίνεται ακόμα να είναι προσκολλημένη στα επιτεύγματα του μακρινού παρελθόντος, όσον αφορά τη δημιουργία ξεχωριστού τοπίου και την αίσθηση του χώρου. Όσον αφορά στην ανάπτυξη της πόλης, οι ερωτηθέντες δειλά αρχίζουν να εναποθέτουν τις ελπίδες τους και στα έργα καινοτόμου σχεδιασμού. Σύμβολα για την πόλη τους αποτελούν η Πλάκα, αλλά και το Μετρό για την τρίτη ερώτηση. Όπως προαναφέρθηκε, ακόμα και για τους τουρίστες των οποίων τα βιώματα είναι πολύ διαφορετικά, η παραδοσιακή κληρονομιά θεωρούν ότι δημιουργεί μοναδικό τοπίο. Παρόλα αυτά, φαίνεται μια τάση για στροφή της άποψης που έχουν οι ερωτηθέντες για το που θα πρέπει να κατευθυνθεί ο σχεδιασμός και εναποθέτουν τις ελπίδες τους στα έργα καινοτόμου σχεδιασμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

6.1. Εισαγωγή

Στο χώρο της Ε.Ε. υπάρχουν κράτη και έθνη με μακραίωνη ιστορία, αξιόλογη πολιτιστική παράδοση και μοναδικά μνημεία αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα δεδομένα αυτά δε δύναται να μη ληφθούν υπόψη και να μη περιληφθούν στις πολιτικές της Ε.Ε. (Μούσης, 2003)

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια προσπάθεια να προσεγγίσουμε την Ευρωπαϊκή Πολιτική και να καταγράψουμε την ευαισθητοποίησή της όσον αφορά στην προστασία, διατήρηση και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και την προώθηση του καινοτόμου σχεδιασμού. Ειδικότερα, παρουσιάζονται οι πολιτικές της Ε.Ε. που έχουν συμβουλευτικό-κατευθυντήριο χαρακτήρα και τα επιχειρησιακά προγράμματα που εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο και έχουν συγκεκριμένο πεδίο εφαρμογής, καθώς και άλλα επιμέρους προγράμματα σε αστική κλίμακα. Τέλος, γίνεται μια κριτική στο κατά πόσο τα προαναφερθέντα προγράμματα έχουν εφαρμοστεί και αν έγινε αυτό με επιτυχία στην Ελλάδα.

6.2. Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Παρόλο που η Συνθήκη της Ρώμης είχε αφήσει τις πολιτιστικές δραστηριότητες εκτός του πλαισίου, ορισμένα πολιτιστικά μέτρα λήφθηκαν στη δεκαετία του '80 με μη υποχρεωτικά ψηφίσματα όπως ιδίως: για την ετήσια ανακήρυξη μιας ευρωπαϊκής πολιτιστικής πρωτεύουσας' τους ειδικούς όρους εισόδου των νέων στα μουσεία και τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, και, τέλος, τη δημιουργία διεθνικών πολιτιστικών διαδρομών. (Μούσης, 2003)

Το κάθε κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για τη διατήρηση της πολιτιστικής του κληρονομιάς και η Ε.Ε. δεν επιδιώκει να αναπτύξει ανταγωνιστική δράση σε αυτόν τον τομέα. Αντίθετα μάλιστα, οι ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες έχουν παραδειγματικό, καταλυτικό ή αποδεικτικό χαρακτήρα. Από την άλλη πλευρά, ο πολιτισμός και οι ανταλλαγές είναι ένας φορέας γνώσης και αμοιβαίας κατανόησης έξω από τα συνηθισμένα. Τέλος, υπό το πρίσμα της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης – για τη διαχείριση των έργων τέχνης και των μνημείων αλλά και στον τομέα του πολιτιστικού τουρισμού που βρίσκεται σε πλήρη άνθηση – η διατήρηση και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της Ευρώπης. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999β)

Για όλους αυτούς τους λόγους, η συνθήκη του Μάαστριχτ ανέθεσε στην Ένωση την εντολή να διαφυλάξει και να αξιοποιήσει την πολιτιστική της κληρονομιά στο πλαίσιο του σεβασμού των ιδιαιτεροτήτων (άρθρο 128). Τα βασικά μέσα στην προσπάθεια αυτή είναι τα Διαρθρωτικά Ταμεία και το πρόγραμμα πολιτιστικής δράσης. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι για την περίοδο 1989-1993, άνω των 400 εκατ. Από τους πόρους των Διαρθρωτικών Ταμείων συνδέονται άμεσα με τον πολιτισμό. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999β)

Η κοινή πολιτιστική πολιτική δεν επιδιώκει την εναρμόνιση των πολιτισμικών ταυτοτήτων των κρατών μελών, αλλά αντιθέτως τη διατήρηση της ποικιλομορφίας της. (Μούσης, 2003)

Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρο 151 δηλώνει, ότι η ένωση συμβάλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών και των κρατών μελών και σέβεται την εθνική και περιφερειακή ποικιλομορφία τους, ενώ ταυτόχρονα προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά. Η δράση της αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών, και αν είναι αναγκαίο, υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση τους στους εξής τομείς: βελτίωση και της γνώσης και της διάδοσης του πολιτισμού και της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών, διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας, μη εμπορικές πολιτιστικές ανταλλαγές και τέλος, καλλιτεχνική και λογοτεχνική δημιουργία (συμπεριλαμβανομένου και του οπτικοακουστικού τομέα). (Μούσης, 2003)

Προκειμένου να επιτευχθούν οι σκοποί αυτοί, προβλέπονται τέσσερα μέτρα: η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών, η λήψη υπόψη των πολιτιστικών πτυχών στα πλαίσια των άλλων κοινοτικών πολιτικών, η συνεργασία με τρίτες χώρες και τους αρμόδιους στον πολιτιστικό τομέα διεθνείς οργανισμούς και τέλος, ειδικά μέτρα που αποσκοπούν στη στήριξη των δράσεων των κρατών μελών. (Μούσης, 2003)

6.3. Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Πολιτιστική Κληρονομιά – Γενικές Κατευθυντήριες Αρχές (Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου – ΣΑΚΧ)

Οι αρμόδιοι επί θεμάτων χωροταξίας, υπουργοί των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρουσίασαν το Μάιο του 1999, στο Πότσταμ, το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ). (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999)

Το ΣΑΚΧ αποτελεί ένα πλαίσιο προσανατολισμού των διαφόρων θεματικών πολιτικών της Κοινότητας και των κρατών μελών για θέματα που αφορούν τον χώρο και έχει ως κύριο στόχο την ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη του ευρωπαϊκού χώρου. Η ισόρροπη και αειφόρος ανάπτυξη του χώρου της Ένωσης βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των πολιτικών χωρικής ανάπτυξης και το τρίγωνο των στόχων της περιλαμβάνει τη διαπλοκή των τριών βασικών στόχων της ευρωπαϊκής πολιτικής: (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999)

- ◆ Την οικονομική και κοινωνική συνοχή,
- ◆ τη διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς, και
- ◆ την ισόρροπη ανταγωνιστική ικανότητα του ευρωπαϊκού χώρου

Στο χώρο της Ε.Ε. εφαρμόζονται κοινοτικές πολιτικές με επιπτώσεις στο χώρο¹ και πεδία δράσεις στους εξής τομείς: (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999)

- ◆ Κοινοτική πολιτική ανταγωνισμού
- ◆ Διευρωπαϊκά δίκτυα (ΔΕΔ)
- ◆ Διαρθρωτικά ταμεία
- ◆ Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.)
- ◆ Πολιτική περιβάλλοντος
- ◆ Έρευνα, Τεχνολογία και Ανάπτυξη (Ε.Τ.Α.)
- ◆ Δανειοδοτικές δραστηριότητες της Ευρωπαϊκής Τράπεζας

Το ΣΑΚΧ μπορεί να αποτελέσει μια πρώτη βάση αξιολόγησης των επιπτώσεων αυτών των πολιτικών και το εργαλείο για το συντονισμό των πολιτικών αυτών. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999)

Στο ΣΑΚΧ ανάμεσα στις άλλες επιλογές πολιτικής, προκειμένου να επιτευχθεί η ισόρροπη και αειφόρος ανάπτυξη στο χώρο της Ένωσης, περιλαμβάνεται και αυτή της συνετής διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ειδικότερα, αναγνωρίζεται ότι η πολιτιστική κληρονομιά των πόλεων – από τα πολιτιστικά τοπία των αγροτικών περιοχών έως τα ιστορικά κέντρα των πόλεων – αποτελεί έκφραση της ταυτότητάς της και έχει μεγάλη ιστορική, αισθητική και οικονομική σημασία για τις τοπικές, περιφερειακές και εθνικές κοινότητες. Αποτελεί, επίσης τμήμα του καθημερινού περιβάλλοντος πολλών ανθρώπων και εμπλουτίζει την ποιότητα ζωής τους. Επίσης, έχει και οικονομική αξία, αφού προσελκύει τόσο τουρίστες όσο και επενδύσεις. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999)

Σημαντικοί πολιτιστικοί χώροι, όπως ιστορικές πόλεις, υφίστανται συνεχή υποβάθμιση. Πολλά ιστορικά κέντρα, όπως η Αθήνα και η Ρώμη, πλήττονται από τη ρύπανση ως αποτέλεσμα των μητροπολιτικών τους λειτουργιών. Έτσι, η πολιτιστική κληρονομιά κινδυνεύει ιδιαίτερα από τη ρύπανση του περιβάλλοντος, από τις ανθρώπινες παρεμβάσεις και από τις πιθανές φυσικές καταστροφές. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999)

Στο ΣΑΚΧ κρίνεται απαραίτητο να υπάρξει μια δημιουργική προσέγγιση για την προστασία των πολιτιστικών μνημείων και να αναστραφεί έτσι η τάση εγκατάλειψης, φθοράς και καταστροφής και να περάσει η πολιτιστική κληρονομιά και στις μελλοντικές γενεές. Επίσης, τονίζεται ότι η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί

αξιοσημείωτο οικονομικό παράγοντα, με σημαντικές επιπτώσεις στην περιφερειακή ανάπτυξη και αποτελεί μια από τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999)

Ορισμένα ταμεία της Ε.Ε. μπορούν να προσφέρουν στήριξη σε δράσεις ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης μέσω διαφόρων προγραμμάτων. Με το πρόγραμμα ARCEI-MED – Νοτιοανατολική Μεσόγειος, εκτός των άλλων στόχων προβλέπεται και η δημιουργία ακριβέστερης και συστηματικής βάσης γνώσεων, σχετικά με την κατάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς και τους κινδύνους που την απειλούν αλλά και τη διατήρηση και την επέκταση της υφιστάμενης κληρονομιάς, με σκοπό την ενίσχυση της ποιότητας των τοπίων. Στο πρόγραμμα αυτό συμμετέχουν η Ελλάδα, η Ιταλία, η Κύπρος και η Μάλτα. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999)

6.4. Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ.)

Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης είναι ολοκληρωμένα διαρθρωτικά προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης και αποτελούν το βασικό εργαλείο της ευρωπαϊκής περιφερειακής και διαρθρωτικής πολιτικής (<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>). Είναι αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις αναπτυξιακές προτεραιότητες του κάθε κράτους μέλους. (http://www.ekep.gr/guidance/ellada_2.asp).

Χρηματοδοτούνται, κατά το ήμισυ, περίπου, από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία και αποσκοπούν στη διεύρυνση των παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας και στην αποτελεσματικότερη λειτουργία των αγορών. (<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>)

Ως συνέχεια του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για το χρονικό διάστημα 1994-1999, το Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης αποτελεί την κοινή αναπτυξιακή στρατηγική μεταξύ Ελλάδας και Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη χρονική περίοδο 2000-2006, η οποία στοχεύει στη σύγκλιση συστημάτων και επιπέδων μεταξύ της Ελλάδας και των υπόλοιπων κρατών μελών. (http://www.ekep.gr/guidance/ellada_2.asp). Κύριοι στόχοι του είναι η επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, με κύριες

προτεραιότητες την ανταγωνιστικότητα, την απασχόληση, μέσω της ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, το περιβάλλον και τη βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς και την παροχή ίσων ευκαιριών. (<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>)

Π.Ε.Π. Αττικής

Σύμφωνα με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (Ο.Κ.Ε.) οι στρατηγικές των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (Π.Ε.Π.), όπως συντίθενται από τους Άξονες Προτεραιότητας και τα Μέτρα εναρμονίζονται με τις Κοινοτικές Πολιτικές (ανταγωνιστικότητα, απασχόληση, ισότητα, περιβάλλον) και με το Περιφερειακό Σκέλος του Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης (Σ.Π.Α.) 2000 - 2006. (<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>)

Ειδικότερα, τα Π.Ε.Π. έχουν κάποιες κατευθύνσεις οι οποίες θα οδηγήσουν στην επίτευξη των στόχων τους. Ανάμεσα σε αυτές εντάσσουν και την αειφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου και την αστική ανάπτυξη ως σημαντικές αναπτυξιακές παραμέτρους για τις Περιφέρειες. Απαιτούνται κίνητρα για να μείνουν οι νέοι άνθρωποι στον τόπο τους και αυτό σημαίνει καλύτερο επίπεδο εκπαίδευσης και επαγγελματικής ειδίκευσης, καλύτερο επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης, πραγματική και ουσιαστική πολιτιστική ανάπτυξη και κυρίως δυνατότητες απασχόλησης για να ζήσει ο κάτοικος της περιφέρειας μια αξιοπρεπή ζωή. (<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>)

Σε όλα τα Π.Ε.Π. προβλέπονται μέτρα που αφορούν τον πολιτιστικό τομέα, καθώς εκτιμά, ότι μέσα από τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ανάδειξη της ιδιαίτερης πολιτιστικής ταυτότητας κάθε Περιφέρειας, ο πολιτισμός συμβάλει στην περιφερειακή ανάπτυξη. Ο πολιτισμός στα Π.Ε.Π. συνδέεται κυρίως με άξονες που αφορούν την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου, τον τουρισμό και το περιβάλλον. (<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>)

Εντούτοις, η Ο.Κ.Ε. θέλει να σημειώσει την ασάφεια και την αοριστία των επί μέρους μέτρων καθώς και την απουσία μέτρων που ενισχύουν το Σύγχρονο Πολιτισμό. Εξαιρέση αποτελούν το Π.Ε.Π. της Αττικής, στο οποίο προβλέπεται η ενίσχυση της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας και των καινοτόμων πολιτιστικών προϊόντων στο πλαίσιο του Άξονα 1 και το Π.Ε.Π. Δυτικής Μακεδονίας, όπου στο Μέτρο 3 του

Άξονα 3 γίνεται λόγος, μεταξύ άλλων, για ανάδειξη και αξιοποίηση του σύγχρονου πολιτισμού στις αστικές περιοχές. Ωστόσο τα εν λόγω μέτρα και στις δύο περιπτώσεις χαρακτηρίζονται από αοριστία, ενώ παράλληλα παραμένει ασαφής η έννοια του σύγχρονου πολιτισμού. (<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>)

Πρόγραμμα "Ελλάδα 2004" που έχει ως στόχο τη διάχυση των θετικών επιπτώσεων από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων σε όλη τη χώρα, τη δημιουργία σημαντικών υποδομών στην περιφέρεια, τη βελτίωση των αθλητικών εγκαταστάσεων, τη σύνδεση του πολιτισμού με τον αθλητισμό. Με αυτόν τον τρόπο, υπογραμμίζεται η εθνική διάσταση των αγώνων και εντάσσεται όλη η χώρα στο Ολυμπιακό γίγνεσθαι. (<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>)

Ε.Π. Πολιτισμός

Οι Στρατηγικοί Στόχοι του Επιχειρησιακού Προγράμματος Πολιτισμός είναι οι εξής (<http://www.3kps.gr/Index2.htm>):

- ◆ Ισόρροπη διαρθρωτική παρέμβαση στους τομείς της πολιτιστικής κληρονομιάς και του σύγχρονου πολιτισμού.
- ◆ Άρση περιφερειακών ανισοτήτων όσον αφορά την προσφορά και ζήτηση πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών, λαμβανομένων υπόψη και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και αναγκών κάθε περιφέρειας.

Το Ε.Π. Πολιτισμός διαρθρώνεται σε τρεις άξονες προτεραιότητας (<http://www.3kps.gr/Index2.htm>):

Προτεραιότητα 1: Προστασία και Ανάδειξη Πολιτιστικής κληρονομιάς

Στόχος της προτεραιότητας αυτής είναι η αναβάθμιση της υποδομής των Μουσείων και η βελτίωση των προσφερομένων από αυτά υπηρεσιών, καθώς και η προστασία και ανάδειξη Μνημείων, συνόλων και αρχαιολογικών χώρων.

Προτεραιότητα 2: Ανάπτυξη Σύγχρονου Πολιτισμού

Στόχος της προτεραιότητας αυτής είναι η ενίσχυση των υποδομών του Σύγχρονου Πολιτισμού και η ανάπτυξη και προώθηση μεγάλων επικοινωνιακών γεγονότων.

Προτεραιότητα 3: Τεχνική Βοήθεια

Η προτεραιότητα αυτή αποσκοπεί στην αποτελεσματική οργάνωση και λειτουργία των δομών και υπηρεσιών που έχουν ως στόχο τον σχεδιασμό, την υλοποίηση, την χρηματοοικονομική διαχείριση, τον έλεγχο και αξιολόγηση των δράσεων του προγράμματος και του τομέα του Πολιτισμού γενικότερα.

Επιλεγμένοι Βασικοί Δείκτες

Τα βασικά αναμενόμενα αποτελέσματα από την ολοκλήρωση του προγράμματος είναι τα ακόλουθα (<http://www.3kps.gr/Index2.htm>):

- ◆ Επιφάνεια υφιστάμενων Μουσείων που εκσυγχρονίζονται ή νέων Μουσείων που κατασκευάζονται: 90.000m²
- ◆ Επιφάνεια υφιστάμενων πολιτιστικών κτιρίων που εκσυγχρονίζονται ή νέων που κατασκευάζονται: 40.000 m²
- ◆ Ολοκλήρωση Συνεδριακού και Πολιτιστικού Κέντρου Θεσσαλονίκης, νέα κτίρια συνολικού εμβαδού 9.000m²

Πρόοδος Υλοποίησης του Προγράμματος

Από τη μέχρι σήμερα υλοποίηση του Προγράμματος, έχουν ενταχθεί 93 έργα η συνολική Δημόσια Δαπάνη των οποίων αντιστοιχεί στο 93,2% της συνολικής Δημόσιας Δαπάνης του Προγράμματος. Το ύψος του προϋπολογισμού των

συμβάσεων που έχουν υπογραφεί (νομικές δεσμεύσεις) αντιστοιχεί στο 58,9% της συνολικής Δημόσιας Δαπάνης του Προγράμματος, ενώ οι πραγματοποιηθείσες δαπάνες στο σύνολο του Προγράμματος ανέρχονται στο 34% της συνολικής Δημόσιας Δαπάνης του Ε.Π.. (<http://www.3kps.gr/Index2.htm>)

— Το Γ΄ ΚΠΣ, που ισχύει και για τη χώρα μας σήμερα, παρατηρούμε ότι χρόνο με το χρόνο δίνει περισσότερη βαρύτητα στις επιδοτήσεις που αφορούν στον πολιτισμό. Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι από το 2000 έως και το 2004 οι δαπάνες για τον πολιτισμό ακολουθούν ανοδική πορεία, ενώ τα δύο τελευταία έτη κατά τα οποία ισχύει το Γ΄ ΚΠΣ, οι δαπάνες μειώνονται. Κάτι τέτοιο μπορεί να ερμηνευθεί από την άποψη ότι η χώρα μας, μετά και την ένταξη των νέων υποψήφιων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα έχει αρκετές περιφέρειες με επίπεδο ανάπτυξης πάνω από το προβλεπόμενο από την Ε.Ε. για να ενταχθούν στο στόχο 1. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα οι περιφέρειές της αυτές να τους παραχθούν λιγότερα κονδύλια από την Ε.Ε. από ότι σε παλιότερες περιόδους. Ίσως, λοιπόν, η μείωση στο σύνολο των δημοσίων δαπανών προετοιμάζει το έδαφος για μια τέτοια μελλοντική εξέλιξη. Τα προαναφερθέντα φαίνονται στους παρακάτω πίνακες 6.4.1. και 6.4.2..

Πίνακας 6.4.1. Σύνολο δημοσίων δαπανών⁹ ανά άξονα προτεραιότητας

ΑΞΟΝΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜ. ΔΑΠΑΝΩΝ ¹⁰
1. Προστασία και Ανάδειξη της Πολιτιστικής Κληρονομιάς	
2000	0
2001	44.833.493
2002	56.533.525
2003	62.025.516
2004	65.414.430
2005	65.037.882
2006	63.155.154
2. Ανάπτυξη Σύγχρονου Πολιτισμού	
2000	0
2001	27.251.730
2002	34.363.516
2003	37.701.784
2004	39.761.713
2005	39.532.831
2006	38.388.426
3. Τεχνική βοήθεια	
2000	0
2001	2.059.577
2002	2.597.058
2003	2.849.352
2004	3.005.033
2005	2.987.735
2006	2.901.245

Πηγή: <http://www.3kps.gr/Index2.htm>

⁹ Το σύνολο των δημοσίων δαπανών απαρτίζεται από το σύνολο της κοινοτικής συμμετοχής και το σύνολο της εθνικής δημόσιας δαπάνης.

Πίνακας 6.4.2. Σύνολο δημοσίων δαπανών για το σύνολο των αξόνων προτεραιότητας

ΕΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΔΑΠΑΝΩΝ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ
2000	0
2001	74.144.800
2002	93.494.099
2003	102.576.652
2004	108.181.176
2005	107.558.448
2006	104.444.825

Πηγή: <http://www.3kps.gr/Index2.htm>

Η Περιφέρεια Αττικής

Η Αττική καλύπτει το 2,9% της συνολικής έκτασης της χώρας (3.808 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 34,5% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Η Περιφέρεια Αττικής διαθέτει το κυρίαρχο μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας. Συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της χώρας (34,3%), ενώ ο αστικός πληθυσμός της καλύπτει το 51,35% του συνολικού αστικού πληθυσμού της χώρας. Στην περιφέρεια συγκεντρώνεται το 37,3% του συνολικού ενεργού πληθυσμού, παρουσιάζοντας αυξητική τάση διαχρονικά, ενώ διαθέτει και το μεγαλύτερο μέρος του οικονομικά ενεργά πληθυσμού της χώρας με τα υψηλότερα προσόντα, όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης του και για τα δύο φύλα. Παράλληλα, παράγει το 37,4% του συνολικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της χώρας. (<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>)

Ο γενικός αναπτυξιακός στόχος που έχει τεθεί στο Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 - 2006 για την Αττική είναι η ανάδειξη του διεθνούς ρόλου της πρωτεύουσας με παράλληλη εξομάλυνση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και της ποιότητας ζωής. (<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>)

Η επίτευξη του γενικού αναπτυξιακού στόχου επιδιώκεται μέσα από πέντε (5) Μέτρα. Ανάμεσα στα Μέτρα αυτά, το Μέτρο 1.3 περιλαμβάνει την ανάδειξη και προβολή των τουριστικών, αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων καθώς και την ενίσχυση της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας και των καινοτόμων πολιτιστικών προϊόντων.
(<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>)

Το προτεινόμενο Π.Ε.Π. για την Αττική δομείται σε έξι Άξονες Προτεραιότητας. Ο Άξονας Προτεραιότητας 2 στοχεύει στην "Αποκατάσταση της Ποιότητας Ζωής και του Περιβάλλοντος". Ο Άξονας αυτός περιλαμβάνει επτά (7) Μέτρα. Το Μέτρο 3 αναφέρεται «αναπλάσεις αστικών και παράκτιων περιοχών - ενίσχυση πρασίνου και χώρων αναψυχής - προστασία και ανάδειξη βιοτόπων και περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους». (<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>)

6.5. Νομικά Συστήματα για τη Διατήρηση του Ιστορικού Παρελθόντος

Η διαφορετική αντιμετώπιση και αξιολόγηση της αξίας των ιστορικών κτισμάτων της κάθε περιόδου, συνδέεται άμεσα με τη γενικότερη εκάστοτε φιλοσοφία, συμπεριφορά και ιδεολογία της κάθε εποχής. Τα κριτήρια που κάθε γενιά υιοθετεί για να αξιολογήσει, να σεβαστεί και να διασώσει το ιστορικό της παρελθόν, δεν είναι πάντοτε μόνο εθνικά, αισθητικά, ηθικά ή συμβολικά, αλλά μερικές φορές και συγκεκριμένοι λόγοι σπανιότητας.

(http://www.ktirio.gr/gr/_dynoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&ARTHRO_NAME=76-35.TXT)

Η αναγκαιότητα και η νομοθεσία της διατήρησης των μνημείων άρχισε να διαμορφώνεται κατά τη διάρκεια του δεκάτου ενάτου αιώνα και στην αρχή του εικοστού, σε ένα συγκεκριμένο αριθμό ευρωπαϊκών χωρών, δηλαδή μόνο σε επίπεδο εθνικό.

(http://www.ktirio.gr/gr/_dynoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&ARTHRO_NAME=76-35.TXT)

Ο πρώτος νόμος προστασίας εθνικών μνημείων ψηφίστηκε στη Σουηδία το 1966. Η προστασία των συνόλων, όχι μόνο εξαιτίας της ύπαρξης ενός συγκριτικού αριθμού μνημείων εξαιρετικού ενδιαφέροντος αλλά και εξαιτίας ενός γενικότερου ενδιαφέροντος, είναι σχετική με μια ιδέα καινούργια που για πρώτη φορά αναφέρθηκε το 1961 σε Συνέδριο στο Saint Jacques de Compostelle. Το 1964 η έννοια της προστασίας των συνόλων καθορίστηκε με ακρίβεια στο δεύτερο Συνέδριο Αρχιτεκτόνων και Τεχνικών Ιστορικών Μνημείων στη Βενετία.

(http://www.ktirio.gr/gr/_dynoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&ARTHRO_NAME=76-35.TXT)

Τα μεγάλα νομικά συστήματα στα οποία υπάγονται οι διαφορετικές νομοθεσίες προστασίας των μνημείων και παραδοσιακών οικισμών είναι:

1. Το Ρουμανο-Γερμανικό σύστημα, βασισμένο στο Ρωμαϊκό Δίκαιο.
2. Το σύστημα του Common Law, στο οποίο το Δίκαιο είναι κυρίως έργο της πρακτικής, της νομολογίας και δευτερευόντως της νομοθεσίας.
3. Το σύστημα των τέως σοσιαλιστικών χωρών.

(http://www.ktirio.gr/gr/_dynoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&ARTHRO_NAME=76-35.TXT)

6.6. Οι Διεθνείς Αποφάσεις για την Προστασία και Ανάδειξη.

6.6.1. Το Συνέδριο της Αθήνας - Ψήφισμα του 1931

Το 1931, το Διεθνές Γραφείο Μουσείων οργάνωσε το Συνέδριο των Αθηνών. Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου πρωτοδιατυπώνεται η αντίληψη για μια διεθνή πολιτιστική κληρονομιά, που πρέπει να προστατευτεί στο πλαίσιο μιας διεθνούς αλληλεγγύης στηριγμένη σε νομοθετική και επιστημονική ρύθμιση. Το ψήφισμα αυτό υποβλήθηκε στη Διεθνή Επιτροπή Πνευματικής Συνεργασίας (International Committee on Intellectual Cooperation) κι έγινε αποδεκτό από τη Συνέλευση της Κοινωνίας των Εθνών το 1932.

(http://www.ktirio.gr/gr/_dynoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&ARTHRO_NAME=76-35.TXT)

6.6.2. Χάρτα των Αθηνών (αρχές του C.I.A.M.)

Το 1933 πραγματοποιείται στην Αθήνα η συνάντηση των αρχιτεκτόνων που ανήκαν στα Διεθνή Συνέδρια της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής (C.I.A.M.) που διατυπώνει αρχές¹¹ πολεοδομικής οργάνωσης της πόλης. Οι αρχές αυτές πρωτοδημοσιεύονται από το Le Corbusier το 1941 και επανεκδίδονται το 1957. Στη Χάρτα υπάρχουν συστάσεις για την αρχιτεκτονική κληρονομιά (εξυγίανση περιοχών με παραδοσιακό χαρακτήρα, διατήρηση μεμονωμένων μνημείων, δημιουργία πρασίνου, κατεδάφιση ορισμένων κτιρίων που βρίσκονται κοντά σε ιστορικά κτίρια κ.ά.). Τα δυο κείμενα των Αθηνών (Ψήφισμα των Μουσειολόγων του 1931 και Χάρτης του C.I.A.M. του 1932) εκφράζουν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, τον προβληματισμό της εποχής καθώς και την εξέλιξη των ιδεών γύρω από τα κύρια αυτά θέματα.

(http://www.ktirio.gr/gr/dynoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&ARTHRO_NAME=76-35.TXT)

6.6.3. Σύμβαση της Χάγης (1954)

Με την πρωτοβουλία της UNESCO υπογράφηκε το 1954 η Σύμβαση της Χάγης για την προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς σε περίπτωση πολεμικών επιχειρήσεων. Η Σύμβαση συνιστά να γίνει ένας Διεθνής Κατάλογος των Πολιτιστικών Μνημείων εξαιρετικής σημασίας. Στην απόφαση αυτή οδήγησαν οι τεράστιες καταστροφές που κληροδοτήθηκαν στην ανθρωπότητα μετά το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο.

-
- ♦ ¹¹ Οι αρχιτεκτονικές αξίες πρέπει να διαφυλάσσονται (μεμονωμένα κτίσματα ή αστικά σύνολα).
 - ♦ Θα διαφυλαχτούν αν είναι έκφραση ενός περασμένου πολιτισμού και αν ανταποκρίνονται σε ένα γενικό συμφέρον.
 - ♦ Αν η διατήρησή τους δε συνεπάγεται θυσία των πληθυσμών που διαβιώνουν σε ανθυγιεινές συνθήκες.
 - ♦ Αν είναι δυνατό να διορθωθεί με ριζικά μέτρα η ζημιά από την παρουσία τους.
 - ♦ Οι τρώγλες γύρω από τα ιστορικά μνημεία θα γκρεμιστούν κι αυτό είναι ευκαιρία για να δημιουργηθούν επιφάνειες πρασίνου.

Η χρήση ρυθμών του παρελθόντος, με πρόφαση την αισθητική, στα καινούρια οικοδομήματα που χτίζονται στις ιστορικές ζώνες έχει ολέθριες συνέπειες. Η διατήρηση τέτοιων συνηθειών ή η εισαγωγή τέτοιων πρωτοβουλιών δε θα γίνεται ανεκτή με καμία μορφή. (Σημαιοφορίδης, Παλλαντίδου (επιμ.) Le Corbusier, 1987)

([http://www.ktirio.gr/gr/dvnoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&AR
THRO_NAME=76-35.TXT](http://www.ktirio.gr/gr/dvnoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&AR
THRO_NAME=76-35.TXT))

6.6.4. Χάρτα της Βενετίας

Ψηφίστηκε από το δεύτερο Διεθνές Συνέδριο των Αρχιτεκτόνων και των Τεχνικών των Ιστορικών Μνημείων που έγινε στη Βενετία στις 25-31 Μαΐου 1964. Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου:

1. Δόθηκαν οι ορισμοί του ιστορικού μνημείου.
2. Διατυπώθηκαν οι κύριες θέσεις γύρω από τα θέματα επιστημονικότητας της συντήρησης, αποκατάστασης και αναστήλωσης των μνημείων.
3. Τονίστηκε η υψηλής εξειδίκευσης επέμβαση που αποτελεί η διαδικασία αποκατάστασης και δόθηκαν οι βασικοί κανόνες που πρέπει να τηρούνται.
4. Τέθηκε η βάση για τη διάσωση των μνημειακών συνόλων τονίζοντας ότι οι εργασίες αποκατάστασης και συντήρησής τους πρέπει να εμπνέονται από τις αρχές που διατυπώθηκαν.
5. Θεσμοθετήθηκαν οι κανόνες των ανασκαφικών εργασιών.
6. Τονίστηκε η αξία και ο ρόλος της τεκμηρίωσης των εργασιών συντήρησης αποκατάστασης και ανασκαφής και των δημοσιεύσεων.

([http://www.ktirio.gr/gr/dvnoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&AR
THRO_NAME=76-35.TXT](http://www.ktirio.gr/gr/dvnoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&AR
THRO_NAME=76-35.TXT))

6.6.5. Διακήρυξη του Άμστερνταμ

Το κείμενο της διακήρυξης απευθύνεται σε κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμούς και σε τοπικούς φορείς. Το ενέκριναν 1000 περίπου σύνεδροι από τις ευρωπαϊκές χώρες, με την ευκαιρία του Έτους Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς. Το Συνέδριο διακηρύσσει ότι:

1. Η Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική κληρονομιά είναι αναπόσπαστο μέρος του παγκόσμιου πολιτιστικού πλούτου.
2. Η πολιτιστική της αξία, βοηθά τους λαούς της Ευρώπης να συνειδητοποιήσουν την κοινή τους ιστορία και όλο το άμεσο περιβάλλον των κηρυγμένων μνημείων.
3. Οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι ιδιαίτερος υπεύθυνοι.

4. Η αποκατάσταση παλιών περιοχών πρέπει να αντιμετωπίζεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να συντελείται η κατά το δυνατό μικρότερη αλλαγή.
5. Όλα τα κοινωνικά στρώματα πρέπει να έχουν όφελος από τη χρηματοδοτούμενη από το Δημόσιο αναστηλωτική πορεία.
6. Ανεξάρτητοι οργανισμοί - διεθνείς, τοπικοί, εθνικοί, πρέπει να βοηθούν στην αφύπνιση του γενικού ενδιαφέροντος.
7. Γίνεται έκκληση στις κυβερνήσεις, στα κοινοβούλια, στα πνευματικά και πολιτιστικά ιδρύματα, στους επαγγελματικούς συλλόγους και σε όλους τους πολίτες να υποστηρίξουν με θέρμη τους στόχους της Διακήρυξης.
8. Η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς είναι ένας από τους σημαντικότερους στόχους του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού.
9. Μια πολιτική ολοκληρωμένη διατήρηση μπορεί να πετύχει μόνο όταν ληφθούν υπόψη οι κοινωνικοί παράγοντες.
10. Η πλήρης αναμόρφωση της νομοθεσίας, σε συνδυασμό με μια αύξηση των διοικητικών μέσων, αποτελεί προϋπόθεση κάθε αποτελεσματικής δράσης.

(http://www.ktirio.gr/gr/dynoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&ARTHRO_NAME=76-35.TXT)

6.6.6. Διάσκεψη του Ελσίνκι (1975)

Στη διάσκεψη αυτή, που έγινε στο Ελσίνκι το 1975 για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη αναφέρθηκαν:

1. Η αξία της ανταλλαγής και της διάδοσης των πολιτιστικών αγαθών.
2. Οι με οποιοδήποτε τρόπο ενθαρρύνσεις -στο πλαίσιο μιας πολιτιστικής πολιτικής της ανάπτυξης- του ενδιαφέροντος για την πολιτιστική διαχρονική πραγματικότητα.
3. Το πολύτιμον της ανταλλαγής πληροφοριών, όποτε αυτό κρίνεται σκόπιμο, της εκπόνησης και εκτέλεσης κοινών προγραμμάτων έρευνας και σχεδίων έρευνας και της αξιολόγησης και διάδοσης των αποτελεσμάτων.

(http://www.ktirio.gr/gr/dynoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&ARTHRO_NAME=76-35.TXT)

6.6.7. Σύμβαση Γρανάδας (1985)

Υπογράφηκε από τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης στη Γρανάδα το 1985 και κυρώθηκε ως νόμος του ελληνικού κράτους το 1992. Στη σύμβαση Καθορίστηκε ότι ο όρος Αρχιτεκτονική κληρονομιά περιλαμβάνει:

1. Μνημεία.
2. Αρχιτεκτονικά σύνολα.
3. Τόπους. Συγχρόνως διακηρύχθηκαν οι νόμιμες διαδικασίες προστασίας, τα συμπληρωματικά μέτρα και οι κυρώσεις.

http://www.ktirio.gr/gr/dynoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&ARthro_NAME=76-35.TXT

6.6.8. Διεθνής Χάρτα για την Προστασία των Ιστορικών Πόλεων (1987)

Το κείμενο της Χάρτας αυτής συμπληρώνει τη Διεθνή Χάρτα για τη Συντήρηση και την Αποκατάσταση των Μνημείων και των Τοποθεσιών (Βενετία 1964) καθορίζοντας τις αρχές και τους στόχους, τις μεθόδους και τα μέσα της κατάλληλης δράσης για τη διαφύλαξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών των ιστορικών πόλεων. Καθορίζονται οι αρχές για τη διαφύλαξη των πόλεων και των ιστορικών συνοικιών.

http://www.ktirio.gr/gr/dynoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&ARthro_NAME=76-35.TXT

6.6.9. Συνέδριο ICOMOS (Σρι Λάνκα 1993)

Έλαβε χώρα στο Κολόμπο κατά τη διάρκεια της δέκατης συνόδου, από την 30η Ιουλίου έως και την 7η Αυγούστου 1993. Καίρια σημεία της διακήρυξης που προέκυψε από το συνέδριο ήταν:

1. Ο καθορισμός κανόνων και κατευθύνσεων για την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση στον τομέα της προστασίας των μνημείων, των συνόλων

και των τοποθεσιών που έχουν καθοριστεί ως πολιτιστική κληρονομιά από τη Σύμβαση της Παγκόσμιας Κληρονομιάς του 1972.

2. Οι σκοποί της προστασίας.

3. Η αναγκαιότητα της "εμπειρίας στην άσκηση των επαγγελμάτων" όσων ασχολούνται με την αναστήλωση.

(http://www.ktirio.gr/gr/dvnoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&AR_THRO_NAME=76-35.TXT)

6.7. Επιμέρους Προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον Πολιτισμό

6.7.1. Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Πρωτεύουσα

Επίσης, η Ε.Ε. προκειμένου να στηρίξει και να προάγει τον πολιτισμό στα κράτη μέλη της έχει υιοθετήσει διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες. Η **Ευρωπαϊκή πολιτιστική πρωτεύουσα** αποτελεί μια από αυτές. (Μούσης, 2003)

Ο θεσμός της **ευρωπαϊκής πολιτιστικής πρωτεύουσας** υιοθετήθηκε από τους υπουργούς πολιτισμού των κρατών μελών της Ε.Ε. έπειτα από πρόταση της Μελίνας Μερκούρη το 1984, της τότε υπουργού Πολιτισμού της Ελλάδος. Ο σκοπός της ευρωπαϊκής πολιτιστικής πρωτεύουσας σύμφωνα με την πρόταση είναι: "...το γεγονός μπορεί να δημιουργήσει ειδικές απόψεις του πολιτισμού στην πόλη, την περιοχή ή τη χώρα σε ότι αφορά τη δεκτικότητα του ευρωπαϊκού κοινού. Επιπλέον, μπορεί να βοηθήσει στο να κάνει την πόλη ενδιαφέρουσα τοποθεσία πολιτιστικών συνεισφορών από άλλα μέλη, πρωτίστως για την τέρψη των κατοίκων στην συγκεκριμένη περιοχή." Η συγκεκριμένη πρόταση της Ε.Ε., επίσης, δίνει ένα ευρύ πλαίσιο. Οι «οικοδέσποινες» πόλεις πρέπει να προσδιορίσουν την πολιτιστική ιδέα και να αποφασίσουν την έκταση και τη φύση της αποστολής τους. (Copenhagen, 1996)

Από το 1985, οι εκδηλώσεις του θεσμού της Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Πρωτεύουσας συμβάλλουν στην προσέγγιση των ευρωπαϊκών λαών με δύο τρόπους: αφενός, με το

να έχουν όλοι δυνατότητα πρόσβασης σε ορισμένα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της πόλης και, αφετέρου, με το να γίνεται μια πόλη ο χώρος πραγματοποίησης πολλών πολιτιστικών εκδηλώσεων από φορείς άλλων κρατών μελών. Το 1990, το Συμβούλιο των Υπουργών, για να ικανοποιήσει την επιθυμία πάρα πολλών υποψηφίων πόλεων, θέσπισε τον Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Μήνα, που αφορά κυρίως τις πόλεις της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999β)

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η Αθήνα αποτέλεσε την πρώτη Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Πρωτεύουσα το 1985, ενώ ακόμη μια ελληνική πόλη, η Θεσσαλονίκη το 1997 προσπάθησε να προβάλλει μέσω του θεσμού αυτού την πολιτιστική της παράδοση. (Copenhagen, 1996)

6.7.2. Πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000»

Επιπροσθέτως, το πρόγραμμα **Πολιτισμός 2000** αποτελεί ενιαίο μέσο προγραμματισμού και χρηματοδότησης για τις κοινοτικές ενέργειες στον τομέα του πολιτισμού, το οποίο θεσπίστηκε για την περίοδο από την 1η Ιανουαρίου 2000 έως την 31η Δεκεμβρίου 2006. (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvb/l29006.htm>).

Αποσκοπεί στον εξορθολογισμό και την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των δράσεων πολιτιστικής συνεργασίας στα πλαίσια ενιαίου μέσου χρηματοδότησης και προγραμματισμού. Το πρόγραμμα αυτό στοχεύει στην προώθηση κοινού ευρωπαϊκού πολιτιστικού χώρου, ευνοώντας την συνεργασία ανάμεσα στους καλλιτεχνικούς δημιουργούς, τους πολιτιστικούς φορείς, τους ιδιωτικούς και δημόσιους αναδόχους, τους υπεύθυνους για τις δραστηριότητες των πολιτιστικών δικτύων και άλλους εταίρους, καθώς και τα πολιτιστικά ιδρύματα των κρατών μελών. (Μούσης, 2003)

Η επίτευξη των στόχων που προβλέπει το πρόγραμμα πραγματοποιείται μέσω των ακόλουθων ενεργειών: (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvb/l29006.htm>)

- ◆ ειδικές ενέργειες, καινοτόμοι ή/και πειραματικές,
- ◆ ενέργειες που εντάσσονται σε δομημένες και πολυετείς συμφωνίες πολιτιστικής συνεργασίας.

- ♦ ειδικές πολιτιστικές εκδηλώσεις με ευρωπαϊκή ή/και διεθνή διάσταση.

Ειδικότερα, το πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000» χρηματοδοτεί ετήσια και πολυετή προγράμματα συνεργασίας που εστιάζονται στις εικαστικές τέχνες, τις τέχνες του θεάματος, την πολιτιστική κληρονομιά, την έκδοση και την προώθηση βιβλίων κλπ. Επιπλέον, το πρόγραμμα «Πολιτισμός 2000» διαθέτει το ποσό των 150.000 περίπου ευρώ για τη διοργάνωση και την απονομή ενός ευρωπαϊκού βραβείου για τη διατήρηση και την προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. (<http://europa.eu.int/hellas/5news/5.6press161203a.htm>)

Επίσης, η Επιτροπή έχει και μόνιμες πολιτιστικές δράσεις: χορηγεί κάθε χρόνο, παραδείγματος χάριν, επιδοτήσεις σε σχέδια διατήρησης και προώθησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, όπως ο Παρθενώνας της Αθήνας και η Λατινική Αγορά της Ρώμης. (Μούσης, 2003)

Το πρόγραμμα **Πολιτισμός 2000** συγκεντρώνει τα παλαιά προγράμματα **Raphael**, **Ariadne** (ασχολείται με το βιβλίο και τα διάβασμα) και **Kaleidoscope**. (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvb/l29006.htm>)

Το πρόγραμμα **Kaleidoscope**, με κονδύλια ύψους 26,5 εκατ. ECU για την περίοδο 1996-1998, έχει στόχο να προαγάγει, μέσω της συνεργασίας, την Ευρωπαϊκή πολιτιστική και καλλιτεχνική δημιουργία. Ενισχύει έργα ευρωπαϊκής διάστασης που συμβάλλουν στο να αποκτήσουν οι πολίτες μεγαλύτερη πρόσβαση στον πολιτισμό και στην προβολή του πολιτισμού των ευρωπαϊκών λαών. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999β)

Το πρόγραμμα **Raphael** υλοποιήθηκε μέχρι το έτος 2000. Στόχος του προγράμματος αυτού ήταν η στήριξη των έργων που προβάλλουν την πολιτιστική κληρονομιά ευρωπαϊκής διάστασης και ευνοούν τη δημιουργία δικτύων και συνεργασιών σε αυτό τον τομέα. Μέχρι να εγκριθεί το πρόγραμμα, 147 προκαταρκτικά πρότυπα σχέδια υλοποιήθηκαν σε διάφορους τομείς, όπως η αξιοποίηση των μουσείων, η κατάρτιση του προσωπικού που ασχολείται με τη διατήρηση των μνημείων και η διαφύλαξη της κληρονομιάς μπαρόκ, που αφορούν κατά προτεραιότητα τις πόλεις. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999β)

6.7.3. Πρόγραμμα "Ελλάδα 2004"

Το Πρόγραμμα "Ελλάδα 2004" έχει ως στόχο τη διάχυση των θετικών επιπτώσεων από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων σε όλη τη χώρα, τη δημιουργία σημαντικών υποδομών στην περιφέρεια, τη βελτίωση των αθλητικών εγκαταστάσεων και τέλος, τη σύνδεση του πολιτισμού με τον αθλητισμό. Με αυτόν τον τρόπο, υπογραμμίζεται η εθνική διάσταση των αγώνων και εντάσσεται όλη η χώρα στο Ολυμπιακό γίγνεσθαι. (<http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>)

6.7.4. Μεγάλα Γεγονότα

Στα κράτη-μέλη της Ε.Ε. λαμβάνουν χώρα μεγάλης κλίμακας και υψηλού προφίλ **μεγάλα γεγονότα (mega events)**. Η δράση των προγραμμάτων αυτών αποσκοπεί τόσο στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς όσο και στην προώθηση του καινοτόμου σχεδιασμού προσανατολίζοντας, έτσι, την εκάστοτε χώρα προς ένα καινούριο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης. (Δέφνερ, 1996/1997)

Ο πολιτισμός συμβάλλει ολοένα και περισσότερο στην επιχειρηματική διάσταση της πόλης, τα τουριστικά ελκτικά στοιχεία και την ιδιαίτερη ανταγωνιστική της πλευρά. Ο ανταγωνισμός στοχεύει κυρίως στα τουριστικά έσοδα και τις οικονομικές επενδύσεις προβάλλοντας την εικόνα της πόλης ως επίκεντρο πολιτιστικής καινοτομίας, συμπεριλαμβανομένων των αρχιτεκτονικών σχεδίων, των πρωτοποριακών καλλιτεχνικών παραστάσεων και εστιατορίων. Το αποτέλεσμα είναι η προώθηση (διαμέσου της παραγωγής και της κατανάλωσης) της συμβολικής οικονομίας της πόλης (Zukin, 1995, σσ. 2).

Η νέα συμβολική οικονομία στην πόλη διαθέτει τέσσερα συστατικά στοιχεία: α) τον τουρισμό (ο οποίος αφορά κυρίως τα μουσεία και τα συνέδρια), β) τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ), γ) τη διασκέδαση (η οποία αφορά κυρίως τις τέχνες, τις αγορές αναψυχής (leisure shopping) και τις δραστηριότητες φαγητού/ποτού) (Zukin, 1995), και δ) τα ειδικά γεγονότα (που αφορούν κυρίως τον πολιτισμό και τον αθλητισμό). (Δέφνερ, 1996/1997)

Η Αθήνα βρίσκεται σε μια φάση στην οποία αρχίζει δειλά-δειλά να χαρακτηρίζεται από τις προαναφερθείσες έννοιες της συμβολικής οικονομίας και των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου. Οι νέοι χώροι που δημιουργήθηκαν για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 αποτελούν τις κατάλληλες υποδομές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τέτοιου είδους δραστηριότητες και υπηρεσίες. Μέσα από το θεωρητικό υπόβαθρο, αλλά και τα διεθνή παραδείγματα (βλ. για το Bilbao σελ 137) προτείνουμε την προώθηση του καινοτόμου σχεδιασμού στις πόλεις, που κρίνεται σήμερα απαραίτητη για μια σύγχρονη, και ικανή να επιβιώσει στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον, πόλη. Με τον όρο «προώθηση του καινοτόμου σχεδιασμού του αστικού χώρου» εννοούμε επιδίωξη δημιουργίας νέων χώρων και κτιρίων μοντέρνας αρχιτεκτονικής που θα φιλοξενούν κυρίως δραστηριότητες που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο, αλλά θα αποτελούν και οι ίδιοι αυτοί χώροι-κτίρια αξιόλογα τοπόσημα. Οι χώροι-κτίρια αυτοί αφενός θα αντικατοπτρίζουν τη μορφή και την ταυτότητα της σύγχρονης πολύ-πολιτισμικής και πολύ-εθνικής αθηναϊκής κοινωνίας και αφετέρου θα αποτελούν ένα ισχυρό δέλεαρ για τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου που αν τις εκμεταλλευθούμε σωστά θα οδηγήσουν την Αθήνα σε μια πορεία προς την οικονομική και τουριστική της ανάπτυξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΡΑΣΗΣ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

7.1. Εισαγωγή

Το μνημείο είναι το συμβολικό στοιχείο, αποτελεί φορέα της μνήμης μιας κοινότητας και ενσαρκώνει αξίες αναφοράς. Εξ' ορισμού δηλαδή είναι κάτι το εξαιρετικό, κάτι το πολύτιμο. Επικαλείται την προσοχή και την κατάλληλη συμπεριφορά που θα διατηρήσουν την ιστορική του αξία και σημασία, φροντίδα η οποία θα αποκαταστήσει την αξία και το νόημά του αν έχουν αλλοιωθεί ή ακόμα καταστραφεί. ([http://www.ambafrancegr.org/GREC/IMAGES%20DE%20LA%20FRANCE/FICHE S/conservation-patrimoine.doc](http://www.ambafrancegr.org/GREC/IMAGES%20DE%20LA%20FRANCE/FICHE%20S/conservation-patrimoine.doc))

Η πολιτιστική κληρονομιά προέρχεται από τη ζωή εκείνων που έζησαν πριν από εμάς. Αποτελεί μαρτυρία γύρω από τη ζωή εκείνη. Η διατήρησή της δεν μπορεί να γίνει ακινητοποιώντας την για πάντα. Η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν είναι ένα "πάγωμα της εικόνας", αλλά η διατήρηση στη ζωή όσων μας δένουν με το παρελθόν, τα οποία όμως δεν μπορούν να επιζήσουν παρά συνοδευόντάς μας στην πρόοδό μας προς το μέλλον. Μεταβίβαση της κληρονομιάς δεν σημαίνει αποστείρωση, σημαίνει εμπλουτισμό. ([http://www.ambafrancegr.org/GREC/IMAGES%20DE%20LA%20FRANCE/FICHE S/conservation-patrimoine.doc](http://www.ambafrancegr.org/GREC/IMAGES%20DE%20LA%20FRANCE/FICHE%20S/conservation-patrimoine.doc))

Γι' αυτό, η αυθεντική διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς όχι μόνο δεν αποκλείει την σύγχρονη δημιουργία, αλλά αντίθετα την επικαλείται ως απαραίτητο συμπλήρωμά της. Πρέπει λοιπόν να φροντίζουμε ώστε η πολιτική της πολιτιστικής κληρονομιάς να μην μετατρέπεται σε μουμιοποίηση της κληρονομιάς αυτής. Αυτός θα ήταν ένας τρόπος στραγγαλισμού, που θα μας ωθούσε άρα να απαρνηθούμε τη διάστασή της ως πολιτιστική κληρονομιά, η οποία δεν υπάρχει παρά μόνον αν ενταχθεί στη σημερινή ζωή. Δεν υπάρχει πολιτιστική κληρονομιά χωρίς αυτή την ενδόμυχη επανοικειοποίηση. ([http://www.ambafrancegr.org/GREC/IMAGES%20DE%20LA%20FRANCE/FICHE S/conservation-patrimoine.doc](http://www.ambafrancegr.org/GREC/IMAGES%20DE%20LA%20FRANCE/FICHE%20S/conservation-patrimoine.doc))

Τέλος, η εμφάνιση, υπό την αιγίδα της UNESCO, της έννοιας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας καθιέρωσε μian ουσιαστική εξέλιξη: υπερβαίνοντας την υπερβολικά εθνικιστική αντίληψη με την οποία είναι συχνά φορτισμένη, με όλες τις δραματικές συνέπειες όπως το έδειξαν πρόσφατες συγκρούσεις, η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να γίνει μέσω των μνημείων ή των συμβολικών χώρων κοινή κληρονομιά για όλους τους λαούς, πέρα από την ποικιλία των πολιτισμών. (<http://www.ambafrancegr.org/GREC/IMAGES%20DE%20LA%20FRANCE/FICHE/S/conservation-patrimoine.doc>)

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα αλλά και τις ισχύουσες συμβουλευτικές οδηγίες και κατευθύνσεις που δίνει η Ε.Ε., καθώς και τις τάσεις που υπάρχουν παγκοσμίως όσον αφορά στους τομείς της πολιτιστικής κληρονομιάς και του καινοτόμου σχεδιασμού και τη σχέση τους με την ταυτότητα των πόλεων και την τουριστική και οικονομική τους ανάπτυξη, προχωρούμε στη διατύπωση ενός πλαισίου δράσεων και προτάσεων. Οι δράσεις – προτάσεις αποσκοπούν στη δημιουργία μιας πολιτικής προστασίας και διατήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς σε συνδυασμό με την αναζήτηση νέων πολιτιστικών-αρχιτεκτονικών πόρων και την προώθηση του καινοτόμου σχεδιασμού του αστικού χώρου. Οι σύγχρονες ευρωπαϊκές πόλεις καλούνται να ακολουθήσουν ως συμβουλευτικό οδηγό την πρότασή μας ώστε να μπορούν να σταθούν στο σημερινό ιδιαίτερα ανταγωνιστικό παγκόσμιο περιβάλλον.

7.2. Πλαίσιο Δράσης και Προτάσεις

- ✦ **Δράση 1:** Δημιουργία Δικτύων Συνεργασίας με Άλλες Πόλεις με Αξιόλογα Ιστορικά και Θετικά Αποτελέσματα από Αξιοποίηση του Πολιτιστικού Πλούτου.

Στο χώρο της Ε.Ε. υπάρχουν έθνη με σημαντική ιστορική παράδοση, αξιόλογη πολιτιστική κληρονομιά και σημαντικά έργα καινοτόμου σχεδιασμού. Σε αρκετές περιπτώσεις χωρών έγινε από πολύ νωρίς συνείδηση η ανάγκη για διατήρηση, αξιοποίηση και προστασία των πολιτιστικών πόρων και δημιουργία νέων πολιτιστικών μορφών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πολιτικών και

νομοθεσίας, που δύναται να αποτελέσουν το υπόβαθρο για την εφαρμογή παρόμοιων πολιτικών και σε άλλες χώρες.

Με τέτοιες χώρες – όπως παραδείγματος χάριν η Γαλλία και η Αγγλία – θα μπορούσε η Ελλάδα να επιχειρήσει τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας. Τα δίκτυα αυτά θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν την ανταλλαγή εμπειριών και γνώσεων, έρευνας και κατάλληλων τεχνολογιών.

↓ **Δράση 2:** Δημιουργία Πολιτιστικών Διαδρομών.

Ακολουθώντας το παράδειγμα άλλων χωρών με αξιόλογη πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά, αλλά και έργα καινοτόμου σχεδιασμού (λ.χ. Γαλλία – Παρίσι, Ισπανία – Βαρκελώνη), και παρατηρώντας ότι στην περιοχή της Αθήνας δεν έχει υλοποιηθεί έως σήμερα κάποια πολιτιστική διαδρομή για επίσκεψη σε αξιόλογους χώρους και κτίρια της Αθήνας, προτείνουμε τη δημιουργία τριών πολιτιστικών γραμμών στο κέντρο, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας.

1^η διαδρομή (πεζοδρομημένη)

Η πρώτη διαδρομή που προτείνουμε αφορά ένα δίκτυο πεζοδρόμων το οποίο θα μπορεί να χρησιμοποιεί ο χρήστης για μια βόλτα στο ιστορικό κέντρο της πόλης. Ο επισκέπτης θα έχει τη δυνατότητα να συναντήσει τους εξής χώρους – μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς:

Λόφος Φιλοπάππου – Πνύκα

Ακρόπολη – Παρθενώνας

Αρχαία και Ρωμαϊκή Αγορά

Θησείο

Κεραμεικός

Μοναστηράκι

Πλάκα

Πλατεία Συντάγματος

Κατά την περιήγησή του στη γραμμή 1, ο χρήστης, θα μπορεί να αλλάξει γραμμή και να μεταβεί στη γραμμή 2 και μέσω εκείνης στην 3, γραμμές στις οποίες θα αναφερθούμε αμέσως παρακάτω και αποτελούν λεωφορειογραμμές.

2^η διαδρομή (λεωφορειογραμμή)

Η δεύτερη διαδρομή έχει δύο κομβικά σημεία με την πρώτη. Το πρώτο βρίσκεται κάτω από την Ακρόπολη, κοντά στο Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως και το δεύτερο πάνω από την Πλατεία Συντάγματος, ενώ με το λεωφορείο ακολουθεί την εξής διαδρομή:

Ακρόπολη

Στόλοι Ολυμπίου Διός

Ζάππειο

Πλατεία Συντάγματος

Ομόνοια

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

3^η διαδρομή (λεωφορειογραμμή)

Τέλος, η τρίτη γραμμή ενδιαφέρει τους επισκέπτες που θέλουν δουν από κοντά τα έργα καινοτόμου σχεδιασμού που δημιουργήθηκαν για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Η γραμμή αυτή έχει δύο εσωτερικές διαδρομές οι οποίες καταλήγουν αφενός στο Ολυμπιακό Χωριό και αφετέρου στο Φαληρικό Δέλτα. Επίσης, διαθέτει ένα κομβικό σημείο με τη δεύτερη πολιτιστική διαδρομή στην πλατεία Ομονοίας. Ο επισκέπτης, δηλαδή, θα μπορεί να επισκεφθεί τα εξής:

Ολυμπιακό χωριό

ΟΑΚΑ

Ολυμπιακό Γυμναστήριο Γαλατσίου

Φαληρικό Δέλτα

Ολυμπιακό Κέντρο Ιστιοπλοΐας Αγ. Κοσμά

Ολυμπιακό Κέντρο Βουλιαγμένης

Ακολουθώντας την πρώτη εσωτερική διαδρομή:

Ολυμπιακό Κωπηλατοδρόμιο Σχοινιά

Ολυμπιακό Γυμναστήριο Πυγμαχίας Περιστερίου

Στάδιο Καραϊσκάκη

Η τη δεύτερη εσωτερική διαδρομή:

Ολυμπιακό Συγκρότημα Γουδίου

Παναθηναϊκό Στάδιο

Τα παραπάνω φαίνονται στους χάρτες 7.2.1. και 7.2.2. που ακολουθούν.

Χάρτης 7.2.1. Πολιτιστικές διαδρομές 1 & 2

Χάρτης 7.2.2. Πολιτιστικές διαδρομές 3.1. και 3.2.

↓ **Δράση 3:** Διαχείριση της Πολιτιστικής και Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς και του Καινοτόμου Σχεδιασμού με βάση την Αειφόρο Ανάπτυξη

Η μακροχρόνια και συνεπώς βιώσιμη ανάπτυξη δεν απαιτεί μόνο σεβασμό στο περιβάλλον αλλά και στις μελλοντικές γενιές. Οι αρμόδιοι φορείς και οργανισμοί, έχοντας ως βάση την αρχή αυτή, θα πρέπει να κινηθούν κατάλληλα για τη διαχείριση της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς καθώς και των έργων καινοτόμου σχεδιασμού.

Η αειφόρος ανάπτυξη των πόλεων προσφέρει πολλές ευκαιρίες, ώστε «να σκεπτόμαστε παγκόσμια και να ενεργούμε τοπικά». Στις διασκέψεις των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο και στην Κωνσταντινούπολη (Habitat II) διατυπώθηκαν μέτρα παγκόσμιου ισχύος, τα οποία θα πρέπει να εφαρμόζονται σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Το θέμα αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη από τις κοινοτικές πολιτικές και από όλα τα κράτη μέλη. Αυτές οι επιλογές πολιτικής συνδέονται με την Ατζέντα 21 και με την Ατζέντα Habitat. (ΣΑΚΧ, 1999)

↓ **Δράση 4:** Δημιουργία Κατάλληλων Φορέων Αξιοποίησης και Διαχείρισης των Πολιτιστικών Πόρων της Χώρας.

Προκειμένου να εφαρμοστεί μια ορθή και ολοκληρωμένη πολιτική και να μπορέσουν να υλοποιηθούν τα πλαίσια – δράσεις που προτείνουμε στον τομέα του Πολιτισμού, κρίνουμε σκόπιμη τη σύσταση ενός Πολιτιστικού Οργανισμού σε Περιφερειακό Επίπεδο.

Ο Πολιτιστικός αυτός Οργανισμός προβλέπεται να συνεργάζεται στενά και να αλληλεπιδρά με τους υφιστάμενους Πολιτιστικούς Φορείς του Π.Σ. Πρωτεύουσας (λόγου χάριν Εφορείες Αρχαιοτήτων και λοιπές υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού). Η χρηματοδότηση του Οργανισμού θα γίνεται από κρατικές επιχορηγήσεις, ενώ ένα άλλο ποσοστό θα καλύπτεται από ιδιωτικές πρωτοβουλίες.

↓ **Δράση 5:** Παροχή Κινήτρων για τη Διατήρηση και Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Δημιουργία Νέων Χώρων Καινοτόμου Σχεδιασμού.

Η δράση αυτή περιλαμβάνει την παροχή οικονομικών κινήτρων προς ιδιώτες που έχουν στην κατοχή τους κτίρια, οικόπεδα, ή και αντικείμενα πολιτιστικής αξίας (π.χ. συλλογές κλπ.) και η σωστή αξιοποίηση και προβολή τους προς το ευρύτερο κοινό θα συμβάλλει στην αύξηση του πολιτιστικού αποθέματος.

- ◆ **Δράση 6:** Διαφήμιση και Προβολή της Πόλης με διάφορα μέσα, λόγου χάριν με τη βοήθεια του διαδικτύου (Internet) καθώς και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ), συνεργασία με σημαντικά καλλιτεχνικά πρόσωπα που έχουν σημαντικό ρόλο στη ζωή της πόλης

Στη σύγχρονη εποχή η χρήση των ΜΜΕ και του διαδικτύου από ολόένα και μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων, τα έχει καταστήσει πανίσχυρα μέσα διάδοσης πληροφοριών και ενημέρωσης. Η σωστή προβολή του πολιτιστικού πλούτου της Αθήνας, με τη βοήθεια των προαναφερθέντων μέσων, θα συμβάλλει σημαντικά στην καλύτερη ενημέρωση τόσο του εγχώριου πληθυσμού (βλ. δράση 9) όσο και των κατοίκων παγκοσμίως, το οποίο θα έχει ως αποτέλεσμα την έλκυση τουριστών (βλ. δράση 7).

- ◆ **Δράση 7:** Έλκυση Υψηλής Ποιότητας Πολιτιστικού Τουρισμού

Το πειστικότερο επιχείρημα υπέρ της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι το οικονομικό της δυναμικό. Εκ πρώτης όψεως, φαίνεται ότι το δυναμικό αυτό έγκειται κυρίως στην τουριστική της θελκτικότητα.

([http://www.ambafrancegr.org/GREC/IMAGES%20DE%20LA%20FRANCE/FICHE S/conservation-patrimoine.doc](http://www.ambafrancegr.org/GREC/IMAGES%20DE%20LA%20FRANCE/FICHE%20S/conservation-patrimoine.doc))

Πραγματικά, από τη στιγμή που ο τουρισμός γίνεται κυρίαρχη δραστηριότητα, αποδεικνύεται ασύμβατος με τη διατήρηση της καθημερινής ζωής. Είναι μακρύς ο κατάλογος των "γραφικών" χωριών που κατοικούνται συμβατικά μόνο για δυο μήνες το χρόνο, ή των παλαιών κέντρων όπου οι κατοικίες αδειάζουν επειδή η υπερβολική παρουσία τουριστών την ημέρα και κυρίως ο θόρυβος της καλοκαιρινής νύχτας τις καθιστούν ακατάλληλες για κατοίκηση. Μια πολιτιστική κληρονομιά που δεν χρησιμοποιείται καθημερινά από τους νόμιμους κληρονόμους της χάνει τα

χαρακτηριστικά της. Μια πόλη μουσείο δεν είναι πόλη που μπορεί να κατοικηθεί.
(<http://www.ambafrancegr.org/GREC/IMAGES%20DE%20LA%20FRANCE/FICHE/S/conservation-patrimoine.doc>)

Χωρίς να αρνηθούμε τη σημασία και το ενδιαφέρον του πολιτιστικού τουρισμού είναι λοιπόν απαραίτητο να τον διατηρήσουμε στο επίπεδο μιας συμπληρωματικής δραστηριότητας, ενταγμένης σε μια δραστήρια πολιτική της πόλης που διατηρεί και αξιοποιεί την πολιτιστική της κληρονομιά κατά πρώτο λόγο προς όφελος των κατοίκων της, για την ευχαρίστηση και την ποιότητα της καθημερινής τους ζωής και για τη νόμιμη υπερηφάνεια τους να είναι οι κάτοχοι μιας τέτοιας κληρονομιάς. Η οικονομική αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς εντάσσεται φυσιολογικά στο πλαίσιο της συνειδητοποίησης της αληθινής της "αξίας" και όχι στην εμπορική της εκμετάλλευση.

(<http://www.ambafrancegr.org/GREC/IMAGES%20DE%20LA%20FRANCE/FICHE/S/conservation-patrimoine.doc>)

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα, αυτό που επιθυμούμε για την περίπτωση της Αθήνας είναι είναι η προσέλκυση τουριστών που θα έχουν επίγνωση της σπουδαιότητας της ιστορίας της, το οποίο θα συνεπάγεται σεβασμό στους χώρους ιστορικής παράδοσης.

↓ **Δράση 8:** Ενίσχυση της Ταυτότητας των Αθηναίων

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των κατοίκων της Αθήνας είναι ότι προέρχονται από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, ενώ σχετικά λίγοι είναι εκείνοι που κατάγονται από την Αθήνα. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι η πρωτεύουσα προσφέρει πολλές ευκαιρίες για θέσεις εργασίας για τους νέους. Αναμφισβήτητο είναι, επίσης, το γεγονός ότι η Αθήνα έχει εξοντωτικούς ρυθμούς και το αστικό περιβάλλον δε βρίσκεται σε πολύ καλή κατάσταση. Συγκεκριμένα, δίνεται η εντύπωση ότι πολλοί Αθηναίοι δεν νιώθουν Αθηναίοι. Ενώ ζουν, εργάζονται και μεγαλώνουν τις οικογένειές τους στην πρωτεύουσα αναζητούν πάντα τις ρίζες τους και σε συζητήσεις δηλώνουν τον τόπο καταγωγής τους. Παράλληλα, σε κάθε ευκαιρία (π.χ. άδειες, Σαββατοκύριακα κλπ.) σπεύδουν να «δραπετεύσουν» από την πρωτεύουσα προς αναζήτηση ενός περισσότερο ήσυχου και αποφορτισμένου περιβάλλοντος, το οποίο,

συνήθως, είναι και ο τόπος καταγωγής τους. Τα παραπάνω συνιστούν ένα φαύλο κύκλο, με αποτέλεσμα οι Αθηναίοι να μην αγαπούν την πόλη τους και να μην καταβάλλουν τις απαραίτητες προσπάθειες εξυγίανσης της. Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι σήμερα οι Αθηναίοι πολίτες περνούν μια κρίση ταυτότητας.

Η κατάσταση αυτή, επειδή ακριβώς αποτελεί έναν φαύλο κύκλο, θα μπορούσε να αρθεί με τη βοήθεια του κράτους. Θα έπρεπε, λοιπόν, το κράτος σε πρώτη βάση να διενεργήσει μια σοβαρή προσπάθεια πολεοδομικής ανασυγκρότησης, αρχιτεκτονικής εξυγίανσης και χωροταξικού σχεδιασμού, έτσι ώστε η Αθήνα (και φυσικά το πολεοδομικό συγκρότημα πρωτεύουσας) να γίνει πιο φιλική προς τους κατοίκους της και να συνδυάσει τα πολλά πλεονεκτήματα που διαθέτει σαν πόλη (ευκαιρίες για εύρεση εργασίας για τους νέους, παροχή υπηρεσιών κλπ.) με ένα βιώσιμο και ασφαλές δομημένο περιβάλλον. Με την καλύτερευση της υπάρχουσας κατάστασης, ο πολίτης αμέσως θα ένιωθε πιο «περήφανος» για την πόλη του και η κατάσταση θα μπορούσε σιγά σιγά να αντιστραφεί.

↓ **Δράση 9:** Ενημέρωση και Πληροφόρηση των Πολιτών για Ευαισθητοποίηση σε Θέματα Σχετικά με την Πολιτιστική Κληρονομιά

Μέσω της δράσης αυτής, το κράτος καλείται να προχωρήσει στην ενημέρωση του πληθυσμού. Αυτό θα μπορούσε να γίνει με τη διοργάνωση εκδηλώσεων ενημέρωσης πάνω στα συγκεκριμένα ζητήματα ή και ακόμα ενημέρωση στα σχολεία των μαθητών, έτσι ώστε να καλλιεργείται πολιτιστική συνείδηση από τις μικρές ηλικίες.

↓ **Δράση 10:** Καθιέρωση Συμμετοχής σε Διαγωνισμούς και Νέων Μηχανικών

Τη δράση αυτή την προτείνουμε έχοντας ως παράδειγμα τη νομοθεσία που ισχύει στη Γαλλία και αφορά στη συμμετοχή σε αρχιτεκτονικούς και λοιπά διαγωνισμούς νέων μηχανικών. Σύμφωνα με τη νομοθεσία αυτή, κάθε απόφοιτος μηχανικός, ανεξαρτήτως της επαγγελματικής του εμπειρίας και καταξίωσης, μπορεί να υποβάλλει την πρότασή του σε διαγωνισμούς που προκηρύσσει το κράτος. Αντιθέτως, άτυπα τουλάχιστον, στην Ελλάδα κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό. Με την πρόταση αυτή δίνεται η ευκαιρία, τόσο στους νέους μηχανικούς να υλοποιήσουν τις

πρωτοπόρες ιδέες τους, όσο και στο κράτος να τις «εκμεταλλευτεί», έτσι ώστε να δημιουργηθούν έργα καινοτόμου σχεδιασμού ή και να εμπλουτιστούν οι μέθοδοι διατήρησης της υπάρχουσας πολιτιστικής κληρονομιάς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Βρουβλιάνη Δ., Γούνη Β., Δήμου Μ., Καραμπούκαλου Α., Λαγούδης Γ., Λαλουδάκης Κ., Λυμπέρης Λ., Μαρογιάννη Ν., Νασιοπούλου Ι., Πασχαλίδου Μ., Πέππα Κ., Σάκκης Γ., Τσιαρτσιώνη Θ., Τσιώνης Δ., (2004), Εργασία Εξαμήνου με Θέμα: 'Συντακτική ανάλυση της ευρύτερης περιοχής της Πρωτεύουσας', Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος
- Γοποδίνη, Α., (2000), 'Ο Ανταγωνισμός των Ευρωπαϊκών Πόλεων και οι «Νέες Χρήσεις» του Αστικού Σχεδιασμού: Μια Πρόκληση για τις Ελληνικές Πόλεις', στο *Δεκαεπτά Κείμενα: Για τον Σχεδιασμό, τις Πόλεις και την Ανάπτυξη*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος
- Δέφνερ, Α., (1996/1997), 'Πολιτιστικός Τουρισμός και Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου: Η Επίδραση στις Λειτουργίες των Πόλεων', στο βιβλίο των Οικονόμου, Δ., Πετράκος, Γ., (1999), *Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας Gutenberg, σσ. 26-7, Βόλος
- Δέφνερ, Α., (1996/1997), 'Πολιτιστική Διάσταση της Περιφερειακής Ανάπτυξης', Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος
- Δέφνερ, Α., Σημειώσεις μαθήματος: *Πολεοδομία V: Στρατηγικές Αστικής Ανάπτυξης*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1999β), 'Η Ευρώπη των Πόλεων: Κοινοτικές Δράσεις σε Αστικό Περιβάλλον', Βρυξέλλες
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (1999), 'Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου', Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο 1999
- Κοσμόπουλος, Π. (επιμ.) Canter, D., (1988), *Περιβαλλοντική Ψυχολογία*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη
- Κοσμόπουλος, Π. (επιμ.) Canter, D., (1990), *Ψυχολογία και Αρχιτεκτονική*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη

- Μαλούτας, Θ., (2000), *Κοινωνικός και Οικονομικός Άτλας της Ελλάδας. Τόμος 1ος: Οι Πόλεις*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Αθήνα – Βόλος
- Μούσης, Ν., (2003), Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Νικολαΐδου, Σ., (1993), *Η Κοινωνική Οργάνωση του Αστικού Χώρου*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Σημαιοφορίδης, Υ., (1998), *Η Ελληνική Πόλη και οι Νέες Αστικές Συνθήκες*, Linora, Αθήνα
- Τραυλός, Ι., (1993), *Πολεοδομική Εξέλιξις των Αθηνών*, Εκδόσεις ΚΑΠΟΝ, Β' Έκδοση, Αθήνα
- Χατζηαντωνίου, Δ., (2003), 'Χωρική και Μορφολογική Διάσταση της Ταυτότητας του Τόπου: Η Περίπτωση της Θεσσαλονίκης', Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος
- Σημαιοφορίδης, Γ., Παλλαντίδου, Λ. (επιμ.) Le Corbusier, (1987), *Η Χάρτα των Αθηνών*, Αθήνα: Άγρα
- Smith, A. D., (1991/2000), *Εθνική Ταυτότητα*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα

Ξενόγλωσση

- Adam, B. and Allan, S., (1995), *Theorizing Culture: An Interdisciplinary Critique after Postmodernism*, UCL Press, London
- Agnew, J., (1987), *The United States in the World Economy*, Cambridge University Press, Cambridge
- Ahmad, A., (1992), *In Theory: Classes, Nations, Literatures*, Verso, London
- Ashworth, G. J., (1998), 'The Conserved European City as Cultural Symbol', the meaning of the text in: B. Graham (ed.), *Modern Europe. Place, Culture, Identity*, pp. 261-286, London: Arnold
- Ashworth, G. and Howard, P., (1999), *European Heritage Planning and Management*, Exeter Intellect
- Ashworth, G. J. and Larkham, P. J., (1994) (eds), *Building a New Heritage: Tourism, Culture and Identity in the New Europe*, London: Routledge
- Ashworth, G. J. and Tunbridge, J. E., (1990), *The Tourist – Historic City*, London: Belhaven
- Auge, M., (1992), *Non – Lieux. Introduction a une Anthropologie de la Surmodernite*, Paris: Seuil
- Blanco, M. (ed.), (2001), *Santiago Calatrava*, (Thessaloniki: Ramos and Generalitat Valenciana), (in Spanish and Greek)
- Boerwinkel, H. J. W., (1995), 'Management of Recreation and Tourist Behaviour at Different Spatial Levels', in G. J. Ashworth and A. G. J. Dietworst (eds.), *Tourist and Spatial Transformations – Implications for Policy and Planning*, pp. 241-263, UK: CAB International, Wallingford
- Boyle, M. and Rogerson, R. J., (2001), 'Power, Discourses and City Trajectories', in: R. Paddison (ed.), *Handbook of Urban Studies*, pp. 402-416, London: Sage
- Bromley, D. B., (1966), *Psychology of Human Ageing*, Harmondsworth, Penguin
- Brotchie, J. et al., (1995), *Cities in Competition: Productive and Sustainable Cities for the 21st Century*, Longman, Australia, Melbourne
- Calatrava, S., (2001), 'A Presentation of Major Design Projects', Deliberate at School of Engineering, Aristotle University of Thessaloniki, Greece, 25 November
- Casey, E. S., (1998), *The Fate of Place: A Philosophical History*, University of California Press, Berkeley

- Castells, M., (1993), 'European Cities, the Informational Society, and the Global Economy', *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 84, reprinted in *New Left Review*, 1994
- Cohen, A., P., Katsuyoshi, F. (1993), *Humanising the City?: Social Contexts of Urban Life at the Turn of the Millennium*, *Edinburgh University Press*, Edinburgh
- Commission of the European Communities, (1992), 'Urbanisation and the Function of Cities in the European Community', *Regional Development Studies*, 4 (Bussels: Commission of the European Communities)
- Cox, K., (1995), 'Globalization, Competition and the Politics of Local Economic Development', *Urban Studies*, 32, pp. 213-224
- Cravatte, H., (1997), *Introduction. Historic Town Centers in the Development of Present Day Towns*, Strasbourg: Council of Europe
- Cresswell, T., (2004), *Place: A Short Introduction*, Blackwell Publishing, Australia
- Davies T., (1993), 'Copenhagen as "Cultural Capital of Europe", 1996', στο Παρπαίρης, Α., (2004-2005), *Σημειώσεις για το μάθημα Χωροταξία IV – Στρατηγική Χωροταξία*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος
- De Kadt, E. (ed.), (1980), *Tourism: Passport to Development?*, Oxford University Press, New York
- Dhareshwar, V., (1989), *Toward a Narrative Epistemology of the Post-Colonial Predicament*, *Inscriptions*
- Duffy, H., (1995), *Competitive Cities: Succeeding in the Global Economy*, Spon, London
- Featherstone, M., (1991), *Consumer Culture and Postmodernism*, Sage, London
- Gospodini, A., (2001), 'Urban Design, Urban Space Morphology, Urban Tourism: An Emerging New Paradigm Concerning their Relationship', *European Planning Studies*, Vol. 9, No. 1
- Gospodini, A., (2002), 'European Cities in Competition and the New "Uses" of Urban Design', *Journal of Urban Design*, Vol. 7, No. 1
- Gospodini, A., (2004), 'Urban Space Morphology and Place Identity in European Cities; Built Heritage and Innovative Design', *Journal of Urban Design*, Vol. 9, No. 2
- Gospodini, A. & Loukissas, Ph., (1998), 'Sustainable Tourism Development of Chora of Myconos: Controlling the Abuse of Public Open Space and the Aesthetic

- Pollution of the Edifices', Paper Publication in the Proceedings of the Congress (Sustainable Development on the Island), Rhodes, 1998, Greece
- Hall, S., (1990), 'Cultural Identity and Diaspora', in J. Rutherford (ed.), *Identity*, Lawrence & Wishart, London
- Hall, S. and Du Gay, P., (1996), *Questions of Cultural Identity*, Thousand Oaks: Sage London
- Hall, P. and Pfeiffer, U., (2000), 'Urban Future 21. A Global Agenda for Twenty-First Century Cities', London; New York: EFN Spon
- Harvey, D., (2000), *Spaces of Hope*, University of California Press, Berkeley
- Herbert, D. T. (ed.), (1995), *Heritage, Tourism and Society*, London: Mansell
- Hillier, B., (1996), *Space Is the Machine*, Cambridge University Press, Cambridge
- Hillier, B. et al., (1993), 'Natural Movement: or, Configuration and Attraction in Urban Pedestrian Movement', *Environment and Planning B: Planning and Design* 20, 29-66
- Hillier, B. & Hanson, J., (1984), *The Social Logic of Space*, Cambridge University Press, Cambridge
- Howard, P., (2003), *Heritage Management, Interpretation, Identity*, New York: Continuum
- Hutt, C., (1973), *Males and Females*, Harmondworth, Penguin
- Ittelson, W. H. (ed.), (1973), *Environment and Cognition*, Seminar Press, New York
- Jehnsen-Butler et al., (1997), *European Cities in Competition*, Aldershot: Asgate
- Kantor, P., (1987), 'The Dependent City: The Changing Political Economy of Urban Economic Development in the United States', *Urban Affairs Quarterly* 22, 493-520
- Kellner, D., (1992), 'Popular Culture and Constructing Postmodern Identities', in Scott Lasch and Jonathan Friedman (eds), *Modernity and Identity*, Basil Blackwell, Oxford
- Lefebvre, H., (1991), *The Production of Place*, Blackwell, Oxford, UK
- Lippard, L., (1997), *The Lure of the Local: Senses of Place in a Multicultural Society*, The New Press, New York
- Lowenthal, D., (1985), *The Past is a Foreign Country*, New York: Cambridge University Press, Cambridge
- Lynch, K., (1960), *The Image of the City*, Cambridge Mass, MIT Press

- Lynch, K., (1981/1986), *Good City Form*, Cambridge, Massachusetts and London, MIT Press
- Lynch, K., (1990), *City Sense and City Design*, London, MIT Press
- Masser, I., Sviden, O. and Wegener, M., (1994), 'What New Heritage for which New Europe' in G. J. Ashworth and P. J. Larkham (eds), *Building a new heritage : Tourism, Culture and Identity in the new Europe*, Routledge, London
- Massey, D., (1999), 'Cities in the World', in Massey, D., Allen, J. and Pile, S. (eds.), *City Worlds*, London and New York: Routledge
- Massey, D. and Jess, P., *A Place in the World Places, Cultures, and Globalization*, The Open University, Oxford
- Mc Neil, D. and White, A., (2001), 'The New Urban Economies', in Paddison, R. (ed.), *Handbook of Urban Studies*, London: Sage Publications, 296-308
- Millar, P. (1995), 'Heritage Management for Heritage Tourism' in S. Medlik (ed.), *Managing Tourism*, Butterworth-Heinemann (second edition), Oxford
- Morris, E., (1994), 'Heritage and Culture: A Capital for the New Europe', in: Ashworth, G. J. and Larkham, P. J., (1994) (eds), *Building a New Heritage: Tourism, Culture and Identity in the New Europe*, London: Routledge
- Nuryanti, W., 'Heritage and Postmodern Tourism', Gadjah Mada University, Indonesia
- Orbasli, A., (2000), *Tourists in Historic Towns: Urban Conservation and Heritage Management*, Taylor and Francis Group, London & New York
- Peponis, J. et al., (1989), 'The Spatial Core of Urban Culture', *Akistics* 56 (334/335), 43-55
- Poete, M., (1929), *Introduction a l' Urbanisme. L' Evolution des Villes, la Lecon de l' Antiquite*, Paris: Boivin & Cie
- Prentice, R., (1993), *Tourism and Heritage Attractions*, London: Routledge
- Sommer, R., (1969), *Personal Space: the Behavioral Basis of Design*, New Jersey: Prentice-Hall, Englewood Cliffs
- Sassen, S., (2001), 'Cities in the Global Economy', in handbook of *Urban Studies*, (ed.) R. Paddison, pp.257-282, Sage, London
- Tzonis, A., (1999), *Santiago Calatrava – the Poetics of Movement*, Thames and Hudson, London
- Van Bruggen, C., (1999), *Frank O. Gehry, Guggenheim Museum Bilbao*, Guggenheim Museum Publications, New York

Zukin, S., (1995), *The Cultures of Cities*, Blackwell, Oxford

Διαδικτυακοί τόποι κειμένου

- http://www.kethi.gr/greek/statistika/Asaxolisi/APOGRAFI_01.htm
- www.ana.gr/auto/pages/Dromoi/Plaka.html
- <http://www.culture.gr/2/21/211/21101a/g211aa03.html>
- <http://www.culture.gr/2/21/211/21103a/g211ca01.html>
- http://www.astynet.gr/intervention_detail.asp?e_mod_bot_cat_id=34
- <http://www.forthnet.gr/templates/viewcontentRmArt.aspx?p=104329>
- <http://www.forthnet.gr/templates/viewcontentRmArt.aspx?p=104325>
- <http://www.p-faliro.gr/olympic/erga.html>
- <http://www.ametro.gr>
- <http://www.oke.gr/greek/gnomi72.htm>
- http://www.ekep.gr/guidance/ellada_2.asp
- <http://www.3kps.gr/Index2.htm>
- http://www.ktirio.gr/gr/dynoP/articles/arthra_det.asp?KATEGORY_CODE=1&ARTHRO_NAME=76-35.TXT
- <http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvb/l29006.htm>
- <http://europa.eu.int/hellas/5news/5.6press161203a.htm>
- <http://www.ambafrancegr.org/GREC/IMAGES%20DE%20LA%20FRANCE/FICHES/conservation-patrimoine.doc>

Διαδικτυακοί τόποι φωτογραφιών

- http://www.apn.gr/images/TN_PR_VARVAKIOS-AGORA_THEODOROU8.JPG
- <http://www.athensnews.gr/data/D2004/D1217/1bu17b.jpg>
- <http://users.utu.fi/hansav/kreikka/kolonaki.jpg>
- <http://www.amb-grece.fr/images/kolonaki.gif>
- <http://www.magicaljourneys.com/Athens/athens-discover-omania.html>

Πλάκα

- <http://dan666.webbuilder02.hostbasket.com/images/albums/Athens%202004%20Olympics/ath%20J0%2004%20plaka.JPG>
- <http://www.holidays-to-greece.com/images/plaka%20cafe.jpg>
- <http://www.athensguide.com/lysacratus.JPG>

Πεζόδρομος Δ. Αρεοπαγίτου

- <http://www.tomi.gr/gr/prasino/erga/areopagitou/areopagitou.jpg>
- <http://www.tomi.gr/gr/prasino/erga/areopagitou/areopag3.jpg>

Αρχαία Αγορά

- <http://www.athensguide.de/gr/capital/history/images/42116-01.jpg>

Κεραμεικός

- <http://culture.gr/2/21/211/21103a/g211ca01.html>
- http://www.orama-opera.gr/gr/keramikos_prin.php

Πλατεία Συντάγματος

- http://www.culture2000.tee.gr/ATHENS/COMMON/BUILD_PHOTOS/1803.jpg

- http://www.zoulias.com/squares/syntagma_nera.jpg
- <http://www.athensinfoguide.com/gr/walk1.htm>

ΟΑΚΑ

- <http://www.athens.olympic.org/el/ceremonyImgallery/redirect>
- <http://photos.expansvs.us/photos/i/f/f104995023.jpg>
- http://www.fantasyfacup.com/matthew/athens2004/oaka_walkway.jpg
- http://www.yanous.com/pratique/tourisme/img/Athenes/Complexe_Oaka.jpg

Φαληρικό Δέλτα

- http://www.worldstadiums.com/stadium_pictures/europe/greece/athens_sports_pavillion1.jpg

Ολυμπιακό Γυμναστήριο Γαλατσίου

- <http://www.inder.co.cu/indernet/daei/portal/grecia/instalaciones%20atenas/Galatsi.3d.jpg>

Μετρό

- <http://www.ametro.gr/#>

Τραμ

- <http://linuxweb.internet.gr/tramsa/html/gr/oxima.php?id=1>
- <http://www.all-athens.com/images/atram.jpg>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το ερωτηματολόγιο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

1^η Ερώτηση: Ποια από τα κτίρια και τους ελεύθερους χώρους που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο, πιστεύετε ότι δημιουργούν ένα πολύ αξιόλογο ή μοναδικό αστικό τοπίο στην Αθήνα? Ποιο από όλα νομίζετε ότι είναι το καλύτερο και γιατί?

1	Πλάκα	
2	ΟΑΚΑ (στο Μαρούσι)	
3	Οδός Διονυσίου Αρεοπαγίτου	
4	Ανάπλαση θαλασσίου μετώπου στο Φαληρικό Δέλτα	
5	Αρχαία Αγορά	
6	Ολυμπιακό γυμναστήριο (στο Γαλάτσι)	
7	Κεραμικός	
8	Μετρό – σταθμοί	
9	Πλατεία Συντάγματος	
10	Τραμ – οχήματα	

2^η Ερώτηση: Ποια από τα κτίρια και τους ελεύθερους χώρους που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο, δημιουργούν σε σας την αίσθηση ότι ο χώρος κατά κάποιο τρόπο σας ανήκει ή σας αντιπροσωπεύει? Ποιο από όλα σας αντιπροσωπεύει και γιατί?

1	Πλάκα	
2	ΟΑΚΑ (στο Μαρούσι)	
3	Οδός Διονυσίου Αρεοπαγίτου	
4	Ανάπλαση θαλασσίου μετώπου στο Φαληρικό Δέλτα	
5	Αρχαία Αγορά	
6	Ολυμπιακό γυμναστήριο (στο Γαλάτσι)	
7	Κεραμικός	
8	Μετρό – σταθμοί	
9	Πλατεία Συντάγματος	
10	Τραμ – οχήματα	

3^η Ερώτηση: Ως κάτοικος της Αθήνας, ποια από τα κτίρια και τους ελεύθερους χώρους που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο, σας κάνουν να νιώθετε αστική υπερηφάνεια και πιστεύετε ότι θα συμβάλουν στην οικονομική/τουριστική ανάπτυξη της Αθήνας? Ποιο από όλα σας αντιπροσωπεύει και γιατί?

1	Πλάκα	
2	ΟΑΚΑ (στο Μαρούσι)	
3	Οδός Διονυσίου Αρεοπαγίτου	
4	Ανάπλαση θαλασσίου μετώπου στο Φαληρικό Δέλτα	
5	Αρχαία Αγορά	
6	Ολυμπιακό γυμναστήριο (στο Γαλάτσι)	
7	Κεραμικός	
8	Μετρό – σταθμοί	
9	Πλατεία Συντάγματος	
10	Τραμ – οχήματα	

Φωτογραφίες

Κολωνάκι

Πηγή:<http://www.yanous.com/pratique/tourisme/img/Athenes/Kolonaki.jpg>

Πηγή:http://images.google.com.gr/imgres?imgurl=http://www.zoulias.com/squares/kolonaki_general.ipg&imgrefurl=http://www.zoulias.com/squares/kolonaki_general.html&h=406&w=600&sz=49&tbnid=MgEBA1hZ-wgJ:&tbnh=89&tbnw=133&hl=el&start=30&prev=/images%3Fq%3Dkolonaki%26start%3D20%26svnum%3D10%26hl%3Del%26lr%3D%26sa%3DN

Πλάκα

Πηγή:<http://www.faliraki-info.com/athens/images/plaka-athens.jpg>

Πηγή:<http://kennykemp.com/images/Travel/Middle%20East/Greece%20Plaka.jpg>

Πηγή: www.athensguide.org/plaka-stena.jpg

Πηγή: www.greece-athens.com/gallery_images/131.jpg

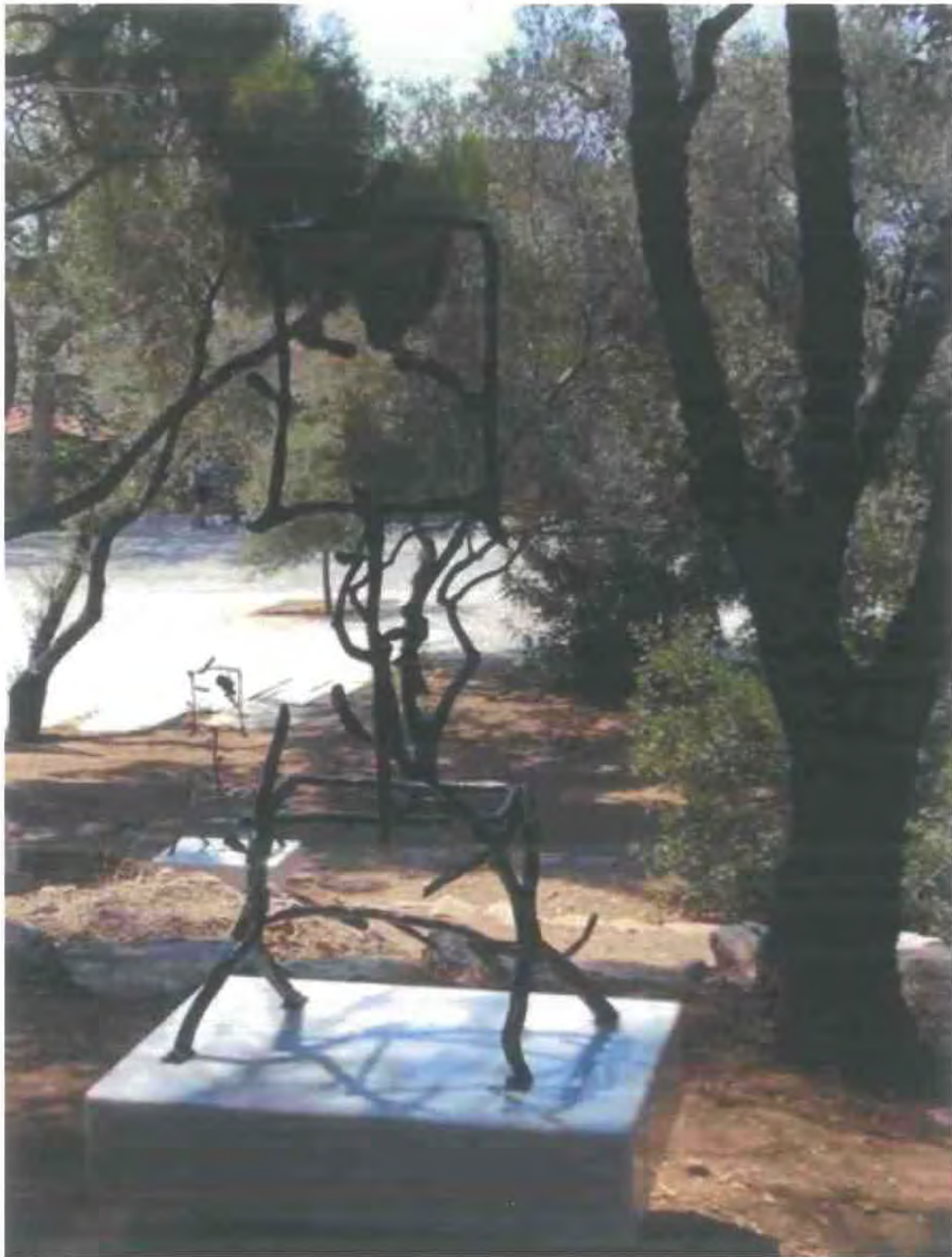

Πηγή: <http://www.ece.ubc.ca/~kambiza/images/greece/Plaka1.jpg>

Πηγή: <http://www.avahotel.gr/images/Plaka.12.jpg>

Οδός Διονυσίου Αρεοπαγίτου

Πηγή: <http://www.aica-hellas.org/art2004/a49.jpg>

Πηγή: http://www.astynet.gr/photos/b_KR_Apav.jpg

Αρχαία Αγορά

Πηγή: <http://upl.light.utoronto.ca/trip2003/21.%20Athens/Athens-Ancient%20Agora%20Stoa%20of%20Attalos%20Walkway.jpg>

Πηγή: <http://www.culture.gr/2/21/211/21101m/00/mk01m022.jpg>

Κεραμεικός

Πηγή: <http://e-yliko.sch.gr/Fyyl/Istoria/kerameikos/kerameikos-001.jpg>

Πηγή: <http://e-yliko.sch.gr/Fyvl/Istoria/kerameikos/kerameikos-004.jpg>

Πηγή:
<http://eshop.athens2004.com/athens2004/page/legacv?lang=el&cid=207c50c2c3f69f00VgnVCMserver28130b0aRCRD>

Πλατεία Συντάγματος

Πηγή: http://www.magicaljourneys.com/Athens/athens_syntagma_2.jpg

Πηγή: <http://www.freelancephotographv.gr/EX%202001-V.htm>

Πηγή:

<http://images.google.com/imgres?imgurl=http://www.ana.gr/towards2004en/mega52.jpg&imgrefurl=http://www.ana.gr/towards2004en/towards52.htm&h=266&w=397&sz=27&tbnid=i9OMlGnHzdkJ:&tbnh=80&tbnw=120&hl=el&start=47&prev=/images%3Fq%3DSyntagma%2Bsquare%26start%3D40%26svnum%3D10%26hl%3Del%26lr%3D%26rls%3DDVXA.DVXA:2004-34.DVXA:en%26sa%3DN>

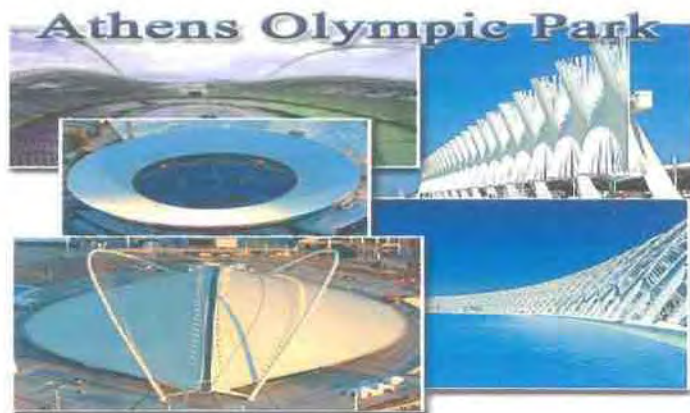

Πηγή: <http://www.theimagegallery.co.uk/images/greece/syndtagma.jpg>

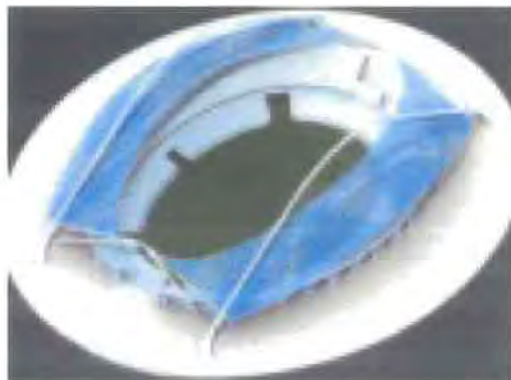

Πηγή: <http://www.greekphotobank.gr/albums/userpics/10001/atiki%200081.jpg>

ΟΑΚΑ

Πηγή: <http://www.athens-today.com/images/oaka-2b.jpg>

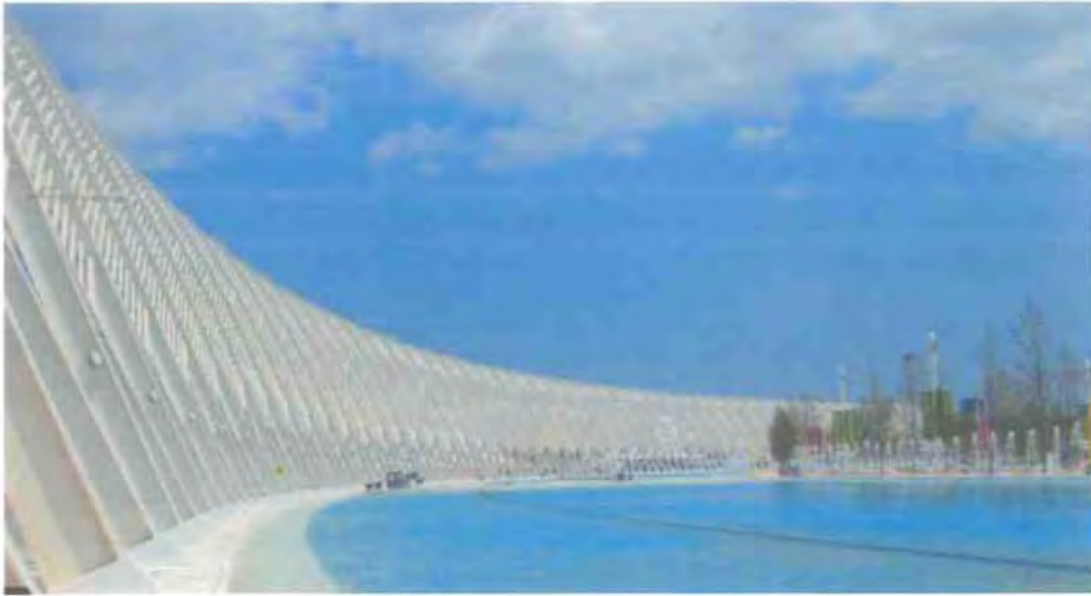
Πηγή: <http://images.google.com/gr/imgres?imgurl=http://users.auth.gr/~lvorgias/OAKA%2520General.jpg&imgrefurl=http://users.auth.gr/~lvorgias/&h=400&w=400&sz=50&tbnid=g45Oq6RnLsJ:&tbnh=120&tbnw=120&hl=el&start=1&prev=/images%3Fq%3DOAKA%26svnum%3D10%26hl%3Del%26lr%3D>

Πηγή: <http://images.google.com.gr/imgres?imgurl=http://users.auth.gr/~lvorgias/OAKA%2520General.jpg&imgrefurl=http://users.auth.gr/~lvorgias/&h=400&w=400&sz=50&tbnid=g45Oq6RnLsJ:&tbnh=120&tbnw=120&hl=el&start=1&prev=/images%3Fq%3DOAKA%26svnum%3D10%26hl%3Del%26lr%3D>

Πηγή: http://www.fantasyfacup.com/matthew/athens2004/oaka_walkway.jpg

Πηγή: <http://www.k3.dion.ne.jp/~mtasaki/AthensOlympics/oaka30.jpg>

Πηγή: <http://www.stadia.gr/oaka/oakaworks34.jpg>

Πηγή: <http://www.aroundgreece.com/images/OAKA-2.jpg>

Πηγή: http://www.olympic.org/common/images/games/athens/v_athens.jpg

Πηγή: <http://www.dpgr.gr/usergalleries/albums/userpics/11148/OAKA-by-night-part2-small.jpg>

Πηγή: http://www.abc.net.au/olympics/2004/galleries/opening1/images/02_rings.jpg

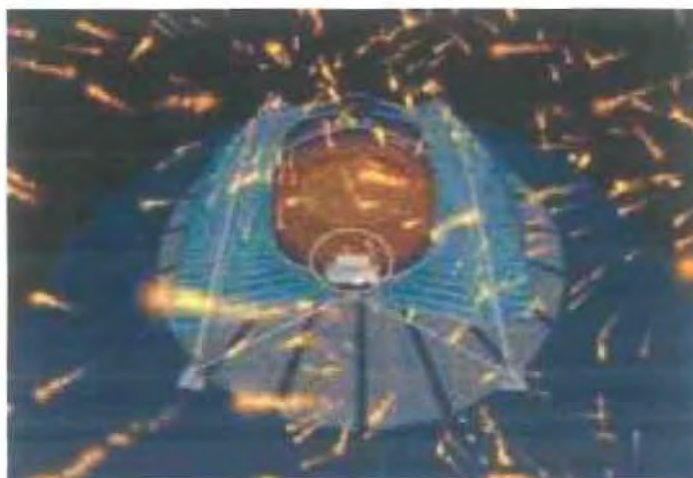
Πηγή: http://www.focusmag.gr/id/files/2048/w_OAKA%20Pool.jpg

Πηγή: <http://photos.expansys.us/photos/i/f/f104995023.jpg>

Πηγή: http://www.sailing.org/isafcal/photos/04_ParaClosing.jpg

Πηγή: <http://www.infinityvisions.com/olympics/show1.jpg>

Μετρό

Πηγή: <http://www.urbanrail.net/eu/ath/syntagma2.jpg>

Πηγή: <http://www.doty.org/travel/greece2001/56metro.jpg>

Τραμ

Πηγή: <http://www.kalimera.gr/jpg/xrhmatisthrio/390/NEWS/Tram.jpg>

Χάρτες Πρότασης (επισκέψιμοι χώροι – κτίρια)

Πνύκα

Πηγή:

http://images.google.gr/imgres?imgurl=http://www.chemie.unibas.ch/~forney/GIF/shots/Pnyka2.gif&imgrefurl=http://www.chemie.unibas.ch/~forney/pictures1b.html&h=203&w=368&sz=65&tbnid=O_9xLtdU2TOJ:&tbnh=65&tbnw=118&hl=el&start=3&prev=/images%3Fq%3Dpnuka%26svnum%3D10%26hl%3Del%26lr%3D

Πηγή:

http://images.google.gr/imgres?imgurl=http://www.okxe.gr/images1/tours/pnyka_hill.jpg&imgrefurl=http://www.okxe.gr/files/opt_tours.htm&h=188&w=352&sz=47&tbnid=IXfuBpKNZ0gJ:&tbnh=61&tbnw=116&hl=el&start=5&prev=/images%3Fq%3Dpnuka%26svnum%3D10%26hl%3Del%26lr%3D

Ακρόπολη – Παρθενώνας

Πηγή:

<http://images.google.gr/imgres?imgurl=http://www.mythologia.8m.com/parthenonas.JPG&imgrefurl=http://www.mythologia.8m.com/athensfoto.html&h=389&w=577&sz=31&tbnid=TYbbBAxpvP4J:&tbnh=88&tbnw=132&hl=el&start=11&prev=/images%3Fq%3D%25CE%2591%25CE%2598%25CE%2597%25CE%259D%25CE%2591%26svnum%3D10%26hl%3Del%26lr%3D%26sa%3DG>

Θησείο

Πηγή: <http://www.theotherpages.org/greece/thisio.ipg>

Πηγή: <http://64.176.92.120/webimg/phidiasimg/th3big.jpg>

Πηγή:
http://www.dk.travelmarket.com/graphics/tomove/greece/main_land/Athens_Thisio.jpg

Μοναστηράκι

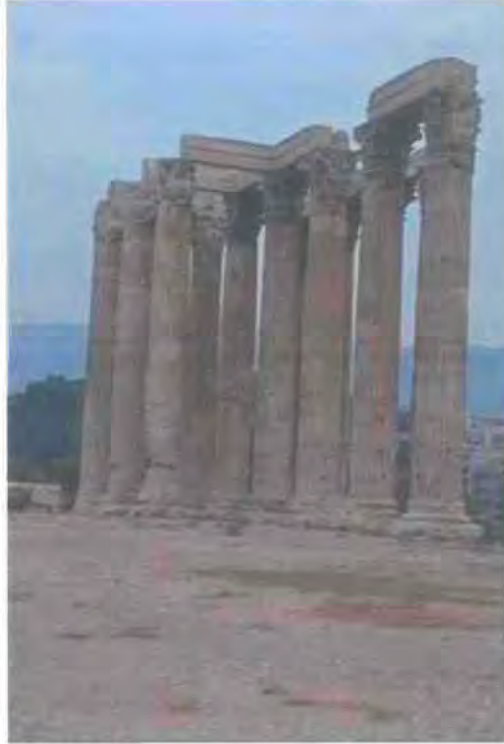

Πηγή: <http://www.faliraki-info.com/athens/images/monastiraki1.jpg>

Πηγή: http://www.greekislands.com/athens/p_monas9.jpg

Στύλοι Ολυμπίου Διός

Πηγή:

<http://images.google.gr/imgres?imgurl=http://www.mythologia.8m.com/parthenonas.JPG&imgrefurl=http://www.mythologia.8m.com/athensfoto.html&h=389&w=577&sz=31&tbnid=TYbbBAxpyP4J:&tbnh=88&tbnw=132&hl=el&start=11&prev=/images%3Fq%3D%25CE%2591%25CE%2598%25CE%2597%25CE%259D%25CE%2591%26svnum%3D10%26hl%3Del%26lr%3D%26sa%3DG>

Ζάππειο

Πηγή:

http://images.google.gr/imgres?imgurl=http://www.navis.gr/manager/images/zapio.jpg&imgrefurl=http://www.navis.gr/manager/ivw_stra.htm&h=195&w=312&sz=14&tbnid=lqQ1e44kD-wJ:&tbnh=70&tbnw=113&hl=el&start=1&prev=/images%3Fq%3Dzapio%26svnum%3D10%26hl%3Del%26lr%3D%26sa%3DG

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Πηγή:

<http://images.google.gr/imgres?imgurl=http://hellas.teipir.gr/prefectures/greek/Attikis/AthinaPanathinaikoStadio.jpg&imgrefurl=http://hellas.teipir.gr/prefectures/greek/Attikis/Athina.htm&h=157&w=200&sz=14&tbnid=1FBqd4RkQFIJ:&tbnh=77&tbnw=99&hl=el&start=7&prev=/images%3Fq%3Dpanathinaiko%2Bstadio%26svnum%3D10%26hl%3Del%26lr%3D>

Ολυμπιακό Χωριό

Πηγή:

http://images.google.gr/imgres?imgurl=http://users.in.gr/te02330/assets/markopequestrianmav03pop2.jpg&imgrefurl=http://users.in.gr/te02330/page_GREEK_9.htm&h=329&w=500&sz=33&tbnid=ohG8Ith-2JkJ:&tbnh=83&tbnw=127&hl=el&start=5&prev=/images%3Fq%3D%25CE%259F%25CE%259B%25CE%25A5%25CE%259C%25CE%25A0%25CE%2599%25CE%2591%25CE%259A%25CE%259F%2B%25CE%25A7%25CE%25A9%25CE%25A1%25CE%2599%25CE%259F%26svnum%3D10%26hl%3Del%26lr%3D

Ολυμπιακό Κέντρο Ιστιοπλοΐας Αγ. Κοσμά

Πηγή:

http://images.google.gr/imgres?imgurl=http://users.in.gr/te02330/assets/markopequestrianmav03pop2.jpg&imgrefurl=http://users.in.gr/te02330/page_GREEK_9.htm&h=329&w=500&sz=33&tbnid=ohG8Ith-2JkJ:&tbnh=83&tbnw=127&hl=el&start=5&prev=/images%3Fq%3D%25CE%259F

<http://www.athens2004.gr/athens2004/page/venues?lang=el&cid=fal470429149f00VgnVCMSTServer28130b0aRCRD&oid=d369f194d0169f00VgnVCMSTServer28130b0aRCRD>

Ολυμπιακό Κέντρο Βουλιαγμένης

Πηγή:

<http://www.athens2004.gr/athens2004/page/venues?lang=el&cid=fal470429149f00VgnVCMSTServer28130b0aRCRD&oid=d369f194d0169f00VgnVCMSTServer28130b0aRCRD>

Ολυμπιακό Κωπηλατοδρόμιο Σχοινιά

Πηγή:

http://images.google.gr/imgres?imgurl=http://users.in.gr/te02330/assets/markopequestrianmay03pop2.jpg&imgrefurl=http://users.in.gr/te02330/page_GREEK_9.htm&h=329&w=500&sz=33&tbnid=ohG8Ith-2JkJ:&tbnh=83&tbnw=127&hl=el&start=5&prev=/images%3Fq%3D%25CE%259F%25CE%259B%25CE%25A5%25CE%259C%25CE%25A0%25CE%2599%25CE%2591%25CE%259A%25CE%259F%2B%25CE%25A7%25CE%25A9%25CE%25A1%25CE%2599%25CE%259F%26svnum%3D10%26hl%3Del%26lr%3D

Ολυμπιακό Γυμναστήριο Πυγμαχίας Περιστερίου

Πηγή:

<http://www.athens2004.gr/athens2004/page/venues?lang=el&cid=fal a470429149f00 VgnVCMserver28130b0aRCRD&oid=4c69f194d0169f00VgnVCMserver28130b0a RCRD>

Στάδιο Καραϊσκάκη

Πηγή:

<http://www.athens2004.gr/athens2004/page/venues?lang=el&cid=fal a470429149f00 VgnVCMserver28130b0aRCRD&oid=ac0802b31af59f00VgnVCMserver28130b0a RCRD>

Ολυμπιακό Συγκρότημα Γουδίου

Πηγή:

<http://www.athens2004.gr/athens2004/page/venues?lang=el&cid=fal1a470429149f00VgnVCMserver28130b0aRCRD&oid=3f58398278069f00VgnVCMserver28130b0aRCRD>

Παναθηναϊκό Στάδιο

Πηγή: <http://www.stadia.gr/panathinaiko/panathinaiko-stadio6.jpg>

Πηγή: <http://hellas.teipir.gr/prefectures/greek/Attikis/AthinaPanathinaikoStadio.jpg>

